

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İLİTAM PROGRAMI

ARAPÇA I

İLİTAM LİSANS PROGRAMI

DOÇ. DR. FATİH ULUGÖL
DR. ÖĞR. ÜY. SALİH ŞAHİN
ÖĞR. GÖR. MUSTAFA ŞAHİN

KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ İLAHİYAT FAKÜLTESİ
İLİTAM LİSANS PROGRAMI

ÖNSÖZ

İlahiyat Fakülteleri ve benzeri dini eğitim veren kurum ve kuruluşlar, dini alandaki temel düşünce ve görüşlerini, ilk kaynak kabul edilen Kur'ân-ı Kerîm ve hadîs-i şerifler ile onların açıklamaları niteliğindeki tefsir ve şerhlere dayandırabildikleri ölçüde anlam ve değer kazanırlar. Temel kaynaklara dayanmadan elde edilen dini bilgi ve teoriler tartışmaya açık, şüpheli ve konunun uzmanlarınca her an tenkid edilebilir konumda bulunacaktır.

İslâmî ilimler söz konusu olduğunda, bütün branşlarının temel referansı Kur'ân'dır. Hadis, tefsir, fıkıh, kelâm, tasavvuf vb. disiplinler ise Kur'ân'ın muhteva ve mesajıyla direkt veya dolaylı olarak bağlantılıdır. Bu branşlara ait temel metinlerin tamamı Arapçadır. İslâmî ilimlerle ilgili düşünce üretecek, okuyup yazacak olan herkesin öncelikle âlet (araç) ilmi denilen Arapça dil ve dilbilimlerini yeteri kadar hazmetmesi zorunludur. Bu da Kelime Bilgisi (Sarf/Morfoloji), Cümle Bilgisi (Nahiv/Syntax) ve Cümlelerin Mana-Maksad Uyumu ile Edebî Sanatları inceleyen Belağat gibi ilimleri okumakla mümkündür. Bunları öğrendikten sonra da bolca metin okuyarak anlama ve kavrama konusunda maharet kesb etmek gerekir.

Bu nedenle İslâm ilimlere ilişkin eğitim – öğretim faaliyeti yürüten kurumlarda işe Arapçadan başlamak, zaruri bir durumdur. Ülkemizde de gerek resmi gerekse gayr-i resmi yürütülen dini eğitim öğretim faaliyetlerinin başlangıç ve sonraki evrelerinde Arapça öğretimi geçerliliğini sürdürmektedir. Resmi eğitim kurumları açısından bakılacak olursa İmam-Hatip Liseleri ve İlahiyat Fakültelerinde Arapça öğretimine hayli önem verilmekte, her geçen gün, öğretim kalitesini artırmak için yeni çaba ve girişimlerde bulunmaktadır. Bu yoğun çaba ve gayretler halkasının bir bölümü olarak İlahiyat Fakülteleri bünyesinde halen yürürlükte bulunan bölüm ve programlarda Arapça öğretimi de oldukça önemli bir konuma sahiptir. Bu meyanda İLİTAM programı için de Arapça eğitimi oldukça önemli olup elinizdeki bu eser bu gayeye hizmet için hazırlanmıştır.

Bu kitap ön lisans kapsamında Arapçanın temel kural ve üsluplarına aşinalık kazanmış olan öğrencilere, üst düzey dil becerisi ve bunu kullanma alışkanlığı kazandırmak amacıyla hazırlanmış olup 14 bölümden oluşmaktadır. İlk üç bölüm Arap gramerinin temelini teşkil eden cümle bilgisinin (Nahvin) kısımlarıyla alakalıdır. Bu kısımlar da başına geldiği kelimenin sonunu değiştiren unsurlar (Âmiller/Avâmil) ile bu âmillerden etkilenen kelimeler (ma'mûller) ve bunların etkileşim/değişim tarzını (amel/i'râb) işleyen alt bölümleri kapsamaktadır. Sonraki bölümlerde ise cümlede önemli bir konum ve etkiye sahip olan fiiller ile bu fiillerden türeyen (müştak) ve türediği fiil gibi amel eden isimler (filimsiler) anlatılmaktadır.

Arapça öğretimine az da olsa katkı sağlayacağına inandığımız bu eserin öğrencilerimizin ve diğer ilim yolcularının beklentilerine cevap vereceğini umuyoruz.

Okuyup istifade eden, gerektiği zaman uyarı ve katkılarını esirgemeyen herkese teşekkür ederiz.

YAZARLAR NOTU

Üniteler işlenirken ilgili bölümlerde öncelikle ünite ile hedeflenen konu tüm yönleriyle anlatılmış, devamına söz konusu gramer kurallarını pekiştirecek, öğrencide beceri ve yatkınlık oluşturacak tarzda soru ve alıştırmalar eklenmiştir.

Sonrasında hem öğrencinin kelime hazinesini artıracak hem de anlatılan gramer kurallarını pekiştirecek nitelikte metinler konulmuştur. Metnin ardından da ilgili metnin çözümlenmesine yönelik anlama ve kavrama soruları ile eşanlı (müterâdif) – karşıt anlamlı (zıt) ve tekil-çoğul (müfred-cem'i) sözcükler verilmiştir. Ünite sonlarında da konunun zihinlerde kalmasını sağlayacak bir özet ilavesi yapılmıştır.

Kitapta yer alan konuların daha detaylı bir şekilde incelenmesi, farklı yol ve yöntemlerle okunup anlaşılabilmesi için bu konuda yazılan kaynaklar ile konuya dair internet siteleri ve önemli linklerden de istifade edilebilir.

Doç. Dr. Fatih Ulugöl
Dr. Öğr. Üy. Salih Şahin
Öğr. Gör. Mustafa Şahin

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	I
YAZARLAR NOTU	II
İÇİNDEKİLER.....	III
I.ÜNİTE.....	1
NAHİV / CÜMLE BİLGİSİ.....	1
I.ÜNİTE: NAHİV / CÜMLE BİLGİSİ	2
II. ÜNİTE: ÂMİLLER (30 ÂMİL)	36
III. ÜNİTE: ÂMİLLER (19 ÂMİL)	67
IV. ÜNİTE: ÂMİLLER (KIYASİ ÂMİLLER).....	92
V. ÜNİTE: MA'MÛLLER (30 ADET)	117
VI. ÜNİTE: İ'RÂB - I.....	146
VII. ÜNİTE AMEL / İ'RÂB-II (FER'Î KONULAR).....	195
VIII. ÜNİTE: AMEL YÖNÜNDEN FİİLLER-I	202
IX. ÜNİTE: AMEL YÖNÜNDEN FİİLLER II.....	203
(İKİ VE ÜÇ MEF'ÛL ALANLAR).....	203
X. ÜNİTE: İSM-İ FÂİL VE AMELİ	222
XI. ÜNİTE: MÜBALAGA SİGALARI VE AMELİ.....	244
XII. ÜNİTE: SIFAT-I MÜŞEBBEHE VE AMELİ	264
XIII. ÜNİTE: İSM-İ MEF'ÛL VE AMELİ	287
XIV. ÜNİTE: İSM-İ TAFDİL VE AMELİ.....	310
KAYNAKÇA	335

KONULARIN GENEL LİSTESİ

DERS İZLENESİ		
HAFTA	KONULAR TÜRKÇE	KONULAR İNGİLİZCE
I	I. ÜNİTE NAHİV / CÜMLE BİLGİSİ	SENTAX
II	II. ÜNİTE ÂMİLLER / İSİMLERİN BAŞLARINA GELEN AMİLLER	FACTORS
III	III. ÜNİTE ÂMİLLER / FİİLLERİN BAŞLARINA GELEN AMİLLER	FACTORS
IV	IV. ÜNİTE ÂMİLLER / KİYASÎ VE MANEVÎ AMİLLER	FACTORS
V	V. ÜNİTE MA'MÛLLER	PRODCUTIONS
VI	VI. ÜNİTE AMEL / İ'RÂB - I (ASLÎ KONULAR)	ACTİON / RHETORİC
VII	VII. ÜNİTE AMEL / İ'RÂB - II (FER'Î KONULAR) SON HARFLERİNE GÖRE KELİMELER VE GAYR-I MUNSARIFLAR	ACTİON / RHETORİC
VIII	ARA SINAV / DEĞERLENDİRME	THE MİDTERMS.
IX	VIII. ÜNİTE AMEL YÖNÜNDEN FİİLLER I	VERBS BY ACTİONS 1
X	IX. ÜNİTE AMEL YÖNÜNDEN FİİLLER II	VERBS BY ACTİONS 2
XI	X. ÜNİTE İSM-İ FÂİL VE AMELİ	THE NOUN OF EXECUTOR AND İTS EXECUTİON.
XII	XI. ÜNİTE MÜBALAGA SİĞALARI VE AMELİ	THE ELEMENTS OF EXAGGERATİON AND İTS EXECUTİON.
XIII	XII. ÜNİTE SIFAT-I MÜŞEBBEHE VE AMELİ	THE ADJECTİVES OF EXPRESİON OF İNTERNAL EMOTİONS BY THE USİNG COLORS, UGLİNESS OR BEAUTİFULNESS AND İTS EXECUTİON.
XIV	XIII. ÜNİTE İSM-İ MEF'ÛL VE AMELİ	PASSİVE ADJECTİVE AND İTS EXECUTİON.
XV	XIV. ÜNİTE İSM-İ TAFDİL VE AMELİ	THE NOUN OF SUPERİORİTY AND İTS EXECUTİON.
XVI	YARIYIL SONU SINAVI	THE FİNAL EXAM.

I. ÜNİTE
NAHİV / CÜMLE BİLGİSİ

I. ÜNİTE: NAHİV / CÜMLE BİLGİSİ
ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz? .....

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları .....

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri .....

Anahtar Kavramlar.....

Giriş.....

BİRİNCİ KISIM

1. Arapça ile İlgili İlimler
2. Kelime Çeşitleri
3. Müzekker ve Müennes
4. Müfred, Tesniye ve Cemi
5. Marife ve Nekire İsimler

İKİNCİ KISIM

1. Tamlamalar
    - A. Sıfat Tamlaması
    - B. İzâfet Tamlaması
  2. Arapça'da Cümle Çeşitleri
    - A. İsim Cümlesi
    - B. Fiil Cümleleri
- Ünite Soruları .....
- Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet) .....
- Bölüm Soruları .....
- Cevaplar .....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bu bölümde dersin adını ve konunun ana eksenini oluşturan Nahiv/Cümle Bilgisi hakkında bilgi verilecektir. Öncelikle Arapça ilimler hakkında bilgi verilecek, daha sonra dilin anlamlı en küçük unsuru olan kelime ve kısımları ele alınacaktır. Bundan sonra kelime türlerinden biri olan isimlerin sahip olduğu müzekkerlik, müenneslik, müfred, tesniye, cemi, marife ve nekirelik gibi özellikler ve bunların ne anlama geldiği anlatılacaktır. Kelime konusundan sonra ise birden fazla kelimenin bir araya gelerek oluşturduğu terkîp konusu ele alınacaktır. Bu bağlamda sıfat tamlaması, isim tamlaması, isim cümlesi ve fiil cümlesi gibi konunun en temel unsurları izah edilecektir. Son olarak Arapça'da soru anlamı ifade eden edatlar ve sorulara nasıl cevap verileceği gibi hususlar ele alınacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. Arap diline dair en önemli ilimler hangileridir?
2. Nahiv nedir? Nahvin ana konuları nelerdir?
3. Kelime nedir?
4. Arapça'da isimlerin ne tür özellikleri vardır?
5. Cümle nedir ve cümle çeşitleri hakkında neler biliyorsunuz?
6. Cümlenin temel unsurları nelerdir?

Kazanımlar ve Yöntemler

Bu üniteden sonra öğrenci;

1. Nahiv ilminin sınırlarını ve sağladığı faydaları bilir. Cümle çeşitlerini kavrar.
2. Karşılaştığı Arapça metinlerde geçen kelime türlerini ve özelliklerini bilir.
3. Kelimelerin sonlarında meydana gelen hareke veya harf değişimlerine dikkat eder.
4. Öğrendiği konuları bir bütünlük içinde kategorize edebilir.

Konunun kavranması için;

1. Arapça metinler okunup çözümlenmeli.
2. Eş anlamlı karşıt anlamlı kelimeler öğrenilmeli.
3. Müfred-tesniye-cemi isimlere dikkat edilmeli.
4. Konulara dair alıştırmalar yapılmalı.

Anahtar Kavramlar

Nahiv, Kelime, Terkîb, Cümle, İsim Cümlesi, Fiil Cümlesi, Mübteda-Haber, Fiil-Fâil-Mef'ûl, İ'râb, Edatlar.

Giriş

Arapçada cümle kuruluşunu inceleyen ilim dalına Nahiv denir. Bu ilim dalı hem cümle çeşitlerini inceler hem de kelimenin cümle içindeki konumuna göre sonunda meydana gelen değişimi (i'râb) ele alır.

Arapça'da kelimeler üç çeşittir: İsim, Fiil ve Harf (Edat). Bunların her birinin kendine has mana ve özellikleri vardır. Bunlardan isimle başlayan cümlelere isim cümlesi; fiille başlayan cümlelere ise fiil cümlesi denir. Kendi başına bir anlam ifade etmeyip cümle içinde başka kelimelerle kullanılınca bir anlam ifade eden kelime türüne ise harf (edat) denir. Bu edatlardan bazıları başına geldikleri kelimenin sonunda herhangi bir değişiklik yapmazken bazıları ise başına geldikleri kelimenin sonunu değiştirirler. Kelimelerin sonunda değişiklik meydana getiren bu tür edatlara âmil denir.

İsimlerin kendine has özellikleri vardır. Nitelik açısından müzekker-müennes türleri olduğu gibi, nicelik açısından da müfred-tesniye-cemi halleri vardır. Cümle içindeki temel unsurlar bu açılardan birbiriyle uyumlu olurlar. Ayrıca isimlerin bazıları müştak (başka bir kelimedenden türetilmiş) olup bazıları ise câmid-dir (başka bir kelimedenden türetilmemiştir). Türemiş isimler, içinde buldukları cümlenin diğer temel unsurlarıyla uyumlu olurken camid isimlerde böyle bir uyum aranmaz. Mübteda-haber ve fiil-fâil arasındaki uyum açısından bunlara dikkat etmek gerekir.

Fiillerin mazi-muzari-emir diye kendine has kısımları bulunmaktadır. Ayrıca bunlardan her birinin kendi içinde kişi sayısı ve cinsiyete göre çekimi vardır. Fiil ile başlayan cümlelerde fiilden sonra fâil ve mef'ûl gibi cümlenin temel öğeleri aranır. Fiil ile fâil arasında sadece müzekkerlik-müenneslik (erillik-dişillik) açısından uyum bulunur.

Kelimenin üçüncü türü olan harfler ise isimler ya da fiillerle beraber kullanılır. Bu harflerden bazıları âmil olup kendisinden sonraki kelimenin sonunda bazı de-

ğışıklıklar (amel) yapar. Bazısı ise âmil olmadığı için kendisinden sonraki kelimenin sonunda herhangi bir değişiklik yapmaz. Amil olan harflerden bazıları bir kelimedede, bazıları ise iki kelimedede amel eder. Fiillerin başına gelen ve âmil olan harflerden bazıları fiilin sonunu cezmeder, bazıları ise fiilin sonunu nasb eder. Fiilin sonunu cezmeden edatlardan bir kısmı sadece tek fiilin sonunu cezmederken; bir kısmı ise iki fiilin sonunu cezmeder. Arap grammerinde, kelimelerin sonunu etkileyen bu edatlara âmil (çoğulu: avâmil) denir. İlk ünite de cümlelerin ana unsurları özet halde verildikten sonra sonraki ünitelerde bu âmil-ler etraflıca ele alınacaktır.

BİRİNCİ KISIM

1. Arapça ile İlgili İlimler

Arapça bir ibareyi düzgün okumak, bu dili konuşabilmek, yazıp tercüme edebilmek için Arabî ilimlerden özellikle şu ikisini çok iyi bilmek gerekir:

a. Sarf (Kelime bilgisi). Kelimenin nasıl oluştuğu, nasıl çekildiği, eki ve kökünün ne olduğu, farklı kelime türlerinin nasıl türetildiğiyle ilgilenen ilme Sarf ilmi denir.

نَصْرٌ ← نَصَرَ ← أَنْصُرُ ← نَاصِرٌ ← مَنْصُورٌ ...

Asırlar boyunca eğitim kurumlarında okutulagelen Emsile, Binâ, Maksûd ve 'İzzî isimli eserler bu ilmin özünü anlatan en temel kitaplardandır.

b. Nahiv (Cümle bilgisi). Kelimelerin bir araya getirilip nasıl bir söz dizimi yapılacağını, kelimelerin cümle içindeki konumunu ve bu konuma göre kelime sonlarının cümle içindeki değişimini ele alan ilme Nahiv ilmi denir.

Örneğin نَصَحَ زَيْدٌ - فِي - عَمْرًا - الدَّارَ - نَصَحَ kelimelerinin bir araya getirilip Arap diline uygun anlamlı bir cümlenin nasıl oluşturulacağını ve bu cümlede kelimelerin sonlarının nasıl değişeceğini öğreten ilim Nahiv ilmidir.

(نَصَحَ زَيْدٌ عَمْرًا فِي الدَّارِ)

Bu ilim hakkında İslam'ın erken dönemlerinden bu yana yüzlerce eser yazılmıştır. Bu eserlerden biri olan ve Cürcânî ve Birgivî tarafından ayrı ayrı kaleme alınan Avâmil kitabı Nahiv ilminin özeti mahiyetinde olup asırlarca bu topraklarda okutulagelmiştir.

2. Kelime Çeşitleri

Kelimenin tanımı: Bir mana ifade eden sözcüğe kelime denir. كَتَبَ، يَكْتُبُ، اُكْتُبُ

يا كِتَابٌ، شَجَرٌ، قَلَمٌ، فِي، عَلَى، يا

Kelime üç kısma ayrılmaktadır:

a. İsim: Tek başına kullanıldığında bir anlam ifade eden, ancak üç zamandan (geçmiş, gelecek, şimdiki zamandan) biriyle alakası olmayan kelime türüne isim denir. **خَالِدٌ، فَرَسٌ، مَاءٌ، سَمَاءٌ، كِتَابَةٌ** gibi.

İsmin özellikleri

Bir kelimenin isim olduğunun birçok alameti vardır. Bunlardan bazıları şunlardır:

1. Başında tarif (belirlilik) edatı denen “el” takısının (أل) bulunması. **الْكِتَابُ، ... الْقَلَمُ، الْإِسْلَامُ، الصَّلَاةُ، التَّائِبُ...** gibi.
2. Sonunda tenvîn bulunması. Tenvîn, isimlerin sonuna bitişen sâkin nûn (نْ) harfidir ki bu harf hareke şeklinde yazılmaktadır. Kelimelerin sonunda bulunan iki üstün, iki esre ve iki ötreden biri o kelimenin son harfinin harekesi iken diğeri tenvîn alametidir. **خَالِدٌ، خَالِدًا، خَالِدٍ** gibi.

Not: Başında elif-lâm takısı bulunan bir ismin sonunda tenvîn bulunmaz. **السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ve سَلَامٌ عَلَيْكُمْ** örneklerinde olduğu gibi.

3. Sonunda tâ-i marbûta denen kapalı tâ harfinin bulunması. **نَمْلَةٌ، شَجَرَةٌ، قِرَاءَةٌ**
4. Başında harf-i cer denen edatlardan birinin bulunması. **فِي السَّمَاءِ، عَلَى الْأَرْضِ، مِنْ الْقَلْبِ**

b. Fiil: Tek başına kullanıldığında bir anlam ifade eden, aynı zamanda üç zamandan (geçmiş, gelecek, şimdiki zamandan) birine delalet eden kelime türüne fiil denir. Arapça’da fiiller üç kısma ayrılır. Mazi fiil, muzari fiil ve emir fiili.

Mazi fiil geçmiş zamana, muzari fiil şimdiki zaman veya gelecek zamana, emir fiili ise gelecek zamana delalet eder.

كَتَبَ : Yazdı.

يَكْتُبُ : Yazıyor/yazacak.

اُكْتُبْ : Yaz!

➤ Fiiller kendi içinde gâib-muhâtab-mütekellim ve müfred-tesniye-cemi şeklinde çekimlenir. Bu çekimleri bilmek doğru cümle kurabilmek için son derece önemlidir.

c. Harf: Başka bir kelimeyle kullanıldığı zaman bir mana ifade eden kelime türüne harf denir. Buna göre harfi isim ve fiilden ayıran en temel özellik tek başına kullanıldığında bir mana ifade edememesidir. Mana ifade edebilmek için başka bir kelimeyle kullanılmaya muhtaç olmasıdır.

Arap dilinde harf deyince iki şey anlaşılır:

1. Mebânî / Alfabe Harfleri

Kelimeleri meydana getiren harflere mebânî/alfabe harfleri denir. زَيْدٌ kelimesini meydana getiren د - ي - ز harfleri gibi. Hece harfleri (الحروف الهجائية) de denen bu harfler hiçbir mana ifade etmez.

Arap alfabesinde 28 harf vardır. Bu harfler şunlardır:

أ - ب - ت - ث - ج - ح - خ - د - ذ - ر - ز - س - ش - ص - ض - ط - ظ - ع
- غ - ف - ق - ك - ل - م - ن - ه - و - ي

Bu harfler sessiz harfler olup tek başlarına okunmazlar. Bunları seslendirmek için belirli işaretler vardır ki bunlara *hareke* denir. Harekeler üç tane olup fetha (üstün), kesre (esre) ve zamme (ötre) diye isimlendirilirler.

2. Meânî / Mana Harfleri

Mebânî harflerinin aksine bir mana ifade eden harflere mana harfleri (حروف المعاني) denir. Nahiv ilminin konusu olan bu harflerin birçok türü vardır. Bu harflerden bazıları و، ل، ب gibi tek harfli, bazıları إِنَّ، عَنْ، مِنْ gibi iki harfli, bazıları إِنَّ، حَتَّى، لَوْلَا، لَعَلَّ gibi dört harfli, bazıları ise لَكِنَّ gibi beş harflidir.

Bu harflerden bazıları sadece isimlerin başında, bazıları sadece fiillerin başında, bazıları ise hem isimlerin hem de fiillerin başında kullanılır. Yine bu harflerden kimisi başında buldukları kelimelerin sonunu değiştirirler ki bunlara *âmil* olan harfler denir. Bazıları ise başında buldukları kelimenin sonunu değiştirmezler ki bunlara *âmil olmayan/mühmel* harfler denir.

3. İsme Ait Bazı Özellikler

3.1. Müzekker ve Müennes

Arapça'da isimler müzekker ve müennes diye iki kısma ayrılmaktadır. Müzekker isim, canlı varlıklardan erkekler için kullanılan veya cansız varlıklara ait olup sonunda müenneslik alameti bulunmayan isimlere denir. زَيْدٌ، خَالِدٌ، رَجُلٌ، عَمٌّ gibi. أَسَدٌ، دَيْكٌ، قَلَمٌ، بَابٌ، بَدْرٌ gibi.

Müennes isim ise canlı varlıklardan dişiler için kullanılan veya cansız varlıklardan olup da sonunda müenneslik alameti bulunan isimlere denir. هِنْدٌ، زَيْنَبٌ، فَاطِمَةٌ، سَلْمَى، خَالَةٌ، حَدِيقَةٌ، سَمْرَاءٌ gibi.

Müenneslik alametleri: Müenneslik alametleri isimlerin sonunda bulunup şunlardır:

1. **Tâ-i marbûta:** İsimlerin sonunda bulunan yuvarlak tâ harfine tâ-i marbûta denir. اِمْرَأَةٌ، حَدِيقَةٌ، مَدْرَسَةٌ، عَمَّةٌ، شَجَرَةٌ، مُعَلِّمَةٌ، طَبِيبَةٌ gibi.

2. Elif-i maksûra: İsimlerin sonunda ziyade edilip ی şeklinde yazılan ve müenneslik bildiren elif harfine elif-i maksûra denir. بُشْرَى، كُبْرَى، صُغْرَى لَيْلَى، عَطْشَى، حُبْلَى gibi.

3. Elif-i memdûde: Müenneslik alameti olarak isimlerin sonunda bulunan ve kendisinden sonra hemze bulunan elif harfine elif-i memdûde denir. بَيْضَاءُ، صَحْرَاءُ، صَحْرَاءُ gibi.

➤ Sonunda te'nîs alametlerinden biri bulunmadığı halde müennes kabul edilen bazı isimler vardır ki bunlara semâ'î müennes denmektedir. Vücuttaki çift organlar (يَدٌ، أُذُنٌ، عَيْنٌ gibi) ve حَرْبٌ، أَرْضٌ، نَارٌ، رِيحٌ، نَفْسٌ، شَمْسٌ kelimeleri gibi.

3.2. Müfred, Tesniye ve Cemi

Arapça'da isimler, ifade ettikleri kişinin/nesnenin sayısına göre müfred (tekil), tesniye (ikil) ve cemi (çoğul) diye üç kısma ayrılır.

Müfred isimler, tek bir kişi veya nesneyi gösteren isimlerdir. زَيْدٌ، مُسْلِمٌ، عَائِشَةٌ، رَجُلٌ، كِتَابٌ، عَيْنٌ، شَجَرَةٌ gibi.

Tesniye isimler, iki şeyi gösteren isimlerdir. Bir ismin tesniyesi, müfredinin sonuna اِنِ / اَيْنِ eklerinin getirilmesiyle yapılır. Bu ekler, kelimenin cümle içindeki konumuna göre getirilir.

Kelime cümle içinde merfû konumdaysa اِنِ eki, mansûb veya mecrûr ise اَيْنِ eki ile tesniye yapılır. اَلرَّيْدَانِ / اَلرَّيْدَيْنِ، اَلْمُسْلِمَانِ / اَلْمُسْلِمَيْنِ، اَلْعَائِشَتَانِ / اَلْعَائِشَتَيْنِ، رَجُلَانِ / رَجُلَيْنِ، كِتَابَانِ / كِتَابَيْنِ، عَيْنَانِ / عَيْنَيْنِ، شَجَرَتَانِ / شَجَرَتَيْنِ gibi.

Cemi isimler, üç veya daha fazla şeyi gösteren isimlerdir. Cemiler kendi arasında iki kısma ayrılır: Cem-i sâlim ve cem-i mükesser.

Cem-i sâlim, cemi yapılırken müfredinin yapısı değişmeyen, sadece sonuna cemi alameti getirilen cemilerdir. Müzekker cemilerde müfredin sonuna وَنَ / يَنَ eki getirilir. Müennes cemilerde ise sonuna اتُ eki getirilir. مُسَلِّمَاتُ، أَعَائِشَاتُ gibi.

Bu şekilde müfred ismin yapısının korunduğu cemilerin müzekkerine cem-i müzekker-i sâlim, müenneslerine ise cem-i müennes-i sâlim adı verilir.

Cem-i mükesser ise cemi yapılırken müfredin yapısının (harf ve harekelerin) bozulduğu cemilere denir.

رَجُلٌ / رَجَالٌ، كِتَابٌ / كُتُبٌ، عَيْنٌ / عِيُونٌ، كَلْبٌ / كِلَابٌ، قَلَمٌ / أَقْلَامٌ، طَالِبٌ / طَلَبَةٌ، عَامِلٌ / عَوَامِلٌ، حُمْرٌ / أَحْمَرٌ gibi. Cem-i mükesserlerin onlarca kalıbı bulunmaktadır.

3.3. Marife ve Nekire İsimler

Arapça'da isimler, delâlet ettikleri şeyin bilinen/belli bir şey olup olmaması açısından marife ve nekire diye iki kısma ayrılmaktadır. Nekire isimler, kendisinden kimin/neyin kastedildiği bilinmeyen isimlerdir. رَجُلٌ (bir adam), وَكَلْدٌ (bir çocuk), مُعَلِّمٌ (bir öğretmen), حَجَرٌ (bir taş) gibi.

Marife isimler ise nekire isimlerin zıddı olup belirli bir şeye delalet eden isimlerdir. Öyle ki, söylendiğinde kimden/neden bahsedildiği bilinir, anlaşılır. Marife isimler altı kısım olup şunlardır:

1. Zamirler:

Kendisiyle gâib (o), muhâtab (sen) veya mütekellimin (ben) kastedildiği isimlere **zamir** denir. Zamirler, cümle içinde kendisinden önce zikredilmiş bir ismin tekrarından kaçınmak için o ismin yerini alan marife isimlerdir.

زَيْدٌ طَالِبٌ فِي الْجَامِعَةِ، وَهُوَ يُحِبُّ الدِّرَاسَةَ

Zamirler, cümle içinde tek başına kullanılıp kullanılmaması açısından munfasıl ve muttasıl olmak üzere iki kısma ayrılır. Ayrıca cümle içindeki i'râb konumuna göre merfû, mansûb ve mecrûr şeklinde üç kısma ayrılmaktadır.

Merfû Munfasıl Zamirler

Cemi	Tesniye	Müfred	
هُمْ	هُمَا	هُوَ	Gâib
هُنَّ	هُمَا	هِيَ	Gâibe
أَنْتُمْ	أَنْتُمَا	أَنْتَ	Muhâtab
أَنْتُنَّ	أَنْتُمَا	أَنْتِ	Muhâtaba
نَحْنُ		أَنَا	Mütekellim

Mansûb Munfasıl Zamirler

Cemi	Tesniye	Müfred	
إِيَّاهُمْ	إِيَّاهُمَا	إِيَّاهُ	Gâib
إِيَّاهُنَّ	إِيَّاهُمَا	إِيَّاهَا	Gâibe
إِيَّاكُمْ	إِيَّاكُمَا	إِيَّاكَ	Muhâtab
إِيَّاكُنَّ	إِيَّاكُمَا	إِيَّاكِ	Muhâtaba
إِيَّانَا		إِيَّايَ	Mütekellim

Merfû Muttasıl Zamirler

Cemi	Tesniye	Müfred	
نَصْرُوا	نَصْرَا	نَصْرَ	Gâib
نَصْرُونَ	نَصْرَتَا	نَصْرَتَ	Gâibe
نَصْرَتُمْ	نَصْرَتُمَا	نَصْرَتَ	Muhâtab
نَصْرَتُنَّ	نَصْرَتُمَا	نَصْرَتَ	Muhâtaba
نَصْرَنَا		نَصْرَتَ	Mütekellim

Mansûb-Mecrûr Muttasıl Zamirler

Cemi	Tesniye	Müfred	
هُم	هُمَا	هُ	Gâib
هُنَّ	هُمَا	هَا	Gâibe
كُم	كُما	كَ	Muhâtab
كُنَّ	كُما	كَ	Muhâtaba
نَا		ي	Mütekellim

2. Özel isimler:

İnsan, hayvan, şehir veya herhangi bir varlığa özel olarak verilen isimlere **özel isim/alem** denir. زَيْدٌ، مُحَمَّدٌ، زَيْنَبُ، هِنْدٌ، مَكَّةُ، إِسْطَنْبُولُ gibi.

3. İsm-i işaretler:

Yakın veya uzakta olan bir kişi, hayvan veya nesneyi göstermek için kullanılan isimlere ism-i işaret denir. İsm-i işaretler, işaret edilen şeyin (müşârun ileyhin) müzekker-müennes, müfred-tesniye-cemi olmasına göre kullanılır.

Yakın İçin Kullanılanlar

Cemi	Tesniye	Müfred	
هَؤُلَاءِ (Bunlar)	هَٰذَا / هَٰذَيْنِ (Bu ikisi)	هَٰذَا (Bu)	Müzekker
هَؤُلَاءِ (Bunlar)	هَٰئَاتَانِ / هَٰئَاتَيْنِ (Bu ikisi)	هَٰذِهِ (Bu)	Müennes

Uzak İçin Kullanılanlar

Cemi	Tesniye	Müfred	
أُولَٰئِكَ (Onlar)	ذَٰلِكَ / ذَٰلِكَ (O ikisi)	ذَٰلِكَ (O)	Müzekker
أُولَٰئِكَ (Onlar)	تَٰئِكَ / تَٰئِكَ (O ikisi)	تَٰئِكَ (O)	Müennes

4. İsm-i mevsûller:

Kendisinden sonra gelen sıla cümlesi aracılığıyla belirli bir şeye delalet eden marife isimlere **ism-i mevsûl** denir. İsm-i mevsûller, genelde marife bir isimden sonra gelip onun sıfatı olarak i'râblanır. İsm-i mevsûller sıfatı oldukları isimlere göre müzekker-müennes, müfred-tesniye-cemi olarak kullanılır.

Cemi	Tesniye	Müfred	
الَّذِينَ (Onlar ki)	الَّذَانِ / الَّذِينَ (O ikisi ki)	الَّذِي (O ki)	Müzekker
الَّتِي - اللَّوَاتِي - اللَّائِي (Onlar ki)	الَّتَانِ / اللَّائِي (O ikisi ki)	الَّتِي (O ki)	Müennes

İsm-i mevsûller, sıla cümlesiyle birlikte “o ki, -ın, -in, -dığı, -diği” gibi eklerle çevirilir.

جَاءَ الرَّجُلُ الَّذِي أَبُوهُ عَالِمٌ : “Babası alim olan adam geldi.”

جَاءَتْ فَاطِمَةُ الَّتِي تَدْرُسُ فِي كَلِيَّةِ الْإِلَهِيَّاتِ : “İlahiyat fakültesinde okuyan Fatma geldi.”

رَأَيْتُ الْفُقَرَاءَ الَّذِينَ أَكْرَمْنَا هُمْ : “Kendilerine ikram ettiğimiz fakirleri gördüm.”

5. Başında el takısı bulunan isimler: Başında elif-lâm takısı bulunan isimler belirli bir kişiye/şeye delalet eden isimlerdir. الرَّجُلُ، الْمُوظَّفُ، الطَّالِبُ، الْكِتَابُ gibi.

6. Marife bir isme muzâf olan isimler: Nekire bir isim, marife bir isme muzâf olduğunda ondan marifelik kazanır. Örneğin nekire olan قَلَمٌ (bir kalem) kelimesi, marife olan زَيْدٌ kelimesine muzâf olduğunda قَلَمُ زَيْدٍ (Zeyd’in kalemi) denir ki bu durumda قَلَمٌ kelimesi marife olmuş olur.

İKİNCİ KISIM

TERKİPLER

Arapça'da birden fazla kelimenin yan yana gelmesiyle oluşan ifadelere **terkip** (التَّرْكِيْبُ) denir. Birden fazla kelimenin yan yana gelmesiyle ya bir tamlama ya da bir cümle meydana gelir.

كِتَابُ زَيْدٍ : Zeyd'in kitabı

كِتَابٌ مُفِيدٌ : Faydalı kitap

كَتَبَ زَيْدٌ : Zeyd yazdı.

زَيْدٌ كَتَبَ : Zeyd yazdı.

Tamlama şeklinde olan terkipler ya sıfat tamlaması ya da isim tamlamasıdır. Cümle olan terkipler ise ya isim cümlesi ya da fiil cümlesidir.

1. Tamlamalar

a. Sıfat Tamlaması (التَّرْكِيْبُ الوَصْفِيّ)

Bir sıfat ve bir mevsûftan meydana gelen terkibe **sıfat tamlaması** denir. Bu terkipte bir ismin sahip olduğu niteliğin zikredilmesi suretiyle o isim belirgin bir hale getirilir. Arapça'da önce mevsûf sonra sıfat gelir. Arapça'da sıfat için **na't**, mevsuf için **men'ût** kavramları da kullanılır.

- Mevsûf olan isim, cümle içerisinde mübteda, haber, fâil, mef'ûl vb. şekillerde i'râblanabilirken, sıfat olan ifade her zaman sıfat olarak i'râblanır ve i'râbı mevsufun i'râbına tabi olur.

Bilgin adam saygındır.	الرَّجُلُ الْعَالِمُ مُحْتَرَمٌ
Bilgin kadın saygındır.	الْمَرْأَةُ الْعَالِمَةُ مُحْتَرَمَةٌ
Adam, saygın bir bilgindir.	الرَّجُلُ عَالِمٌ مُحْتَرَمٌ
Kadın, saygın bir bilgindir.	الْمَرْأَةُ عَالِمَةٌ مُحْتَرَمَةٌ
Çalışkan öğrenci ev ödevini yazdı.	كَتَبَ الطَّالِبُ الْمُجْتَهِدُ الْوَاجِبَ الْمَنْزِلِيِّ
Türk kız İslam Fıkhını okuyor.	تَدْرُسُ الْبِنْتُ التُّرْكِيَّةُ الْفِقْهَ الْإِسْلَامِيَّ

Sıfat-Mevsûf Uyumu

Sıfatlar, mevsûfuna dört yönden uyar:

1. Kemmiyet/Sayı: Sıfat, mevsufuna müfred-tesniye-cemi yönünden uyar.
2. Cinsiyet: Sıfat, mevsufuna müzekkerlik-müenneslik yönünden uyar.
3. Belirlilik: Sıfat, mevsufuna ma'rifelik-nekirelik yönünden uyar.
4. İ'râb: Sıfat, mevsufuna i'râb yönünden uyar.

جَاءَتِ الْمَرْأَةُ الْعَالِمَةُ	جَاءَ الرَّجُلُ الْعَالِمُ
رَأَيْتُ الْمَرْأَةَ الْعَالِمَةَ	رَأَيْتُ الرَّجُلَ الْعَالِمَ
مَرَرْتُ بِالْمَرْأَةِ الْعَالِمَةِ	مَرَرْتُ بِالرَّجُلِ الْعَالِمِ
جَاءَتِ الْمَرْأَتَانِ الْعَالِمَتَانِ	جَاءَ الرَّجُلَانِ الْعَالِمَانِ
رَأَيْتُ الْمَرْأَتَيْنِ الْعَالِمَتَيْنِ	رَأَيْتُ الرَّجُلَيْنِ الْعَالِمَيْنِ
مَرَرْتُ بِالْمَرْأَتَيْنِ الْعَالِمَتَيْنِ	مَرَرْتُ بِالرَّجُلَيْنِ الْعَالِمَيْنِ
جَاءَتِ النِّسَاءُ الْعَالِمَاتُ	جَاءَ الرِّجَالُ الْعَالِمُونَ
رَأَيْتُ النِّسَاءَ الْعَالِمَاتِ	رَأَيْتُ الرِّجَالَ الْعَالِمِينَ
مَرَرْتُ بِالنِّسَاءِ الْعَالِمَاتِ	مَرَرْتُ بِالرِّجَالِ الْعَالِمِينَ

b. İzâfet Tamlaması (التركيب الإضافي)

Muzâf ile muzâfun ileyhten meydana gelen terkibe **izâfet tamlaması** denir. Bu terkipte bir isim diğerine izafe edilir. Türkçe’de isim tamlaması denen bu terkipte önce muzâf, sonra muzâfun ileyh gelir.

➤ Muzâf olan isim cümle içerisinde mübteda, haber, fâil, mef’ûl vb. şekillerde i’râblanabilirken sonraki ifade her zaman muzâfun ileyh olarak i’râblanır ve daima mecrûr olur.

هَذَا كِتَابُ الطَّالِبِ : Bu öğrencinin kitabıdır.

سَمِعْتُ قَوْلَ الرَّجُلِ : Adamın sözünü işittim.

كَتَبْتُ بِقَلَمِ الْمُوظَّفِ : Görevlinin kalemiyle yazdım.

رَأَيْتُ وَلَدَ هَذَا : Bunun oğlunu gördüm.

مَرَرْتُ بِدَارِهِ : Onun evine uğradım.

هُوَ غَلامٌ شَيْخٍ : O bir yaşlının hizmetçisidir.

➤ İzâfet tamlamasında muzâfin sonunda tenvîn, tesniye nûnu ve cem-i müzekker sâlim nûnu bulunmaz.

مُدَّرِسًا/مُدَّرِسِي عَلِيٍّ، مُدَّرِسُو/مُدَّرِسِي عَلِيٍّ örneklerinde olduğu gibi..

2. CÜMLELER

İki şeyden birinin diğerine isnâd edildiği terkibe **cümle** denir.

ذَهَبَ زَيْدٌ : Zeyd gitti.

زَيْدٌ عَالِمٌ : Zeyd alimdir.

Arapça'da cümleler isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere iki kısma ayrılır.

a. İsim Cümlesi

İsimle başlayan cümleye isim cümlesi denir.

İsim cümlesinin iki temel ögesi vardır: Mübteda ve haber.

Mübteda genelde isim cümlesinin başında zikredilen ve kendisine bir şeyin isnad edildiği veya hakkında haber verilen isimdir.

Haber ise mübtedaya isnad edilen ve genelde mübtedan sonra zikredilen ifadedir. Haber mübteda ile bir araya geldiğinde cümle tamamlanmış ve tam bir mana ifade etmiş olur.

- Mübteda genellikle marife bir isim olurken haber genelde nekire olur.
- Mübteda ile haber her zaman merfû olur.

هُوَ عَالِمٌ : O alimdir.

هِيَ مُؤَدَّبَةٌ : O terbiyelidir.

الْمَوْظَفُ نَشِيطٌ : Memur çalışkandır.

الْقِرَاءَةُ مُفِيدَةٌ : Okumak faydalıdır.

- Mübteda ile haber cinsiyet ve sayı bakımından birbirine uyar.

الْمُؤْمِنُ مُخْلِصٌ : Mümin (erkek) samimidir.

الْمُؤْمِنَةُ مُخْلِصَةٌ : Mümin (kadın) samimidir.

الطَّبَّيَّانِ مُجْتَهِدَانِ : İki (erkek) doktor çalışkandır.

الطَّبَّيَّاتَانِ مُجْتَهِدَاتَانِ : İki (kadın) doktor çalışkandır.

هُمْ مُجَاهِدُونَ : Onlar (erkekler) mücahittir.

هُنَّ مُجَاهِدَاتٌ : Onlar (kadınlar) mücahittir.

➤ Mübtedanın akılsız bir cemi olması durumunda haberin müfred-müennes veya cem-i müennes olması caizdir.

الْبُيُوتُ عَالِيَةٌ / عَالِيَاتٌ : Evler yüksektir.

الطُّرُقُ كَثِيرَةٌ / كَثِيرَاتٌ : Yollar çoktur.

مَلَابِسُ الْوَلَدِ جَمِيلَةٌ / جَمِيلَاتٌ : Çocuğun elbiseleri güzeldir.

➤ Haberın câmîd (türememiş) bir isim olması durumunda mübteda ile haber arasında cinsiyet ve sayı bakımından uyum aranmaz.

الْجُمْلَةُ نَوْعَانِ : Cümle iki türüdür.

الْعُلَمَاءُ سِرَاحُ الْأُمَّةِ : Alimlerin ümmetin kandilidir.

مُبتَدا-هابر Öرنَكلَري

الْمُعَلِّمُ مُخْلِصٌ	الطَّالِبُ مُجْتَهِدٌ
الْبَيْتُ وَاسِعٌ	الْعِلْمُ نُورٌ
هِيَ بِنْتُ	هُوَ وَلَدٌ

الْمُعَلِّمُ الْمُسْلِمُ مُخْلِصٌ	الطَّالِبُ وَلَدٌ مُجْتَهِدٌ
هَذِهِ طَالِبَةٌ مُجْتَهِدَةٌ	هَذَا طَالِبٌ مُجْتَهِدٌ
هَذِهِ الْمُعَلِّمَةُ مُخْلِصَةٌ	هَذَا الطَّالِبُ مُجْتَهِدٌ
مُعَلِّمُ الْوَلَدِ مُخْلِصٌ	وَلَدُ الرَّجُلِ طَالِبٌ
الرَّجُلُ مُعَلِّمُ الْوَلَدِ	الطَّالِبُ وَلَدُ الرَّجُلِ
الْمُعَلِّمَةُ الْمُسْلِمَةُ مُخْلِصَةٌ	الْمُعَلِّمُ الْمُسْلِمُ مُخْلِصٌ
الْمُعَلِّمُ الْمُسْلِمُ رَجُلٌ مُخْلِصٌ	الطَّالِبُ الْمُجْتَهِدُ وَلَدٌ ذَكِيٌّ

b. Fiil Cümlesi

Fille başlayan cümleye fiil cümlesi denir. Fiil cümlesinin en temel iki ögesi vardır: Fiil ve fâil. Bu iki öge dışında cümleyi farklı açılardan tamamlayan mef'ûl, hâl, sıfat gibi başka ögeler de bulunabilir.

- Fiil cümlesinde fâil fiilin önüne geçemez. Fâilin fiilin önüne geçmesi durumunda fiil cümlesi isim cümlesine dönüşür.

دَخَلَ عَمْرُو	ذَهَبَ زَيْدٌ
يَدْخُلُ عَمْرُو	يُذْهَبُ زَيْدٌ
أَدْخُلُ	إِذْهَبُ
يَكْتُبُ التَّلْمِيذُ دَرَسَهُ	كَتَبَ عَلَيَّ الدَّرْسَ
أَذْكُرُ نِعْمَةَ اللَّهِ	أَكْتُبُ دَرْسَكَ

Fiil - Fâil Uyumu

Fiil cümlesinde fiil ile fâil müzekkerlik-müenneslik açısından birbirine uyum sağlar. Fâil müzekker olduğunda fiilin müzekker sîgası, fâil müennes olduğunda fiilin müennes sîgası kullanılır.

يُخْرِجُ زَيْدٌ	خَرَجَ زَيْدٌ
تَخْرِجُ فَاطِمَةُ	خَرَجَتْ فَاطِمَةُ

Sayı (müfred-tesniye-cemi) açısından ise fiil ile fâil arasında uyum aranmaz. Fâil müfred de olsa, tesniye de olsa, cemi de olsa fiil müfred olarak gelir.

يَفْرَحُ الرَّجُلُ	فَرِحَ الرَّجُلُ
تَفْرَحُ الْمَرْأَةُ	فَرِحَتِ الْمَرْأَةُ
يَفْرَحُ الرَّجُلَانِ	فَرِحَ الرَّجُلَانِ
يَفْرَحُ الرَّجَالُ	فَرِحَ الرَّجَالُ
تَفْرَحُ النِّسَاءُ	فَرِحَتِ النِّسَاءُ

Fâilin fiilden önce gelmesi durumunda ise cümle fiil cümlesi olmaktan çıkıp isim cümlesine dönüşeceğinden fâil mübteda olur. Böyle olunca da mübteda haber arasındaki uyum burada da aranır.

الْمُسْلِمَةُ جَاءَتْ	الْمُسْلِمُ جَاءَ
الْمُسْلِمَتَانِ جَاءَتَا	الْمُسْلِمَانِ جَاءَا
الْمُسْلِمَاتُ جِئْنَ	الْمُسْلِمُونَ جَاءُوا

c. Soru Cümleleri ve Cevapları

Arapçada soru sormak için kullanılan birçok edat vardır. Bu edatlardan bazıları şunlardır:

مَتَى : ne zaman	أ : -mı, -mi
أَيْنَ : nerede	هَلْ : -mı, -mi
كَمْ : kaç	مَنْ : kim
أَيُّ : hangi	مَا / مَاذَا : ne
أَنَّى : nasıl, ne zaman, nerede, nereden	كَيْفَ : nasıl

Bu edatlarla sorulan sorulara, sorunun türüne göre ya cevap harfleri olan نَعَمْ (evet), أَجَلْ (evet), لَا (hayır) vb. ile cevap verilir. Ya da bu harfler dışında cevap olmaya elverişli ifadelerle (tayinle) cevap verilir.

Örneğin هَلْ جَاءَ زَيْدٌ (Zeyd geldi mi?) sorusuna نَعَمْ veya لَا ile cevap verilebilirken أَجَاءَ زَيْدٌ أَمْ ذَهَبَ (Zeyd geldi mi, gitti mi?) sorusuna جَاءَ veya ذَهَبَ şeklinde cevap verilir. Bunlardan ilkinde tasdik sorusu, ikincisine ise tasavvur sorusu denir.

Cevap harflerinden olan نَعَمْ edatı, hem olumlu hem de olumsuz sorulara cevap olarak kullanılabilir. نَعَمْ edatı olumlu soruya olumlu, olumsuz soruya ise olumsuz cevap manası katar. بَلَى edatı ise sadece olumsuz sorular için kullanılır ve olumsuz olan cümleye olumlu cevap manası katar.

Cevap	Soru
<p>نَعَمْ : Evet, öğretmendir.</p> <p>لَا : Hayır, öğretmen değildir.</p>	<p>أَلَمْ يُعَلِّمِ مُحَمَّدٌ: Muhammed öğretmen midir?</p>
<p>نَعَمْ : Evet, anladım.</p> <p>لَا : Hayır, anlamadım.</p>	<p>هَلْ فَهَيْمْتَ الْأُسْتَاذَ: Hocayı anladın mı?</p>
<p>نَعَمْ : Hayır, kazanmadı.</p> <p>بَلَى : Evet, kazandı.</p>	<p>أَلَمْ يَنْجَحْ زَيْدٌ: Zeyd kazanmadı mı?</p>
<p>نَعَمْ : Hayır, öğrenci değil.</p> <p>بَلَى : Evet, öğrencidir.</p>	<p>أَلَيْسَ زَيْدٌ طَالِبًا: Zeyd öğrenci değil mi?</p>

UYGULAMA SORULARI

1-Aşağıdaki cümlelerde geçen kelimelerin türünü ve i'râbını belirtiniz.

جَاءَ وَلَدُ الرَّجُلِ

رَأَيْتُ وَلَدَ الرَّجُلِ

سَلَّمْتُ عَلَى وَلَدِ رَجُلٍ

أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ؟

يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَا لَا لُبَدًا

أَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ؟

2-Aşağıdaki cümleleri Türkçe'ye tercüme ediniz.

قَرَأْتُ سُورَةَ النَّاسِ فِي لَيْلَةٍ مُظْلِمَةٍ

يَقْرَأُ خَالِدٌ كُتُبَ التَّفْسِيرِ

تَدْرُسُ عَائِشَةُ فِي كَلْبَةِ الطِّبِّ

عَاشَ الْإِمَامُ الشَّافِعِيُّ رَحِمَهُ اللَّهُ فِي الْقَرْنِ الثَّانِي

أَكْرَمَ بَكْرٌ أَصْدِقَاءَهُ فِي الْمَدْرَسَةِ

3-Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir tercüme hatası vardır?

- A. هَذِهِ حَدِيقَةُ الْمَرْأَةِ : Bu, kadının bahçesidir.
- B. هَذِهِ حَدِيقَةٌ جَمِيلَةٌ : Bu, güzel bir bahçedir.
- C. حَدِيقَةُ هَذِهِ جَمِيلَةٌ : Bunun güzel bir bahçesi vardır.
- D. هَذِهِ الْحَدِيقَةُ كَبِيرَةٌ : Bu bahçe büyüktür.
- E. حَدِيقَةُ الرَّجُلِ هَذِهِ جَمِيلَةٌ : Adamın bu bahçesi güzeldir.

1. أَخَذْتُ سَيَّارَةً جَدِيدَةً أَمْسٍ cümlesindeki mef'ûlü tesniye ve cemi yaparak cümleyi harekeleyip yeniden yazınız.

التشبية : .....

الجمع : .....

2. .... بابا المَدْرَسَةِ cümlesinde boş bırakılan yeri aşağıdaki sözcüklerden hangisi en uygun şekilde tamamlar?

- A. الْمَفْتُوحَاتِنِ   B. مَفْتُوحٌ
C. مُغْلَقَاتِنِ   D. الْمَفْتُوحِينَ
E. مُغْلَقَاتِنِ

3. تَرْكِيٍّ sözcüğünün aşağıdaki cümlelerde sıfat olarak kullanılması durumunda hangi seçenekteki kelimeler sırasıyla doğru olur?

عَادَ الْحُجَّاجُ ..... إِلَى بِلَادِهِمْ.
سَلَّمْتُ عَلَى طُلَّابٍ ..... فِي الْمَكْتَبَةِ.

نُفِضِلُ الْأَطْعِمَةَ ..... فِي أُورُبَّا

ذَهَبَ الْعَامِلَانِ ..... إِلَى الْيَابَانِ

- A. التُّرْكِيُّونَ - تُرْكِيَّيْنِ - التُّرْكِيَّةَ - التُّرْكِيَّانِ
B. تُرْكِيُّونَ - تُرْكِيَّاتٍ - التُّرْكِيَّيْنِ - التُّرْكِيَّيْنِ
C. تُرْكِيَّيْنِ - تُرْكِيَّاتٍ - التُّرْكِيَّاتِ - التُّرْكِيَّانِ
D. التُّرْكِيَّيْنِ - التُّرْكِيَّاتِ - التُّرْكِيَّةَ - التُّرْكِيُّونَ
E. التُّرْكِيُّونَ - تُرْكِيُّونَ - التُّرْكِيَّاتِ - التُّرْكِيَّيْنِ

Bu Bölümde Neler Öğrendik?

Kelime; isim, fiil, harf şeklinde üç kısma ayrılmaktadır. Arapça'da her isim ya müzekker ya da müennes kabul edilmektedir. İsmın müennes olduğunu gösteren üç alamet bulunmaktadır. İsimler belirttikleri kişi ya da nesnelere sayısından bakılmıyndan ise müfred, tesniye ve cemi şeklinde üç kısma ayrılmaktadır. Tesniye ve cemiler, müfred ismin sonuna belli bazı eklerin getirilmesi suretiyle yapılırlar. İsimler bir diğere açıyndan da ayrıca müzekker ve müennes diye iki kısma ayrılır. Arapça'da bütün isimlerin ya müzekker ya da müennes kabul edildiğı bilinmektedir. İsimlerin müennes olduğunu gösteren üç alamet bulunmaktadır. İfade ettiğı kişi ya da nesnelere bilinir olup olmadığı açıyndan marife ve nekire diye kısımlara ayrılan isimlerin altı türü marife isimleri oluştururlar.

En az iki kelimededen oluşan yapılara terkîb denir. Terkîbler ya sıfat veya izâfet tamlaması ya da cümle olur. Sıfat tamlamasında sıfat ile mevsuf dört hususta birbirine uyar. Muzâf ile muzâfun ileyhten meydana gelen terkibe ise izâfet terkibi denir. Bu terkipte bir isim diğereine izafe edilir. Türkçe'de bu tür terkipler isim tamlaması diye ifade edilir.

Terkîbin diğere bir türü olan cümle ise isim cümlesi ve fiil cümlesi diye iki kısma ayrılır. İsim cümlesi mübteda ve haber diye isimlendirilen öğelerden oluşur. Fiil cümlesinin en temel iki ögesi ise fiil ve fâildir.

Cümle içerisinde kelimelerin sonları, buldukları konuma göre değışebilir. Bu değışiklikler kelimenin fiil ya da isim olması, müfred, tesniye veya cemi olması gibi hususlara göre farklılıklar gösterir. Bazı kelimeler hareke ile değışime uğrarken, bazıları sonundaki harf ile değışime uğrar. Bu değışime i'râb denir.

BÖLÜM SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi fiil cümlesidir?

- A) الطَّائِرَةُ أَحْسَنُ مِنَ الْقِطَارِ وَالسَّيَّارَةِ
- B) الْمَدِينَةُ كَبِيرَةٌ جَدًّا
- C) الْقِطَارُ نَاقِلَةٌ قَارِيَةٌ
- D) رَكِبَ خَالِدٌ الْقِطَارَ لِلذَّهَابِ إِلَى الْمَدِينَةِ
- E) هَذَا الْوَلَدُ الصَّغِيرُ فِي الْمَسْجِدِ الْكَبِيرِ .

2. Aşağıdakilerden hangisi الْمِيَاهُ mübteda'sının haberi olabilir?

- A) الْجَارِيَةُ
- B) كَثِيرٌ
- C) الْبَحْرِيَّةُ
- D) الْجَارِيَةُ
- E) جَارِيَةٌ

3. ظَهَرَ بَعْدَ النَّبِيِّ عِلْمَانِ cümlesinde fâil aşağıdakilerden hangisidir?

- A) عِلْمَانِ
- B) ظَهَرَ
- C) بَعْدَ النَّبِيِّ
- D) النَّبِيِّ
- E) بَعْدَ

4. حَاوَلَ هَزَارْفَنُ أَحْمَدُ جَلْبِي أَنْ يَطِيرَ. "Hazerfan Ahmed Çelebi uçmayı denedi." cümlesinde mef'ûlün bih aşağıdakilerden hangisidir?

- A) يَطِيرَ
- B) أَنْ يَطِيرَ
- C) أَحْمَدُ
- D) حَاوَلَ
- E) أَفْنَدِي

5. فِي الْحَدِيقَةِ ..... رَأَيْتُ خَادِمِي الْبَيْتِ cümlesinde cemi müzekker خَادِمِي sözcüğüne sıfat olarak boşluğa aşağıdaki kelimelerden hangisi getirilmelidir?

A) النَّشِيطِينَ

B) النَّشِيطِي

C) نَشِيطِينَ

D) نَشِيطِي

E) النَّشِيطُونَ

6. .... طَبِيبَا الْمُسْتَشْفَى cümlesindeki boşluğa haber olarak hangisi gelmelidir?

A) مَشْهُورَيْنِ

B) مَشْهُورَتَانِ

C) مَشْهُورَانِ

D) مَشْهُورًا

E) الْمَشْهُورَانِ

7. زَارَ الْوَزِيرُ لِأَجْجِي الْحَرْبِ فِي خِيَامِهِمْ cümlesinin Türkçe doğru karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bakan savaş mültecisini çadırlarında ziyaret etti.

B) Savaş mültecileri çadırlarında bakanı ziyaret etti.

C) Bakan iki savaş mültecisini çadırlarında ziyaret etti.

D) Bakan savaş mültecilerini çadırlarında ziyaret etti.

E) Bakanlar savaş mültecilerini çadırlarda ziyaret etti.

8. أَرِيكَة - سَرِير - فِي - وَ - أَرِيكَة karışık olarak verilen cümlelerin doğru dizilişi hangisidir?

- A) الغرفة سرير وفي أريكة
- B) في الغرفة وسرير أريكة
- C) في الغرفة سرير وأريكة
- D) سرير في الغرفة وأريكة
- E) الغرفة في سرير وأريكة

9. “O bayanın saçları uzundur.” cümlesinin Arapça karşılığı hangi şıkta doğru verilmiştir?

- A) شَعْرُهُ طَوِيلٌ
- B) شَعْرُهَا طَوِيلٌ
- C) شَعْرُهَا طَوِيلَةٌ
- D) شَعْرُهُ طَوِيلَةٌ
- E) شَعْرُهَا طَوِيلَةٌ

10. “O erkeğin boyu kısadır.” cümlesinin Arapça karşılığı hangi şıkta doğru verilmiştir?

- A) قَامَتُهُ قَصِيرَةٌ
- B) قَامَتُهَا قَصِيرٌ
- C) قَامَتُهَا قَصِيرَةٌ
- D) قَامَتُهُ قَصِيرٌ
- E) قَامَتُهُ الْقَصِيرَةُ

11. هَذِهِ الْمَرْأَةُ عَمَّتُكَ؟ cümlesinin Türkçe karşılığı hangisidir?

- A) O kadın halan mıdır?
- B) Bu kadın senin halan mı?
- C) O kadın bunun halası mı?
- D) Bu kadın halam mı?
- E) Halan olan kadın bu mudur?

12. Aşağıdakilerden hangisi isim cümlesidir?

- A) شَقَّةٌ جَمِيلَةٌ
- B) الشَّقَّةُ الْجَمِيلَةُ
- C) شَقَّةٌ جَمِيلَةٌ
- D) جَمِيلَةُ الشَّقَّةِ
- E) الشَّقَّةُ جَمِيلَةٌ

13. Aşağıdakilerden hangisi tam ve anlamlı bir cümledir?

- A) هَذِهِ الْحَدِيقَةُ الْجَمِيلَةُ
- B) حَدِيقَةُ هَذِهِ الْجَمِيلَةُ
- C) هَذِهِ الْحَدِيقَةُ جَمِيلَةٌ
- D) حَدِيقَةُ هَذِهِ الْجَمِيلَةُ
- E) حَدِيقَةُ الْجَمِيلَةِ هَذِهِ

14. “Bu görevli, hemşiredir.” cümlesinin Arapçası aşağıdakilerden hangisidir?

- A) هَذِهِ مُوْطَفَةٌ مُمْرِضَةٌ
- B) هَذِهِ الْمُوْطَفَةُ الْمُمْرِضَةُ
- C) هَذِهِ مُمْرِضَةُ الْمُوْطَفَةِ
- D) هَذِهِ الْمُوْطَفَةُ مُمْرِضَةٌ
- E) مُوْطَفَةٌ هَذِهِ مُمْرِضَةٌ

15. Aşağıdakilerden hangisi isim cümlesidir?

- A) الْمُعَلِّمُ وَاقِفٌ
- B) يَكْتُبُ خَالِدٌ دَرْسَهُ
- C) ذَهَبْتُ إِلَى الْحَدِيقَةِ
- D) أَحِبُّ أَنْ أَتَفَوَّقَ فِي عَمَلِي
- E) هَذَا الْمُعَلِّمُ الْوَاقِفُ

16. Aşağıdakilerden hangisi fiil cümlesidir?

- A) أَنَا فِي الصَّفِّ الْأَوَّلِ
- B) كَتَبَ الطَّالِبُ دُرُوسَهُ
- C) الْمَدِينَةُ وَاسِعَةٌ
- D) فِي صَفِّنَا أَرْبَعُونَ مَقْعَدًا
- E) الطَّالِبُ كَتَبَ دُرُوسَهُ

17. الحليب ..... الأطفالُ cümlesindeki boşluğa gelmesi uygun olan mazi fiil aşağıdakilerden hangisidir?

- A) شَرِبَا
- B) شَرِبَ
- C) يَشْرَبُونَ
- D) شَرِبْنَا
- E) شَرِبُوا

18. “Bu iki kadını gördün mü?” ifadesinin Arapça karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) هَلْ شَاهَدَ هَاتَيْنِ الْمَرَاتَيْنِ
- B) هَلْ تُشَاهِدُ هَاتَيْنِ الْمَرَاتَيْنِ
- C) هَلْ شَاهَدَا هَاتَانِ الْمَرَاتَانِ
- D) هَلْ شَاهَدْتَ هَاتَيْنِ الْمَرَاتَيْنِ
- E) هَلْ شَاهَدْتُ هَاتَيْنِ الْمَرَاتَانِ

19. “أَلَمْ تَرَ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ؟” /Bu iki adamı görmedin mi?” sorusuna olumlu cevap nasıl verilir?

- A) نَعَمْ، رَأَيْتُهُمَا
- B) نَعَمْ، لَمْ نَرَهُمَا
- C) بَلَى، رَأَيْتُهُمَا
- D) لَا، مَا رَأَيْتُهُمَا
- E) نَعَمْ، لَا رَأَيْتُهُمَا

20. المُنِيَّةُ بِجَانِبِهِنَّ لِصَلَاةِ الْفَجْرِ ..... المُسْلِمَاتُ cümlesindeki boşluğa hangi fiilin gelmesi uygun olur?

- A) تَضَعُونَ
- B) تُوَضَعْنَ
- C) يَضَعْنَ
- D) يُوَضَعْنَ
- E) يَضَعُونَ

Cevap Anahtarı:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
D	E	A	B	A	C	D	C	B	A	B	E	C	D	A	B	E	D	C	C

II. ÜNİTE
ÂMİLLER
(30 ÂMİL)

II. ÜNİTE: ÂMİLLER (30 ÂMİL)

ÂMİLLER/İSİMLERİN BAŞLARINA GELEN AMİLLER (30 AMİL)

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?.....	
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları	
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	
Anahtar Kavramlar	
Giriş	

BİRİNCİ KISIM

KONUYA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

A. Harf-i Cerler

1. Fiil Cümlesinde Harf-i Cerler
2. İsim Cümlesinde Harf-i Cerler
3. Harf-i Cerlerin Başa Gelmesi

B. Nevâsıh

1. İne vb.
2. Kâne vb.
3. Leyse'ye Benzeyenler

Uygulamalar .....

Uygulama Soruları .....

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

1. Anlama ve Kavrama Soruları
2. Eşanlımlı ve Zıt Anlamalı Kelimeler
3. Tekil ve Çoğul Kelimeler
4. Kalıp İfade

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet) .....

Bölüm Soruları .....

Cevaplar.....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bu bölümde kelimelerin başına gelip de sonunda hareke veya harf değişimi (i'râb) yapacak sözcükler ve bunların türleri, hangisinin hangi kelimenin sonunu nasıl değiştirdiği normal düz anlatımla anlatılacak, tablolar yardımıyla anlaşılma kolaylığı sağlanacak ve bol miktarda alıştırmalarla da zihinlerde kalıcılığı gerçekleştirilecektir.

Bu bölümde âmillerden sadece isimlerin başlarına gelenler ele alınacaktır. Bunlardan harfi-cerler başına geldikleri bir tek ismi etkilerken, nevâsîh denilen İne vb. ile nâkıs fiil denilen Kâne vb. fiiller ve yine bu grubun bir üyesi olan "Leyse" fiiline anlam ve görevce benzeyen edatlar ele alınacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. Arapça'da başına geldiği kelimenin sonuna etki eden ve onu değiştiren kaç âmîl (etken) mevcuttur?
2. Bu âmillerden kaç tanesi semâî (işitsel, duyularak öğrenilen) kaç tanesi kıyâsî (genel anlamda benzerlerine de uyarlanabilir) niteliktedir?
3. Lafzî ve manevî amillerle kastedilen nedir?
4. Âmillerin tek başlarına anlamları ve cümlenin genel anlamına katkıları nelerdir?
5. İsimlerin başlarına gelen âmillerle fiillerin başlarına gelen amilleri bir birinden ayırabilir misiniz?

Kazanımlar ve Yöntemler

Bu üniteden sonra öğrenci;

1. Tüm çeşitleriyle âmilleri bilir.
2. Bu bilgi sayesinde karşılaştığı Arapça metinleri hatasız okur.
3. Kelimelerin sonlarında meydana gelen hareke veya harf değişimlerinin nedenlerini açıklayabilir.
4. Öğrendiği konuları bir bütünlük içinde kategorize edebilir.

Konunun kavranması için;

1. Metin okuyup çözümlenmeli.
2. Eş anlamlı ve karşıt anlamlı kelimeler araştırılmalı.
3. Tekil ve çoğul kelimeler araştırılmalı.
4. Konulara dair alıştırmalar yapılmalı.

Anahtar Kavramlar

Âmil, Semâî, Kıyâsî, Lafzî, Manevî, Ref' Etme, Merfû', Nasb Etme, Mansûb, Cer Etme, Mecrûr, Cezm Etme, Meczûm

Giriş

Arapça'da kelimenin başına gelip kelimenin sonunda değişiklik yapan kelimelere âmil (çoğulu: avâmil) denir. Âmillerden bazıları isimlerin başına; bazıları ise fiillerin başına gelir. İsimlerin başına gelen amillerden bazıısı bir ismi, bazıısı da iki ismi etkiler. Fiillerin başına gelenlerden bazıları fiilin sonunu cezm eder, bazıları da fiilin sonunu nasb eder. Fiilin sonunu cezmeden edatlardan bir kısmı sadece tek fiilin sonunu cezm ederken; bazıları şart ve cevap olmak üzere arada bağlaç olmaksızın iki fiilin sonunu birden cezmeder. Arap gramerinde, başlangıçtan günümüze kadar "âmil" terimi benimsenmiş, ilgili kelimenin çoğulu olan "Avâmil" başlığı altında da kaynak metinler kaleme alınmıştır.

Bu ünite de Arap gramerinin omurgası sayılan âmiller konusu ele alınacak ve bu çerçevede öncelikle konuya yönelik bir şablon verilecek, bu şablonun izahı yapılarak konu anlatılacak, ardından bir metin ve söz konusu metnin tahlili ile devam edilecek, konunun daha iyi anlaşılması için detaylı alıştırmalar ve örnek sorularla bölüm sonlandırılacaktır.

العامل (60)

معنوي (2)

لفظي (58)

قياسي (9)

سماعي (49)

في الأفعال (19)

في الأسماء (30)

حروف تنصب الفعل المضارع (النواصب)

كلمات تجزم الفعل المضارع (الجوازم)

حروف تنصب الاسم وترفع الخبر؛ حرفان ترفعان الاسم وتنصبان الخبر (عامل في الاسمين)

حروف الجر وحروف الإضافة (عامل في الاسم الواحد فقط)

- 1- أَنْ ؛ أَحِبُّ أَنْ أَطِيعَ اللَّهَ تَعَالَى
- 2- لَنْ ؛ لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ تَعَالَى لِلْكَافِرِينَ
- 3- كَيْ ؛ أَحِبُّ طَوْلَ الْعَمْرِ كَيْ أَحْصَلَ الْعِلْمَ
- 4- إِذَنْ ؛ إِذَنْ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ

- A - في الفعل الواحد (4)
- 1- لَمْ ؛ لَمْ يَلِدْ وَ لَمْ يُولَدْ
  - 2- لَمَّا ؛ لَمَّا يَنْفَعُ عَمْرِي
  - 3- لام الأمر ؛ لِيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا
  - 4- لا في النهي ؛ لا تَذَنْبْ

- A - إن وأخواتها (8)
- 1- إِنَّ ؛ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَلِيمٌ كُلِّ شَيْءٍ
  - 2- أَنَّ ؛ إعتقدت أن الله تعالى قادرٌ على كل شيء
  - 3- كَأَنَّ ؛ كَأَنَّ الْحَرَامَ نَارٌ
  - 4- لَكِنَّ ؛ مَا فَازَ الْجَاهِلُ لَكِنَّ الْعَالِمَ فَاتِرٌ
  - 5- لَيْتَ ؛ لَيْتَ الْعِلْمَ مَرْزُوقٌ لِكُلِّ أَحَدٍ
  - 6- لَعَلَّ ؛ لَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى غَافِرٌ ذَنبِي
  - 7- إِلَّا ؛ الْمُعْصِيَةُ مُبْعَدَةٌ عَنِ الْجَنَّةِ إِلَّا الطَّاعَةَ مُقَرَّبَةٌ
  - 8- لَا ؛ لَا فَاعِلٌ شَرٌّ فَأَوْزَرَ

- 1- الباء ؛ آمنت بالله تعالى و به لأبعثن
- 2- من ؛ تبتُّ من كل ذنب
- 3- إلى ؛ تبت إلى الله تعالى
- 4- عن ؛ كفتت عن الحرام
- 5- على ؛ تجب التوبة على كل مُذنب
- 6- اللام ؛ أَنَا عَبْدٌ لِلَّهِ تَعَالَى
- 7- في ؛ المطيع في الجنة
- 8- الكاف ؛ ليس كمثل شيء
- 9- حتى ؛ عبيد الله تعالى حتى الموت
- 10- رب ؛ رَبِّ تَالِ يَلْعَنُ الْقُرْآنَ
- 11- واو القسم ؛ وَاللَّهِ لَا أَفْعَلَنَّ الْكِبَائِرَ
- 12- تاء القسم ؛ تَاللهِ لَا أَفْعَلَنَّ الْقُرْآنَ
- 13- حاشا ؛ هَلِكِ النَّاسُ حَاشَا الْعَالِمَ
- 14- مذ ؛ تبت من كل ذنب فعلته مذ يوم البلوغ
- 15- منذ ؛ تجب الصلوة منذ يوم البلوغ
- 16- خلا ؛ هَلِكِ الْعَالَمُونَ خِلا الْعَامِلِ يَعْلَمُهُ
- 17- عدا ؛ هَلِكِ الْعَامِلُونَ عِدا الْمُخْلِصِ
- 18- لولا ؛ لَوْلَاكَ يَا رَحْمَةً اللَّهِ هَلِكِ النَّاسُ
- 19- كَيْفَ ؛ كَيْفَهُ عَصِيَّتْ
- 20- لعل ؛ لَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغْفِرُ ذَنبِي

رافع الفعل المضارع ؛ يرحم الله تعالى التائب

رافع المبتدأ والخبر ؛ محمد رسول الله

- 1- الفعل المطلق
- a. الفعل التام ؛ خلق الله تعالى كل شيء ونزل القرآن نزولاً
  - b. الفعل الناقص ؛ كان إبراهيم حنيفاً وليس (هو) يهودياً.
- 2- اسم الفاعل ؛ كل حسود محرق حسده عمله
  - 3- اسم المفعول ؛ كل تائب مقبول توبته
  - 4- الصفة المشبهة ؛ العبادة حسنٌ ثوابها والمعصية قبيح عذابها
  - 5- اسم التفضيل ؛ ما من رجل أحسن فيه الخلم منه في العالم
  - 6- المصدر ؛ يجب الله تعالى إعطاء له عبده فقيراً درهما
  - 7- الإسم المضاف ؛ عبادة الله تعالى خيرٌ
  - 8- الاسم المبهم التام ؛ التراويح عشرون ركعة
  - 9- معنى الفعل ؛ a. هيهات المذنب من الله تعالى وتراك ذنبا
b. ما في الدنيا راحةٌ ؛ c. ينبغي للعالم أن يكون محمدياً خلفه

- B - في الفعلين (11): شرطاً وجزاء
- 1- إِنْ ؛ إِنْ تَتَّبِعْ يُغْفَرْ ذُنُوبُكَ
  - 2- مَهْمَا ؛ مَهْمَا تَفَعَّلَ نُسَأَلُ مِنْهُ
  - 3- مَا ؛ مَا تَفَعَّلَ مِنْ خَيْرٍ تَجِدْهُ عِنْدَ اللَّهِ
  - 4- مَنْ ؛ مَنْ يَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا يَكُنْ نَاجِيًا
  - 5- أَيْنَ ؛ أَيْنَ تَكُنْ يُدْرِكُكَ الْمَوْتُ
  - 6- مَتَى ؛ مَتَى تَحْسُدْ تَهْلِكْ
  - 7- أَيُّ ؛ أَيُّ تَذَنْبٌ يَعْلَمُكَ اللَّهُ
  - 8- أَيُّ ؛ أَيُّ عَالِمٍ يَتَكَبَّرُ يُغِيضُهُ اللَّهُ تَعَالَى
  - 9- حَيْثُمَا ؛ حَيْثُمَا تَفَعَّلَ يَكْتَسِبْ فَعَلُكَ
  - 10- إِذَا ؛ إِذَا تَتَّبِعْ تُقْبَلْ تَوْبَتُكَ
  - 11- إِذَا مَا ؛ إِذَا مَا تَعْمَلْ يَعْلَمُكَ تَكُنْ خَيْرَ النَّاسِ

- B - المشبهتان بليس (2)
- 1- ما ؛ مَا اللَّهُ تَعَالَى مَتَمَكِّنًا بِمَكَانٍ
  - 2- لا ؛ لا شيءٌ متشابهاً لله تعالى

- 1- الباء ؛ آمنت بالله تعالى و به لأبعثن
- 2- من ؛ تبتُّ من كل ذنب
- 3- إلى ؛ تبت إلى الله تعالى
- 4- عن ؛ كفتت عن الحرام
- 5- على ؛ تجب التوبة على كل مُذنب
- 6- اللام ؛ أَنَا عَبْدٌ لِلَّهِ تَعَالَى
- 7- في ؛ المطيع في الجنة
- 8- الكاف ؛ ليس كمثل شيء
- 9- حتى ؛ عبيد الله تعالى حتى الموت
- 10- رب ؛ رَبِّ تَالِ يَلْعَنُ الْقُرْآنَ
- 11- واو القسم ؛ وَاللَّهِ لَا أَفْعَلَنَّ الْكِبَائِرَ
- 12- تاء القسم ؛ تَاللهِ لَا أَفْعَلَنَّ الْقُرْآنَ
- 13- حاشا ؛ هَلِكِ النَّاسُ حَاشَا الْعَالِمَ
- 14- مذ ؛ تبت من كل ذنب فعلته مذ يوم البلوغ
- 15- منذ ؛ تجب الصلوة منذ يوم البلوغ
- 16- خلا ؛ هَلِكِ الْعَالَمُونَ خِلا الْعَامِلِ يَعْلَمُهُ
- 17- عدا ؛ هَلِكِ الْعَامِلُونَ عِدا الْمُخْلِصِ
- 18- لولا ؛ لَوْلَاكَ يَا رَحْمَةً اللَّهِ هَلِكِ النَّاسُ
- 19- كَيْفَ ؛ كَيْفَهُ عَصِيَّتْ
- 20- لعل ؛ لَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى يَغْفِرُ ذَنبِي

ÂMİLLER

Âmil

Sözlükte bir işi yapan, iş gören, etkili olan, etkin anlamlarına gelen bu sözcük, terim olarak devamındaki bir veya birden fazla öğenin son hareke veya harfini etkileyip değiştiren kelimelerin ortak adıdır. Âmillerden etkilenen kelimeye ise mamûl denir. Âmilin mamûl üzerinde bıraktığı etkiye ise amel veya i'râb denir.

Kelimeler bir terkip içerisine girmediği müddetçe herhangi bir i'râptan söz edilemez. Bu durumdaki kelimeler sâkin halde bulunurlar. Bir terkip içerisine girdikten sonra bulunduğu konuma/başına gelen âmile göre i'râb alır. Mesela كِتَابٌ / الْكِتَابُ kelimesi tek başına bulunduğu sâkindir. Ancak başına örneğin harf-i cer denilen edatlardan biri gelince مِنَ الْكِتَابِ / مِنْ كِتَابٍ okunarak mecrûr hale dönüşür.

الْكِتَابُ جَدِيدٌ (Kitap yenidir.)

إِنَّ الْكِتَابَ جَدِيدٌ (Şüphesizki kitap yenidir.)

كَانَ الْكِتَابُ جَدِيدًا (Kitap yeni idi.)

Yine الْبَيْتِ – الْكِتَابِ – الْوَلَدِ kelimelerinden her biri tek başına sâkindir. Ancak cümlede kullanıldıkları zaman قَرَأَ الْوَلَدُ الْكِتَابَ فِي الْبَيْتِ (Çocuk kitabı evde okudu.) şeklinde olur.

قَرَأَ fiildir ve her fiil gibi o da âmildir. Fiiller fâili ref, mef'ûlü ise nasb eder. Bu cümlede de قَرَأَ fiili, fâil olan الْوَلَدُ kelimesini ref etmiş; mef'ûl olan الْكِتَابِ kelimesini ise nasb etmiştir.

Aynı şekilde muzari fiil olan يَكْتُبُ (okuyor) fiili normalde merfû' (zammeli) okunur.

Ancak başına nasb edatı olan لَنْ âmili gelince لَنْ يَكْتُبَ (kesinlikle okumayacak) şeklinde okunarak mansûb (fethalı) hale dönüşür.

Yine aynı kelimenin başına cezm edatı olan مَ âmili gelince مَ يَكْتُبُ (okumadı) şeklinde okunarak meczûm (cezimli) hale dönüşür. İşte kelimelerin sonunu değiştiren bu tür etkenlere âmil denir.

Âmiller iki kısma ayrılır:

I- LAFZÎ ÂMİLLER (58 tane)	II - MA'NEVÎ ÂMİLLER (2 tane)
A – SEMÂÎ ÂMİLLER (49 tane) 1- Harf-i Cerler (20 tane) 2- İsmi Nasb, Haberini Raf' Eden Harfler (8 tane) 3- İsmi Raf', Haberini Nasb Eden Harfler (2 tane) 4- Muzâri Fiili Nasb Eden Harfler (4 tane) 5- Muzâri Fiili Cezm Eden Kelimeler (15 tane) B – KİYÂSÎ ÂMİLLER (9 tane) 1- Fiil 2- İsm-i Fâil 4- Sıfat-ı Müşebbehe 5- İsm-i tafdîl 6- Masdar 7- Muzâf Olan İsim 8- İsm-i Mübhem-i Tam 9- Manâ-yı Fiil	1- Mübteda-Haberî Ref' Eden Âmil 2- Muzâri Fiili Ref' Eden Âmil

I – LAFZÎ ÂMİLLER

Yazıda görülen, okunan ve duyulan sözcüklerden oluşan amillere lafzî amil denir. Bu da kendi içinde ikiye ayrılır:

A – SEMÂÎ ÂMİLLER

Belirli bir kural ve kaidesi olmayıp duyum üzere (sema') ya da gramer kitaplarından öğrenilen ve sayıları belirlenen amillerdir. Semâî âmiller üstteki tabloda da görüldüğü gibi kırk dokuz tanedir ve beş gruptur.

1- Harf-i Cerler (حُرُوفُ الْجَرِّ)

İsimlerin başına gelip sonlarını cerreden amillere harf-i cer denir. Bunlar sadece bir ismin sonunu cerredebilirler. Bunlara “cer harfleri” veya “izâfet harfleri” denir. Bunlar devamındaki ismin sonunu kesra veya ona eşdeğer bir i‘râb alâmetine dönüştüren harfler/edatlardır. Bu harflerden etkilenen isme mecrûr adı verilir.

Cer harflerinden sonra gelen kelime, zamir gibi sonu değişmeyen bir isim ise, biçim olarak değişmez, konum itibariyle (mahallen) hükmen mecrur sayılır.

Okula otobüsle gittim.	ذَهَبْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ بِالْحَافِلَةِ
Evden çıktım.	خَرَجْتُ مِنَ الْبَيْتِ
Sandalyeye oturdum.	جَلَسْتُ عَلَى الْكُرْسِيِّ

Cer harflerinin sayısı yirmi olup şunlardır:

Allah’ın adıyla.	أَلْبَاءُ: بِاسْمِ اللَّهِ
Bütün günahlardan tevbe ettim.	مِنْ: تُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ
Allah Teâlâ’ya tevbe ettim.	إِلَى: تُبْتُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى
Haramdan men edildim.	عَنْ: كُفِفْتُ عَنِ الْحَرَامِ
Her günahkârın tevbe etmesi gerekir.	عَلَى: تَجِبُ التَّوْبَةُ عَلَى كُلِّ مُذْنِبٍ
Ben Allah Teâlâ’nın küçük bir kulum.	أَلَلَامُ: أَنَا عَبْدٌ لِلَّهِ تَعَالَى
İtaat eden cennettedir.	فِي: أَلْمُطِيعُ فِي الْجَنَّةِ
O’nun benzeri hiçbir şey yoktur.	أَلْكَافُ: لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ
Ölünceye kadar Allah Teâlâ’ya kulluk edeceğim.	حَتَّى: أَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى حَتَّى الْمَوْتِ
Nice Kur’ân okuyan vardır ki, Kur’ân ona lânet eder.	رُبَّ: رُبَّ تَالٍ يَلْعَنُهُ الْقُرْآنُ
Allah’a yemin ederim ki, büyük günahları işlemeyeceğim.	وَإِ الْقَسَمِ: وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ الْكَبَائِرَ

Allah'a yemin ederim ki, farzları mutlaka yapacağım.	تَاءُ الْقَسَمِ: تَاللَّهِ لَأَفْعَلَنَّ الْفَرَائِضَ
Âlim olan hariç, insanlar helâk oldu.	حَاشَا: هَلَكَ النَّاسُ حَاشَا الْعَالَمِ
Bülüğa erdiğim günden beri işlediğim bütün günahlardan tevbe ettim.	مُذُّ: تُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَعَلْتُهُ مُذْ يَوْمِ الْبُلُوغِ
Bülüğ gününden itibaren namaz farz olur.	مُنْذُ: تَجِبُ الصَّلَاةُ مُنْذُ يَوْمِ الْبُلُوغِ
İlmiyle amel eden hariç, âlimler helâk oldu.	خَلَا: هَلَكَ الْعَالِمُونَ خَلَا الْعَامِلِ بِعِلْمِهِ
İhlâslı olan hariç, amel edenler helâk oldu.	عَدَا: هَلَكَ الْعَامِلُونَ عَدَا الْمُخْلِصِ
Sen olmasaydın, ey Allah'ın rahmeti, mutlaka insanlar helâk olurdu.	لَوْلَا: لَوْلَاكَ - يَا رَحْمَةَ اللَّهِ - هَلَكَ النَّاسُ
Niçin isyan ettin?	كَيْ: كَيْمَهُ عَصَيْتَ؟
Belki, Allah Teâlâ günahımı bağışlar.	لَعَلَّ: لَعَلَّ اللَّهُ تَعَالَى يَغْفِرُ ذَنْبِي

SIKÇA KULLANILAN HARF-İ CERLER

Harf-i Cerlerin tamamı 20 kadar olsa da bunların hepsi her zaman kullanılmaz. Bazılarının çok nadir kullanıldığı görülür. Bu harf-i cerler en çok kullanılış sırasına göre örnekleri ile beraber şunlardır:

1.	...den, ..dan Başlamak, ba'ziyyet, açıklama için kullanılır.	مَنْ دَخَلَ مِنَ الْبَابِ؟	أَكَلْتُ مِنَ الْخُبْزِ	أَكَلْتُ الثَّمَرَاتِ مِنْ تَفَاحٍ وَرُمَّانٍ
		Kapıdan kim girdi?	Ekmekten yedim.	Meyvelerden elma ve nar yedim.

➤ مَنْ harf-i cerrinden sonra gelen isim harf-i tarif (الْ) ile başlıyorsa nûn harfine cezim yerine fetha verilerek geçiş yapılır: مِنَ الْبَيْتِ، مِنَ الْبَابِ gibi.

2.	..de, ..da, içinde, hak- kında (Mekan ya da zaman için zarflık bildirir)	كَتَبْتُ الدَّرْسَ فِي الصَّبَاحِ.	كَتَبْتُ الدَّرْسَ فِي الْمَدْرَسَةِ.	الْوَلَدُ لَعِبَ فِي السَّيَّارَةِ.
		Dersi sabah yaz- dım.	Dersi okulda yazdım.	Çocuk arabanın içinde oyladı.
3.	..e, ..a, ..ye, ..ya Sonun bitişi için kullanı- lır.	ذَهَبْتُ زَيْنَبُ إِلَى السُّوقِ.	ذَهَبْتُ إِلَى الْبَيْتِ مُبَكَّرًا.	حَضَرَ التَّلْمِيذُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ.
		Zeynep çarşıya gitti.	Eve erken gittim.	Öğrenci okula geldi.
4.	..e, ..a, ..ye, ..ya, üzerine, üs- tünde, buna binaen... bundan do- layı...	جَلَسْتُ عَلَى الْكُرْسِيِّ.	سَقَطَ الْوَلَدُ عَلَى الْأَرْضِ.	سَبَحَ الْقَلَمُ عَلَى الْمَاءِ.
		Sandalyeye otur- dum.	Çocuk yere düştü.	Kalem suyun üzerinde yüzdü.
5.	بِ ile, ..le araç, se- bep....	ذَهَبْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ بِالْحَافِلَةِ.	فَشَرْتُ الْفَاكِهَةَ بِالسِّكِّينِ.	كَتَبْتُ الدَّرْسَ بِالْقَلَمِ.
		Okula otobüsle git- tim.	Meyveyi bıçakla soy- dum.	Dersi kalemle yazdım.

6.	عن den, dan, hakkında, -e dair...	سَأَلَ الْمُدِيرُ عَنِ التَّلَامِيذِ	ذَهَبَ الْخَوْفُ عَنِ الطِّفْلِ.	سَمِعْتُ الْخَبَرَ عَنِ مُعَلِّمٍ.
		Müdür öğrencileri sordu.	Çocuktan korku gitti.	Haberi bir öğretmenden işittim.
7.	لِ için, sebebi, mül- kiyet	ذَهَبْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ لِلدِّرَاسَةِ.	ذَهَبْتُ إِلَى السُّوقِ حَالِدٍ.	صَلَّيْتُ لِلَّهِ تَعَالَى.
		Okula eğitim için gittim.	Çarşıya Halit için git- tim.	Allah Teâlâ için namaz kıldım.

➤ Lâm harf-i cerri, أل ile ma'rife olan bir ismin başına geldiğinde harf-i tarifi elifi hazfedilir. اللَّيْتُ - اللَّيْتُ / اللَّطَائِبُ - اللَّطَائِبُ gibi.

8.	كُ gibi. Benzetme	لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ	أَحْمَدُ كَالْأَسَدِ.	الْأَرْضُ كَالْكُرَّةِ.
		“O’nun gibi hiçbir şey yoktur” (Şûrâ, 42/11).	Ahmet arslan gibidir.	Dünya top gibidir.
9.	حَتَّى...e kadar, ta ki, gaye, sonuç...	سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطَلَعِ الْفَجْرِ	لَيْسَ جُنُنُهُ حَتَّى حِينَ	أَعْبُدُ اللَّهَ حَتَّى الْمَوْتِ.
		O gece, tan yerinin ağarmasına kadar bir esenlik-tir. (Kadir 97/5)	Onu (Yusuflu) bir süreye kadar hapse atacaktı.	Ölüme kadar (ölünceye kadar) Allah'a ibadet ederim.
10.	رُبَّ nice ... vardır ki... olur ki, belki, bazı,	رُبَّ صَائِمٍ...	رُبَّ تَالٍ يَلْعَنُهُ الْقُرْآنُ	رُبَّ طَالِبٍ مَا كَتَبَ الدَّرْسَ.
		“Nice oruçlu vardır ki... ”	“Nice Kur’ân okuyan vardır ki, Kur’ân ona lânet eder”.	Ders yazmayan nice öğrenci vardır.

	مُدّ – مُنْدُ	تُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَعَلْتُهُ مُدَّ يَوْمِ الْبُلُوغِ	وَجَبَتِ الصَّلَاةُ مُنْدُ الْبُلُوغِ
11.	..den beri,	“Bülüğa erdiğim günden beri işlediğim bütün günahlardan tevbe ettim”.	Bülüğdan itibaren namaz vacip oldu.
12.	..dan beri, ..den itibaren		

Mef'ûlün bih, başında harf-i cer olmayınca mansûbtur, yani nesne olan kelimenin sonunda üstün veya ona benzer bir alamet bulunur. Fakat harf-i cer alan mef'ûlün sonu mecrûr (esre ya da ona benzer bir alamet) olur ve o kelimeye **mef'ûlün bih gayr-i sarîh** denir. Harf-i cer almayan mef'ûle **mef'ûlün bih sarîh** denir. Harf-i cerden sonraki mef'ûle **lafzen mecrûr, mahallen mansûb** denir.

Çocuk dersi kalemle yazdı.

بِالْقَلَمِ.	الدَّرْسِ	الْوَلَدِ	كَتَبَ
Mef'ûlün bih gayr-i sarîh, kesra ile mecrûr (yakın konum) Mahallen mansûb (uzak konum).	Mef'ûlün bih sarîh, fetha ile mansûb.	Fail, damme ile merfû.	Fiil-i mâzi, fetha üzere mebnî.

Harf-i Cerle İlgili Genel Fiil Cümleleri Örnekleri

Öğrenci resme baktı.	نَظَرَ التِّلْمِيذُ إِلَى الصُّورَةِ.
Okula gittin mi?	هَلْ ذَهَبْتَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ؟
(Kız) Öğrenci resme baktı.	نَظَرَتِ التِّلْمِيذَةُ إِلَى الصُّورَةِ.
Evet, okula gittim.	نَعَمْ ، ذَهَبْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ.
Resme baktım.	نَظَرْتُ إِلَى الصُّورَةِ.
Okula gittiniz mi?	هَلْ ذَهَبْتُمْ إِلَى الْمَدْرَسَةِ.

Çocuk bu kıyıda yüzdü.	سَبَحَ الْوَلَدُ فِي هَذَا الشَّاطِئِ.
Dersi bahçede okudum.	قَرَأْتُ الدَّرْسَ فِي الْحَدِيقَةِ
Okula imtihan için gittim.	ذَهَبْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ لِلْإِمْتِحَانِ.
Eve dinlenmek için gittim.	ذَهَبْتُ إِلَى الْبَيْتِ لِلِاسْتِرَاحَةِ.
Okula otobüsle gittik.	ذَهَبْنَا إِلَى الْمَدْرَسَةِ بِالْحَافِلَةِ.
Oku yaydan attım.	رَمَيْتُ السَّهْمَ عَنِ الْقَوْسِ
İslam kadından zulmü kaldırdı.	رَفَعَ الْإِسْلَامُ الظُّلْمَ عَنِ الْمَرْأَةِ.
Geceye kadar bir kitap okudum.	قَرَأْتُ كِتَابًا حَتَّى اللَّيْلِ.

İSİM CÜMLELERİNDE HARF-İ CERLERİN KULLANIMI

Harf-i cerler fiil cümlelerinde kullanıldığı gibi isim cümlelerinde de kullanılabilir. Mübtedanın haberi tek kelime (müfred) olabildiği gibi harf-i cerli de olabilir.

1) Normal Cümlede Harf-i Cerrin Kullanımı

Harf-i Cerli Haber		Yalın Halde Haber	
Öğrenci okuldadır.	التِّلْمِيذُ فِي الْمَدْرَسَةِ.	Öğrenci küçüktür.	التِّلْمِيذُ صَغِيرٌ.
Okul şehirdedir.	الْمَدْرَسَةُ فِي الْمَدِينَةِ.	Okul büyüktür.	الْمَدْرَسَةُ كَبِيرَةٌ.
Kitap öğrencinin- dir.	الْكِتَابُ لِلتِّلْمِيذِ.	Kitap faydalıdır.	الْكِتَابُ نَافِعٌ.

Resim duvardadır.	الصُّورَةُ عَلَى الحَائِطِ.	Resim güzeldir.	الصُّورَةُ جَمِيلَةٌ.
Temizlik imandan- dır.	التَّطَافَةُ مِنَ الإِيمَانِ	Duvar yüksektir.	الحَائِطُ مُرْتَفِعٌ.
Asker arslan gibi- dir.	الْجُنْدِيُّ كَأَسَدٍ.	Asker aslandır/ce- surdur.	الْجُنْدِيُّ أَسَدٌ.
Hoca kitap gibidir.	الأُسْتَاذُ كَكِتَابٍ.	Hoca bilgindir.	الأُسْتَاذُ عَالِمٌ.
Bardak masanın üzerindedir.	الْكُوبُ عَلَى الطَّائِلَةِ	Ev yakındır.	الْبَيْتُ قَرِيبٌ.
Muvaffakiyet Al- lah(ın yardımı) ile- dir.	التَّوْفِيقُ بِاللَّهِ	Okul uzaktır.	الْمَدْرَسَةُ بَعِيدَةٌ.

2) Cümlede Harf-i Cerli İsmi Başa Gelmesi

Harf-i Cerli Haberin Başa Gelmesi Devrik Cümle		Harf-i Cerli Haber Normal Cümle	
Okulda öğrenci vardır.	فِي الْمَدْرَسَةِ التِّلْمِيذُ	Öğrenci okulda- dır.	التِّلْمِيذُ فِي الْمَدْرَسَةِ
Şehirde okul vardır.	فِي الْمَدِينَةِ الْمَدْرَسَةُ	Okul şehirdedir.	الْمَدْرَسَةُ فِي الْمَدِينَةِ
Öğrencinin kitabı vardır.	لِلتِّلْمِيذِ الْكِتَابُ	Kitap öğrencinin- dir.	الْكِتَابُ لِلتِّلْمِيذِ
Duvarı resim var- dır.	عَلَى الحَائِطِ الصُّورَةُ	Resim duvardadır.	الصُّورَةُ عَلَى الحَائِطِ
Ordugâhta cesur bir asker vardır.	فِي الْمُعَسْكَرِ جُنْدِيٌّ أَسَدٌ	Asker arslan gibi- dir.	الْجُنْدِيُّ كَأَسَدٍ
Okulda bir öğrenci vardır.	فِي الْمَدْرَسَةِ تِلْمِيذٌ	Öğrenci okulda- dır.	التِّلْمِيذُ فِي الْمَدْرَسَةِ
Şehirde bir okul vardır.	فِي الْمَدِينَةِ مَدْرَسَةٌ	Okul şehirdedir.	الْمَدْرَسَةُ فِي الْمَدِينَةِ
Öğrencinin bir ki- tabı vardır.	لِلتِّلْمِيذِ كِتَابٌ	Kitap öğrencinin- dir.	الْكِتَابُ لِلتِّلْمِيذِ
Duvarı bir resim vardır.	عَلَى الحَائِطِ صُورَةٌ	Resim duvardadır.	الصُّورَةُ عَلَى الحَائِطِ

Not:

- a) İsim cümlesinde harf-i cerli kısım haber olur.
- b) Harf-i cerli isim cümlesinde mübteda “marife” olursa cümle düz de olabilir, devrik de olabilir. Yani harf-i cerli kısım başa da gelebilir, sona da kalabilir. Bu durumda câr-mecrûrun başa gelmesi caizdir.
- c) Harf-i cerli isim cümlesinde mübteda “nekre” olursa cümle devrik olmalıdır. Yani harf-i cerli kısım başa gelmelidir. Bu durumda harf-i cerli haberin başa gelmesi vaciptir. Çünkü nekre kelimeyle isim cümlesine başlanılmaz.
- d) Harf-i cerli haber başa gelince “vardır” anlamı verilir.

2- İsmi Nasb, Haberini Raf’ Eden Harfler / Fiile Benzeyen Edatlar

Bu edatlar isim cümlesinin başına gelir. Mübtedayı mansûb yapar, haberi merfû’ yapar. Bunlar geldikten sonra mübtedaya bunların ismi, habere de bu edatların haberi denir. Bu harfler sekiz tanedir: Bunların ilk altı tanesine “Fiile Benzeyen Harfler” (el-Hurûfu’l-Muşebbehetu bi’l-Fi’l / الحُرُوفُ الْمُشَبَّهَةُ بِالْفِعْلِ) adı verilir.

Bu edatlar fiil gibi devamındaki iki isim üzerinde de etkili olan harflerdir. İsim cümlesinin başına gelir, ilk öge konumundaki mübtedâyı mansûb (fetha veya benzeri bir durum), ikinci öge konumundaki haberi ise merfû’ (zamme veya benzeri bir durum) yapar. Bu harfler “إِنَّ ve kardeşleri/benzerleri” diye de bilinir.

İnne (إِنَّ) ve Benzerleri

Şüphesiz Allah Teâlâ her şeyi bilir.	إِنَّ: إِنَّ اللَّهَ عَالِمُ كُلِّ شَيْءٍ
Allah Teâlâ’nın şüphesiz her şeye kâdir olduğuna inandım.	أَنَّ: اِعْتَقَدْتُ أَنَّ اللَّهَ قَادِرٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ.
Haram sanki ateştir.	كَأَنَّ: كَأَنَّ الْحَرَامَ نَارٌ.
Cahil kurtulmadı, fakat âlim kurtulan kişidir.	لَكِنَّ: مَا فَازَ الْجَاهِلُ لَكِنَّ الْعَالِمَ فَائِزٌ
Keşke ilim herkese nasip olsaydı!	لَيْتَ: لَيْتَ الْعِلْمَ مَرزُوقٌ لِكُلِّ أَحَدٍ

Belki Allah (c.c.) günahımı bağışlar.	لَعَلَّ: لَعَلَّ اللهُ غَافِرٌ ذُنُوبِي.
Günah cennetten uzaklaştırır, ancak itâat cennete yaklaştırır.”	إِلَّا (المنقطعة): أَلْمَعْصِيَةُ مُبْعَدَةٌ عَنِ الْجَنَّةِ إِلَّا الطَّاعَةَ مُقَرَّبَةٌ مِنْهَا.
Kötülük yapan kurtuluşa eremez.	لَا: لَا فَاعِلٌ شَرٌّ فَائِزٌ.

Not: Bunlardan son ikisinin (لَا ve لَعَلَّ) inne (إِنَّ) ve benzerleri gibi amel edebilmeleri için bazı şartlar vardır. Ayrıntısı nahiv kitaplarındadır.

3- İsmi Ref', Haberini Nasb Eden Harfler (el-Hurûfu'l-Müşebbehe Bi-Leyse)

Bu harfler iki tane olup “Leyse (لَيْسَ)’ye Benzeyen “Mâ” (مَا) ve “Lâ” (لَا)” diye isimlendirilir.

Allah Teâlâ, hiçbir yeri mekân edinmez.	مَا اللهُ تَعَالَى مُتَمَكِّنًا مِمَّا كَانَ
Hiçbir şey Allah Teâlâ’ya benzemez.	لَا شَيْءٌ مُشَابِهًا لِلَّهِ تَعَالَى

Bu iki harf, tıpkı ‘nâkıs fiiller’ gibi isim cümlelerinin başına gelip mübtedâyı ref, haberi ise nasb eder. Artık mübtedâ, ilgili harfin ismi, haber de onun haberi olarak adlandırılır. Belirtilen harfler aslında nâkıs fiiller gibi amel ederler. لَيْسَ de bu gruptandır.

Ancak bu iki harf anlamca olumsuzluk ifade ettiklerinden لَيْسَ’ye benzeyen harfler diye isimlendirilmişlerdir.

el-Hurûfu'l-Müşebbehe bi-Leyse

Bir kitap yeterli değildir.	لَا: لَا كِتَابٌ كَافِيًا
Bu bir insan değildir. Bu ancak asil bir melektir. (Yusuf 12/31)	مَا: مَا هَذَا بَشَرًا إِنْ هَذَا إِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ
Oda size ayrılmış değildir.	إِنَّ: إِنَّ الْعُرْفَةَ مَحْجُورَةٌ لَكُمْ
Zaman kurtuluş zamanı değil. (Sâd 38/3)	لَاتَ: لَاتَ حِينَ مَنَاصٍ.

UYGULAMALAR

1. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili âmilin türünü ve devamına etkisini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
كُلُّ آمِنٍ بِاللَّهِ	Harf-i Cer. Sonrasındaki Allah lafzını mecrûr kılmış.
النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ.	Harf-i Cer. Sonrasındaki ismi mecrûr kılmış.
أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ.	Fiile Benzeyen Harf/Edat. Devamındaki iki isimden ilkini nasb, ikincisini ref' etmiş.
لَا سُورَ دَائِمٌ.	Cinsini Nefyeden Lâ. Devamındaki iki isimden ilkini nasb, ikincisini ref' etmiş.
مَا الْأُسْتَاذُ حَاضِرًا فِي الْحَفْلِ	Leyse'ye Benzeyen Mâ. Devamındaki iki isimden ilkini ref', ikincisini nasb etmiş.
إِنَّ الْعِلْمَ قُوَّةٌ.	Fiile Benzeyen Harf/Edat. Devamındaki iki isimden ilkini nasb, ikincisini ref' etmiş.
مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ.	Leyse'ye Benzeyen Mâ. Devamındaki iki isimden ilkini ref' (mahallen merfû'), ikincisini nasb (cem-i müennesi kesra ile mansûb) etmiş.

2. Aşağıda altı çizili sözcükler cümlenin hangi ögesi olup harekesi niçin öyledir?

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ	Âmil olan lââm harf-i cerri Allah lafzının sonunu es-reli/mecrûr kılmıştır. Cümlenin başındaki harf-i cer mecrûruyla birlikte haberdir.
الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ.	Cümlenin başındaki el takılı kelime mübtedadır. Bu sebeple de merfûdur.
إِنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ.	السَّاعَةَ kelimesi إِنَّ edatının ismi olup fetha ile mansûb-dur.
لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ.	Altı çizili olan جُزْءٌ kelimesi mübteda olduğu için merfû'dur. Cümlenin başındaki harf-i cer mecrûruyla birlikte haberdir. Mübteda nekra olduğu için harf-i cerli haberin başta gelmesi zorunludur (vâcib).

وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ.	Altı çizili olan <u>الْمَشْرِقُ</u> kelimesi mübteda olduğu için merfû'dur. Baştaki harf-i cerli kısım haberdir. Mübteda <u>marife</u> olduğu için harf-i cerli haberin başa gelmesi tercihe bağlıdır. (câiz).
وَلَهُمْ فِي الآخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ.	<u>عَظِيمٌ</u> kelimesi mübteda olan <u>عَذَابٌ</u> kelimesinin sıfatı olduğu için merfûdur.
مَا كَانَ إِبْرَاهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا.	Altı çizili kelimeler <u>كَانَ</u> kelimesinin haberi olup mansûbdur. İlkinde <u>كَانَ</u> 'nin ismi açık isim, ikincisinde <u>كَانَ</u> 'nin ismi gizli zamirdir (هُوَ).

3. الجُمْلَةُ بِإِنَّ ile farklı şahıslara göre uyarlayınız. لِمُدْرَسٍ بِنْتٌ cümlesini önce كَانَ ile sonra da إِنَّ ile farklı şahıslara göre uyarlayınız.

الجُمْلَةُ بِإِنَّ	الجُمْلَةُ بِكَانَ	
إِنَّ لِمُدْرَسٍ بِنْتًا.	كَانَتْ لِمُدْرَسٍ بِنْتٌ.	a)
إِنَّ لِمُدْرَسَيْنِ بِنْتَيْنِ.	كَانَتْ لِمُدْرَسَيْنِ بِنْتَانِ.	b)
إِنَّ لِمُدْرَسِينَ بَنَاتٍ.	كَانَتْ لِمُدْرَسِينَ بَنَاتٌ.	c)
إِنَّ لِمُدْرَسَةٍ بِنْتًا.	كَانَتْ لِمُدْرَسَةٍ بِنْتٌ.	d)
إِنَّ لِمُدْرَسَتَيْنِ بِنْتَيْنِ.	كَانَتْ لِمُدْرَسَتَيْنِ بِنْتَانِ.	e)
إِنَّ لِمُدْرَسَاتٍ بَنَاتٍ.	كَانَتْ لِمُدْرَسَاتٍ بَنَاتٌ.	f)

UYGULAMA SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerde isimlerin başlarına gelen âmilleri bulup türünü belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ.	
وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍّ إِخْوَانًا عَلَىٰ سُرُرٍ مُّتَقَابِلِينَ.	
طَلَبْنَا مِنْ أَمْنًا أَنْ تُجَهِّزَ لَنَا طَعَامًا لَدِيدًا.	
كَأَنَّ خَالِدًا فَتَانًا فِي أَدَاءِ دَوْرِهِ.	
إِشْتَقَ الْغَرِيبُ إِلَىٰ وَطَنِهِ.	
أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ.	

2. Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları, parantez içinde verilen amillerden uygun olanla doldurunuz.

(مِنْ - أَنْ - لَعَلَّ - لَكِنَّ - إِلَّا - رَبِّ - مَا - فِي)

Cümleler	
الصَّبْرُ مُرٌّ ..... ثَمَرُهُ حُلْوٌ.	
..... الكتابُ مفيدًا.	
لَمَّا يَسْتَيْقِظُ الطِّفْلُ ..... نَوْمِهِ.	
واعلموا ..... الله على كل شيء قدير.	
ما جاء التلاميذُ ..... أحمدًا.	
وَأَدْخَلَ يَدَكَ ... جَيْبِكَ تَخْرُجُ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ	
..... الله يَغْفِرُ ذُنُوبَنَا.	
..... صَائِمٍ لَيْسَ لَهُ مِنْ صِيَامِهِ إِلَّا الْجُوعُ.	

3. Aşağıda cümleleri harekeleyiniz. Başlarına inne ve kâne getirip yeniden harekeli bir şekilde yazınız.

a- على الجبال سحُبٌ كثيفةٌ.

..... (إِنَّ)

..... (كَانَ)

b- في المدرسة الكبيرة معلّمتان ماهرتان.

..... (إِنَّ)

..... (كَانَ)

4. Manalarını da dikkate alarak aşağıdaki boşluklara parantez içinden uygun olan edatları yerleştiriniz.

(إلى - في - من - إن - منذ - ب - كأن - إلى)

تَحِبُّ الصَّلَاةَ ..... يَوْمَ الْبُلُوغِ.	
الْمَطِيْعُ .... الْجَنَّةِ.	
..... الْحَرَامِ نَارٌ.	
..... اللهُ تَعَالَى عَالِمٌ كُلِّ شَيْءٍ.	
يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ .... الْأَرْضِ	
..... اللهُ يَغْفِرُ ذُنُوبَنَا.	
أَلَيْسَ اللهُ ....عَزِيزٌ ذِي انْتِقَامٍ؟	
أَفَلَا يَنْظُرُونَ ..... الْإِبِلَ كَيْفَ خُلِقَتْ؟	

OKUMA PARÇASI

شكر النعمة

تَقَابَلَ ثَلَاثَةُ رِجَالٍ ...

الرجل الأول أَبْرَصُ ... وعلى جلده بُقَعٌ كَثِيرَةٌ بِيضَاءَ.

والرجل الثاني أَقْرَعٌ..... ليس في رأسه شَعْرٌ.

والرجل الثالث أَعْمَى ... لا يرى شيئاً.

دعا الرجل الأبرص ربّه وقال: رَبِّ اشْفِنِي مِنْ هَذَا الْبَرَصِ الَّذِي غَطَّى جِلْدِي وَغَيَّرَ شَكْلِي.

ورفع الرجل الأقرع وجهه إلى السماء، ودعا ربّه، وقال: اللَّهُمَّ اشْفِنِي مِنْ هَذَا الْقِرَاعِ... وَأَمْلَأْ رَأْسِي بِالشَّعْرِ

مثل بقية الناس. ودعا الرجل الأعمى ربه وقال: يَا رَبِّ اشْفِنِي مِنَ الْعَمَى وَاجْعَلْنِي أَرَى مِثْلَ بَقِيَةِ النَّاسِ.

وفي تلك اللحظة هَبَطَ مَلَكٌ مِنَ السَّمَاءِ أَرْسَلَهُ اللَّهُ لِيَمْتَحِنَ الرِّجَالَ الثَّلَاثَةَ. كَانَ الْمَلِكُ فِي صُورَةِ إِنْسَانٍ

مُضِيئِ الْوَجْهِ.

تَقَدَّمَ الْمَلِكُ مِنَ الرِّجَالِ، وَسَأَلَ كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ عَنْ حَاجَتِهِ، وَعَنْ أَحَبِّ الْمَالِ إِلَيْهِ.

قال الرجل الأبرص: "أريد لجسمي نُورًا حسنًا. وأحبّ المالِ إليّ الإِبَالُ"

وقال الرجل الأقرع: "أما أنا فأريد شعرا غزيرا يملأ رأسي. وأحبّ المالِ إليّ البقر."

وقال الأعمى: "أما أنا فأتمنى أن يشفي الله عيني ويردّ إليّ بصري. وأحبّ المالِ إليّ الغنم."

مَسَحَ الْمَلِكُ جِلْدَ الْاَبْرَصِ بِيَدِهِ، فَإِذَا بِهِ يَصِيرُ حَسَنَ اللَّوْنِ، ثُمَّ أَعْطَاهُ نَاقَةً حَامِلًا. وَمَسَحَ الْمَلِكُ عَلَيَّ رَأْسِ

الْاَقْرَعِ. فَإِذَا بِشَعْرِ نَاعِمٍ جَمِيلٍ يَظْهَرُ فِي رَأْسِهِ. ثُمَّ أَعْطَاهُ الْمَلِكُ بَقْرَةً حَامِلًا.

ومسح الملك على عينيّ الأعمى فارثدّ بصيرًا، وصار يرى، ثمّ أعطاه الملك شاةً ولأدّةً.

ومرّت سنوات. وصار للرجل الأول عدد كبير من الجمال، وصار للرجل الثاني قطيع من البقر، وصار

للرجل الثالث أغنام كثيرة.

وأراد الله - سبحانه و تعالى- أن يمتحن الرجال الثالثة... أرسل الله إليهم الملك في شكل رجل مسكين.
ذهب الملك إلى الرجل الأول، وقال له: "أسألك بالذي أعطاك اللون الحسن، والمال الكثير، أن تُعطيني ما
يساعدني على السفر."

ردّ الرجل: هذا مال أجدادي، ورثته عنهم، وعليّ حقوق كثيرة ..... ولا مال لك عندي.
ترك الملك الرجل الأول، وتوجّه إلى الرجل الثاني، وقال له: أسألك بالذي أعطاك الشعر الجميل والمال
الكثير أن تساعد أخاك الفقير بشيء مما عندك.

أجاب الرجل الثاني: إنما ورثت كلّ هذا عن أجدادي.. فابتعد عني.
ذهب الملك إلى الرجل الثالث، وقال له يستعطفه: أسألك بالذي ردّ إليك بصرك أن تعطيني شاة مما عندك،
أشرب من لبنها في سفري.

فقال الرجل الثالث : كنت أعمى فردّ الله إليّ بصري، فخذ ما شئتَ، واترك ما شئتَ، فوالله لا أمنعك
شيئاً رزقني الله به!

فقال له الملك: ابق مالك عندك ... لقد امتحنكم الله - أنتم الثلاثة - ورضي الله عنك، لأنك تشكر
النعمة، وتتصدق من مالك الذي رزقك الله به، وسخطَ الله على صاحبك ... لأنهما أنكرا نعمته، ومنعا الصدقة
... فأعادهما الله إلى ما كانا عليه من مرض وفقر.

1. Anlama ve Kavrama Soruları

1- أسئلة الاستيعاب:

- 1- ماهى عيوب الرجال الثلاثة في القصة؟
- 2- ماذا طلب الرجل الثالث من الله أثناء دعائه؟
- 3- كيف دعا الرجل الأبرص ربه؟
- 4- متى أرسل الله ملكاً من السماء؟ ولماذا؟
- 5- هل سلم الرجال الثلاثة من عيوبهم كاملاً؟
- 6- كيف عالج الملك هؤلاء الرجال الثلاثة؟
- 7- من نجح من الرجال الثلاثة في الامتحان؟
- 8- لماذا أرسل الله الملك الى الرجال الثلاثة مرة ثانية؟ وكيف أرسله؟

2. Eşanlamlı ve Karşit Anlamlı Kelimeler

2- المرادفات والمضادات:

أ- هَاتِ من القائمة مرادف ما تحته خط.

القائمة: (لَبَّيْن - ستر - نزل - مضى - اختبر - صورة - أقبل - استرحم)

1- ومَرَّتْ سنوات.

2- ربّ اشفني من هذا البرص الذي غَطَّى جلدي وغير شكلي.

3- مسح الملك على رأس الأقرع. فإذا بشعر ناعم جميل يظهر في رأسه.

4- وفي تلك اللحظة هبط ملكٌ من السماء.

5- أرسله الله ملكاً من السماء ليمتحن الرجال الثلاثة.

6- أرسل الله إليهم الملك في شكل رجل مسكين..

7- ترك الملك الرجل الأول، وتوجّه إلى الرجل الثاني.

8- ذهب الملك إلى الرجل الثالث، وقال له يستعطفه.

ب- هات من القائمة مضاد ما تحته خط.

القائمة: (ابتعد - صعد - سوداء - القبيح - أنزل - أنكر - غنيّ)

1- وعلى جلده بقعٌ كثيرة بيضاء.

2- إنما ورثت كلّ هذا عن أجدادي.. فابتعد عني.

3- رفع الرجل الأقرع وجهه إلى السماء.

4- رضي الله عنك، لأنك تشكر النعمة.

5- فأعادهما الله إلى ما كانا عليه من مرض وفقر.

6- وفي تلك اللحظة هبط ملكٌ من السماء.

7- أسألك بالذي أعطاك اللون الحسن.

3. Tekil ve Çoğul Kelimeler

3- المفردات والجموع:

أ- هاتِ جمع ما يأتي من المفردات.

شَعْر - وجه - بقية - لحظة - صورة - لون - يد - رأس - عين - مسكين - أخ - فقير - نعمة

ب- هات مفرد ما يأتي من الجموع.

بُقَع - سنوات - جمال - أغنام - أجداد - حقوق - أمراض - قصص - أخوات - أصدقاء

4. Örnekte olduğu gibi verilen zamirlere göre cümleleri yeniden yazınız.

4- أعد كتابة الجمل حسب الضمائر الآتية كما في المثالين:

المثال-1: أَحَبُّ شَيْءٍ إِلَيَّ الْعِلْمُ. (أنا)

المثال-2: أَحَبُّ شَيْءٍ إِلَيْكَ الْعِلْمُ (أنت)

1- ..... (هو)

2- ..... (هي)

3- ..... (هم)

4- ..... (أنتم)

5- ..... (نحن)

Bu Bölümde Neler Öğrendik?

Arapçada kendisinden sonra gelen isim veya fiili son hareke veya harf bağlamında etkileyen öğeye “âmil” adı verilir. Âmiller semâî ve kıyâsî olmak üzere ikiye ayrılırlar.

20 harf-i cer, fiile benzeyen 8 harf, onlarla aynı işleve sahip 2 harf, 4 Nevâsıb, 15 cevâzim, 2 Leyse işlevli harf; toplam 49 semâî âmil mevcuttur.

Fiil, ism-i fâil, ism-i mef’ûl, sıfat-ı müşebbehe, ism-i tafdîl, masdar, muzaf, tam müphem isim ve ma‘ne’l-fi‘l’den oluşan 9 kıyâsî âmil de buna eklendiğinde 58 âmilin bulunduğu görülür. Önünde herhangi bir âmil bulunmayan mübteda-haber ve yalın muzari fiilin merfû oluşu da manevî âmiller olarak eklendiğinde toplamda 60 âmil olduğu görülür.

II. ünite de sadece isimlerin başına gelen 30 âmil görüldü. Onlar da bir ismi etkileyen harf-i cerler, mübtedayı mansûb yapan inne ve benzeri sekiz edat ve nâkıs fiil grubundan leyse’ye mana ve amel itibariyle benzeyen iki edattır. Bu iki edat da ismini merfû, haberi ise mansûb yapmaktadır.

BÖLÜM SORULARI

1. يَوْمَ الْبُلُوغِ ..... تَجِبُ الصَّلَاةُ cümlesindeki boşluğa aşağıdaki edatlardan hangisi gelmelidir?

- A) لَنْ   B) إِنَّ   C) مُنْذُ   D) إِنَّ   E) عَلَى

2. Aşağıdaki harfi cerlerden hangisi sadece zamirin başına gelebilir?

- A) عدا   B) خلا   C) على   D) لولا   E) في

3. Aşağıdakilerden hangisi zamirin başına gelebilen cer harflerinden biridir?

- A) ك   B) في   C) حتى   D) مذ   E) و

4. Aşağıdakilerden hangisi isimlerin başına gelebilen bir cer harfidir?

- A) ل   B) لا   C) لم   D) إِنَّ   E) كَيْ

5. Aşağıdakilerden hangisi bir harf-i cerdir?

- A) مَا   B) لَنْ   C) إِذَنْ   D) كَيْ   E) مِنْ

6. Aşağıdakilerden hangisi ليس'ye benzeyen edatlar (harfler) arasında değildir?

- A) لات   B) لكن   C) ما   D) لا   E) إن

7. "يرجع هذا الطالب الذي يُصَلِّي ... المسجد ... بيته." "Mescidde namaz kılan bu öğrenci evine dönüyor" cümlesindeki boşluklara aşağıdaki edatlardan hangileri gelmelidir?

- A) في / إلى   B) في / ل   C) من / إلى   D) على / إلى   E) إلى / ك

8. .... نَتِيحَةُ الْإِمْتِحَانِ ..... “Sınavın sonucu iyi değil.” cümlesindeki boşluklara aşağıdakilerden hangi iki kelime gelmelidir?

A) لَيْسَتْ / جَيِّدَةً   B) لَيْسَ / جَيِّدَةً   C) لَيْسَ / جَيِّدًا

D) لَيْسَتْ / جَيِّدَةً   E) لَيْسَتْ / جَيِّدًا

9. .... يَغْفِرُ اللَّهُ تَعَالَى الْكَافِرِينَ .... “Allah Teâlâ kâfirleri mağfiret etmeyecek.” cümlesindeki boşluğa aşağıdaki edatlardan hangisi gelmelidir?

A) إِنَّ   B) كَانَ   C) لِ   D) لَنْ   E) فِي

10. .... الْجَامِعَةِ ..... السَّنَةِ الْمَاضِيَةِ. “Kardeş geçen yıldan beri üniversitede okuyor.” cümlesindeki boşluğa aşağıdakilerden hangi ikili gelmelidir?

A) فِي - مِنْ   B) عَنْ - مِنْذ   C) إِلَى - عَنْ

D) عَلَى - مِنْذ   E) فِي - مِنْذ

11. .... اللَّهُ تَعَالَى جِسْمًا. .... “Allah bir cisim değildir.” cümlesindeki boşluğa aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

A) لَيْسَ   B) كَانَ   C) كَأَنَّ   D) أَيْنَ   E) لَكِنَّ

12. .... اللَّهُ تَعَالَى عَالِمٌ كُلِّ شَيْءٍ. .... عَلِمْتُ cümlesindeki boşluğa aşağıdaki edatlardan hangisi gelmelidir?

A) إِنَّ   B) كَانَ   C) كَأَنَّ   D) أَنَّ   E) لَعَلَّ

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde harf-i cer yoktur?

A) لِلتَّذَخِينِ أَضْرَارُهُ

B) مَنْ مَخْرَجَ هَذَا الْفِيلِمِ؟

C) عَلَى السَّحْبِ الْبَيْضَاءِ طَائِرَتَانِ نَقَّائَتَانِ

D) فِي الْمَدْرَسَةِ مُعَلِّمُونَ مُخْلِصُونَ

E) أَهْمَلْتُ هَوْلَاءِ الطَّالِبَاتِ بِدُرُوسِهِنَّ

14. Aşağıdaki karmaşık kelimelerden kurulan hangi cümlenin dizilişi yanlıştır?

	Düzgün Cümle	Kelimeler
A	يذهبُ خالدٌ إلى الجامعةِ بسيارتهِ.	خالدٌ - إلى - يذهبُ - الجامعة - بسيارتهِ.
B	نجحتُ طالبةٌ واحدةٌ في الإمتحانِ.	واحدةٌ - الإمتحانِ - نجحتُ - في - طالبةٌ
C	ذهبَ جدّه الولدُ لزيارة.	جدّه - الولدُ - ذهبَ - ل - زيارة
D	يسعى الطالبُ للحصولِ على الشهادةِ.	يسعى - للحصولِ - الطالبُ - على - الشهادةِ
E	يكتبُ التلميذُ الدرسَ بالقلمِ في الصفِّ.	الدرس - في - الصف - ب - القلم - التلميذ - يكتبُ

15. 15. الله تَعَالَى عَلِيمًا حَكِيمًا. .... cümlesindeki boşluğa aşağıdaki edatlardan hangisi gelmelidir?

- A) إِنَّ   B) أَنْ   C) كَأَنَّ   D) أَيْنَ   E) كَانَ

16. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ismin başına gelen bir harf-i cer bulunmamak-tadır?

A	له أصحابٌ يدعونه إلى الهدى.
B	يدعو الدّاعي إلى إقناع القاضي.
C	اختلفتُ مع المحامي حولَ الأجر.
D	هذا أخي الكبير وفي يده العصا الصغيرة.
E	العلماءُ أمثلةٌ للتقوى والسخاءِ في الدنيا.

17. Arapça بِعَلْمِهِ خَلَا الْعَالَمُونَ هَلْكَ الْعَالَمُونَ cümlesinde altı çizili kelimenin son harekesi nedir?

- A) Fetha   B) Damme   C) Cezm   D) Kesra   E) Mansûb

18. “Adam fakir idi, zengin oldu.” Türkçe cümlesinin Arapça en doğru karşılığı nedir?

- A) كَانَ الرَّجُلُ غَنِيًّا صَارَ فَقِيرًا
B) كَانَتِ الْمَرْأَةُ غَنِيَّةً صَارَتْ فَقِيرَةً
C) كَانَ الرَّجُلُ فَقِيرًا صَارَ غَنِيًّا
D) صَارَ الرَّجُلُ غَنِيًّا كَانَ فَقِيرًا
E) إِنَّ الرَّجُلَ غَنِيًّا صَارَ فَقِيرًا

19. “Ali evde dersini kalemle yazdı.” Türkçe cümlesinin Arapça en doğru karşılığı nedir?

- A) كَتَبَ عَلِيٌّ الدَّرْسَ بِالْقَلَمِ فِي الْبَيْتِ.   B) كَتَبَ عَلِيٌّ دَرْسَهُ بِالْقَلَمِ فِي الْبَيْتِ.
C) كَتَبْتُ عَلِيٌّ الدَّرْسَ بِالْقَلَمِ مِنَ الْبَيْتِ.   D) يَكْتُبُ عَلِيٌّ الدَّرْسَ فِي الْقَلَمِ بِالْبَيْتِ
E) كَتَبَ عَلِيٌّ دَرْسًا بِالْقَلَمِ فِي الْبَيْتِ.

20. “Kur’ân’da bitkilerin yaratılışına bir işaret vardır.” Türkçe cümlesinin Arapça en doğru karşılığı nedir?

- A) فِي الْقُرْآنِ إِشَارَةٌ إِلَى خَلْقِ النَّبَاتِ.
B) مِنَ الْقُرْآنِ إِشَارَةٌ لِلْخَلْقِ النَّبَاتِ.
C) بِالْقُرْآنِ إِشَارَةٌ مِنْ خَلْقِ النَّبَاتِ.
D) عَلَى الْقُرْآنِ إِشَارَةٌ فِي خَلْقِ النَّبَاتِ.
E) فِي الْقُرْآنِ إِشَارَةٌ إِلَى خَلْقِ النَّبَاتِ.

Cevap Anahtarı:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
C	D	B	A	E	B	A	D	D	E	A
12	13	14	15	16	17	18	19	20		
D	B	C	E	C	D	C	B	E		

III. ÜNİTE
ÂMİLLER
(19 ÂMİL)

III. ÜNİTE: ÂMİLLER (19 ÂMİL)

FİİLLERİN BAŞLARINA GELEN ÂMİLLER (19 ÂMİL)

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz? .....
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları .....
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri .....
Anahtar Kavramlar .....
Giriş .....

KONUYA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

A. Nasb Edatları

1. Muzari Fiili Direkt Nasb Eden Edatlar
2. Muzari Fiili “Gizli En” ile Nasb Eden Edatlar

B. Cezm Edatları

1. Bir Fiili Cezm Edenler
2. İki Fiili Cezm Edenler (Şart Edatları)
3. Cezm Etmeyen Şart Edatları
4. Muzari Fiilin İ’rab/ Değişim Halleri
5. Muzari Fiilin Cezm Edildiği Diğer Durumlar

Uygulamalar .....
Uygulama Soruları .....
Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet) .....
Bölüm Soruları .....
Cevaplar .....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bu bölümde kelimelerin başına gelip de sonunda hareke veya harf değişimi (i'râb) yapacak sözcükler ve bunların türleri, hangisinin hangi kelimenin sonunu nasıl değiştirdiği normal düz anlatımla anlatılacak, tablolar yardımıyla anlaşılma kolaylığı sağlanacak ve bol miktarda alıştırmalarla da zihinlerde kalıcılığı gerçekleştirilecektir.

Daha önce isimlerin başlarına gelen ve sonlarını değiştiren âmiller incelenmişti. Bu bölümde ise fiillerin başlarına gelen ve sonlarını değiştiren âmiller ele alınacaktır.

Fiillerin başlarına gelen edatların bir kısmı fiilin sonunu nasb/mansûb (üstünlü vb.) yaparken bir kısmı da fiilin sonunu cezm/meczûm (hareke veya harfin düşmüş şekli) yapar. Cezm edatlardan bir kısmı sadece bir fiili etkiler, daha sonraki fiilleri ancak atıf harfi denen bağlaçlar yardımıyla etkileyebilir. Ancak bazıları araya bağlaç almadan iki fiili birden cezm eder. Bunlara şart edatları denir. Bu ünite de fiili nasb eden ve cezm eden bu edatlar ele alınacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. Arapça'da başına geldiği kelimenin sonuna etki eden ve onu değiştiren kaç âmil mevcuttur?
2. Bu âmillerden kaç tanesi semâî kaç tanesi kıyâsî niteliktedir?
3. Lafzî ve manevî amillerle kastedilen nedir?
4. Âmillerin tek başlarına anlamları ve cümlenin genel anlamına katkıları nelerdir?
5. Fiillerin başına gelip sonlarını etkileyen amiller hangi gruba girer?
6. Fiillerin başına gelip de sonlarını etkileyen kaç türlü âmil vardır? Her birinin adedi kaçtır?

Kazanımlar ve Yöntemler

Bu üniteden sonra öğrenci;

1. Tüm çeşitleriyle âmilleri bilir.
2. Bu bilgi sayesinde karşılaştığı Arapça metinleri hatasız okur.
3. Kelimelerin sonlarında meydana gelen hareke veya harf değişimlerinin nedenlerini açıklayabilir.
4. Öğrendiği konuları bir bütünlük içinde kategorize edebilir.
5. İsimlerin başlarına gelen âmiller ile fiillerin başlarına gelen amilleri birbirinden ayırt edebilir.

Konunun kavranması için;

1. Metin okuyup çözümleyerek
2. Eş anlamlı karşıt anlamlı kelimeleri öğrenerek
3. Tekil çoğul kelimeleri öğrenerek
4. Konulara dair alıştırmalarla amiller daha kolay anlaşılır.

Anahtar Kavramlar

Âmil, Semâî, Kıyâsî, Lafzî, Manevî, Ref' Etme, Merfû', Nasb Etme, Mansûb, Cer Etme, Mecerûr, Cezm Etme, Meczûm

Giriş

Arapçada kelimenin başına gelip de sonunda hareke ya da harf değişimi sağlayan kelimelere âmil denir. Bunlardan bazıları isimlerin başına; bazıları da fiillerin başına gelir. İsimlerin başına gelen amilleri daha önce görmüş olduk. Fiillerin başına gelenlerden bazıları fiilin sonunu cezm eder, bazıları da fiilin sonunu nasb eder. Fiilin sonunu cezm eden edatlardan bir kısmı sadece tek fiilin sonunu cezm ederken; bazıları şart ve cevap olmak üzere arada bağlaç olmaksızın iki fiilin sonunu birden cezm eder. Arap gramerinde, başlangıçtan günümüze kadar “âmil” terimi benimsenmiş, ilgili kelimenin çoğulu olan “avâmil” başlığı altında da kaynak metinler kaleme alınmiştır.

İlitam Arapça derslerinde hem geçmişteki konuların özeti, hem de gelecekte öğrenileceklere temel oluşturması bakımından Arap gramerinin omurgası sayılan âmiller konusunun hatırlatılması ve daha önce eksik kalan kısımların tamamlanmasında fayda bulunmaktadır.

Bu çerçevede öncelikle konuya yönelik bir şablon verilecek, bu şablonun izahı yapılarak konu anlatılacak, ardından bir metin ve söz konusu metnin tahlili ile devam edilecek, konunun daha iyi anlaşılması için detaylı alıştırmalar ve örnek sorularla bölüm sonlandırılacaktır.

Bu bölümde sadece fiillerin başlarına gelip sonlarını değiştiren âmiller ele alınacaktır.

FİİLLERİN BAŞINA GELEN AMİLLER (19 AMİL)

4- MUZÂRİ FİİLİ NASB EDEN HARFLER (NEVÂSİB)

Muzari fiiller, başında nasb eden ya da cezm eden bir edat bulunmadığı sürece merfûdurlar. Başına nasb eden veya cezm eden bir edat geldiğinde ise mansûb veya meczûm olurlar.

يَنْصُرُ – نَصَرَ Fiilin Merfû Muzari Halinin Çekimi

Cemi	Tesniye	Müfred	
يَنْصُرُونَ Onlar yardım ediyor/edecek.	يَنْصُرَانِ O ikisi yardım ediyor/edecek.	يَنْصُرُ O yardım ediyor/edecek.	Gâib
يَنْصُرْنَ Onlar yardım ediyor/edecek.	تَنْصُرَانِ O ikisi yardım ediyor/edecek.	تَنْصُرُ O yardım ediyor/edecek.	Gâibe
تَنْصُرُونَ Sizler yardım ediyorsunuz/edeceksiniz.	تَنْصُرَانِ Siz ikiniz yardım ediyorsunuz/edeceksiniz.	تَنْصُرُ Sen yardım ediyorsun/edeceksin.	Muhâtap
تَنْصُرْنَ Sizler yardım ediyorsunuz/edeceksiniz.	تَنْصُرَانِ Siz ikiniz yardım ediyorsunuz/edeceksiniz.	تَنْصُرِينَ Sen yardım ediyorsun/edeceksin.	Muhâtaba
نَنْصُرُ Biz yardım ediyoruz/edeceğiz.		أَنْصُرُ Ben yardım ediyorum/edeceğim.	Mütekellim

A. Muzari Fiili Direkt Nasb Eden Edatlar

Nasb edatları dört tanedir. Hepsisi de aynı işlemi yaparlar. Ancak her birinin ayrı bir manası vardır. Başına geldikleri muzâri fiile yeni bir anlam katarlar. Bu harfler muzari fiillerin başına geldiğinde sonunu ya fethaya çevirir ya da ef'âl-i hamse'nin (sonunda nûn bulunan 5 kalıbın) sonundan nûnu düşürürler.

Bu harfler/edatlar şunlardır:

1- أَنْ	Allah Teâlâ'ya itaat etmeyi severim.	أَحِبُّ أَنْ أُطِيعَ اللَّهَ تَعَالَى.
2- لَنْ	Allah Teâlâ, kâfirleri kesinlikle bağışlamayacak.	لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ تَعَالَى لِلْكَافِرِينَ.
3- كَيْ	İlim tahsil etmek için ömrümün uzun olmasını isterim.	أَحِبُّ طُولَ عُمُرِي كَيْ أُحْصِلَ الْعِلْمَ.
4- إِذَنْ	- Allah Teâlâ'ya itaat edeceğim. - O zaman cennete girersin.	- أُطِيعُ اللَّهَ تَعَالَى - إِذَنْ تَدْخُلُ الْجَنَّةَ.

أَنْ edatı fiilin manasını masdara çevirir.

Şahıs	Manası/anlamı	Masdar Hali	Mansûb Hali	Manası	Merfû' Hali
Gâib (3. Tekil Şahıs)	Çıkmak, Çıkması	= خُرُوجُهُ	أَنْ يَخْرُجَ	Çıkıyor	يَخْرُجُ
Muhatab (2. Tekil Şahıs)	Çıkmak, Çıkman	= خُرُوجُكَ	أَنْ تَخْرُجَ	Çıkıyorsun	تَخْرُجُ
Mütekellim (1. Çoğul Şahıs)	Çıkmak, Çıkmamız	= خُرُوجُنَا	أَنْ نَخْرُجَ	Çıkıyoruz	نَخْرُجُ

لَنْ edatı fiilin anlamını olumsuz gelecek zamana çevirir.

Manası	Zıddı	Manası	Mansûb Hali	Manası	Merfû' Hali
Çıkacak	سَيَخْرُجُ	Kesinlikle çıkmayacak	لَنْ يَخْرُجَ	Çıkıyor	يَخْرُجُ
Çıkacaksın	سَتَخْرُجُ	Kesinlikle çıkmayacaksın	لَنْ تَخْرُجَ	Çıkıyorsun	تَخْرُجُ
Çıkacağız	سَنَخْرُجُ	Kesinlikle çıkmayacağız	لَنْ نَخْرُجَ	Çıkıyoruz	نَخْرُجُ

B. Muzari Fiili “Gizli أَنْ” ile Nasb Eden Edatlar

Yukarıdaki tabloda verilen edatlar muzariyi açıktan ve direkt nasb ederler. Bir de görünmeyen gizli bir أَنْ ile muzarinin nasb edildiği durumlar vardır.

Harf-i cer ile أَنْ edatı muzarinin başına geldiği zaman daha çok أَنْ atılır ve muzari görünmeyen أَنْ ile mansûb olur.

Örnekler:

لِ + أَنْ + يَغْفِرُ	إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا مُبِينًا (1) لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ
لِ + أَنْ + تَكُونُ	فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَ آيَةً
لِ + أَنْ + يَطْمَئِنُّ	قَالَ أَوْ لَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَىٰ وَلَكِنَّ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي

5. MUZÂRİ FİİLİ CEZM EDEN EDATLAR (CEVÂZİM)

Muzari fiili cezmeden edatlar iki kısımdır:

a. Bir Muzâri Fiili Cezm Eden Edatlar

b. İki Muzâri Fiili Cezm Eden Edatlar/Şart Edatları

Muzari fiilin başına gelip sonunu cezm eden 15 edat vardır. Bunlardan dört tanesi sadece bir fiil-i muzariyi cezm eder. (Bunlar şart edatı değildir.) On bir tanesi ise şart edatı olup iki fiili cezm eder.

Fiil-i muzârinin başına gelip, sonunu meczûm (cezimli) yapan edatlar fiilin başına gelince fiilin sonu cezim yapılır. Muzari fiilin cezmedilmesi şu şekilde olur:

a) Sonunda illet harfi bulunmayan müfred kalıptaki muzari fiillerin (müfredât-ı hamse) sonundan hareke düşer, cezm konulur.

gibi. **لَمْ يَنْصُرْ، لَمْ تَنْصُرْ، لَمْ أَنْصُرْ، لَمْ نَنْصُرْ**

b) Sonunda “nûn” harfi bulunan beş muzari kalıbın / ef’âl-i hamse’nin sonundaki “nûn” harfi düşer.

gibi. **لَمْ يَنْصُرُوا، لَمْ تَنْصُرُوا، لَمْ نَنْصُرُوا، لَمْ يَنْصُرُوا، لَمْ تَنْصُرُوا**

c) Sonu illetli olan müfred-muzari fiillerin sonundaki illet harfi düşer.

gibi. **لَمْ يَبْقَى - لَمْ يَبْقَ - يَرْمِي - لَمْ يَرْمِ**

d) Cem-i müennes kalıplarının sonu asla değişmez. Çünkü bu kalıplar mebnidir.

يَكْتُبْنَ (O bayanlar yazıyorlar/yazacaklar.)

لَمْ يَكْتُبْنَ (O bayanlar yazmadılar.) gibi.

A- Bir Muzâri Fiili Cezm Eden Edatlar

	Cezm Edatı	Görevi	Örnek	Anlamı
1.	لَمْ	Cahd-1 Mutlak	لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ	Allah doğurmadı ve doğmadı.
2.	لَمَّا	Cahd-1 Müstağrak	لَمَّا يَنْفَعُ عُمْرِي	Ömrüm henüz fayda vermedi.
3.	لِ	Emir Lâmi (Gâib)	لِيَعْمَلَ عَمَلًا صَالِحًا	Sâlih amel işlesin!
4.	لَا	Nehiy Lâ'sı	لَا تُذْئِبْ	Günah işleme!

Nehiy Kipi

Nehiy, yasaklama anlamına gelip emrin olumsuzu demektir. Bir şeyin yapılmamasını emreden kalıptır.

Nehiy Tablosu

الجمع	التثنية	المفرد	
لَا يَنْصُرُوا	لَا يَنْصُرَا	لَا يَنْصُرُ	الغائب
لَا يَنْصُرْنَ	لَا تَنْصُرَا	لَا تَنْصُرُ	الغائبة
لَا تَنْصُرُوا	لَا تَنْصُرَا	لَا تَنْصُرُ	المخاطب
لَا تَنْصُرْنَ	لَا تَنْصُرَا	لَا تَنْصُرِي	المخاطبة
لَا نَنْصُرُ		لَا أَنْصُرُ	المتكلم

لَا dışındaki diğer cezm edatları da aynı kalıpların başına gelip fiilin sonunda aynı değişikliği yaparlar.

B- İki Muzâri Fiili Cezm Eden Edatlar/Şart Edatları: (11+2)

Bu edatlar “şart” ve “cezâ” denilen iki fiili cezm eder. Şart ve cevap fiillerinden her ikisi de muzari, her ikisi de mazi olabileceği gibi biri mazi diğeri muzari de olabilir. Şart fiillerinden sonra mâzi fiil gelirse herhangi bir değişiklik olmaz, çünkü mazi fiiller mebnidir ve mebni kelimeler, sonlarında herhangi bir değişiklik kabul etmezler. Cezm/şart edatından sonra geldiği halde hiçbir değişiklik olmayan fiillere “mahallen meczûm” denir. مَنْ تَابَ إِلَى اللَّهِ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ

İki fiili cezm eden şart edâtları şunlardır:

	Şart Edati	Örnek	Anlamı
1.	إِنْ	إِنْ تَتَّبِعْ تُغْفِرْ دُنُوبَكَ.	Eğer tevbe edersen, günahların bağışlanır.
2.	مَهْمَا	مَهْمَا تَفْعَلْ تُسْأَلُ عَنْهُ.	Her ne yaparsan, ondan sorulur-sun.
3.	مَا	مَا تَفْعَلْ مِنْ خَيْرٍ نَجِدْهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى.	Her ne hayır işlersen, onu Allâh Teâlâ'nın katında bulursun.
4.	مَنْ	مَنْ يَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا يَكُنْ نَاجِيًا.	Kim sâlih amel işlerse, kurtulmuş olur.
5.	أَيْنَ / أَيْنَمَا	أَيْنَ تَكُنْ يُدْرِكُكَ الْمَوْتُ.	Nerede olsan, ölüm seni yakalar.
6.	مَتَى	مَتَى تَحْسُدْ تَهْلِكْ.	Ne zaman hased edersen, helâk olursun.
7.	أَنَّى	أَنَّى تُذْنِبْ يَعْلَمَكَ اللَّهُ تَعَالَى.	Nerde günah işlesen, Allâh Teâlâ seni bilir.
8.	أَيُّ	أَيُّ عَالِمٍ يَتَكَبَّرُ يُبْغِضُهُ اللَّهُ تَعَالَى.	Hangi âlim kibirlenirse, Allâh Teâlâ ona buğzeder.
9.	حَيْثَمَا	حَيْثَمَا يَنْزِلُ الْمَطَرُ يَنْمُ الرَّزْعُ.	Her nereye yağmur yağarsa ekin gelişir.
10	إِذَا	إِذَا تَتَّبِعْ تُقْبَلُ تَوْبَتُكَ.	Ne zaman tevbe etsen, tevben kabul edilir.
11	إِذَا مَا	إِذَا مَا تَعْمَلْ بِعِلْمِكَ تَكُنْ خَيْرَ النَّاسِ.	Ne zaman ilminle amel edersen, insanların en hayırlısı olursun.
12	أَيَّانَ	أَيَّانَ تَرْجِعْ نَذْهَبْ إِلَى الْمَسْرَحِ.	Ne zaman dönersen tiyatroya gideriz.
13	كَيْفَمَا	كَيْفَمَا تَكُنْ الْأُمَّةُ يَكُنْ الْوَلَاةُ.	Toplum nasıl olursa idareciler de öyle olur.

Bu tablodaki edatların her biri iki muzari fiili cezmler eder. Yukarıdaki tabloda görülen altı çizili fiillerin birincisine “şart”; ikincisine “cezâ/cevap” denilir. Bu edatların her birinin ayrı bir manası olmakla birlikte hepsinin görevi aynıdır. Bunlar da bir fiil-i muzariyi cezml eden edatlar gibi tekil-ikil ve çoğul kelimeleri kendine has kurallara göre cezml ederler. Şart edatlarının en çok kullanılanı إِنْ edatıdır. Bu edatlar eğer üçüncü bir fiili cezml etmek isterlerse araya mutlaka bağlaç gelmelidir.

Cezml Etmeyen Şart Edatları

Yukarıda zikredilen şart edatları dışında iki tane şart edatı daha vardır ki bunlar muzari veya mazi fiillerin başlarına geldikleri takdirde bu fiillerin i’rabında herhangi bir değışikliğe yol açmazlar dolayısıyla sonlarını lafzan ya da mahallen cezml etmezler.

Bu edatlar şunlardır: لَوْ ve إِذَا

<p><u>إِذَا تَنَامُ فِي الصَّيْفِ تَعْمَلُ فِي الشِّتَاءِ</u> Yazın yatarsan kışın çalışırsın.</p>	<p><u>لَوْ تَزْرَعُ الشَّرَّ تَحْصُدُ النَّدَمَ</u> Kötülük ekersen pişmanlık biçersin.</p>
<p><u>إِذَا صَدَقَ قَوْلُكَ كَثُرَ أَصْدِقَاؤُكَ</u> Doğru sözlü olursan pek çok arkadaşın olur.</p>	<p><u>لَوْ سَادَ التَّعَاوُنُ قَلَّ عَدَدُ الْفُقَرَاءِ</u> Yardımlaşma yaygınlaşırsa fakirlerin adedi azalır.</p>
<p><u>إِذَا يُعْلِنُ الْمُدْنِبُ نَدَمَهُ عُفِيَ عَنْ خَطِيئِهِ</u> Kabahatli kimse pişmanlığını dile getirirse hatası affedilir.</p>	<p><u>لَوْ يُرِيدُ أَنْ يَنْجَحَ اجْتَهِدَ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ</u> Başarılı olmak istiyorsa gece gündüz çalışır.</p>
<p><u>إِذَا زَارَنِي أُرْوَرَهُ</u> Beni ziyaret ederse ben de onu ziyaret ederim.</p>	<p><u>لَوْ حَصَلَ عَلَى الْجَائِزَةِ يَفْرَحُ أَهْلُهُ كَثِيرًا</u> Ödülü alırsa ailesi çok mutlu olur.</p>

Muzari Fiilin İ’râbı/Değışim Halleri

Arapça’da isimlerin ve fiillerin tekil-ikil-çoğul hallerinin yanı sıra eril ve dişil halleri vardır. Her biri kendi usulüne göre çekimlenir ve cümledeki yerine göre kullanılır. İsimlerin başına gelip sonlarını değıştiren birtakım edatlar ve durumlar olduğu gibi muzari fiilin de başına gelip sonunu -belli kurallara göre- değıştiren edatlar vardır. Ayrıca sadece manasını değıştiren, olumsuz yapan veya pekiştiren edatlar vardır.

İ'RÂBİ	CEZM HALİ	NASB HALİ	REF' HALİ
Fiilin sonundaki hareke değişmiş.	لَمْ يَكْتُبْ لَمْ تَكْتُبْ	لَنْ يَكْتُبَ لَنْ تَكْتُبَ	يَكْتُبُ تَكْتُبُ
Fiilin sonundaki Nun düşmüş. Sonunda Med Harfi ve Nûn olan fiil kalıpları beş tanedir ve hepsi aynı değişime tabidir. Bunlara ef'âl-i hamse denir.	لَمْ يَكْتُبَا / لَمْ تَكْتُبَا	لَنْ يَكْتُبَا / لَنْ تَكْتُبَا	يَكْتُبَانِ / تَكْتُبَانِ
	لَمْ يَكْتُبُوا لَمْ تَكْتُبُوا	لَنْ يَكْتُبُوا لَنْ تَكْتُبُوا	يَكْتُبُونَ / تَكْتُبُونَ
	لَمْ تَكْتُبِي	لَنْ تَكْتُبِي	تَكْتُبِينَ
Değişme yoktur. Cem-i müennes muzari fiillerde değişme olmaz. Mebnîdirler.	لَمْ يَكْتُبْنَ لَمْ تَكْتُبْنَ	لَنْ يَكْتُبْنَ لَنْ تَكْتُبْنَ	يَكْتُبْنَ تَكْتُبْنَ
Sonundaki hareke değişmiş. Sonuna ek almamış sahih fiiller böyledir.	لَمْ أَكْتُبْ لَمْ نَكْتُبْ	لَنْ أَكْتُبَ لَنْ نَكْتُبَ	أَكْتُبُ نَكْتُبُ
Sonundaki illet harfi düşmüş. Nasb halleri normal fiil gibi değişir.	لَمْ يَدْعُ / لَمْ يَنْوِ / لَمْ يَخْشَ	لَنْ يَدْعُوَ / لَنْ يَنْوِيَ / لَنْ يَخْشَى	يَدْعُوَ / يَنْوِي / يَخْشَى

Not: Diğer ‘‘Cezm Edatları’’ veya ‘‘Nasb Edatları’’ edatlarından biri muzari fiilin başına geldiğinde örnekteki değişimin aynısı uygulanır. Ancak her edatın kendine göre fiile kattığı bir anlam vardır.

Dikkat: Sonunda elif+nun/ yâ+nun/ vâv+nûn bulunan tesniye ve cemi isimlerle sonunda bu harflerin bulunduğu muzari fiillerin i'râbı zaman zaman karıştırılabilmektedir.

Oysaki fiillerde bulunan bu harfler ile isimlerde bulunanlar arasında fark vardır. Şöyle ki; ef'âl-i hamsenin sonunda bulunan **ان...., ون...., ين....** eklerindeki nûn harfleri i'râb alametidir. Eğer fiilin sonunda bu nûn harfleri varsa fiil merfûdur. Bu nûn harfi hafzedilmişse fiil mansûb ya da meczûmdur. Ve bu nûn harftir. **لَمْ لَنْ يَجْتَمِعُوا** ve **يَجْتَمِعُونَ** örneklerinde olduğu gibi. Nûn harfinden önceki elif, vâv ve yâ ise harf gibi görünse de isimdir. Bunlar zamir olup fâildirler.

Tesniye ve cemi isimlerin sonlarında bulunan **ان...., ون...., ين....** eklerindeki elif, vâv ve yâ ise harf olup irap alametidir. Örneğin **مُجْتَمِعَانِ** ve **مُجْتَمِعِينَ** kelimeleri tesniyedir. Tesniyelerdeki elif harfi ref alameti; yâ harfi ise nasb ve cer alametidir. Aynı şekilde **مُجْتَمِعُونَ** ve **مُجْتَمِعِينَ** kelimeleri cemidir. Cemilerdeki vâv harfi ref alameti; yâ harfi ise nasb ve cer alametidir.

Muzari Fiilin Cezm Edildiği Diğer Durumlar

Talep manası bildiren emir, nehiy, istifham, temenni, tahdîd gibi unsurlar veya nefiyden sonra gelen muzari fiil, eğer talebin cevabı durumunda ise ve başında *fâ-i sebebiyye* bulunmuyorsa cezm edilir. Başında *fâ-i sebebiyye* bulunması durumunda ise gizli bir **أَنَّ** ile mansûb olur.

Örnekler:

Bu kitabı oku ki ondan istifade edesin.	إِفْرَأْ هَذَا الْكِتَابَ تَسْتَفِدُّ مِنْهُ.
Muhalefet et ki tanınsın.	خَالَفْ تُعْرِفْ.
Oruç tutun ki sıhhat bulasınız.	صُومُوا تَصِحُّوا.
Fazla gevezelik etme (eğer edersen) çok pot kırsın.	لَا تُثَرِّثْ كَثِيرًا تَغْلَطُ كَثِيرًا.
Haydi gel de oynayalım.	هَيَّا بِنَا نَلْعَبْ.

Benimle beraber gel de insanların durumunu görelim.	تَعَالَ مَعِيَ نَرِ أَحْوَالَ النَّاسِ.
“Ey Rabbimiz! Yakın bir müddete kadar bize süre ver de senin davetine uyalım ve peygamberlere tâbi olalım.”	رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نُّجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرَّسُولَ...
“Onları bırak da yesinler, eğlensinler ve boş ümit onları oyalayadursun. (Kötü sonucu) yakında bilecekler!”	ذَرَهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ.
“Ama sen onları (şimdilik) bırak da, tehdit edildikleri günlerine kavuşuncaya dek dalsınlar, oynayadursunlar.”	فَذَرَهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتَّىٰ يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوْعَدُونَ.
Hayır işler misin (eğer hayır işlersen) sevap kazanırsın.	هَلْ تَفْعَلُ خَيْرًا تُؤْجِرُ؟
Bizi ziyaret etsen de sana ikramda bulunsak!	أَلَا تَزُورُنَا نُكْرِمُكَ
Bizi ziyaret etsen de sana ikramda bulunsak!	لَوْ لَا تَزُورُنَا نُكْرِمُكَ
Keşke malım olsa da fakirlere harcasam!	لَيْتَ لِي مَالًا أَتَصَدَّقَ عَلَىٰ الْفُقَرَاءِ
Umulur ki başarırsın da madalyayı alırsın!	لَعَلَّكَ تَنْجَحُ تَأْخُذُ الْوَسَامَ

Başında fâ-i sebebiyye bulunan muzari fiilin örneği:

<i>Bu konuda aşırı da gitmeyin, yoksa üzerinize gazabım iner.</i>	وَلَا تَطْغَوْا فِيهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي
Çalış ki kazanasın.	اجْتَهِدْ فَتَنْجَحْ
<i>Aleyhlerine hükmolunmaz ki ölüversinler.</i>	لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا

UYGULAMALAR

1. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili âmilin türünü ve devamına etkisini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
إِنْ تَزُرْ أَقْرَبَاءَكَ تَنَلْ رِضَاءَهُمْ.	Şart Edatı. Devamındaki iki muzariyi cezm etmiş.
أَيُّ يَذْهَبُ الْعَالِمُ يُحْتَرَمَ.	Şart Edatı. Devamındaki iki muzariyi cezm etmiş.
لَا تَرْفَعِ صَوْتَكَ.	Nehy Lâ'sı. Devamındaki bir muzariyi cezm etmiş.
مَنْ يَعْمَلْ صَالِحًا يُجْزَ بِهِ	Şart Edatı. Devamındaki iki muzariyi cezm etmiş.
إِنْ تُهْمَلْ فِي عَمَلِكَ تَخْسِرْ	Şart Edatı. Devamındaki iki muzariyi cezm etmiş.
لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى نَرَى اللَّهَ جَهْرَةً	Nasb Edatı. Devamındaki fiili mansûb (sonunu nasb) yapmış.
لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا حُبُّونَ	Harf-i cer. Devamındaki gizli “En” (Nasb Edatı) fiili mansûb yapmış, Ef'âl-i hamsenin sonundaki nûnu düşürmüş.

2. Aşağıdaki verilen şart edatı, şart fiili ve cevap fiillerini eşleştirip düzgün bir cümle kurarak tabloyu doldurunuz.

Ceza/Cevap Fiili	Şart Fiili	Şart Edatı
تَصِلُ بِسُرْعَةٍ.	تَرْكَبُ سَيَّارَةً	مَتَى
تَسْتَفِدُّ مِنْهُ.	تَنْتَبِهْ إِلَى الدَّرْسِ	أَيَّانَ
تَضَعُ.	تُمْسِكُ سِلْكَ الْكَهْرَبَاءِ	إِنْ
يَفْسُدُ الْهَوَاءُ.	تُعْلِقُ نَوَافِدَ حُجْرَتِكَ	أَيُّ
تَفْتَحُ الْمِظْلَةَ.	يَسْقُطُ الْمَطْرُ	حَيْثُمَا
يَفْزُ بِرِضَا النَّاسِ.	يُؤَدِّ وَاجِبَهُ	مَنْ

3. **إِنْ تُحِبُّوا أَعْمَالَكُمْ تَفْعَلُوا وَظَائِفُكُمْ.** (أنتم) cümlesini aşağıda verilen zamirlere göre yeniden düzenleyiniz.

A) **إِنْ تُحِبُّوا أَعْمَالَكُمْ تَفْعَلُوا وَظَائِفُكُمْ.** (أنتم)

B) **إِنْ تُحِبُّنَ أَعْمَالَكُنَّ تَفْعَلْنَ وَظَائِفِكُنَّ.** (أنتن)

C) **إِنْ تُحِبِّي أَعْمَالِكِ تَفْعَلِي وَظَائِفِكَ.** (أنتِ)

D) **إِنْ تُحِبُّبِ أَعْمَالِكَ تَفْعَلِ وَظَائِفِكَ.** (أنت)

E) **إِنْ يُحِبُّبِ أَعْمَالَهُ يَفْعَلُ وَظَائِفَهُ.** (هُوَ)

UYGULAMA SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilleri etkileyen âmilleri bulup türünü belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
أَيْنَمَا تُسَافِرُ أُسَافِرُ مَعَكَ.	
مَنْ يُرِدِ اللَّهُ بِهِ خَيْرًا يُفَقِّهْهُ فِي الدِّينِ.	
- أَلَمْ تَجْتَهِدُوا دُرُوسَكُمْ؟	
مَا تَزْرَعُ تَحْصُدُهُ.	
لَمَّا يَسْتَيْقِظُ الطِّفْلُ مِنَ نَوْمِهِ.	
يَجِبُ عَلَيْكَ أَنْ تَجْتَهِدَ كَيْ تَنَالَ هَدَفَكَ.	
لَا تَنْشُرْ سِرَّ صَدِيقِكَ.	

2. Manalarını da dikkate alarak aşağıdaki boşluklara parantez içinden uygun olan edatları yerleştiriniz. Her edatı sadece bir kez kullanınız.

(لَيْسَ - مَنْ - لَنْ - فِي - أَيْنَ - إِنَّ - لَعَلَّ - مُنْذُ - إِنْ - كَأَنَّ - كَانَ)

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
تَحِبُّ الصَّلَاةَ ..... يَوْمَ الْبُلُوغِ.	
الْمُطِيعُ .... الْجَنَّةِ.	
..... الْحَرَامَ نَارًا.	
..... اللَّهُ تَعَالَى عَالِمٌ كُلِّ شَيْءٍ.	
..... تَكُنْ يُدْرِكُكَ الْمَوْتُ.	
..... يَغْفِرُ اللَّهُ تَعَالَى لِلْكَافِرِينَ.	
..... اللَّهُ يَغْفِرُ ذُنُوبَنَا.	
... يَعْمَلُ عَمَلًا صَالِحًا يُجْزَى بِهِ.	
..... تَتُبُّ يُغْفِرُ ذُنُوبَكَ.	
.... اللَّهُ تَعَالَى جِسْمًا.	
.... اللَّهُ تَعَالَى عَلِيمًا حَكِيمًا.	

3. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiillerin başlarına uygun düşecek edatları yerleştiriniz.

- A) ..... يَحْضُرُ مُحَمَّدٌ مَعَ أَخِيهِ بَعْدُ.   B) ..... يَضْرِبُ السَّائِقُ الْحَصَانَ يَتَأَمَّرًا.
- C) دَخَلَ الطَّالِبُ الصَّفَّ وَ ..... يَفْتَحُ كِتَابَهُ.   D) ..... يَضْرِبُ السَّائِقُ الْحَصَانَ حَتَّى الْآنَ.
- E) ..... يَدْخُلُ الْكَافِرُ الْجَنَّةَ.   F) ..... تَكْسَلُ فِي الْفَصْلِ تَنْدَمُ كَثِيرًا.
- G) ..... تَخْرُجُ مِنَ الْفَصْلِ مُبَكَّرًا.   H) ..... يَصْدُقُ فِي التِّجَارَةِ يَرْبِحُ.

Çözümü: A) لَمْ ; B) إِنْ ; C) لَمَّا ; D) لَمَّا ; E) لَنْ ; F) إِنَّ ; G) لَا ; H) مَنْ

4. Parantez içindeki kelimelerden seçerek aşağıdaki boşlukları doldurunuz.

(يُعْرِفُ - يُؤْذَنُ - تَصَدَّقُ - تَغْفِرُ - يَنْجُ - تَنْجُوا - تَأْذَنُ - يَفْتَحُ - تَفْتَحُ - تُتَعَبُ - تُعَاقَبُ)

- A) مَنْ يَحَذَرُ عَدُوَّهُ ..... مِنْ أَذَاهُ.
B) لَا تَدْخُلْ حَتَّى ..... لَكَ.
C) إِنْ تَحَذَرُوا عَدُوَّكُمْ ..... مِنْ أَذَاهُمْ.
D) إِنْ تَفْتَحْ بَابَكَ لَهُ ..... بِأَبِيهِ لَكَ.
E) إِنْ تَذَنْبُ ..... فِي الْآخِرَةِ.
F) أَيْنَمَا تَسِرْ ..... نَفْسِكَ.
G) كَيْفَمَا يَكُنِ الْمَرْءُ ..... حَالَهُ.
H) أَيِّ إِنْسَانٍ تَصَاحِبُهُ ..... لَهُ.

Çözümü:

A) يَنْجُ ; B) يُؤْذَنُ ; C) تَنْجُوا ; D) يَفْتَحُ ; E) تُعَاقَبُ ; F) تُتَعَبُ ; G) يُعْرِفُ ; H) تَصَدَّقُ

5. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiillerin başlarına uygun düşecek şart edatlarını yerleştiriniz.

- A) .... تَحَضَّرُ يَحَضَّرُ أَخوكَ.
B) .... تُصَاحِبُ أَصَاحِبَهُ.
C) ..... تُخْفِ تَطْهَرُهُ أَفْعَالِكَ.
D) ..... تَذْهَبُ أَذْهَبَ مَعَكَ.
E) .... تَظَاهَرُ فِيهِ يَنْفَعَكَ.

TERCÜME/ÇEVİRİ UYGULAMALARI

1. Aşağıdaki Türkçe cümlelerden hangisi Arapça'ya yanlış tercüme edilmiştir?

- A) İnsanlara iyilik edersen sevgilerini kazanırsın. / **إِنْ تُحْسِنِ إِلَى النَّاسِ تَنَلْ مَحَبَّتَهُمْ.**
- B) Müslüman müslümanı öldürecek değildir. / **مَا كَانَ الْمُسْلِمُ لِيَقْتَلَ مُسْلِمًا.**
- C) Babamdan başka hiç kimsenin elini öpmem. / **لَا أُقْبِلُ يَدَ أَحَدٍ غَيْرِ أَبِي.**
- D) Elbiseyi yırtık olarak giyme! / **لَا تَلْبَسِ الثَّوْبَ الْمُمَرَّقَ.**
- E) İşlerinizi severseniz görevlerinizi güzel yaparsınız. / **إِنْ تُحِبُّوا أَعْمَالَكُمْ تَفْعَلُوا وِظَائِفَكُمْ جَيِّدًا.**

2. **ذَهَبَ عَلَيَّ إِلَى الْعَمَلِ وَلَمَّا يَرْجِعْ** cümlesinin Türkçe karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Ali işe gitti, dönmedi.
- B) Ali işe gitti ve döndü.
- C) Ali işe gitti, henüz dönmedi.
- D) Ali işe gitti ve dönecek.
- E) Ali işe gitmedi ve dönmedi.

3. **لَمْ يَسْقِ الْفَلَّاحُونَ الْأَرْضَ وَلَمْ يَخْرُثُوهَا** cümlesinin en doğru Türkçe karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Köylüler yeryüzünü sulamadılar ve ekmezler.
- B) Çiftçiler tarlayı sürmediler ve de sulamayacaklar.
- C) Çiftçiler tarlayı ne suladılar ne de sürdüler.
- D) Çiftçiler tarlayı sulamaz ve de sürmezler.
- E) Çiftçiler tarlayı sulamayacaklar ve sürmeyecekler.

4. Aşağıdaki cümleleri Arapçaya çeviriniz.

A) Bunu sana defalarca demedim mi?

.....

B) Biz bu filmi bundan önce asla izlemedik.

.....

C) Adem Ahmed'i samimi bir dost edinmeyecek.

.....

D) Vadi boş kalınca tilki vali olur.

.....

E) Siz ne zaman gülseniz onlar ağlarlar.

.....

Bu Bölümde Neler Öğrendik?

Arapçada kendisinden sonra gelen isim veya fiili son hareke veya harf bağlamında etkileyen ögeye “Âmil” adı verilir. Âmiller semâî ve kıyâsî olmak üzere ikiye ayrılırlar.

20 harf-i cer, 8 fiile benzeyen harf (İnne vb.), 2 Leyseye benzeyen Mâ ve Lâ, 4 Nevâsıb, 15 cevâzım olmak üzere toplam 49 semâî âmil mevcuttur.

Fiil, İsm-i Fâil, İsm-i Mef'ûl, Sıfat-ı müşebbehe, İsm-i tafdil, Master, Muzaf, Tam müphem isim ve Ma'ne'l-fi'l'den oluşan 9 kıyâsî amili buna eklediğimizde 58 sayısına ulaşırız. Önünde herhangi bir âmil bulunmayan mübteda-haber ve yalın muzari fiilin merfû oluşunu da manevî bir âmile bağlayacak olursak toplam 60 âmilden söz edebiliriz.

Ancak biz bu bölümde bunlardan sadece fiilin başına gelen nevâsıb ve cevâzım konularını görmeye çalıştık.

Fiil-i Muzarinin başına gelip sonunu nasb eden 4 edat vardır. Bunları yukarıda tek tek görüp örneklerini verdik.

Yine muzarinin başına gelip sonunu cezmeden edatları görmekle birlikte muzarinin farklı durumlarda cezm edilme şekillerini gördük.

Muzari 3 durumda cezmedilir:

1. Başında bir fiil-i muzariyi cezmeden edatlardan biri bulunduğu zaman.
2. Başında iki muzari fiili cezmeden şart edatlarından biri bulunduğu zaman.
3. Talebe cevap olduğu zaman.

Muzari bir fiilin başına yukarıdaki üç durumdan herhangi biri geldiği zaman muzarinin sonunda –duruma göre- şu üç değişiklikten biri meydana gelir:

1. Sükûn: Muzarinin sonu sahih olduğu zaman sonundan hareke gider ve sonuna cezm konulur.
2. İlet Harfinin Atılması: Muzarinin sonunda illet harfi varsa illet harfi düşer.
3. Nûnun Hazfî: Ef'âl-i Hamsenin (sonunda uzatma harfi ve nun bulunan muzarinin) sonundaki nun düşer.

BÖLÜM SORULARI

1. $\text{وَاجِبَاتِكُمْ} \dots\dots\dots \text{إِنْ} \dots\dots\dots$ cümlesindeki boşluklara aşağıdakilerden hangi ikili gelmelidir?

- A) $\text{تَعْمَلُ} - \text{تَنْجَحُ}$ B) $\text{تَعْمَلْنَ} - \text{تَنْجَحْنَ}$ C) $\text{تَعْمَلُوا} - \text{تَنْجَحُوا}$
D) $\text{يَعْمَلُوا} - \text{يَنْجَحُوا}$ E) $\text{يَعْمَلُوا} - \text{يَنْجَحُوا}$

2. Aşağıdakilerden hangisi şartlı cümledir?

- A) $\text{مَا أَجْمَلَ الْمَدِينَةَ!}$ B) $\text{مَنْ يَسْتَمْسِكْ بِالْحَقِّ يُفْزَ}$ C) $\text{أَعِنْ مَنْ اسْتَعَانَ بِكَ}$
D) $\text{مَنْ يُعَلِّمُكُمُ اللُّغَةَ الْعَرَبِيَّةَ؟}$ E) $\text{أَلَمْ تَرَ مَنْ أَخَذَ كِتَابَكَ؟}$

3. $\dots\dots \text{تُنْفِقُ فِي الْخَيْرِ تُجْزَى بِهِ}$ cümlesinin başına aşağıdaki edatlardan hangisi gelmelidir?

- A) ما   B) لَمْ   C) لَنْ   D) لَيْسَ   E) أَنْ

4. $\dots\dots\dots \text{يَقُولُ قَوْلٌ مَأْثُورٌ: خَالَفَ}$ cümlesindeki boşluğa en uygun ifade hangisidir?

- A) تُعْرِفُ B) تُعْرِفَ C) يُعْرِفُ D) تُعْرِفَ E) يُعْرِفُوا

5. Aşağıdakilerden hangileri tek bir fiil-i muzariyi cizm eden edatlardan biri değildir?

- A) لم   B) لما   C) لام الأمر (لِ)   D) لا   E) إِنَّ

6. $\dots\dots \text{آبَاءَنَا} \dots\dots \text{إِنْ تَحْتَرِمُوا آبَاءَنَا}$ cümlesindeki boşluklara gelebilecek en uygun kelime ikilisi aşağıdakilerden hangi şıkta verilmiştir?

- A) $\text{تَحْتَرِمُوا} - \text{كُفُّمُ}$ B) $\text{نَحْتَرِمُ} - \text{كُفُّمُ}$ C) $\text{نَحْتَرِمُ} - \text{هُمُ}$
D) $\text{نَحْتَرِمُ} - \text{مَكَ}$ E) $\text{يَحْتَرِمُ} - \text{هُنَّ}$

7. .... cümlesindeki boşluğa aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

A) يُجْزَى بِهِ   B) تُجْزَى بِهِ   C) يُجْزَى بِهِ   D) يُجْزَى بِهَا   E) نُجْزَى بِهِ

8. .... إلى مَكَانَهَا. cümlesindeki boşluğa hangi fiil gelmelidir?

A) يَصِلُ   B) يَصِلُ   C) يَصِلُ   D) تَصِلُ   E) وَصَلَ

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde merfû muzari fiil vardır?

A) لَمْ يَشْتَعِلِ الْعَامِلَانِ حَتَّى يَسْتَرِيحَا

B) أَيِّ عَمَلٍ تُعَالِجِيهِ تَحْسِنِيهِ

C) أَنْتِ تَلْبَسِينَ مَا تَخِيطِينَ

D) لَمْ يَسْقِ الْفَلَّاحُونَ الْأَرْضَ وَ لَمْ يَحْرُثُوهَا

E) مَتَى تَنْظُرُ إِلَى الطَّبِيعَةِ تَسْتَرْحُ رُوحَكَ

10. .... cümlesindeki boşluğa gelmesi gereken en uygun edat aşağıdakilerden hangisidir?

A) لَمْ   B) لَا   C) إِذَا   D) كَيْ   E) إِنَّ

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde Ef'âl-i Hamse yoktur?

A) إِنَّ تَعْمَلُوا تُوجِرُوا

B) نُحْنُ نَرَى اللَّصَّ وَهُوَ يَسْرِقُ

C) فَإِنَّ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ

D) يَجْنِي الْفَلَّاحُونَ الْقُطْنَ وَ يَبِيعُونَهُ

E) الْفَلَّاحُونَ لَنْ يَخْصُدُوا الْقَمَحَ وَ لَنْ يَبِيعُوهُ

IV. ÜNİTE
KIYÂSÎ VE MANEVÎ ÂMİLLER

IV. ÜNİTE: ÂMİLLER (KIYASÎ ÂMİLLER)

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz? .....

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları .....

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri .....

Anahtar Kavramlar .....

Giriş .....

KONUVA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

A. Kıyasî Âmiller (9 Âmil)

B. Manevî Âmiller (2 Âmil)

Uygulamalar .....

Uygulama Soruları .....

OKUMA PARÇASI

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet) .....

Bölüm Soruları .....

Cevaplar .....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bu bölümde kelimelerin başına gelip de sonunda hareke veya harf değişimi (i'râb) yapacak sözcükler ve bunların türleri, hangisinin hangi kelimenin sonunu nasıl değiştirdiği normal düz anlatımla anlatılacak, tablolar yardımıyla anlaşılma kolaylığı sağlanacak ve bol miktarda alıştırmalarla da zihinlerde kalıcılığı gerçekleştirilecektir.

Daha önce isimlerin ve fiillerin başlarına gelen ve sonlarını değiştiren âmiller ele alınıp incelenmişti. Bu âmillerin hiç biri kıyas kabul etmez, Araptan ne duyulmuş, kitaplarda ne görülmüşse odur (semâi). Yani harf-i cerler kelimenin sonunu esra/kesra vb. yapıyor diye başka edatlar da yapar denilemez. İnne v.b. gibi isimlerin başına gelen edatların sayısı belli olduğu gibi fiillerin başına gelen cezm edatları ile nasb edatlarının sayısı da belli ve sınırlıdır. 60 tane âmilim gözle görülen, yazı da yazılan ve okunanlarından (lafzî) 30'u isimlerin başına, 19'u da fiillerin başına gelmektedir ve toplam bu 49 âmili daha önceki derlerimizde görmüştük.

Bu bölümde ise kıyas kabul eden, birine uygulanan kuralın benzeri tüm kelimeler için de geçerli olan (kiryâsî) âmiller ile görünmediği halde kelimenin sonuna etki eden manevî âmillere ele alınacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. Arapça'da başına geldiği kelimenin sonuna etki eden ve onu değiştiren kaç âmil (etken) mevcuttur?
2. Bu âmillerden kaç tanesi semâî (işitsel, duyularak öğrenilen) kaç tanesi kıyâsî (genel anlamda benzerlerine de uyarlanabilir) niteliktedir?
3. Lafzî ve manevî âmillerle kastedilen nedir?
4. Âmillerin tek başlarına anlamları ve cümlenin genel anlamına katkıları nelerdir?
5. Kıyâsî âmiller kaç tanedir? Ve kıyasî âmillerle kastedilenler nelerdir?
6. Manevî âmiller kaç tanedir? Ve manevî âmillerle kastedilenler nelerdir?

Kazanımlar ve Yöntemler

Bu üniteden sonra öğrenci;

1. Tüm çeşitleriyle âmilleri bilir.
2. Bu bilgi sayesinde karşılaştığı Arapça metinleri hatasız okur.
3. Kelimelerin sonlarında meydana gelen hareke veya harf değişimlerinin nedenlerini açıklayabilir.
4. Öğrendiği konuları bir bütünlük içinde kategorize edebilir.
5. İsimlerin başlarına gelen âmiller ile fiillerin başlarına gelen âmilleri birbirinden ayırt edebilir.

Konunun kavranması için;

1. Metin okuyup çözümleyerek
2. Eş anlamlı karşıt anlamlı kelimeleri öğrenerek
3. Tekil çoğul kelimeleri öğrenerek
4. Konulara dair alıştırmalarla âmiller daha kolay anlaşılır.

Anahtar Kavramlar

Âmil, Semâî, Kıyâsî, Lafzî, Manevî, Ref' Etme, Merfû', Nasb Etme, Mansûb, Cer Etme, Mecrûr, Cezm Etme, Meczûm

Giriş

Arapçada kelimenin başına gelip de sonunda hareke ya da harf değişimi sağlayan kelimelere âmîl denir. Bunlardan bazıları isimlerin başına; bazıları da fiillerin başına gelir. İsimlerin başına gelen âmilleri daha önce görmüş olduk. Fiillerin başına gelenlerden bazıları fiilin sonunu cezmeder, bazıları da fiilin sonunu nasb eder. Fiilin sonunu cezmeden edatlardan bir kısmı sadece tek fiilin sonunu cezmederken; bazıları şart ve cevap olmak üzere arada bağlaç olmaksızın iki fiilin sonunu birden cezmeder. Arap gramerinde, başlangıçtan günümüze kadar “Âmil” terimi benimsenmiş, ilgili kelimenin çoğulu olan “Avâmîl” başlığı altında da kaynak metinler kaleme alınmıştır.

İlitam Arapça derslerinde hem geçmişteki konuların özeti, hem de gelecekte öğrenilecekler temel oluşturması bakımından Arap gramerinin omurgası sayılan âmiller konusunun hatırlatılması ve daha önce eksik kalan kısımların tamamlanmasının faydasına inanıyoruz.

Bu çerçevede öncelikle konuya yönelik bir şablon verilecek, bu şablonun izahı yapılarak konu anlatılacak, ardından bir metin ve söz konusu metnin tahlili ile devam edilecek, konunun daha iyi anlaşılması için detaylı alıştırmalar ve örnek sorularla bölüm sonlandırılacaktır.

Bu bölümde kıyasî ve manevî âmiller ele alınacaktır. Kıyâsî âmiller daha önce gördüğümüz semâî âmiller gibi belirli sayıda ve sınırları bilinen âmiller değildir. Ancak belirli bir kural bir türün bütün fertlerine uyarlanabilir. Bir fiil fâilini merfû’, mef’ûlünü de mansûb yapıyorsa her fiil bunu yapar. O yüzden fiiller kelimenin sonunu değiştiren kıyâsî âmillerdendir. Fiilden türeyen diğer kelimeler de böyledir. Aynı türün bütün fertleri aynı işlemi görürler ve bunların belirli sayısı ve sınırı da yoktur. Mesela fiilden türeyen ism-i fâil olan her kelime türemiş olduğu ma’lûm fiil gibi amel eder, bu da bütün ism-i fâiller için geçerlidir.

Bir sayı kendinden sonra gelen ismin son harekesini belirliyorsa bunu bütün sayılar yapar. Yine muzâf olan bir kelime muzâfun ileyhin sonunu etkiliyorsa bunu muzâf olan diğer tüm kelimeler de yapar. İşte aynı türün bütün fertlerine uygulanan kuralları kabul eden bu âmillere kıyasî âmiller denir. Böyle kıyasî âmillerin sayısı 9’dur.

Bir de muzarî fiilin başında olmadığı halde sonunu merfû yapan âmillerle, mübteda-haberin başında görünmediği halde sonunu etkileyen âmiller vardır. Böyle görünmeden kelimenin sonunu etkileyen âmillere manevî âmiller denir. Manevî âmiller az önce denildiği gibi iki tanedir. Şimdi bunlar sırasıyla tek tek ele alınacaktır.

KONUVA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

Âmiller Tablosu

I- LAFZÎ ÂMİLLER (58 tane)	II - MA'NEVÎ ÂMİLLER (2 tane)
A – SEMÂÎ ÂMİLLER (49 tane) 1- Harf-i Cerler (20 tane) 2- İsmi Nasb, Haberini Raf' Eden Harfler (8 tane) 3- İsmi Raf', Haberini Nasb Eden Harfler (2 tane) 4- Muzâri Fiili Nasb Eden Harfler (4 tane) 5- Muzâri Fiili Cezm Eden Kelimeler (15 tane)	1- Mübteda-Haberi Ref' Eden Âmil 2- Muzâri Fiili Ref' Eden Âmil
B – KIYÂSÎ ÂMİLLER (9 tane) 1- Fiil 2- İsm-i Fâil 4- Sıfat-ı Müşebbehe 5- İsm-i tafdîl 6- Masdar 7- Muzâf Olan İsim 8- İsm-i Mübhem-i Tam 9- Manâ-yı Fiil	

A. KIYASÎ AMİLLER

Külli bir kaide çatısı altında, aynı gruba dahil olan ve aynı etkiyi yapan tüm kelimelere kıyâsî âmil denir. Kıyâsî âmiller dokuz tanedir:

1. Mutlak Fiil

Tek başına bir anlam ifade etmekle beraber üç zamandan birine de delâlet eden kelime türüne fiil denir. Fiiller, zaman bakımından mazi, muzari ve emir olmak üzere üç kısma ayrılır. **اِكْرَمَ، اِنصَرَ، اِكْتَمَعَ - يَكْرُمُ، يَنْصُرُ، يَكْتُمُ - اِكْرَمُ، اِنصَرَ، اِكْتَمَعَ** gibi.

Fiiller, failini ref', mef'ûlünü ise nasb eder.

كَتَبَ زَيْدٌ الدَّرْسَ (Zeyd dersi yazdı.)

يَكْتُبُ زَيْدٌ الدَّرْسَ (Zeyd dersi yazıyor.)

اُكْتُبِ الدَّرْسَ (Dersi yaz.) örneklerinde olduğu gibi.

Fiiller temelde iki kısma ayrılır:

a) Tam Fiil: Fâili (merfû' olan ma'mûlü) ile yetinerek anlamlı bir cümle oluşturan fiildir. Tam fiil, müteaddî ve lâzım şeklinde ikiye ayrılır.

b) Nâkıs Fiil: Merfû' olan ma'mûlü ile anlamlı bir cümle oluşturamayıp mansûb bir habere ihtiyaç duyan fiildir. Nâkıs fiiller mübteda-haberin (isim cümlesinin) başına gelir. Nâkıs fiillerden sonra gelen merfû' isme fâil denmeyip o fiilin ismi, mansûb isme de o fiilin haberi denir.

Tam Fiil		Nakıs Fiil
Müteaddî	Lâzım	Kâne vb.
كَسَرَ الْوَلَدُ الرَّجُلَ الْجَاحَةَ.	ضَحِكَ الْوَلَدُ / ضَحِكْتَ الْبِنْتُ.	كَانَ الرَّجُلُ فَقِيرًا.
شَاهَدَ الصَّيَّادُ الطَّيْرَ.	طَارَ الطَّيْرُ / طَارَتْ الطَّائِرَةُ.	صَارَتْ الْمَرْأَةُ غَنِيَّةً.
أَطَاعَ الْعَبْدُ أَمْرَ اللَّهِ.	أَتَى أَمْرَ اللَّهِ / جَاءَتْ نَصْرَةَ اللَّهِ.	أَمْسَى الرَّجُلُ غَنِيًّا.
عَالَجَ الطَّبِيبُ الْمَرِيضَ.	ذَهَبَ الطَّبِيبُ / ذَهَبَتْ الْمُمْرِضَةُ.	أَصْبَحَ الرَّجُلُ فَقِيرًا.
تَقَرَّأَ عَائِشَةُ الْقُرْآنَ.	يَذْهَبُ عَلِيٌّ / تَذْهَبُ عَائِشَةُ.	بَاتَ الْوَلَدُ مَرِيضًا.
يَشْرَحُ الْمُعَلِّمُ الدَّرْسَ.	يَجْلِسُ مُعَلِّمٌ / تَجْلِسُ مُعَلِّمَةٌ.	أَضْحَى الْجَوْ مُمَطَّرًا.
تُرَبِّي الْأُمُّ الطِّفْلَةَ.	يَنَامُ الطِّفْلُ / تَنَامُ الطِّفْلَةُ.	ظَلَّتِ السَّمَاءُ مُشْمِسَةً.
يَحْتَرِمُ الطَّالِبُ أَسَاتِدَهُ	يَقُومُ أَبُوهُ / تَقُومُ أُمُّهَا.	أَعْبَدُ اللَّهُ مَا دُمْتُ حَيًّا.
يَرْكَبُ السَّائِقُ السَّيَّارَةَ.	يَسِيرُ الْخَيْلُ / تَسِيرُ السَّيَّارَةُ.	مَا زَالَ التَّلْمِيذُ يَجْتَهِدُ.

2. İsm-i Fâil

İsm-i fail, fiillerden türeyip o fiili meydana getiren kişiye delalet eder. نَاصِرٌ (yardım eden), مُكْرِمٌ (ikram eden), مُجْتَمِعٌ (toplanan) gibi. İsm-i failler, türemiş olduğu fiilin ma'lûmu (etken) gibi amel eder.

كُلُّ حَسُودٍ مُحْرِقٌ حَسَدُهُ عَمَلُهُ “Her hased edenin hasedi amelini yakar.” Buradaki مُحْرِقٌ kelimesi يُحْرِقُ fiili gibi amel eder.

3. İsm-i Mef'ûl

İsm-i mef'ûl meçhul fiilden türetilip o fiilden etkilenen kişiye delalet eder. مَنْصُورٌ (yardım edilen), مُكْرَمٌ (ikram edilen), مُسْتَخْرَجٌ (çıkarılan) gibi. İsm-i mef'uller, türemiş olduğu fiilin meçhulü (edilgen) gibi amel eder.

كُلُّ تَائِبٍ مَقْبُولَةٌ تَوْبَتُهُ “Her tevbe edenin tevbesi kabul edilir.” Buradaki مَقْبُولَةٌ kelimesi تُقْبَلُ fiili gibi amel eder.

4. Sıfat-ı Müşebbehe

Sıfat-ı müşebbehe, sülâsî mücerred lâzım fiilden türetilen ve o fiil ile sürekli/çoğu zaman muttasıf olan kişiye delâlet eden kelime türüdür. كَرِيمٌ (cömert), حَسَنٌ (güzel), فَرِحٌ (neşeli), أَحْمَرٌ (kırmızı renkli) gibi. Sıfat-ı müşebbeheler kendisinden türediği fiiller gibi amel eder.

إِبَادَةُ حَسَنٌ ثَوَابُهَا، وَالْمَعْصِيَةُ شَدِيدٌ عَذَابُهَا “İbadetin sevabı güzel, isyanın azabı şiddetlidir.”

Buradaki حَسَنٌ kelimesi حَسَنٌ fiili gibi; شَدِيدٌ kelimesi de شَدَّ fiili gibi amel eder.

5. İsm-i tafdîl

İsm-i tafdîl, sülâsî mücerred fiilden türetilip iki kişinin/nesnenin bir özellikte ortak olduğunu, ancak birinin ötekinden daha fazla o özelliğe sahip olduğunu ifade eden kelime türüdür. أَكْبَرُ، أَفْضَلُ، أَشَدُّ، أَكْثَرُ، أَفْرَأُ، أَكْرَمُ gibi. İsm-i tafdîller, kendisinden türetildikleri fiiller gibi amel eder.

مَا مِنْ رَجُلٍ أَحْسَنَ فِيهِ الْحِلْمُ مِنْهُ فِي الْعَالَمِ “Hilim, hiç kimsede âlimdeki kadar güzel değildir.”

Buradaki أَحْسَنَ kelimesi حَسَنٌ fiili gibi amel eder.

6. Masdar

Masdar; bir işe, oluşa, harekete delâlet eden, ancak zamana delalet etmeyen ve fiilinin harflerini taşıyan kelime türüdür. ذَهَابٌ، غُفْرَانٌ، جُلُوسٌ، زِرَاعَةٌ، قِتَالٌ، كِتَابَةٌ، نَصْرٌ gibi. Masdarlar da fiili gibi amel eder.

Annene karşı gelmen beni üzdü.

سَاءَ بِي عَصِيَانُكَ أُمَّكَ

Bu örnekte masdar olan عَصِيَانٌ kelimesi fâiline muzâf olmuş. Dolayısıyla كُ zamiri hem muzafun ileyh olduğu için mecrûr hem de fâil olduğu için mahallen merfûdur. أُمَّ kelimesi ise عَصِيَانٌ kelimesinin mef'ûlü olmak üzere mansûbdur.

Allah Teâlâ, kulunun kendisi için fakire para vermesini sever.

يُحِبُّ اللَّهُ تَعَالَى إِعْطَاءَ لَهُ عَبْدُهُ فَقِيرًا دِرْهَمًا

Buradaki إِعْطَاءٌ kelimesi أَعْطَى fiilinin masdarı olup fiili gibi hem fâilde hem de iki mef'ûlde amel etmiştir.

7. Muzâf Olan İsim

Muzâf olan isim kendinden sonraki ismin sonunu cer eder. Sonu cer olan isme “muzâfun ileyh” denir.

“Allah Teâlâ’ya ibadet etmek hayırdır.” عِبَادَةُ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرٌ

Buradaki عِبَادَةُ kelimesi kendinden sonraki اللَّهُ kelimesini cer eder. اللَّهُ kelimesi muzâfun ileyhtir.

8. İsm-i Mübhem-i Tâm

Tam olarak anlaşılması için temyize muhtaç olan kelimeye ism-i mübhem-i tam denir. Bu isimden sonra açıklayıcı bir isim gelir ve bu isim mansûb olur. O açıklayıcı ismi (temyîzi) nasb eden âmil ism-i mübhem-i tamdır.

“Terâvih namazı yirmi rekattır.” اَلتَّرَاوِيحُ عِشْرُونَ رَكْعَةً

“Fakire bir sâ’ buğday ver.” اَعْطِ الْفَقِيرَ صَاعًا قَمْحًا

Buradaki عِشْرُونَ (yirmi) ve صَاعًا kelimeleri kendilerinden sonra gelen ve temyiz olan رَكْعَةً ve قَمْحًا kelimelerini nasb etmiştir.

9. Manây-ı Fiil

Fiil gibi bir hades ve zaman ifade eden ve fiil gibi amel eden, ancak fiilin alametlerini taşımayan mebni kelime türüne manay-ı fiil/ism-i fiil denir. صَهْ (sus!), هَيْهَاتَ (uzak oldu), أَفٍّ (sıkılıyorum), نَصَارَ (yardım et), إِلَيْكَ عَنِّي (uzaklaş benden!) gibi.

هَيْهَاتَ الْمُدْنِبُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى “Günahkâr, Allah Teâlâ’dan uzak oldu.”

تَرَكَ ذَنْبًا “Günahı bırak.”

يَنْبَغِي لِلْعَالَمِ أَنْ يَكُونَ مُحَمَّدِيًّا خُلُقُهُ “Âlimin ahlâkının Muhammedî olması gerekir.”

B. MANEVÎ ÂMİLLER

Yazıda görülmeyen ve okunmayan, ancak kelime üzerinde etkisini gösterip sonunu merfû’ kılan âmillere manevî âmil denir. Manevî âmiller iki tanedir:

1. Mübtedâ ile Haberi Ref’ Eden Âmil

Mübtedâ ile haberin başında melfûz olan herhangi bir âmilin bulunmayışı, bu ögelerin merfû olmasını sağlayan manevî âmil olarak kabul edilmiştir.

Muhammed (s.a.v) Allah’ın Rasûlüdür.

مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ.

2. Muzâri Fiili Ref Eden Âmil

Muzari fiilin başında nasb eden veya cezm eden bir âmilin bulunmaması, muzari fiilin merfû olmasını sağlayan manevî bir âmil olarak kabul edilmiştir.

Allah Teâlâ, tevbe edene merhamet eder.

يَرْحَمُ اللَّهُ تَعَالَى التَّائِبَ.

UYGULAMALAR

1. Aşağıda altı çizili sözcükleri bir öge olarak tanımlayıp gerekçelendiriniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
يَزُورُ السِّيَاحُ الْأَمَاكِينَ التَّارِيحِيَّةَ.	Âmil olan يَزُورُ fiili altı çizili olan ilk kelimeyi fâil olarak merfû‘, ikinci kelimeyi mef‘ûl olarak mansûb yapmıştır.
الْمَكْتَبَةُ حَافِظٌ مَحْزَنُهَا كَثِيرًا مِنَ الْمَخْطُوطَاتِ.	Kıyasî âmillerden biri olan حَافِظٌ ismu‘l-fâili, türemiş olduğu حَفِظَ fiili gibi amel ederek altı çizili olan ilk kelimeyi fâil olarak merfû‘, ikinci kelimeyi mef‘ûl olarak mansûb yapmıştır.
الْمُؤْمِنُ مَمْلُوءٌ قَلْبُهُ بِالْإِيمَانِ.	Kıyasî âmillerden biri olan مَمْلُوءٌ ismu‘l-mef‘ûlü, türemiş olduğu مَلَأَ fiilinin mechûlü gibi amel ederek altı çizili olan kelimeyi nâibu‘l-fâil olarak merfû‘ yapmıştır.
كَانَ أَحْمَدُ صَغِيرًا سِنَّهُ كَبِيرًا عَقْلُهُ.	Kıyasî âmillerden biri olan صَغِيرًا es-sıfetu‘l-müşebbehesi, türemiş olduğu lâzım fiil (صَغُرَ) gibi amel ederek altı çizili olan سِنَّهُ kelimesini fâil olarak merfû‘ yapmıştır. Aynı kural devamındaki كَبِيرًا kelimesi için de geçerlidir.
مَا التَّقِيْتُ بِرَجُلٍ أَكْثَرَ مِنْهُ ابْنُهُ تَجْرِبَةً.	Kıyasî âmillerden biri olan أَكْثَرَ ismu‘t-tafdîli, türemiş olduğu lâzım fiil (كَثُرَ) gibi amel ederek altı çizili olan kelimeyi fâil olarak merfû‘ yapmıştır.
وَعَدَ اللَّهُ عِبَادَهُ الْجَنَّةَ فِي الْعُقَبَى مُتَوَقِّفٌ عَلَى أَعْمَالِهِمْ فِي الدُّنْيَا.	Kıyasî âmillerden biri olan وَعَدَ masdarı, عِبَادَ kelimesini mef‘ûl olarak mansûb yapmıştır.
أَشْرَبُ بَعْدَ كُلِّ عَشَاءٍ فِنْجَانًا فَهْوَةً.	Kıyasî âmillerden biri olan فِنْجَانًا kelimesi, tam müphem (cümlede manası tam net olmayan) bir isim olduğu için devamındaki فَهْوَةً kelimesini temyiz olarak mansûb yapmıştır.

2. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilleri ism-i mef'ûle dönüştürerek cümleyi tekrar kurunuz.

Çözüm	Cümleler
الصومُ <u>مَحْرُوسٌ</u> بِجَنَّتِهِ جَمِيعُ الصَّائِمِينَ.	الصومُ يُحْرَسُ بِجَنَّتِهِ جَمِيعُ الصَّائِمِينَ.
الزكاةُ <u>مَنْقُوحَةٌ</u> بِهَا شَوَائِبُ تَشُوبِ الْمَالِ.	الزكاةُ تُنْقَحُ بِهَا شَوَائِبُ تَشُوبِ الْمَالِ.
الحجُّ <u>مُقَوَّى</u> بِهِ اتِّحَادُ الْمُسْلِمِينَ.	الحجُّ يُقَوَّى بِهِ اتِّحَادُ الْمُسْلِمِينَ.
الشهادةُ <u>مُثَبَّتٌ</u> بِهَا إِيمَانُ الْمَرْءِ شَرْعًا.	الشهادةُ يُثَبَّتُ بِهَا إِيمَانُ الْمَرْءِ شَرْعًا.

3. Aşağıdaki cümlelerde geçen fiilleri ism-i fâile dönüştürerek cümleyi tekrar kurunuz.

Çözüm:	Cümlenin İlk Hali
اللَّهُ <u>خَالِقٌ</u> كُلِّ شَيْءٍ.	اللَّهُ يَخْلُقُ كُلَّ شَيْءٍ.
المسلمُ <u>مَادٌّ</u> يَدَ الْمُسَاعِدَةِ إِلَى الْمُحْتَاجِينَ.	المسلمُ يُمِدُّ يَدَ الْمُسَاعِدَةِ إِلَى الْمُحْتَاجِينَ.
الفتاةُ <u>قَائِمَةٌ</u> بِدِرَاسَةِ الْهَنْدَسَةِ فِي أَوْرِبَا.	الفتاةُ تَقُومُ بِدِرَاسَةِ الْهَنْدَسَةِ فِي أَوْرِبَا.
الملابسُ <u>الصُوفِيَّةُ</u> وَاقِيَةٌ جِسْمَ الْإِنْسَانِ مِنَ الْبَرْدِ.	الملابسُ الصُوفِيَّةُ تَقِي جِسْمَ الْإِنْسَانِ مِنَ الْبَرْدِ.

4. Aşağıdaki cümleleri tahlil edip öğelerine ayırılım:

a) ظَلَّ الشَّهِيدُ حَيًّا. (Şehit hala yaşamaktadır.)

Çözüm:

ظل: من الأفعال الناقصة، ترفع اسمها وتنصب خبرها.
الشهيد: اسم "ظل"، مرفوع بالضممة الظاهرة على آخره.
حيا: خبر "ظل"، منصوب بالفتحة الظاهرة على آخره.

b) حَسَنَ خُلُقُ الْمُؤْمِنِ.

Çözüm:

حسن: فعل ماض، مبني على الفتحة، وهو لازم لا يتعدى المفعول.
خلق: فاعل، مرفوع بالضممة الظاهرة على آخره ومضاف.
المؤمن: مضاف إليه، مجرور بالكسرة الظاهرة على آخره.

UYGULAMA SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen nâkıs fiilleri bulup ma'mûllerini harekeleyerek gösteriniz.

- a) أصبحت زينب فتاة جميلة.
- b) يكاد البرق يخطف أبصارهم.
- c) لم أغادر هنا ما دامت أمنا متعرضة للخطر.
- d) ما زال الجو مشمساً.
- e) ظل الشاب ناظراً خلف صديقه.
- f) أمسى الحريق منطفئاً نحو آخر النهار.
- g) أضحت الفتاة مستيقظة بصراخ أمها.

2. Aşağıdaki cümlelerde geçen tam fiilleri bulup merfû' ve mansûb ma'mûllerini harekeleyiniz.

- a) نفى الملك الوزير إلى أقصى بلاده.
- b) ذبلت الأزهار في حديقة المدرسة.
- c) تطير الطيور فوق البحيرة.
- d) يفضل السياح الزيارة على التجارة.
- e) يبلغ عدد الطلاب ألفاً.
- f) يجر الثوران العجلة بصعوبة.
- g) اتخذ الله إبراهيم خليلاً.

3. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili âmillerin türünü ve işlevini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
أينما تسافر <u>أكن</u> عندك روحا.	
من <u>يرد</u> الله به خيرا يفقهه في الدين.	
<u>إشتاق</u> الغريب إلى وطنه.	
<u>تجهز</u> أمتنا لنا طعاما لذيذا.	
لا <u>تنشر</u> سرَّ من يعتمد عليك.	
مررت برجل <u>أفضل</u> منه أبوه.	

4. Aşağıdaki cümlelerde muzari fiilleri merfû', mansûb ve meczûm yapan âmilleri ve işlevlerini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
<u>تحب</u> الصلاة منذ يوم البلوغ.	Muzari fiil, manevî âmil ile merfûdur.
يدخل <u>المطبخ</u> الجنة.	
الفلاحة تزرع <u>أرضها</u> .	
<u>يعلم</u> الله تعالى كلَّ شيءٍ.	
أينما تكونوا <u>يذكر</u> كم الموت.	
لن <u>يعفر</u> الله تعالى للكافرين.	
يستيقظ <u>الطفل</u> من نومه.	

5. Örnekte olduğu gibi cümlelerde âmil konumunda bulunan fiillerin yerine ism-i fâil, ism-i mef'ûl veya sıfat-ı müşebbeheden uygun olanını getiriniz.

Fiilin Bulunduğu Cümleler	Fiilin Kullanılacağı Cümleler
النفط <u>يكثر</u> في المملكة العربية السعودية.	النفط <u>كثير</u> في المملكة العربية السعودية.
المجرم <u>يُعرف</u> بِسِيمَاه.	
المتهم <u>يُحرس</u> من قِبَل الجنود.	
الفتاة <u>يَحسن</u> خُلُقَهَا.	
الدروس <u>يَصعب</u> فَهْمُهَا.	
القاضي <u>يُحکم</u> بين الناس بالعدل.	
الأبوان <u>يُسألان</u> عن تربية أولادهما.	
الخبر <u>الأسود</u> يبلغ بسرعة.	

OKUMA PARÇASI

التجارة الراجعة

جاءت ليلة العيد، فقالت الزوجة لزوجها: "العيد غدا يا أبا عبدالله، وليس لدى أطفالنا ملابس جديدة يلبسونها مثل بقية أطفال الجيران، وهذا بسبب إسرافك!" قال الزوج: "أنا أُنْفِقُ أموالِي في الخير ومساعدة المحتاجين، وهذا ليس إسرافاً يا أمَّ عبد الله." قالت الزوجة: "ابعث برسالة إلى أحد أصدقائك المُخْلِصين لِيُعْطِينَا بعضاً من المال، نَرُدُّهُ إليه عندما تتحسَّن أحوالنا... إن شاء الله."

كان لهذا الرجل صديقان مُخْلِصان، الهاشمي وأسامة. كتب الرجل رسالة. وأعطاهما لِخَادِمِهِ، وطلب أن يذهب بها إلى صديقه الهاشمي.

ذهب الغلام إلى هاشمي وأعطاه الرسالة. قرأها الهاشمي وعرف أن صديقه في ضيق و حاجة و أصبح لا يملك شيئاً. قال الهاشمي للخادم: "أعرف أن سيدك يُنْفِقُ كل ما عنده من أموال في عمل الخير. خذ هذا الكيس وقل لِصَدِّيقِكَ إنَّ هذه الدنانير هي كُلُّ ما أملك في ليلة العيد."

عاد الخادم إلى سيده وأعطاه الكيس. فتح الرجل الكيس فوجد به مائة دينار. فقال لزوجته في فرحة: "يا أم عبد الله، هذه مائة دينار قد أرسلها الله إلينا." سرت الزوجة وقالت لزوجها: "أسرع إلى السوق حتى تشتري الأتواب والأحذية الجديدة لأولادنا."

في هذه اللحظة دق الباب. فتح الرجل الباب فوجد خادم صديقه أسامة ومعه رسالة يطلب فيها بعض المساعدة ليدفع ديناً. قد حلّ مواعده. أعطى الرجل الخادم الكيس الذي أرسله إليه صديقه الهاشمي وفي داخله المبلغ كاملاً دون أن يأخذ منه شيئاً.

ثارت الزوجة على زوجها الذي فضل صديقه على أولاده، فقال لها: "صديقي يطلب المساعدة.. فكيف أمنع عنه ما عندي من خير؟!"

مرت ساعة، ثم دق الباب. فتح الرجل الباب ووجد أمامه صديقه الهاشمي فرحّب به وأدخله. قال الهاشمي: "جئت لأسألك عن هذا لكيس، هل هو الكيس نفسه الذي أرسلته إليك مع خادمك و بداخله مائة دينار؟" نظر الرجل إلى الكيس وقال في دهشة: "نعم.. نعم.. إنه هو.. أخبرني يا هاشمي.. كيف وصل هذا الكيس إليك؟"

أجاب الهاشمي: "عندما جاءني خادمك برسالتك، وأعطيت الكيس الذي عندي لم يكن في بيتي غيره: فأرسلتُ إلى صديقنا أسامة أطلب المساعدة... ففاجأني أسامة بأن قدم لي الكيس الذي أرسلته إليك كما هو، دون أن ينقص ديناراً واحداً، فتعجبتُ وجئتُ إليك لأعرف السر". ضحك الرجل وقال: "لقد فضلك أسامة على نفسه وأعطاك الكيس، كما فضلتني أنت على نفسك يا هاشمي. ابتسم الهاشمي وقال: "بل أنت الذي فضلت أسامة على نفسك و عيالك، ما رأيك يا أبا عبدالله في أن تقتسم المائة دينار بيننا نحن الثلاثة؟!"

سمع الخليفة بهذه الحكاية، فأمر لكل واحد من الأصدقاء الثلاثة بألف دينار.

عندئذ دخل الرجل على زوجته وفي يده الدنانير الألف وقال في فرح: " يا أم عبد الله- هل ضيعنا الله؟" قالت المرأة: " لا والله، ما ضيَعْنَا، بل زادنا رزقا!". فقال الرجل: " عرفتِ الآنَ - يا زوجتي - أنَّ الأنفاق في سبيل الله تجارة رابحة لا تخسر أبداً؟!"

1. Anlama ve Kavrama Soruları

- أسئَلَةُ الاستِيعَابِ:

- 1- لماذا تشكو الزوجة من زوجها؟
- 2- هل ينفق الزوج أمواله في حاجات أسرته؟
- 3- ماذا طلبت الزوجة من زوجها عندما لا تستطيع شراء ملابس جديدة للعيد؟
- 4- ممن طلب الزوج المساعدة؟ وكيف؟
- 5- هل اشترى الزوجان الملابس والأحذية بعد الحصول على المساعدة من صديقه الهاشمي؟ ولماذا؟
- 6- ماذا فعلت الزوجة عندما أعطى زوجها الكيس خادم صديقه أسامة؟
- 7- من فضّل من الأصدقاء الثلاثة صديقه على نفسه؟
- 8- ماذا فعل الخليفة عندما سمع هذه الحادثة؟

2. Eşanlamlı ve Karşıt Anlamlı Kelimeler

المِرادفات والمضادات:

أ- هَاتِ من القائمة مرادف ما تحته خط.

القائمة: (أصْرِف - العامل - صاحب - آثر - رجع - علم - نقود - ثياب)

- 1- . قرأ الهاشمي الرسالة وعرف أنّ صديقه في ضيق و حاجة.
- 2- أنا أُنفِقُ أموالِي في الخير ومساعدة المحتاجين.
- 3- عاد الخادم إلى سيده وأعطاه الكيس.
- 4- فتح الرجل الباب ووجد أمامه صديقه الهاشمي.
- 5- هل هو الكيس نفسه الذي أرسلته إليك مع خادمك؟
- 6- لقد فضلك أسامة على نفسه وأعطاك الكيس.
- 7- أعرف أنّ سيدك يُنفِقُ كل ما عنده من أموال في عمل الخير.
- 8- العيد غدا يا أبا عبد الله، وليس لدى أطفالنا ملابس جديدة.

ب- هَاتِ مِنَ الْقَائِمَةِ مُضَادَ مَا تَحْتَهُ خَطًا.

القائمة: (يَخْلَعُ - رَثِيثٌ - تَضَيِّقُ - أَخَذَ - حَزِنَ - نَاقَصَ - زَادَ - الْقَدِيمَةَ)

1- ذهب الغلام إلى هاشمي وأعطاه الرسالة.

2- أسرع إلى السوق حتى تشتري الأثواب والأحذية الجديدة لأولادنا.

3- وليس لدى أطفالنا ملابس جديدة يلبسونها.

4- يا صديقي أعطني بعضا من المال، أرده إليك عندما يتحسن حالي.

5- سرت الزوجة وقالت لزوجها: "أسرع إلى السوق حتى تشتري الأثواب.

6- أعطى الرجل الخادم المبلغ كاملا.

7- يا أم عبد الله- هل ضيعنا الله؟" قالت المرأة: "لا والله.

3. Müfred - Cemi

المفردات والجموع:

أ- هاتِ جَمْعَ مَا يَأْتِي مِنَ الْمَفْرَدَاتِ.

ليلة - عيد - زوج - رجل - رسالة - موعد - دينار - خادم - مائة - بيت - يوم - خليفة - نفس -

صاحب - أمة - مبلغ - بقية - زوجة - ابن - عصر - باب - كيس - سوق

ب- هاتِ مَفْرَدَ مَا يَأْتِي مِنَ الْجُمُوعِ.

أطفال - ملابس - جيران - أصدقاء - أحوال - أثواب - أحذية - أولاد - أعمال - ملايين - محتاجين

4. Cümle Oluşturabilme

Aşağıdaki kelimeleri isim veya fiil cümlelerinde kullanınız!

استخدم الكلمات الآتية في الجمل الاسمية والفعلية:

(1) الزوجة - الزوج:

.....
.....
.....

(2) صديقان - مخلصان:

.....
.....
.....

(3) عرف - أن:

.....
.....
.....

(4) الرجل - إلى - الكيس:

.....
.....
.....

(5) رابحة - تجارة:

.....
.....
.....

Bu Bölümde Neler Öğrendik?

Arapçada kendisinden sonra gelen isim veya fiili son hareke veya harf bağlamında etkileyen öğeye “Âmil” adı verilir. Âmiller semâî ve kıyâsî olmak üzere ikiye ayrılırlar.

20 harf-i cer, 6 fiile benzeyen harf, 2 onlarla aynı işleve sahip harf, 4 nevâsıb, 15 cevâzim, 2 Leyse işlevli harf; toplam 49 semâî âmil mevcuttur.

Fiil, ism-i fâil, ism-i mef'ûl, sıfat-ı müşebbehe, ism-i tafdil, mastar, muzaf, tam müphem isim ve ma'ne'l-fi'l'den oluşan 9 kıyâsî âmili buna eklediğimizde 58 sayısına ulaşırız. Önünde herhangi bir âmil bulunmayan mübteda-haber ve yalın muzari fiilin merfû oluşunu da manevî bir âmile bağlayacak olursak toplam 60 âmilden söz edebiliriz.

BÖLÜM SORULARI

1. نَجِبُ الصَّلَاةُ مُنْذُ يَوْمِ الْبُلُوغِ. cümlesindeki fiilin i'râb durumuyla ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) مَرْفُوعٌ B) مَنْصُوبٌ C) مَجْرُومٌ D) مَجْرُورٌ E) مَفْتُوحٌ

2. Aşağıdakilerden hangisi kıyasî âmillerden biri değildir?

- A) الْفِعْلُ B) حُرُوفُ الْجَرِّ C) اِسْمُ الْفَاعِلِ D) الصِّفَةُ الْمُشَبَّهَةُ E) مُصَافٌ

3. لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ تَعَالَى لِلْكَافِرِينَ. cümlesindeki “Allah” lafzının merfû' kılan amil hangisidir?

- A) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ B) عَامِلٌ سَمَاعِيٌّ C) فِعْلٌ تَامٌّ D) أَدَاةُ النَّصْبِ E) فِعْلٌ نَاقِصٌ

4. إِنْ تَتَّبِعْ يُغْفِرْ ذُنُوبَكَ. cümlesindeki altı çizili kelimenin merfû oluşunu sağlayan âmil nasıl bir âmildir?

- A) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ B) عَامِلٌ سَمَاعِيٌّ C) أَدَاةُ الشَّرْطِ D) فِعْلٌ تَامٌّ E) فِعْلٌ نَاقِصٌ

5. لَيْسَ اللَّهُ تَعَالَى جِسْمًا. cümlesindeki altı çizili kelimenin mansûb oluşunu sağlayan âmil nasıl bir âmildir?

- A) اِسْمُ الْمُصَافِ B) اِسْمُ الْفَاعِلِ C) الْفِعْلُ التَّامُّ D) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ E) الْفِعْلُ النَّاقِصُ

6. عَالِمٌ كُلِّ شَيْءٍ. cümlesinde kendinden sonraki ismi mecrûr yapan altı çizili kelime kıyasî âmillerden hangisidir?

- A) اِسْمُ الْمُصَافِ B) اِنَّ C) الْفِعْلُ التَّامُّ D) الْفِعْلُ النَّاقِصُ E) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ

7. يَرْحَمُ اللَّهُ تَعَالَى التَّائِبَ. cümlesinde altı çizili kelime kıyasî âmillerden hangisidir?

- A) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ B) الْفِعْلُ التَّامُّ C) الْفِعْلُ النَّاقِصُ D) الْأَدَاةُ مِنَ الْجَوَازِمِ

E) الْأَدَاةُ مِنَ النَّوَاصِبِ

8. كَانَ اللَّهُ تَعَالَى عَلِيمًا حَكِيمًا. cümlesindeki altı çizili kelime ne tür bir âmildir?

- A. عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ B. الْأَدَاةُ مِنَ النَّوَاصِبِ C. الْفِعْلُ النَّاقِصُ

D. الْأَدَاةُ مِنَ الْجَوَازِمِ E. الْفِعْلُ التَّامُّ

9. “Kadın zengin oldu. / صَارَتِ الْمَرْأَةُ غَنِيَّةً” cümlesinde ne tür bir âmil vardır?

- A. عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ   B. الْأَدَاةُ مِنَ التَّوَاصِبِ   C. الْأَدَاةُ مِنَ الْجَوَازِمِ
D. الْفِعْلُ النَّاقِصُ   E. الْفِعْلُ التَّامُّ

10. “Nevâsıbdan ve cevâzımdan hâlî olan fiil-i muzârî’ âmil-i manevî ile merfûdur.” yargısına dair hangi cümlede örnek vardır.

- A) لَمْ يَنْقَطِعْ نَزُولُ الْمَطَرِ.   B) إِنَّ يَضْرِبُ السَّائِقُ الْحِصَانَ يَتَأَلَّمُ.
C) جِئْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ كَيْ أَتَعَلَّمَ.   D) مُحَمَّدٌ لَنْ يَتَأَخَّرَ فِي الصَّبَاحِ.
E) سَيَزْرَعُ الْفَلَّاحُ الْقَمْحَ.

11. “Kübra dışarıda ağlayan çocuğa barken yağmur yağıyordu.” cümlesinde her iki muzari fiili de merfû yapan âmil nedir?

- A) كَانَتْ (فِعْلٌ نَاقِصٌ)   B) السَّمَاءُ (مُبْتَدَأٌ)   C) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ
D) السَّمَاءُ وَكُبْرَى   E) الْعَامِلُ اللَّفْظِيُّ

12. “عِبَادَةُ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرٌ” cümlesinde altı çizili fiilin mecrûr olmasını sağlayan nedir?

- A) أَنْ مُضْمَرَةٌ   B) حَرْفُ جَرٍّ   C) مَفْعُولٌ بِهِ غَيْرٌ صَرِيحٌ   D) الْإِسْمُ الْمُضَافُ
E) هُوَ لَيْسَ مَجْزُومًا

13. “الْتَقَيْتُ مَعَ صَدِيقِي بَعْدَ مِئَةٍ وَخَمْسَةِ عَشَرَ يَوْمًا.” Arkadaşımla yüz on beş gün sonra buluştum. cümlesinde altı çizili kelimenin mansûb oluşunu sağlayan âmil nedir?

- A) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ   B) الْإِسْمُ الْمُبْتَدَأُ   C) اسْمُ الْفَاعِلِ
D) الْفِعْلُ الْمَاضِي   E) اسْمُ الْمَفْعُولِ

14. الْقُرْآنُ مُعْجَزَةٌ، وَلَيْسَ مِنْ عَمَلِ النَّبِيِّ. 14. cümlesinde altı çizili kelimenin merfû' oluşunu sağlayan âmil nedir?

- A) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ   B) اِسْمُ الْمَفْعُولِ   C) اِسْمُ الْفَاعِلِ   D) الْعَامِلُ الْقِيَاسِيُّ
- E) اِلِسْمُ الْمُبْهَمُ التَّامُّ

15. “Çocuk bir bardak süt içti / شَرِبَ الْوَلَدُ كُوبًا لَبَنًا.” cümlesinde altı çizili kelimenin mansûb olmasını sağlayan âmil hangisidir?

- A) عَامِلٌ مَعْنَوِيٌّ   B) اِسْمُ الْمَفْعُولِ   C) اِسْمُ الْفَاعِلِ   D) الْفِعْلُ الْمَاضِي
- E) اِلِسْمُ الْمُبْهَمُ التَّامُّ

16. Aşağıdaki hangi cümlede tam fiil vardır?

- A. لَمْ يَكُنِ الْبَرْقُ خَاطِفًا أَبْصَارَهُمْ.
- B. عَصَى فِرْعَوْنُ رَبَّهُ الَّذِي خَلَقَهُ.
- C. لَيْسَ الْخَبْرُ كَالْعِيَانِ.
- D. صَارَ مُحَمَّدٌ مُحَامِبًا مَشْهُورًا.
- E. مَا زَالَ الْخَبْرُ جَدِيدًا.

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde nâkıs fiil vardır?

- A. وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا.
- B. يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ.
- C. وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ.
- D. تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا.
- E. يَوْمَ تَرَوْهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ.

18. الإغْتِيَالُ مَجْهُولٌ فَاعِلُهُ cümlesinde altı çizili ismin yerine hangi fiil konabilir?

- A. يَجْهَلُ   B. تَجْهَلُ   C. يُجْهَلُ   D. تُجْهَلُ   E. جَهَلَ

19. أَبْوَابُ الْقَصْرِ تُفْتَحُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ cümlesinde altı çizili isimle aynı işleve sahip fiil aşağıdakilerden hangisidir?

- A. مُفْتَحٌ   B. مُفْتَحٌ   C. مَفْتُوحَةٌ
D. مَفْتُوحَةٌ   E. مَفْتُوحٌ

20. هَذَا رَجُلٌ مَحِبٌّ زَوْجَهُ cümlesinde altı çizili ismin yerine hangi fiil getirilebilir?

- A. يُحَبُّ   B. تُحَبُّ   C. تُحَبُّ
D. أَحَبُّ   E. يُحَبُّ

Cevap Anahtarı:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
A	B	C	D	E	A	B	C	D	E	C
12	13	14	15	16	17	18	19	20		
D	B	A	E	B	A	C	C	E		

V. ÜNİTE
MA'MÛLLER

V. ÜNİTE: MA'MÛLLER (30 ADET)

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?.....	
Bölüm Hakkında Hazırlık Sorular	
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	
Anahtar Kavramlar.....	
Giriş.....	

KONU YA DA İR GRAMER BİLGİLERİ

A. ASLÎ MA'MÛLLER / Ma'mûlât (25 Adet)

1. Merfûat (9 Adet)
2. Mansûbât(13 Adet)
3. Mecrûrat (2 Adet)
4. Meczûm (1 Adet)

B. TÂBÎÎ MA'MÛLLER/ Tevâbi' (5 Adet)

Uygulamalar.....	
Uygulama Soruları	

OKUMA PARÇASI

1. Anlama ve Kavrama Soruları
2. Eş anlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler
3. Tekil ve Çoğul Kelimeler
4. Kalıp İfade

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)	
Bölüm Soruları	
Cevaplar.....	

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bu bölümde herhangi bir ‘âmil’in ardı sıra gelip de ondan etkilenerak sonunda hareke ya da harf değışikliğı görülen sözcükler ve onların bir öge olarak içinde yer aldıkları cümlelerdeki yerleri üzerinde durulacak, tablolar yardımıyla anlaşılma kolaylığı sağlandığı gibi zengin alıştırma ilavesiyle öğrenci zihninde kalıcılığının teminine çalışılacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. Arap dilinde öncesindeki ‘âmil’in etkisiyle merfû‘ okunan kaç edilgen öge (ma‘mûl) mevcuttur ve onların cümlede işgal ettikleri yerler ile gramatik adları nelerdir?
2. Arap dilinde öncesindeki ‘âmil’in etkisiyle mansûb okunan kaç edilgen öge (ma‘mûl) mevcuttur ve onların cümlede işgal ettikleri yerler ile gramatik adları nelerdir?
3. Arap dilinde öncesindeki ‘âmil’in etkisiyle mecrûr okunan kaç edilgen öge (ma‘mûl) mevcuttur ve onların cümlede işgal ettikleri yerler ile gramatik adları nelerdir?
4. Arap dilinde öncesindeki ‘âmil’in etkisiyle meczûm okunan kaç edilgen öge (ma‘mûl) mevcuttur ve onların cümlede işgal ettikleri yerler ile gramatik adları nelerdir?
5. Arap dilinde öncesindeki ‘âmil’in direkt etkisiyle değil de aslî ma‘mûle tabii olup ondan etkilenerak harekesi öncesindeki bağı olduğu kelimeye göre değışen kaç edilgen öge (tabî ma‘mûl) mevcuttur ve onların cümlede işgal ettikleri yerler ile gramatik adları nelerdir?

Kazanımlar ve Yöntemler

Bu üniteden sonra öğrenci;

1. Bütün ma‘mûlleri bilir ve bu bilgi sayesinde Arapça metinleri hatasız okur, cümleleri öğelerine ayırabilir.
2. Kelimelerin sonlarında meydana gelen hareke veya harf değişimlerinin nedenlerine ilişkin açıklama getirebilir.

Konunun kavranması için;

Metin, metin çözümlemesi, eş anlamlı, karşıt anlamlı kelimelerle kelime hazinesi, örneklerle anlatım, alıştırma ile konuların daha kolay anlaşılması sağlanacaktır.

Anahtar Kavramlar

Ma‘mûl, Merfû‘, Mansûb, Mecerûr, Ma‘mûl bi’l-asâle, Ma‘mûl bi’t-tebeyye.

Giriş

Arapçada âmillerden sonra gelip de onlardan etkilenen sözcükler, değişken durumdaki son hareke ya da harflerine göre tasnife tabi tutulurlar. Söz konusu edilgen öğeler için Arap gramerciler, başlangıçtan günümüze “Ma‘mûl” terimini benimsemişlerdir. Şemsiye kavram mahiyetindeki bu terimin çoğulu “Ma‘mûlât”, âmillerden sonra klasik gramer kitaplarının üç ana başlığından (Âmil-Ma‘mûl-Amel/İ‘râb) biridir.

İlitam Arapça konularının başlangıcında klasik sisteme uyarak âmilleri öğrendikten sonra onlardan etkilenen sözcükler ve içinde yer aldıkları cümledeki rollerini vermek âmil iskeletine et giydirme gibi olacaktır. Kendilerinin ayrıca Türkçedeki cümle öğeleriyle eşleştirilmesi hem öğrenme kolaylığı sağlayacak hem de geçmişte işlenmiş olanların tekrarı mahiyetinde olacağından zihinlerde pekişmesini sağlayacaktır.

Girişi sadedinde bulunduğumuz bu bölüm, tıpkı diğerleri gibi, öncelikle konuya yönelik bir şablon verilecek, bu şablonun izahı yapılarak konu anlatılacak, ardından bir metin ve söz konusu metnin tahlili ile devam edilecek, konunun daha iyi anlaşılması için detaylı alıştırmalar ve örnek sorularla bölüm sonlandırılacaktır.

المعمول (30)

معمول بالتبعية (5)

معمول بالأصالة (25)

المعمول المحزوم (1)

المعمول المحزور (2)

المعمول المنصوب (13)

المعمول المرفوع (9)

1- الصفة؛ اعبد الله العظيم

2- العطف؛

- واو؛ أطيعوا الله و الرسول

- فاء؛ تجب تكبيرة الافتتاح فالقيام

- ثم؛ يجب العلم ثم العمل

- حتى؛ مات الناس حتى الأنبياء

- أو؛ صلّ الضحى أربعة أو ثمانية

- إمّا؛ اعمل إمّا واجبا و إمّا مستحبا

- أم؛ أ رضاء الله تطلب أم سخطه

- لا؛ اعمل صالحا لا سيئا

- بل؛ أطلب حلالا بل طيبا

- لكن؛ لا يجزئ رياء لكن إخلاص

3- التأكيد؛

أطلب الإخلاص الإخلاص

أترك الذنوب كلها

4- البدل؛

أعبد ربك إله العالمين

أبغض الناس من عصى الله تعالى منهم

إحفظ الله تعالى حقه

5- عطف بيان؛

آمنا بنبينا محمد عليه الصلوة و

السلام

1- هو الفعل المضارع
الذي دخله إحدى الجوارم؛
إن تُخْلِصَ يُقْبَلُ عَمَلُكَ.

مختص بالفعل

1- المحزور بحرف الجر؛
اعمل بإخلاص
2- المحزور بالإضافة؛
ذنب العبد يسود القلب.

مختص بالإسم

1- المفعول المطلق؛ تبت توبة نصوحا

2- المفعول به؛ أعبد الله تعالى

3- المفعول فيه؛ صم شهر رمضان

4- المفعول له؛ اعمل طلباً لمرضاة الله تعالى

5- المفعول معه؛ يفنى المال و تبقى و عملك

6- الحال؛ أعبد الله خائفا راجيا

7- التمييز؛ طاب العالم عبادة

8- المستثنى؛ يدخل الجنة الناس إلا الكافر

9- خير باب كان؛ كان الملائكة عباداً لله تعالى

10- اسم باب إن؛ إن السؤال حق

11- اسم لا لنفي الجنس؛

لا طاعة لمعتاب مقبولة

12- خير ما و لا المشبهتين بليس؛

ما الغيبة حلالا / و لا نائمة جائزة

13- المضارع الذي دخله إحدى النواصب؛

أحب أن تغفر ذنوبي.

1- الفاعل؛ رحم الله تعالى النائب

2- نائب الفاعل؛ رجم النائب

3- المبتدأ؛ محمد خاتم الأنبياء

4- الخبر؛ محمد خاتم الأنبياء

5- اسم باب كان؛ كان الله تعالى عليماً

6- خير باب إن؛ إن البعث حق

7- خير لا لنفي الجنس؛ لا عمل مرآء مقبول

8- اسم ما و لا المشبهتين؛ ما التكبر لا قياً للعالم /

لا حسد حلالاً

9- المضارع الخالي عن النواصب و الجوارم؛ يحب الله

تعالى التواضع

MA'MÛLLER (30)

I- Doğrudan ma'mûl olanlar (25 Ma'mûl)	II- Dolaylı ma'mûl olanlar (5 Ma'mûl)
1. Merfû ma'mûller (9 tane)	1. Sıfat
2. Mansûb ma'mûller (13 tane)	2. Atf-u Nesak
3. Mecerûr ma'mûller (2 tane)	3. Te'kîd
4. Meczûm ma'mûller (1 tane)	4. Bedel
	5. Atf-1 Beyân

MA'MÛL (الْمَعْمُولُ)

Ma'mûl kelimesi yapılmış, işlenmiş, etkilenmiş, üzerinde herhangi bir işlem gerçekleştirilmiş anlamlarına gelir. Arapça dilbilgisinde ise ma'mûl, öncesindeki bir âmilden etkilenerek sonu değişmiş kelime demektir.

Arapçada isim, fiil ve harf (edat) olmak üzere üç türlü kelime vardır. Bunlardan her biri âmil olabildiği halde, sadece isim ve fiil olan kelimeler ma'mûl olabilir. Harfler hiçbir zaman ma'mûl olamazlar.

Ma'mûller iki kısımdır:

1. Doğrudan ma'mûl olanlar/Aslî ma'mûller (الْمَعْمُولُ بِالْأَصَالَةِ) (25 tane)

2. Dolaylı olarak ma'mûl olanlar/ Tebe'î ma'mûller (الْمَعْمُولُ بِالتَّبَعِيَّةِ، التَّوَابِعُ) (5 tane)

Bunlardan birinci kısım bizzat âmilden etkilendiği hâlde (aslî ma'mûl) ikinci kısımları, bizzat âmilden etkilenmeyip âmilden etkilenen kelimeye bağlı (tabi) oldukları için sonlarında hareke veya harf değişikliği meydana gelir.

1. ASLÎ MA'MÛLLER

Aslî ma'mûller, başlarındaki âmile ve cümledeki yerlerine göre dört i'râb kategorisi içerisinde ele alınırlar: Merfû'ât, Mansûbât, Mecerûrât, Meczûmât.

A. Merfû‘ât

Merfû‘ ma‘mûller hem isim hem de fiil olabilmektedir. Bunlar, 9 kısım olup şunlardır:

1. Fâil	- Allâh Teâlâ tevbe edene merhamet etti / etsin! - Konuklar ticarî bir taksi ile geldi.	رَحِمَ اللهُ تَعَالَى النَّائِبَ. حَضَرَ الضُّيُوفُ بِسَيَّارَةِ أُجْرَةٍ.
2. Nâib-i Fâil	- Tevbe edene merhamet edildi. - Muhammed (s.a.v) âlemlere rahmet olarak gönderildi.	رُحِمَ النَّائِبُ. أُرْسِلَ مُحَمَّدٌ رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ.
3. Mübtedâ 4. Haber	- Muhammed (s.a.v), peygamberlerin sonuncusudur. - Kanaat tükenmez bir hazinedir.	مُحَمَّدٌ خَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ (عَصَمَ). الْفَنَاءَةُ كَنْزٌ لَا يَفْنَى.
5. Kâne ve Benzerlerinin İsmi	- Allâh Teâlâ alimdir. - Dünya küçük bir köy oldu.	كَانَ اللهُ تَعَالَى عَلِيمًا أَصْبَحَ الْعَالَمُ قَرْيَةً صَغِيرَةً.
6. İne ve Benzerlerinin Haberi	- Şüphesiz öldükten sonra dirilmek haktır. - Gerçekten Allah her şeye kadirdir.	إِنَّ الْبَعْثَ حَقٌّ. إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.
7. Cinsi Nefyeden Lâ'nın Haberi	- Riyâkarın hiçbir ameli makbul değildir. - Hiçbir hayat sonsuz değildir.	لَا عَمَلٌ مُّرَاءٍ مَّقْبُولٌ. لَا حَيَاةٌ خَالِدَةٌ.
8. Leyse'ye Benzeyen "Mâ" ile "Lâ"nın ismi	- Âlime büyüklenmek yaraşmaz. - Hased helâl değildir. -Hayat eğlenceden ibaret değildir.	مَا التَّكْبُرُ لَأَنْفَقًا لِلْعَالَمِ لَا حَسَدٌ حَالًا مَا الْحَيَاةُ عِبَارَةٌ عَنِ اللَّهْوِ.
9. Başında Nasb ve Cezm Edatı Bulunmayan Muzârî Fiil	- Allâh Teâlâ, tevâzuu sever. - Balık suda yaşar.	يُحِبُّ اللهُ تَعَالَى التَّوَّاضِعَ. يَعِيشُ السَّمَكُ فِي الْمَاءِ.

B. Mansûbât

Başına gelen nasbedici amillere göre sonu değişen kelimelerdir. Hem isim hem de fiiller mansûb olur. Bu tür kelimelere nasbedilmiş anlamında mansûb, çoğullarına ise "mansûbât" denilir. Bunlar on üç kısım olup şunlardır:

1. Mef'ûlün Mutlak	-Samimi bir tevbe ile tevbe ettim. -Bebek derin bir uyku uyudu.	تُبْتُ تَوْبَةً نُّصُوحًا. نَامَ الطِّفْلُ نَوْمًا عَمِيْقًا.
2. Mef'ûlün Bih Sarîh	-Allâh Teâlâ'ya kulluk et. -İşçiler binanın duvarını yıktı.	أَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى. هَدَمَ الْعُمَّالُ جِدَارَ الْمَبْنَى.
3. Mef'ûlün Fih	-Ramazan ayında oruç tut. -Cemaatin önünde namaz kıldım.	صُِمُّ شَهْرَ رَمَضَانَ. صَلَّيْتُ أَمَامَ الْجَمَاعَةِ
4. Mef'ûlün Leh	-Allâh Teâlâ'nın rızasını kazanmak için amel et. - Arkadaşımı ziyaret için hastaneye gittim.	إِعْمَلْ طَلَبًا لِمَرْضَاةِ اللَّهِ تَعَالَى. ذَهَبْتُ إِلَى الْمُسْتَشْفَى زِيَارَةً لَصَدِيقِي.
5. Mef'ûlün Maah	-Mal yok olur, amelinle baş başa kalırsın. -Kıyı boyunca el ele yürüdük.	يَفْنَى الْمَالَ وَتَبْقَى وَعَمَلُكَ. مَشَيْنَا يَدًا بِيَدٍ وَالشَّاطِئِ.
6. Hâl	-Allâh Teâlâ'ya korkarak ve umarak kulluk et. -Ömrü hayır işlerinde koşuşturarak geçirdim.	أَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى خَائِفًا رَاجِيًا. قَضَيْتُ الْعُمْرَ مُسْتَبِقًا فِي الْخَيْرَاتِ.
7. Temyîz	-Âlim, kulluk bakımından güzel oldu.” -Sınıfta otuz öğrenci var.	طَابَ الْعَالِمُ عِبَادَةً. فِي الصَّفِّ ثَلَاثُونَ طَالِبًا.
8. Müstesnâ	-Kâfir hariç, insanlar cennete girecek. -Bir ihtiyar dışında gemideki yolcular kurtuldu.	يَدْخُلُ الْجَنَّةَ النَّاسُ إِلَّا الْكَافِرَ. نَجَّى الْمَسَافِرُونَ فِي السَّفِينَةِ إِلَّا شَيْخًا.
9. “Kâne” ve Benzerlerinin Haberi	-Melekler, Allâh Teâlâ'nın kullarıdır.- -Muhammet güvenilir bir delikanlıydı.	كَانَ الْمَلَائِكَةُ عِبَادَ اللَّهِ تَعَالَى. كَانَ مُحَمَّدٌ شَابًّا أَمِينًا.
10. “İnne” ve Benzerlerinin İsmi.	-Şüphesiz ki suâl haktır. -Şüphesiz ki Allah her şeye kadir.	إِنَّ السُّؤَالَ حَقٌّ. إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.
11. Cinsi Nefyeden “Lâ”nın İsmi	-Gıybet edenin hiçbir ibadeti makbul değildir. -Hiçbir hayat sonsuz değildir.	لَا طَاعَةَ مُغْتَابٍ مَقْبُولَةٌ. لَا حَيَاةَ خَالِدَةٌ.
12. Leyse'ye Benzeyen “Mâ” ile “Lâ”nın Haberi	-Gıybet helal değildir, lâf taşımak da caiz değildir. -Hayat eğlenceden ibaret değildir.	مَا الْغَيْبَةُ حَالًا، وَلَا نَمِيمَةٌ جَائِزَةٌ. مَا الْحَيَاةُ عِبَارَةٌ عَنِ اللَّهْوِ.
13. Başında Nasb Eden Edatlardan Biri Bulunan Muzâri Fiil	-Günahlarımın bağışlanmasını dilerim. -Onurlu yaşamak için dürüst ol.	أَحِبُّ أَنْ تُغْفَرَ ذُنُوبِي. كُنْ أَمِينًا كَيْ تَعِيشَ شَرِيفًا.

C. Mecerûrât

Başında harf-i cerlerden biri veya muzâf bulunan (muzâfun ileyh olan) kelimelerdir. Bu kelimelere cer edilmiş anlamında mecerûr, çoğullarına ise “mecrûrât” denir. Cer ala-
meti isme has olup fiillerde bulunmaz.

Mecerûr ma'mûller iki kısım olup şunlardır:

1. Harf-i Cerle Mecerûr Olan İsim	-İhlâsla amel et. -Elde tek bir kuruş kal- madı.	إِعْمَلْ بِإِخْلَاصٍ. لَمْ يَبْقَ فِي الْبَيْدِ قَرِشٌ وَاحِدٌ.
2. İzâfetle Mecerûr Olan İsim (Muzâfun İleyh)	-Kulun günahı, kalbini karartır. -Kral sarayın kapılarını halka açtı.	ذَنْبُ الْعَبْدِ يُسَوِّدُ قَلْبَهُ. فَتَحَ الْمَلِكُ أَبْوَابَ الْقَصْرِ لِلشَّعْبِ.

Not: Tesniye ve cem-i sâlim olan kelimelerin mansûb ve mecerûr halleri aynıdır.
مُسْلِمَاتٍ، مُسْلِمِينَ، مُسْلِمِينَ gibi.

D. Meczûmât

Öncesinde cezm eden âmillerden birinin bulunduğu muzari fiiller meczûm olur. Ço-
ğulu meczûmâtıdır. İster bir fiili cezm eden edatlar olsun, ister iki fiili cezm eden şart
edatları olsun, bunlardan etkilenen tek bir kelime türü vardır. O da muzari fiildir. Diğer
fiil türleri (mazi ve emir fiili) ise mebnîdir, sonları değişmez. İsimlerin başına da asla
cezm edatı gelmez. Çünkü cezm fiile has bir alamettir.

Başında Cezm Eden Edat- lardan Biri Bulunan Muzâri Fiil	-Eğer ihlâslı olursan, amelin kabul edilir. -Tek kelime etmedi.	إِنْ تُخْلِصَ يُقْبَلَ عَمَلُكَ. لَمْ يَنْسِنِ بِنْتِ شَفَاةٍ.
---	---	---

Ma'mûller konusu aşağıdaki tablodaki gibi özetlenebilir.

المجزوم	المجرورات	المنصوبات	المرفوعات
الفعل المضارع المجزوم	مضاف إليه	المفعولات (5 adet)	الفاعل و نائب الفاعل
Cezm hali fiillere özeldir.	الاسم المجزوم بحرف الجر	الحال و التمييز	المبتدأ و الخبر
		خبر (كان وأخواتها)	اسم (كان وأخواتها)
		اسم إن و أخواتها	خبر إن و أخواتها
	Cer hali isimlere özeldir.	الفعل المضارع المنصوب	الفعل المضارع المجرد من النواصب والجوازم

2. TEBE'Î MA'MÛLLER

Arapça'da tâbi olanlar anlamına gelen “tevâbi’ (التوابع)” kelimesi, nahiv ilminde kendisinden önce bulunan ve âmilden bizzat etkilenen ma‘mûle i‘râb yönünden uyan, yani öncesinden aynen etkilenen isim ya da fiillere verilen addır.

Yukarıda sıralanan aslî ma‘mûllere uyan ve onların i‘râbını alan bu kelimelere (tevâbi‘) “öncesine uyan” anlamında “ma‘mûlün bi’t-tebe‘iyye” denir.

Tebe'î/dolaylı olarak ma‘mûl olanlar beş tanedir: Bedel, tevkîd, sıfat, atfu'l-beyân, atfu'n-nesak.

1. Sıfat	-Yüce Allâh'a kulluk et.” -Bize değerli bir misafir geldi.	أَعْبُدِ اللَّهَ الْعَظِيمَ. أَتَانَا صَيْفٌ عَزِيزٌ.
2. Atf-u Nesak	-Allâh'a ve peygambere itâat ederim. -Çıkmadan önce kapıları ve pencereleri kapat.	أَطِيعِ اللَّهَ وَالرَّسُولَ أَغْلِقِ الْأَبْوَابَ وَالتَّوَافِدَ قَبْلَ الْخُرُوجِ.
3. Te'kîd	-İhlâsı ara, ihlâsı! -Bütün günahları terk et!	أَطْلُبِ الْإِخْلَاصَ الْإِخْلَاصَ أَتْرُكِ الذُّنُوبَ كُلَّهَا.
4. Bedel	-Rabbine, âlemlerin ilâhına kulluk et! -Allâh Teâlâ'yı, O'nun hakkını koru!	أَعْبُدِ رَبَّكَ إِلَهَ الْعَالَمِينَ. أَحْفَظِ اللَّهَ تَعَالَى حَقَّهُ.
5. Atf-ı Beyân	-Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.v) iman ettik. -Arkadaşımız Hasan, Sağlık Bakanlığında müsteşar oldu.	آمَنَّا بِنَبِيِّنَا مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ. صَارَ صَدِيقُنَا حَسَنٌ مُسْتَشَارًا لِرِوَاةِ الصِّحَّةِ.

Not: Arapça'da kelimeleri birbirine bağlayan 10 tane harf (bağlaç) vardır. Bunlara atıf harfleri, bunlarla iki kelimenin birbirine bağlanmasına da atf-u nesak denir. Yukarıdaki tabloda akışı bozmamak için bu harfler için ayrı bir tablonun yapılması uygun görülmüştür.

Atıf Harfleri

Arapça’da iki kelime veya cümleyi birbirine bağlayan 10 edat vardır. Bunlara “atıf harfleri / حروف العطف” denir. Atıf harfinden sonraki kelime veya cümleye ma’tûf; öncesindeki ma’tûfun aleyh denir. Bağlaçlarda genel kural şudur: Kelime kelimeye, cümle cümleye, isim isme, fiil de fiile atfedilir/bağlanır.

Birbirine atfedilen kelime ve cümlelerin aynı kalıp ve türden olması tercih edilir. Ancak farklı kalıp ve terkiplerin birbirine atfedilmesi de mümkündür.

Atıf harfinden sonraki kelime veya cümle, atıf harfinden öncekinin gramerdeki hüküme tabi olur. Bir başka deyişle; Ma’tûf, Ma’tûfun aleyhin i’râbını alır.

Ma’tûf ve ma’tûfun aleyh lafız ve mana bakımından farklı şeyler olmalıdır (muğâyeret). Farklı kelime ve kavramlar arasında atıf olur. Aynı şeyler arasında bağlaç (atıf harfi) kullanmanın bir anlamı olmaz.

Atıf harfleri ve cümle içindeki kullanımını için aşağıdaki tabloyu dikketle inceleyiniz.

1.	وَ	أَطِيعُ اللَّهَ وَالرَّسُولَ.	Allâh’a ve Peygamber’e itâat ederim.
2.	فَ	يَجِبُ تَكْبِيرُهُ الْإِفْتِيحِ فَالْقِيَامِ.	İftitâh tekbiri ve hemen peşinden kıyâm farzdır.
3.	ثُمَّ	يَجِبُ الْعِلْمُ ثُمَّ الْعَمَلُ.	Bilmek, sonra da amel etmek gerekir.
4.	حَتَّى	مَاتَ النَّاسُ حَتَّى الْأَنْبِيَاءِ	İnsanlar öldüler, peygamberler bile.
5.	أَوْ	صَلِّ الصُّحَىٰ أَرْبَعًا أَوْ ثَمَانِيًا.	Kuşluk namazını, dört veya sekiz rekat kıl.
6.	إِمَّا	هَذَا الْقَادِمُ إِمَّا عَلِيٌّ وَإِمَّا خَالِدٌ.	Bu gelen ya Ali ya da Halit’dir.
7.	أَمْ	أَرْضَاءَ اللَّهِ تَطْلُبُ أَمْ سَخَطَهُ؟	Allâh’ın rızasını mı, yoksa gazabını istiyorsun?
8.	لَا	إِعْمَلْ صَالِحًا لَا سَيِّئًا.	Kötü değil, sâlih amel işle!
9.	بَلْ	هَذَا زَيْدٌ بَلْ عَمْرٌو.	Bu Zeyd’dir, yok hayır, Amr’dır.
10.	لَكِن	لَا يَجِلُّ رِيَاءٌ لَكِنِ إِخْلَاصٌ.	Riyâ helâl olmaz, fakat ihlâs helâl olur.

Atıf Harflerinin Aynı Cümlede Özeti

1.	وَ	رَأَيْتُ السَّفِينَةَ وَالطَّائِرَةَ.	Gemiyi ve uçağı gördüm.
2.	فَ	رَأَيْتُ السَّفِينَةَ فَالطَّائِرَةَ.	Gemiyi ve (hemen peşinden) uçağı gördüm.
3.	ثُمَّ	رَأَيْتُ السَّفِينَةَ ثُمَّ الطَّائِرَةَ.	Gemiyi, (bir müddet) sonra da uçağı gördüm.
4.	حَتَّى	رَأَيْتُ السَّفِينَةَ حَتَّى سَارَيْتُهَا.	Gemiyi, hatta direğini bile gördüm.
5.	أَوْ	رَأَيْتُ السَّفِينَةَ أَوْ الطَّائِرَةَ.	Gemiyi veya uçağı gördüm.
6.	إِمَّا	رَأَيْتُ إِمَّا السَّفِينَةَ وَإِمَّا الطَّائِرَةَ.	Ya gemiyi ya da uçağı gördüm.
7.	أَمْ	أَرَأَيْتَ السَّفِينَةَ أَمْ الطَّائِرَةَ.	Gemiyi mi gördün, yoksa uçağı mı?
8.	لَا	رَأَيْتُ السَّفِينَةَ لَا الطَّائِرَةَ.	Uçağı değil, gemiyi gördüm.
9.	بَلْ	رَأَيْتُ السَّفِينَةَ بَلْ الطَّائِرَةَ.	Gemiyi, yok hayır, uçağı gördüm.
10.	لَكِنْ	مَا رَأَيْتُ السَّفِينَةَ لَكِنْ الطَّائِرَةَ.	Gemiyi görmedim ama uçağı gördüm.

UYGULAMALAR

1. Aşağıdaki altı çizili ma‘mûllerin cümledeki yeri ve kategorisini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
أَمَّ يَعْلَمُ بِأَنَّ اللَّهَ يَرَى.	Muzari fiil, meczûm.
إِنَّ رِضَا النَّاسِ غَايَةٌ لَا تُدْرَكُ.	Muzâfun İleyh, mecrûr.
خَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ.	Fâil, merfû‘.
لَيْتَ الشَّبَابَ يَعُودُ يَوْمًا	‘Leyte’nin ismi, mansûb.
يَرْحَمُ اللَّهُ تَعَالَى النَّائِبَ	Mef’ûl, Mansûb

2. Aşağıdaki cümlelerdeki tâbi’leri ve türlerini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
اِشْتَرَيْتُ قَلَمًا وَدَفْتَرًا مِنَ الْمَكْتَبَةِ.	Atfu’n-nesak اِشْتَرَيْتُ قَلَمًا وَدَفْتَرًا مِنَ الْمَكْتَبَةِ.
مَرَّ بِنَا صَدِيقٌ قَدِيمٌ.	Sıfat مَرَّ بِنَا صَدِيقٌ قَدِيمٌ.
نَطَّقَتِ الْخَادِمَةُ الْبَيْتَ غُرْفَهُ.	Bedel نَطَّقَتِ الْخَادِمَةُ الْبَيْتَ غُرْفَهُ.
صَامَ الْوَلَدُ رَمَضَانَ كُلَّهُ.	Tevkîd صَامَ الْوَلَدُ رَمَضَانَ كُلَّهُ.
يَدْرُسُ جَارُنَا حَسَنًا فِي الطَّبِّ.	Atfu’l-beyân يَدْرُسُ جَارُنَا حَسَنًا فِي الطَّبِّ.

UYGULAMA SORULARI

1. Örnekte olduğu gibi aşağıdaki cümlelerde geçen merfû' ma'mûlleri bulup cümledeki yerini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
إن الله عليم بذات الصدور.	إن الله <u>عليم</u> بذات الصدور. Inne'nin haberi, damme ile merfû'
يتوب الله على من تاب إليه	
حُفَّتِ الجِنَّةُ بِالْمَكَارِهِ، وَحَفَّتِ النَّارُ بِالشَّهَوَاتِ.	
ليسَ المرءُ غنياً بكثرة ماله.	
كان خالد يعيش في حيِّ قريب من المطار.	
لا نداء مسموع عند الشدة.	
الكلب كلب ولو طوّقته بالذهب.	
قرّر سعيد أن يكون طبيبا.	

2. Örnekte olduğu gibi aşağıdaki cümlelerde geçen mansûb ma'mûlleri bulup cümledeki yerini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
يشد الجو حرارة في الصيف.	يشد الجو <u>حرارة</u> في الصيف. Temyiz, Fetha ile mansûb
كان عثمان مقاولا ثريا في المدينة.	
تلونا القرآن شفاء لقلوبنا.	
سرنا والنيل مساء.	
خرجنا من الصف سعداء.	
إن أول بيت وضع للناس للذي ببكة.	
إنا فتحنا لك فتحا مبينا.	
يغفر الله عباده إلا الملحّين على الذنب.	

3. Örnekte olduğu gibi aşağıdaki cümlelerde geçen mecrûr ma‘mûlleri bulup cümledeki yerini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
يا أهل الكتاب لم تصدون عن سبيل الله.	Muzâfun ileyh, <u>يا أهل الكتاب</u> لم تصدون عن سبيل الله. kesra ile mecrûr. سبيل harf-i cer ile mecrûr.
أوقف السائق السيارة عند الرصيف.	
إن في الجسد مضغة إذا صلحت صلح الجسد كله.	
ولله على الناس حج البيت من استطاع إليه سبيلا.	
الوكيل كالأصل في التصرفات الحقوقية.	
طاف الحجاج حول الكعبة سبعة أشواط.	
إن الله عليم بالمفسدين.	
العجلة من الشيطان والتأني من الرحمن.	

4. Örnekte olduğu gibi aşağıdaki cümlelerde geçen meczûm ve tebe‘î ma‘mûlleri bulup cümledeki yerini belirtiniz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
فيها كتب قيمة.	Sıfat, Damme ile merfû <u>فيها كتب قيمة</u> .
إن تنصروا الله ينصركم ويثبت أقدامكم.	
ألم يعلم بأن الله يرى؟	
فليعبدوا رب هذا البيت.	
شكا التجار كلهم من ارتفاع التضخم.	
لا تقولوا راعنا وقولوا انظرنا.	

5. Boşlukları, listede verilen ma‘mûllerden uygun olanla doldurunuz.

(صديق - شريف - يكونوا - ينال - استفادة - راحة - الناس - تنظر)

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
إن ..... فقراء يغنهم الله من فضله.	
ومن ..... من يقول آمنا بالله واليوم الآخر وما هم بمؤمنين.	
انتقلنا إلى هذه المدينة ..... من ثروتها الثقافية.	
كان ..... محاميا ذا موهبة عظيمة.	
لن ..... الله لحومها ولا دماؤها.	
ول.....نفس ما قدمت لغد.	
إن الكتاب ..... وفيّ في كل وقت.	
لا ..... في الدنيا.	

6. Örnekte olduğu gibi cümlelerde altı çizili ma‘mûllerin yerine müsennâlarını koyunuz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
يعطي الله <u>المؤمن</u> أجرا عظيما.	يعطي الله <u>المؤمنين</u> أجرا عظيما.
قضيت <u>شهرًا</u> في إستانبول.	
<u>الولد</u> لاعب في الحديقة.	
يرجع <u>العامل</u> من العمل في السابع مساء.	
دل الرجل <u>السائح</u> على مكتب البريد.	
يحفظ الغلام <u>صفحة</u> في اليوم.	
يأتي رمضان بعد <u>شهر</u> .	
استقبلنا في مكتب الطيران <u>موظف</u> مبتم.	

7. Örnekte olduğu gibi cümlelerde altı çizili ma‘müllerin yerine cemilerini koyunuz.

Örnek Cümleler	Çözüm Şekilleri
يأتي رمضان بعد شهر.	يأتي رمضان بعد شُهُورٍ / أشهرٍ.
يعطي الله المؤمن أجرا عظيما.	
يحفظ الغلام صفحة في اليوم.	
يرجع العامل من العمل في السابع مساء.	
دل الرجل السائح على مكتب البريد.	
قضيت شهرا في إستانبول.	
استقبلنا في مكتب الطيران موظف مبتسم.	
الولد لاعب في الحديقة.	

8. Aşağıdaki cümlelerin tercümelerini yanlarına yazınız.

- ..... خَلَقَ اللهُ تَعَالَى كُلَّ شَيْءٍ.
- ..... لَيْتَ الْعِلْمَ مَرْزُوقٌ لِكُلِّ أَحَدٍ.
- ..... مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ.
- ..... بَاتَ الْوَلَدُ مَرِيضًا.

9. Aşağıdaki malûm (etken) fiilleri meçhul (edilgen) fiillere çevirip cümlede gereken değişiklikleri yapınız.

Meçhul	Malum
	صَرَبَتِ الْمَرْأَةُ الْوَلَدَ
	كَسَرَ الْوَلَدُ الرُّجَاعَةَ
	تَقْرَأُ عَائِشَةُ الْقُرْآنَ
	يَشْرَحُ الْمُعَلِّمُ الدَّرْسَ
	يَرْكَبُ السَّائِقُ السَّيَارَةَ صَبَاحًا وَ مَسَاءً

OKUMA PARÇASI

رِعايَةُ اللَّهِ

كان لثلاثة إخوة سفينة صغيرة، ورثوها عن أبيهم، وكان أبوهم رجلاً صالحاً، وذات يوم بينما كانت السفينة تستعد للسير، والمسافرون يركبون. رأى أصحاب السفينة أحد الشيوخ يحمل متاعه ويقف بعيداً. تقدم أحد الإخوة من الشيخ وسأله: "هل تريد السفر أيها الشيخ؟" فأجاب الشيخ: "نعم يا بُيُّ، ولكن، ليس معي نقود الآن، وقد كان أبوك -رحمه الله- ينقلني إلى الشاطئ الآخر ولا أعطيه أجراً إلا عند عودتي." فقال الشاب: "مرحباً بك في سفينتنا، ستسافر معنا بلا مقابل، لن نأخذ منك أجراً."

وصعد إلى السفينة، ثم بدأت السفينة رحلتها. كان هذا الشيخ تجاراً وأراد أن يصنع صندوقاً صغيراً يضع فيه أمتعته. أحضر الشيخ بعض الخشب، وراح يدقه بالشاكوش. فجأة، سقط الشاكوش من يده وأحدثت ثقباً في جدار السفينة وبدأ الماء يدخل من الثقب إلى قاع السفينة والشيخ يحاول أن يسده، بلا فائدة.

رأى الركاب الماء يتسرب إلى السفينة فصاحوا: "النجدة النجدة!". حاول الركاب أن يسدوا الثقب وما استطاعوا. استمر الماء يتسرب إلى السفينة فزاد خوف الناس، ولأموا الشيخ، وقالوا له: "أنت المسؤول عن هذه المصيبة! ستغرق كلنا بسببك!"

شاهد الركاب سفناً تقترب من بعيد ففرحوا.. وصلت السفن، وظهر أنها سفن قراصنة البحار الذين يسرقون السفن، رأى اللصوص، الماء في قاع السفينة فقالوا: "هذه سفينة قديمة ستغرق قريباً بركاها". انصرف اللصوص، وتركوا السفينة.

فرح الركاب لنجاتهم من هؤلاء الأشرار، وشكروا الشيخ؛ لأنه السبب. قال لهم الشيخ: "علينا أن ننفذ السفينة قبل أن نغرق. أشكروا الله، وادعوه أن يساعدنا لننجح في سد الثقب."

وبينما هم مشغولون بإخراج الماء من السفينة رأوا طائراً كبيراً يطير فوقهم وفي منقاره لفافة من الكتان، وحوله طيورٌ
تُهاجمه وتُحاول أن تخطف منه اللفافة، فجأة سقطت لفافة على السفينة، فأسرع أحد الإخوة وأمسك لفافة الكتان
وقال: "إنَّ خيوطَ الكتان هي أفضل ما يسدُّ ثقوبَ السفينة." ثم سدَّ الثقب بالكتان فتوقفَ تسرُّبُ الماء.

قال الشيخ: "لقد استجاب الله لدعاءنا، فعلى القادر منكم أن يتبرع ببعض المال لِنُنْفِقَهُ في أعمال الخير".
جمَعَ الركابُ عشرةً دنانير، ووضعوها في خزانة السفينة ليوزعوها على الفقراء والمساكين.

رست السفينة على الشاطئ الآخر، ونزل الركاب. قابل الركاب امرأةً تبكي بشدة. سأها الشيخ: "لماذا تبكين أيتها
المرأة؟" قالت المرأة: "عندي أولادٌ صغارٌ، وأعملُ من أجل تربيتهم، أغزلُ على نولٍ صغيرٍ خيوطَ الكتان ثم أبيعها في
السوق، وبينما كنتُ أشربُ من البئرِ هبطَ طائرٌ من السماء، وخطفَ لفافة الكتان التي نسجتُها وطارَ بها بعيداً. كنتُ
سأبيعها في السوق وأطعمُ أولادي." سأها الشيخ: "وبكمُ كنتِ ستبيعينَ الكتان؟" قالت المرأة: "بدينارٍ. نعيشُ به
طوالَ الأسبوع."

تعجبَ الناسُ عندما سمعوا قصةَ المرأة، وقال الشيخ: "إنها صاحبةُ الكتان الذي كان سبباً في إنقاذنا جميعاً من الغرق،
وهي أحقُّ بالمال الذي جمعناه؟" أعطى أصحابُ السفينة الدنانيرَ العشرةَ للمرأة، والمرأة تقول: "هذا كثيرٌ، عشرةً
دنانير؟ الحمد لله، والشكر لله.

أخيراً ودع الركاب المرأة وأبناءها، وركبوا السفينة.

تحركت السفينة عائدة بهم إلى بلادهم، بينما وقفت المرأة وأولادها على الشاطئ، يلوحون بأيديهم، ويقولون: "في
رعاية الله".

1. Anlama ve Kavrama Soruları

أ- أسئلة الاستيعاب:

- 1- كيف إمتلَكَ الإخوة الثلاثة السفينة الصغيرة؟
- 2- متى رأى أصحاب السفينة الشيخ الذي كان يقفُ بعيداً؟
- 3- لماذا كان الشيخ لا يصعدُ إلى السفينة وهو يريدُ السفرَ؟
- 4- هل قبلَ أصحاب السفينة ركوبَ الشيخ سفينتهم؟
- 5- كيف حدثَ الثقبُ في جدارِ السفينة؟
- 6- كيف كان الركابُ يصوِّحون عندما رأوا الماءَ يتسرَّبُ إلى السفينة؟
- 7- ما الخطرُ الذي تعرَّضتْ له السفينةُ وسطَ البحرِ؟
- 8- ماذا طلبَ الشيخُ من القادرِ بين الركابِ؟ ولماذا؟
- 9- من قابلَ الركابَ عندما رستَ السفينةُ على الشاطئ الآخرِ؟
- 10- كيف كانت المرأةُ تكسبُ رزقَ أولادهم؟
- 11- لماذا أعطى أصحاب السفينة الدراهمَ العشرةَ للمرأة؟

2. Eşanlamlı ve Karşıt Anlamlı Kelimeler

المرادفات والمضادات:

أ- هاتِ من القائمةِ مُرادِفَ ما تحته حُطٌّ. (Altı çizili kelimelerin eş anlamlılarını bulunuz!)

القائمة: (أَعْلَقَ - حَمَلَ - بَدَّلَ - تَبَيَّنَ - فَاضَلَ - أَثَاثٌ - أَجَلَ - تَخَلَّصَ)

- 1- وكان أبوهم رجلاً صالحاً.
- 2- وقد كان أبوكم -رحمه الله- ينقلني إلى الشاطئ الآخر.
- 3- فقال الشاب: "مرحبا بك في سفينتنا، ستسافر معنا بلا مقابل."
- 4- وأراد أن يصنع صندوقاً صغيراً يضع فيه أمتعته.
- 5- حاول الركابُ أن يسُدُّوا الثقبَ وما استطاعوا.
- 6- أنت المسؤول عن هذه المصيبة! سنغرقُ كلُّنا بسببك!"
- 7- وظهر أنها سفن قراصنة البحار الذين يسرقون السفن.
- 8- فرح الركابُ لِنجاتهم من هؤلاء الأشرار.

ب- هات من القائمة مَضَادَّ مَا تَحْتَهُ خَطُّ. (Altı çizili kelimelerin zıt anlamlılarını bulunuz!)

القائمة: (قَبِلَ - هَبَطَ - طَالِحٌ - أَهْلَكَ - مُغَادِرَةٌ - ارْتِيحٌ - رَسَبَ - جَمَعَ - جَدِيدٌ)

1- وقد كان أبوكم -رحمه الله- يَنْقُلُنِي إِلَى الشَّاطِئِ الْآخِرِ وَلَا أُعْطِيهِ أَجْرًا إِلَّا عِنْدَ عَوْدَتِي.

2- وكان أبوهم رَجُلًا صَالِحًا.

3- وَصَعِدَ إِلَى السَّفِينَةِ، ثُمَّ بَدَأَتْ السَّفِينَةُ رِحْلَتَهَا.

4- وقالوا له: أنت المسؤلُ عن هذه الْمُصِيبَةِ .

5- فقالوا: "هذا سفينةٌ قَدِيمَةٌ سَتَغْرُقُ قَرِيبًا بَرَكًا بِهَا".

6- قال لهم الشيخ: "علينا أَنْ نُنْقِذَ السَّفِينَةَ قَبْلَ أَنْ نَغْرُقَ."

7- أَشْكُرُوا اللَّهَ، وَادْعُوهُ أَنْ يَسَاعِدَنَا لِنُنْجِحَ فِي سَدِّ الثُّقْبِ.

3. Tekil ve Çoğul Kelimeler

المفردات والجموع:

أ- هَاتِ جَمْعَ مَا يَأْتِي مِنَ الْمُفْرَدَاتِ: (Aşağıdaki müfred kelimelerin cemi vezinlerini bulunuz!)

أخ- سفينة - أب - متاع - شاطئ - أجر - رحلة - نجار - صندوق - جانب - مطرقة - مسمار - ثقب - فائدة -
مُصِيبَةٌ - طائر

ب- هَاتِ جَمْعَ مَا يَأْتِي مِنَ الْمُفْرَدَاتِ: (Aşağıdaki cemi kelimelerin müfred vezinlerini bulunuz!)

أصحاب - نقود - ركاب - قرصنة - بحار - اللصوص - أشراز - طيور - خيوط - دراهم - مساكين

4. Kelimeleri Cümlede Kullanma

استخدم الكلمات الآتية في جمل مفيدة:

.....: 1-تَعَجَّبَ

.....: 2-لَوْحَ

.....: 3-يَسُدُّ

.....: 4-وبينما

Bu Bölümde Neler Öğrendik?

Arapçada öncesindeki âmilden son hareke veya sabit son harf bağlamında etkilenen öğeye “Ma‘mûl” adı verilir. Ma‘mûller aslî ve tebe‘î olmak üzere ikiye ayrılırlar. Bunlardan doğrudan etkilenenler aslî, dolaylı olarak etkilenenler tebe‘îdir.

Aslî ma‘mûller 9 merfû‘, 13 mansûb, 2 mecrûr, 1 meczûm olmak üzere toplam 25 tanedir.

Tebe‘î olanlar ise 5 tane olup, öncesindeki kelimeye uyarak bu dört kategoriden birine dahil olur. Daha önceki ünitelerde 60 âmilin varlığından söz etmiştik. Bu üniteye bunların etkilediği ma‘mûllerin tebe‘î olanlar dahil 30 tane olduğunu görmüş olduk. Etkileyiş biçimleri ise bir sonraki üniteye ele alınacaktır.

7. Aşağıdaki altı çizili sözcük için yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

قَابِلَ الطُّلَابِ الأَثْرَاكُ مُدِيرِ المَعْهَدِ صَبَاَحًا

- A. Mef'ûlün bih, mansûb ve Muzâf.   B. Fâil, merfû'.
- C. Muzâfun ileyh, mecrûr.   D. Sıfat, merfû'
- E. Hâl, mansûb ve muzâf

8. Aşağıdaki altı çizili sözcük için yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

قَابِلَ الطُّلَابِ الأَثْرَاكُ مُدِيرِ المَعْهَدِ صَبَاَحًا

- A. Mef'ûlün bih, mansûb ve Muzâf.   B. Fâil, merfû'.
- C. Muzâfun ileyh, mecrûr.   D. Sıfat, merfû'
- E. Hâl, mansûb ve muzâf

9. Aşağıdaki altı çizili fiil için yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

يُرِيدُ الأَبُ أَنْ يَكُونَ ابْنُهُ نَاجِحًا، وَلِذَلِكَ يَنْصَحُهُ قَائِلًا: لَا تُهْمِلْ دُرُوسَكَ كَيْ تَنَالَ هَدَفَكَ.

- A. Muzâri fiil, mansûb.   B. Muzâri fiil, merfû'.
- C. Nehy-i Hazır, meczûm.   D. Muzâri fiil, mecrûr.
- E. Nehy-i Gaib, meczûm

10. Aşağıdaki altı çizili fiil için yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

يُرِيدُ الأَبُ أَنْ يَكُونَ ابْنُهُ نَاجِحًا، وَلِذَلِكَ يَنْصَحُهُ قَائِلًا: لَا تُهْمِلْ دُرُوسَكَ كَيْ تَنَالَ هَدَفَكَ.

- A. Muzâri fiil, gâbie, mechûl.   B. Muzâri fiil, merfû'.
- C. Muzâri fiil, meczûm.   D. Muzâri fiil, mecrûr.
- E. Muzâri fiil, mansûb.

11. Arapça بِرَحْمِ اللهُ تَعَالَى التَّائِبِ cümlesinde sağdan sola altı çizili kelimelerin son hareketleri nedir?

- A. ُ   B. ُ   C. ُ   D. ُ   E. ُ

12. Aşağıdaki cümlede mef'ûl çeşitlerinden hangisi yoktur?

زَارَ الرَّجُلُ الْكَبِيرُ رِفَاقَهُ فِي بُيُوتِهِمْ زِيَارَةً فِي الْعَصْرِ تَشَوُّقًا إِلَيْهِمْ ثُمَّ ذَكَرَ الْأَيَّامَ السَّعِيدَةَ الَّتِي أَمْضَى مَعَهُمْ وَوَدَّعَهُمْ.

A. مفعول لأجله . B. مفعول فيه . C. مفعول معه .

D. مفعول مطلق . E. مفعول به .

13. Aşağıda verilen altı çizili kelimelerin i'râbını belirtmek için hangi kavram kullanılamaz?

أَنَا عُبَيْدٌ لِلَّهِ تَعَالَى لَمَّا يَنْفَعُ عُمَرِي

هَلَكَ الْعَالِمُونَ خَلَا الْعَامِلَ بِعِلْمِهِ يَرْحَمُ اللَّهُ تَعَالَى التَّائِبَ

A. Merfû B. Meczûm C. Mecerûr D. Mansûb E. Mechûl

14. “Ali dersi yazdı.” Türkçe cümlesinin Arapça en doğru karşılığı nedir?

A. كَتَبَ عَلَيَّ الدَّرْسَ B. يَكْتُبُ عَلَيَّ الدَّرْسَ C. كَتَبْتُ عَلَيَّ الدَّرْسَ

D. كَتَبَ عَلَيَّ دَرْسَهُ E. كَتَبْتُ عَلَيَّ دَرْسَهَا

15. “Cam kırıldı.” Türkçe cümlesinin Arapça en doğru karşılığı nedir?

A. يُكْسِرُ الزُّجَاجَةَ B. كَسَرَ الزُّجَاجَةَ C. ضَرَبَ الزُّجَاجَةَ

D. كُسِرَ الزُّجَاجَةُ E. كُسِرَتْ الزُّجَاجَةُ

16. خَلَقَ اللَّهُ تَعَالَى كُلَّ شَيْءٍ . cümlesindeki altı çizili ma'mûller hangi şıkta sırasıyla doğru verilmiştir?

A. Mebnî-Merfû'-Mansûb B. Mecerûr-Merfû'-Meczûm

C. Merfû-Mansûb-Mecerûr D. Meczûm- Merfû'- Mansûb

E. Merfû-Mağlûb-Mecerûr

17. (الْوَلَدُ جَمِيلٌ - وَوَلَدٌ الْجَمِيلِ - أَلْوَلَدٌ الْجَمِيلِ) Terkipleri sağdan sola hangi şıkta doğru verilmiştir?

A. İsim Tamlaması-İsim Cümlesi- Sıfat Tamlaması

B. Sıfat Tamlaması- İsim Cümlesi- İsim Tamlaması

C. İsim Cümlesi- İsim Tamlaması-Sıfat Tamlaması

D. İsim Tamlaması-Sıfat Tamlaması-İsim Cümlesi

E. Sıfat Tamlaması- İsim Tamlaması-İsim Cümlesi

18. Arapça **بَاتَ الْوَلَدُ مَرِيضًا** cümlesinin öğeleri hangi şıkta sırasıyla doğru verilmiştir?

- A. Nakıs Fiil-Fail-Mef'ûl   B. Fiil-Fail-Mef'ûl   C. Fiil-Mübteda-Haber
D. Nakıs Fiil - N. Fiilin İsmi- N. Fiilin Haberi   E. Fiil-Nâibu'l-Fâil-Hâl

19. **يُرْكَبُ السَّائِقُ السَّيَّارَةَ** cümlesinin meçhul şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A. **يُرْكَبُ السَّيَّارَةَ**   B. **تُرْكَبُ السَّيَّارَةَ**   C. **تُرْكَبُ السَّيَّارَةَ**
D. **رُكِبَتِ السَّيَّارَةُ**   E. **يُرْكَبُ السَّائِقُ**

20. **ضَرَبَتِ الْمَرْأَةُ الْوَلَدَ** cümlesinin meçhul şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- A. **ضُرِبَتِ الْوَلَدُ**   B. **يُضْرَبُ الْوَلَدُ**   C. **ضُرِبَتِ الْمَرْأَةُ**
D. **ضَرَبَ الْوَلَدُ**   E. **ضُرِبَ الْوَلَدُ**

Cevap Anahtarı:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
D	A	D	B	E	C	A	D	C	E
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
B	C	E	A	E	C	C	D	B	E

VI. ÜNİTE

İ'RÂB - I

VI. ÜNİTE: İ'RÂB - I

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?.....	
Bölüm Hakkında Hazırlık Sorular	
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	
Anahtar Kavramlar	
Giriş	

KONU YA DA İR GRAMER BİLGİLERİ

İ'RÂB .....

I. İ'RÂB ALAMETLERİ..... (10 tane)

A – HAREKELER (3 tane) .....

B – HARFLER (4 tane) .....

C – HAZİFLER (3 tane) .....

a) Raf ' Alametleri .....

b) Nasb Alametleri .....

c) Cer Alametleri.....

d) Cezm Alametleri.....

II. İ'RÂB ALÂMETLERİNE GÖRE MU'RAB KELİMELER (9 tane) .....

A – SADECE HAREKE İLE İ'RÂBLANANLAR (3 tane) .....

1- Müfred Munsarif ve Cem-i Mükesser Munsarif İsimler .....

2- Gayr-i Munsarif İsimler .....

3- Cem-i Müennes Sâlim İsimler .....

B – SADECE HARF İLE İ'RÂBLANANLAR (3 tane) .....

1- Esmâ-i Sitte .....

2- Cem-i Müzekker Sâlim İsimler .....

3- Tesniye İsimler .....

C – HAREKE VE HAZİFLE İ'RÂBLANANLAR (2 tane) .....

1- Sonuna Zamir Bitişmeyen ve Son Harfi Sahih Olan Muzâri Fiiller ....

2- Sonuna Zamir Bitişmeyen ve Son Harfi İletli Olan Muzâri Fiiller .....

D – HARF VE HAZİFLE İ'RÂBLANANLAR (1 tane) .....

1- Sonuna Nûndan Başka Zamir Bitişen Muzâri Fiiller .....

III. İ'râb Türleri:(3 tane) .....

A– LAFZÎ İ'RÂB .....

B– TAKDİRÎ İ'RÂB .....

C – MAHALLÎ İ'RÂB .....

Uygulamalar .....

Uygulama Soruları .....

OKUMA PARÇASI

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....

2. Eşanlımlı ve Karşıt Anlamlı .....

3 Tekil ve Çoğul Kelimeler.....

4 Kalıp İfade.....

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet) .....

Bölüm Soruları .....

Cevaplar.....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bu bölümde bir kelimenin cümlede bulunduğu konum yahut başına gelen âmil sebebiyle sonunda görülen hareke veya harf değişikliğinden ibaret olan “i’râb” kavramı, i’râb alâmetleri ve türleri üzerinde durulacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. İ’râb nedir?
2. İ’râbın türleri nelerdir?
3. Cümle içinde hangi kelimenin sonu hangi işaretle nasıl değişir?

Kazanımlar ve Yöntemler

Bu üniteden sonra öğrenci;

1. Kelimelerin sonlarında meydana gelen hareke ve harf değişimlerinin nedenlerini açıklayabilir.
2. İ'rab kategorileri ve bu kategorilerin mu'rab kelimeler üzerindeki yansımaları (i'rab alâmetleri) hakkında bilgi sahibi olur.
3. İ'rab türleri hakkında bilgi verebilir.
4. Sonu değişebilen (mu'rab) ve değişemeyen (mebnî) kelimeleri birbirinden ayı'rabilir.
5. Harekesiz Arapça bir metni okurken kelime sonlarındaki hareke ve telaffuz hatalarından kurtulabilir.

Konunun kavranması için;

1. Bolca metin okunmalı.
2. Metin çözümlemesi, tahliller yapılmalı.
3. Eşanlımlı, karşıt anlamlı, tekil ve çoğul kelimelerin sözlükten bulunup kelime hazinesi geliştirilmeli.
4. Örneklerle anlatım yapılmalı ve örnek cümleler kurulmalı.
5. Alıştırmalar ve çeşitli sorularla konuların daha kolay anlaşılması sağlanmalı.

Anahtar Kavramlar

İ'rab, İ'rab Alâmetleri, İ'rab bi'l-hareke (Hareke ile değişim), İ'rab bi'l-harf (Harf ile değişim), İ'rab bi'l-hazf (Hareke veya harfin atılmasıyla gerçekleşen değişim), Mu'rab ve Mebni, Mu'rab çeşitleri, Sahih, Maksûr, Menkûs, Memdûd, Zâhirî İ'rab (Açıkça Görülen Değişim), Takdîrî İ'rab (Var olduğu kabul edilen değişim), Mahallî İ'rab (Konumunun gerektirdiği değişimi gösteremeyen durum), Munsarif- Gayri Munsarif Kelimeler.

Giriş

Ma'mûller bölümünde merfû', mansûb, mecrûr ve meczûm olmak üzere sonu değişebilen dört çeşit kelimededen bahsedilmişti. Bu gruba dâhil olan kelimelerin sonlarında ne tür bir değişimin gerçekleşeceği ise bu bölümde ele alınacaktır. Bu değişime amel, ya da i'râb adı verilir.

Diğer dillerden farklı olarak Arapça'da kelimelerin sonunda bir takım değişim ve dönüşümler söz konusudur. Bu da bu konunun başlı başına ele alınıp incelenmesini gerektirmektedir.

Bu bölümde ilgili konu tüm detaylarıyla ele alınacak, bol örneklerle, metin ve alıştırmalarla konunun zihinlere yerleşmesi sağlanacaktır.

Bu çerçevede öncelikle konuya yönelik genel bir tablo verilecek, bu tablonun izahı yapılarak konu anlatılacak, ardından bir metin ve söz konusu metnin tahlili ile devam edilecek, konunun daha iyi anlaşılması için detaylı alıştırmalar ve örnek sorularla bölüm sonlandırılacaktır.

الإعراب (10)

حذف (3) حذف الحركة ؛ لم يَكْتُبْ (يَكْتُبُ)
حذف الآخر ؛ لا تَدْعُ (تَدْعُو)
حذف النون ؛ لِيَغْفِرُوا (يَغْفِرُونَ)

حرف (4) واو نون
ياء الف

حركة (3) ضمة فتحة كسرة

الإعراب بحسب المحل أربعة إجمالاً وتسعة تفصيلاً (9)

الخاصة في الأفعال

D - الحروف مع الحذف

ناقص الإعراب

9. الفعل المضارع الذي يتصل بآخره ضمير غير النون

(رفعه بالنون, نصبه و جزمه بحذف النون)

الأولياء و العلماء يشفعان يوم القيامة
فارجو أن يشفعا لنا

أنواع الإعراب

لفظياً: الأمثلة المذكورة

تقديرياً: أنا العاصي / يرمي الرامي المرمي

محلياً: من هذا الرجل؟ هذا هو العالم

توكلنا على من لا يأتي الخبز إلا من جهته

C - الحركة مع الحذف

تام الإعراب

7. الفعل المضارع الذي لم يتصل بآخره ضمير وهو حرف صحيح
(رفعه بالضمة نصبه بالفتحة جزمه بحذف الحركة)

نُحِبُّ

أَنْ تُشْفَعَ

وَلَمْ تُحْرَمْ

8. الفعل المضارع الذي لم يتصل بآخره ضمير وهو حرف علة
(رفعه بالضمة نصبه بالفتحة جزمه بحذف الآخر)

ندعو الله تعالى

أن يعفونا

ولم يرمنا في النار

الخاصة في الأسماء

B - الحروف المحضة

تام الإعراب

4. الأسماء الستة المعتلة
(رفعه بالواو نصبه بالألف جره بالياء)

جاءنا أبو القاسم

فصدقنا أبا القاسم

آمنّا بأبي القاسم

ناقص الإعراب

5. جمع المذكر السالم

(رفعه بالواو نصبه و جره بالياء)

جاءنا المرسلون عليه السلام

صدقنا المرسلين عليه السلام

آمنّا بالمرسلين عليه السلام

6. التثنية و اثنان و كلا

(رفعه بالألف نصبه و جره بالياء)

جاءنا الاثنان كلاهما

اتبعنا الاثنان كليهما

عملنا بالاثنتين كليهما

A - الحركة المحضة

تام الإعراب

1. اسم مفرد منصرف و جمع مكسر منصرف
(رفعه بالضمة نصبه بالفتحة جره بالكسرة)

جاءنا الرسول عليه السلام / نزل من السماء كتب

صدقنا الرسول عليه السلام / صدقنا الكتب

آمنّا بالرسول عليه السلام / آمنّا بالكتب

ناقص الإعراب

2. غير منصرف

(رفعه بالضمة نصبه و جره بالفتحة)

جاءنا أحمد عليه السلام

صدقنا أحمد عليه السلام

آمنّا بأحمد عليه السلام

3. جمع المؤنث السالم

(رفعه بالضمة نصبه و جره بالكسرة)

جاءنا معجزات، صدقنا معجزات،

آمنّا بمعجزات

KONUVA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

İ'râb (الإعراب)

Sözlükte izah etmek, açıklamak anlamına gelen i'râb, nahiv ilminde cümle içerisindeki konumuna ve durumuna göre kendinden önce gelen âmillerin etkisiyle kelimelerin sonlarındaki **değişime** denir. Bir kelimenin i'râbından söz edebilmek için o kelimeyi cümlede kullanmak ve düşünmek gerekir. Çünkü cümle içerisine girmeyen kelimelerin i'râbı olmaz.

Kelimelerin sonunda meydana gelen değişiklik ya harekede ya da harfte olur. Bazen de bu değişiklik kelimenin son harfinin veya son harfin harekesinin hazfedilmesiyle olur. Bunlara i'râb çeşitleri denir.

I. İ'râb Çeşitleri

Zat ve hakikat itibariyle/i'râb alâmetlerine göre i'râb çeşitleri şunlardır:

- 1. İ'râb bi'l-hareke:** Harekeler ile meydana gelen değişim.
- 2. İ'râb bi'l-harf:** Harfler ile meydana gelen değişim.
- 3. İ'râb bi'l-hazf:** Hazif ile meydana gelen değişim. Bu da iki şekilde olur;
  - a. İ'râb bi hazfi'l-harf:** Sondaki harfin düşürülmesi ile gerçekleşen değişim.
  - b. İ'râb bi hazfi'l-hareke:** Sondaki harekenin hazfedilmesiyle, yani son harfin cezmedilmesiyle gerçekleşen i'râbdır.

Nahiv ilminde, kelimenin sonunun nasıl okunması gerektiğini gösteren bu tür işaretlere de i'râb alâmetleri (علامات الإعراب) denir. Bu i'râb alâmetleri 10 tanedir.

İ'râb Alâmetleri

A – Harekeler (3)	B – Harfler (4)	C – Hazifler (3)
1- Damme	1- Vâv	1- Harekenin hazfi (cezm)
2- Fetha	2- Yâ	2- Son harfin hazfi
3- Kesra	3- Elif	3- Nûn'un hazfi
	4- Nûn	

İ'râbın Aslî Alâmetleri

1. Damme (ötre) (الضمة): Dammeli kelimeye merfu (مرفوع) denir.
2. Fetha (üstün) (الفتحة): Fethalı kelimeye mansub (منصوب) denir.
3. Kesre (esre) (الكسرة): Kesreli kelimeye meksur veya mecrur (مكسور – مجرور) denir.
4. Cezm (الجزم): son harfinin harekesi hazfedilen kelimeye meczûm (مجزوم) denir.

İ'râbın Fer'î Alâmetleri

1. Elif (الألف). İ'râb alameti elif olana, “elif ile merfu veya mansub” denir.
2. Vâv (الواو). İ'râb alameti vâv olana, “vâv ile merfu” denir.
3. Ya (الياء). İ'râb alameti yâ olana “yâ ile mansub veya mecrur” denir.
4. Hazfü'l-harf (حذف الحرف). İ'râb alameti hazif olana da “harfin hazfi ile meczum” denir.

İ'râb alametlerini tablo şeklinde şöyle ifade edebiliriz:

Asli Alâmetler	Fer'î Alâmetler
a) Damme (ötre): (الضمة)	a) Elif (الألف)
b) Fetha (üstün): (الفتحة)	b) Vâv (الواو)
c) Kesre (esre): (الكسرة)	c) Ya (الياء)
d) Cezm (sükûn): (الجزم):	d) Harfin hazfi (حذف الحرف)

2. Cümledeki Konum Açısından İ'râb Çeşitleri

Yukarda sayılan dört çeşit i'râbın aynı şekilde dört hali, bir başka deyişle cümle içerisinde dört konumu vardır. Mamul olan kelimenin cümle içinde bulunduğu konumlar şunlardır:

1. Ref' (Merfû') hali: İsimlerde ve fiillerde olur.
2. Nasb (Mansûb) hali: İsimlerde ve fiillerde olur.
3. Cer (Mecrûr) hali: Sadece isimlerde olur.
4. Cezm (Meczûm) hali: Sadece muzari fiillerde olur.

3. Alâmetlerinin Görünüp Görünmemesi Açısından İ'râb Çeşitleri

Arapçada her kelime, sonunda i'râb alâmetlerinin görünüp görünmemesi açısından aynı değildir. Kimisi her zaman i'râb alâmetlerini açıktan alır. Kimisi bazı durumlarda açıktan alırken bazı durumlarda ise gizli alır. Kimisi ise yapı itibariyle değişiklik kabul etmediğinden hiçbir zaman i'râb alâmetlerini açıktan almaz. Bu sonuncu kısımdan olan kelimelere mebnî kelimeler denmektedir.

Buna göre alâmetlerinin görünüp görünmemesi açısından i'râb üç kısma ayrılmaktadır:

3.1. Lafzî İ'râb

İ'râb alâmetinin lafızda/açıktan görüldüğü i'râba lafzî i'râb denir. Burada i'rab alameti açıkça kelimenin sonunda görülür, yazılır ve okunur. Sonu illetli olmayan mu'rab kelimelerde i'râb lafzî olur.

Hasan geldi.	جَاءَ حَسَنٌ
Hasan'ı gördüm.	رَأَيْتُ حَسَنًا
Hasan'a uğradım.	مَرَرْتُ بِحَسَنِ
Zeyd, Amr'a ikram ediyor.	يُكْرِمُ زَيْدٌ عَمْرًا
Zeyd, Amr'a asla ikram etmeyecek.	لَنْ يُكْرِمَ زَيْدٌ عَمْرًا
Zeyd, Amr'a ikram etmedi.	لَمْ يُكْرِمِ زَيْدٌ عَمْرًا

3.2. Takdîrî İ'râb

Mu'rab olan bir kelimenin sonunda bulunan bir sebepten ötürü i'râb alâmetinin lafızda açıkça görülmediği i'râba takdîrî i'râb denir. Takdîrî i'râb, sonunda illet harflerinin bulunduğu mu'rab kelimeler ile mütekellim yâ'sına muzâf olan isimlerde olur. (Taktîri i'râb konusunu daha iyi kavrayabilmek için son harflerine göre kelime çeşitlerini bilmek gerekmektedir. Bunun ayrıntısı bir sonraki derste ele alınacaktır.)

Genç geldi.	جَاءَ الْفَتَى
Genci gördüm.	رَأَيْتُ الْفَتَى
Gence uğradım.	مَرَرْتُ بِالْفَتَى
Hâkim geldi.	جَاءَ الْقَاضِي
Hâkime uğradım.	مَرَرْتُ بِالْقَاضِي
Zeyd Rabbine dua ediyor.	يَدْعُو زَيْدٌ رَبَّهُ
Zeyd okumayı seviyor.	يَهْوَى زَيْدٌ الْقِرَاءَةَ
Zeyd hüküm veriyor.	يَقْضِي زَيْدٌ
Oğlum geldi.	جَاءَ وَلَدِي

3.3. Mahallî İ'râb

Hiçbir şekilde değişiklik kabul etmeyen mebni kelimelerin i'rabına mahallî i'râb denir.

Bu tür kelimelerin sonunda gizli bir i'rabın/değişimin olduğu var sayılır.

Not: Takdîrî i'râb ile mahallî i'râb arasında şöyle bir fark vardır: Takdîrî i'râbda kelimenin sonu, i'râb alametinin görünmesi için uygun değildir. Mahallî i'râbda ise kelimenin sonu değil, kelimenin kendisi i'râb alametinin görünmesi için uygun değildir.

Bu geldi.	جَاءَ هَذَا
Bunu gördüm.	رَأَيْتُ هَذَا
Buna uğradım.	مَرَرْتُ بِهَذَا

En yaygın mebni kelimeler şunlardır:

Zamirler, ism-i işaretler, ism-i mevsuller, bütün harfler, mazi fiil, emr-i hazır, cümleler, bazı zarflar, bazı münâdâlar.

Aşağıdaki cümlelerde altı çizili olan kelimeler mebnidir.

Hayrın ancak kendisi tarafından geldiği Zât'a tevekkül ettik.	تَوَكَّلْنَا عَلَى مَنْ لَا يَأْتِي الْخَيْرُ إِلَّا مِنْ جِهَتِهِ.		
Bu, bilgin zattır.	هَذَا هُوَ الْعَالِمُ	Bu adam kimdir?	مَنْ هَذَا الرَّجُلُ؟

Aşağıdaki örneklerde altı çizili olan mebni kelimelere dikkat ediniz.

Örnek	Anlamı	Çeşidi
كَتَبْتُ الوَاجِبَ.	Ödevi yazdım.	Fiile bitişen zamir. Fâil olduğu için mahallen merfudur. Damme üzere mebnidir.
أَنَا ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّي.	Ben Rabbime gidiciyim.	Munfasıl zamir, lafzen sükûn üzere mebnî, mahallen merfûdur, mübtedadır.
مَنْ هُوَ؟	O kimdir?	“Men” soru edatı, öne geçmiş haberdur. Sükûn üzere mebnî, mahallen merfûdur.
محمد جاء أبوه.	Muhammed'in babası geldi.	“Babası geldi” cümlesi haberdur, mahallen merfûdur.

II. İ'rab Alametlerine Göre Mu'rab Kelimeler

Aldıkları i'rab alametlerine göre mu'rab kelimeler dokuz kısma ayrılır:

A. Sadece Harekeyle İ'râblananlar

1. Müfred-munsarif¹ ve cem-i mükesser munsarif isimler: Bunların üç i'râb halleri üç hareke ile olup i'râbları tamdır.

a) **Ref' alâmetleri:** Zamme (Mübteda vb. durumlarda olduğunda zamme ile harekelenirler.)

b) **Nasb alâmetleri:** Fetha (Mef'ûl vb. durumlarda olduğunda fetha ile harekelenirler.)

c) **Cer alâmetleri:** Kesra (Başına harf-i cer geldiğinde veya muzafun ileyh olduğunda kesra ile harekelenirler.)

1-a- Müfred-Munsarif İsimlerin Cümle İçindeki Konumu ve İ'râbı

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ'râb Durumu
-Öğretmen sınıfa geldi. -Hz. Peygamber (s.a.s.), bize geldi.	حَضَرَ الْمُعَلِّمُ إِلَى الصَّفِّ. جَاءَنَا الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Ref' Hâli (Merfû')
-Öğrenci öğretmeni sınıfta gördü. -Hz. Peygamber (s.a.s.)'i tasdik ettik.	رَأَى التِّلْمِيذُ الْمُعَلِّمَ فِي الصَّفِّ. صَدَّقْنَا الرَّسُولَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Nasb Hâli (Mansûb)
-Öğrenci öğretmene selam verdi. -Hz. Peygamber (s.a.s.)'e iman ettik.	سَلَّمَ التِّلْمِيذُ عَلَى الْمُعَلِّمِ. آمَنَّا بِالرَّسُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Cer Hâli (Mecrûr)

¹ Arapçada mu'rab isimlerin çoğu her türlü harekeyi özellikle esre ve tenvini alabilirken bazı kelimeler ilerde izah edeceğimiz nedenlerden dolayı esre ve tenvini kabul etmezler. Birinci grubtakilere *munsarif*, ikinci grubtakilere de *gayr-i munsarif* isimler denir.

1-b- Cem’i Mükesser Munsarif İsimlerin Cümle İçindeki Konumu ve İ’râbı

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ’râb Durumu
-Çocuklar sınıfa geldi. -Gökten kitaplar indi.	حَضَرَ الْأَوْلَادُ إِلَى الصَّفِّ. نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ كُتُبٌ.	Ref’ Hâli (Merfû’)
-Öğretmen çocukları sınıfta gördü. -Kitapları tasdik ettik.	رَأَى الْمُعَلِّمُ الْأَوْلَادَ فِي الصَّفِّ. صَدَّقْنَا الْكُتُبَ.	Nasb Hâli (Mansûb)
-Müdür çocuklara selam verdi. -Kitaplara iman ettik.	سَلَّمَ الْمُدِيرُ عَلَى الْأَوْلَادِ. آمَنَّا بِالْكِتَابِ.	Cer Hâli (Mecrûr)

2- Gayr-i Munsarif İsimler:² Üç i’râb hali iki harekeyle olup i’râbları nakıstır.

Bunların;

- Ref’ alâmetleri zamme ile,
- Nasb alâmetleri fetha ile,
- Cer alâmetleri de fetha ile olur.

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ’râb Durumu
-Âişe sınıfa geldi. -Ahmed (a.s.) bize geldi.	حَضَرَتْ عَائِشَةُ إِلَى الصَّفِّ. جَاءَنَا أَحْمَدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Ref’ Hâli (Merfû’)
-Öğretmen Âişe’yi sınıfta gördü. -Ahmed (a.s.)’i tasdik ettik.	رَأَى الْمُعَلِّمُ عَائِشَةَ فِي الصَّفِّ. صَدَّقْنَا أَحْمَدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Nasb Hâli (Mansûb)
-Müdür Âişe’ye selam verdi. -Ahmed (a.s.)’e iman ettik.	سَلَّمَ الْمُدِيرُ عَلَى عَائِشَةَ. آمَنَّا بِأَحْمَدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Cer Hâli (Mecrfûr)

² Arapça’da bazı isimlerin taşıdığı bazı illetler vardır. İsimlerde böyle illet sayılabilecek dokuz özel durum vardır. Bu dokuz illetten ikisi bir isimde toplanırsa o isme *gayr-ı munsarif* denir ve o isim cer ve tenvin kabul etmez. Mesela “عائشة” kelimesi hem müennes hem alem olduğu için, “أحمد” kelimesi hem alem hem de fiil kalıbında olduğu için cer ve tenvin kabul etmezler. İleride bu konunun detayları gelecektir.

3- Cem-i Müennes Sâlim (Düzenli Çoğul Dişil) İsimler: Üç i'râb halleri iki harekeyle olup i'râbları nakıstır. Bunların;

- Ref' alâmetleri damme ile,
- Nasb alâmetleri kesra ile,
- Cer alâmetleri de kesra ile olur.

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ'râb Durumu
-Kız öğrenciler sınıfa geldiler. -Bize mu'cizeler geldi.	حَضَرَتِ التَّلْمِيذَاتُ إِلَى الصَّفِّ. جَاءَتْنَا مُعْجَزَاتٌ.	Ref' Hâli (Merfû')
-Öğretmen kız öğrencileri sınıfta gördü. -Mu'cizeleri tasdik ettik.	رَأَى الْمُعَلِّمُ التَّلْمِيذَاتِ فِي الصَّفِّ. صَدَّقْنَا الْمُعْجَزَاتِ.	Nasb Hâli (Mansûb)
-Müdür kız öğrencilere selam verdi. -Mu'cizelere iman ettik.	سَلَّمَ الْمُدِيرُ عَلَى التَّلْمِيذَاتِ. آمَنَّا بِالْمُعْجَزَاتِ.	Cer Hâli (Mecrûr)

B. Sadece Harfle İ'râblananlar

4- Esmâ-i Sitte-i Mu'telle (İlletli Özel Altı İsim):

Üç i'râb halleri üç harf ile olup i'râbları tamdır.

Arapçası	ذُو مَالٍ	فُوكِ	هَنُوكِ	حَمُوهَا	أَخُوكِ	أَبُوهُ
Türkçesi	Mal sahibi	Ağzın	Kötülüğün, zararın	Kayını	Kardeşin	Babası

Sonu illetli olan bu isimlerin;

- Ref' alâmetleri vâv ile,
- Nasb alâmetleri elif ile,
- Cer alâmetleri yâ ile olur.

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ'râb Durumu
-Mal sahibi (zengin adam) okula geldi. -Ebü'l-Kâsım (a.s.) bize geldi.	حَضَرَ ذُو مَالٍ إِلَى الْمَدْرَسَةِ. جَاءَنَا أَبُو الْقَاسِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Ref' Hâli (Merfû')
-Öğretmen mal sahibini (zengin adamı) gördü. -Ebü'l-Kâsım (a.s.)'ı tasdik ettik.	رَأَى الْمُعَلِّمُ ذَا مَالٍ فِي الْمَدْرَسَةِ. صَدَّقْنَا أَبَا الْقَاسِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Nasb Hâli (Mansûb)
-Müdür mal sahibine (zengin adama) selam verdi. -Ebü'l-Kâsım (a.s.)'a iman ettik.	سَلَّمَ الْمُدِيرُ عَلَى ذِي مَالٍ. آمَنَّا بِأَبِي الْقَاسِمِ عَلَيْهِ السَّلَامُ.	Cer Hâli (Mecrûr)

Not 1: Bu isimlerin bu şekilde harf ile i'râblanabilmeleri için şu şartların bulunması gerekir:

1- Müfred olacaklar. (Tesniye veya cemi olmayacaklar.)

2- Mükebbet olacaklar. (İsm-i tasğîr olmayacaklar.)

3- Muzâf olacaklar, ancak muzâfun ileyhleri mütekellim yâ'sı olmayacak.

Bu şartlardan biri olmadığında bu isimler normal isimler gibi harekelerle i'râb alırlar.

Not 2: Bu isimlerden ilk beş tanesi hem isme hem de zamire muzâf olurken, ذُو kelimesi sadece isimlere muzâf olabilmektedir.

5- Cem-i Müzekker Sâlim İsimler, اُولُو (Sahipleri), عَشْرُونَ ve Benzerleri:

Bunların i'râb halleri iki harf ile olup i'râbları nakıstır.

Bunların;

a) Ref' alâmetleri vâv ile,

b) Nasb alâmetleri yâ ile,

c) Cer alâmetleri de yâ ile olur.

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ'râb Durumu
-Öğretmenler okula geldi. -Peygamberler (a.s.) bize geldi.	حَضَرَ الْمُعَلِّمُونَ إِلَى الْمَدْرَسَةِ. جَاءَنَا الْمُرْسَلُونَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ.	Ref' Hâli (Merfû')
-Müdür öğretmenleri okulda gördü. -Peygamberleri (a.s.) tasdik ettik.	رَأَى الْمُدِيرُ الْمُعَلِّمِينَ فِي الْمَدْرَسَةِ صَدَّقْنَا الْمُرْسَلِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ.	Nasb Hâli (Mansûb)
-Müdür öğretmenlere selam verdi. -Peygamberlere (a.s.) iman ettik.	سَلَّمَ الْمُدِيرُ عَلَى الْمُعَلِّمِينَ. آمَنَّا بِالْمُرْسَلِينَ عَلَيْهِمُ السَّلَامُ.	Cer Hâli (Mecrfûr)

6- Tesniye/İkil İsimler, اِثْنَانٍ / ثِنْتَانٍ / كِلْتَا / كِلْتَا Kelimeleri ve Zamire Muzâf Olan

Kelimeleri:

Üç i'râb halleri iki harf ile olup i'râbları nakıstır.

Bunların;

a) Ref' alâmetleri elif ile,

b) Nasb alâmetleri yâ ile,

c) Cer alâmetleri de yâ ile olur.

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ'râb Durumu
-İki öğretmen okula geldi. -İki şeyin ikisi de bize geldi.	حَضَرَ الْمُعَلِّمَانِ الْاِثْنَانِ إِلَى الْمَدْرَسَةِ. جَاءَنَا الْاِثْنَانِ كِلَاهُمَا.	Ref' Hâli (Merfû')
-Müdür iki öğretmeni okulda gördü. -Her ikisine de tâbi olduk.	رَأَى الْمُدِيرُ الْمُعَلِّمَيْنِ الْاِثْنَيْنِ فِي الْمَدْرَسَةِ. -اتَّبَعْنَا الْاِثْنَيْنِ كِلَيْهِمَا.	Nasb Hâli (Mansûb)
-Müdür iki öğretmene selam verdi. -İki şeyin ikisiyle de amel ettik.	-سَلَّمَ الْمُدِيرُ عَلَى الْمُعَلِّمَيْنِ الْاِثْنَيْنِ. -عَمِلْنَا بِالْاِثْنَيْنِ كِلَيْهِمَا.	Cer Hâli (Mecrûr)

C. Hareke ve Hazifle İ'râblananlar

7- Sonuna Zamir Bitişmeyen ve Son Harfi Sahih Olan Muzâri Fiiller:

Üç hali iki hareke ve bir hazifle olup i'râbı tamdır. Bunların;

- Ref' alâmetleri zamme ile,
- Nasb alâmetleri fetha ile,
- Cezm alâmetleri harekenin hazfi ile olur.

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ'râb Durumu
-Şefâat edilmeyi ve mahrum bırakılmamayı isteriz. -Başarılı olmak ve sınıfta kalmamak istiyoruz.	نُحِبُّ أَنْ نُشْفَعَ وَوَلَمْ نُحْرَمِ. نُرِيدُ أَنْ نَنْجَحَ وَوَلَمْ نَرُسَبْ.	Ref' Hâli (Merfû') Nasb Hâli (Mansûb) Cer Hâli (Mecrûr)

8- Sonuna Zamir Bitişmeyen ve Son Harfi İletli Olan Muzâri Fiiller:

Üç hali iki hareke bir hazifle olup i'râbı tamdır. Bunların;

- Ref' alâmetleri zamme ile,
- Nasb alâmetleri fetha ile,
- Cezim alâmetleri son harfin hazfi ile olur.

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ'râb Durumu
Allâh Teâlâ'dan, bizi affetmesini ve bizi ateşe atmamasını diliyoruz.	نَدْعُو اللَّهَ تَعَالَى أَنْ يَغْفِرَ لَنَا وَوَلَمْ يَرْمَنَا فِي النَّارِ.	Ref' Hâli (Merfû') Nasb Hâli (Mansûb) Cezm Hâli (Meczûm)

D. Harf ve Hazifle İ'râblananlar

9- Sonuna Cem-i Müennes Nûnundan Başka Zamir Bitişen Muzâri Fiiller (Ef'âl-i Hamse):

Üç hali; bir harf ve iki hazifle olup i'râbları tamdır. Bunların;

- Ref' alâmetleri nûn'un bulunması ile
- Nasb alâmetleri nûn'un hazfi ile
- Cezm alâmetleri de nûn'un hazfi ile olur.

İ'râbı	Cezm Hali	Nasb Hali	Ref' Hali
Fiilin sonundaki hareke değişmiş.	لَمْ يَكْتُبْ / لَمْ تَكْتُبْ	لَنْ يَكْتُبَ / لَنْ تَكْتُبَ	يَكْتُبُ / تَكْتُبُ
Fiilin sonundaki Nun düşmüş. Sonunda Med Harfi ve Nûn olan fiil kalıpları beş tanedir ve hepsi aynı değişime tabidir. Bunlara ef'âl-i hamse denir.	لَمْ يَكْتُبَا / لَمْ تَكْتُبَا	لَنْ يَكْتُبَا / لَنْ تَكْتُبَا	يَكْتُبَانِ / تَكْتُبَانِ
	لَمْ يَكْتُبُوا / لَمْ تَكْتُبُوا	لَنْ يَكْتُبُوا / لَنْ تَكْتُبُوا	يَكْتُبُونَ / تَكْتُبُونَ
	لَمْ تَكْتُبِي	لَنْ تَكْتُبِي	تَكْتُبِينَ
Değişme yoktur. Çoğul bayan muzari fiillerde değişme olmaz. mebnîdir.	لَمْ يَكْتُبْنَ / لَمْ تَكْتُبْنَ	لَنْ يَكْتُبْنَ / لَنْ تَكْتُبْنَ	يَكْتُبْنَ / تَكْتُبْنَ
Sonundaki hareke değişmiş. Sonuna ek almamış sahih fiiller böyledir.	لَمْ أَكْتُبْ / لَمْ نَكْتُبْ	لَنْ أَكْتُبَ / لَنْ نَكْتُبَ	أَكْتُبُ / نَكْتُبُ
Sonundaki illet/med harfi düşmüş. Nasb halleri normal fiil gibi değişir.	لَمْ يَدْعُ / يَدْعُ / يَخْشَى	لَنْ يَدْعُوَ / يَدْعُوَ / يَخْشَى	يَدْعُوُ / يَدْعُوُ / يَخْشَى

Cümlenin Türkçesi	Cümlenin Arapçası	İ'râb Durumu
Veliler ve âlimler kıyâmet gününde şefâat edecekler. Biz onların bize de şefâat edeceklerini ve bizden yüz çevirmeyeceklerini umuyoruz.	الْأَوْلِيَاءُ وَالْعُلَمَاءُ يَشْفَعَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَنَرْجُو أَنْ يَشْفَعَا لَنَا، وَلَمْ يُعْرَضَا عَلَيْنَا.	Ref' Hâli Nasb Hâli Cezm Hâli

Dikkat: Sonunda elif + nun / yâ + nun / vâv + nûn bulunan tesniye ve cemi isimlerle sonunda bu harflerin bulunduğu muzari fiillerin i'râbı zaman zaman karıştırılabilmektedir. Oysaki fiillerde bulunan bu harfler ile isimlerde bulunanlar arasında fark vardır. Şöyle ki; ef'âl-i hamsenin sonunda bulunan ان...., ون...., ين.... eklerindeki nûn harfleri i'râb alametidir. Eğer fiilin sonunda bu nûn harfleri varsa fiil merfûdur. Bu nûn harfi hazfedilmişse fiil başında bulunan edata göre ya mansûb ya da meczûmdur. Ve bu nûn harftir. لَنْ يَجْتَمِعُوا ve يَجْتَمِعُونَ / لَمْ örneklerinde olduğu gibi. Nûn harfinden önceki elif, vâv ve yâ ise harf gibi görünse de isimdir. Bunlar zamir olup fâildirler. Tesniye ve cemi isimlerin sonlarında bulunan ان...., ون...., ين.... eklerindeki elif, vâv ve yâ ise harf olup irap alametidir. Örneğin مُجْتَمِعَانِ ve مُجْتَمِعِينَ kelimeleri tesniyedir. Tesniyelerdeki elif harfi ref alameti; yâ harfi ise nasb ve cer alametidir. Aynı şekilde مُجْتَمِعُونَ ve مُجْتَمِعِينَ kelimeleri cemidir. Cemilerdeki vâv harfi ref alameti; yâ harfi ise nasb ve cer alametidir. Bu isimlerin sonunda bulunan nûn harfleri ise bu isimlerin müfredinin sonunda bulunan tenvîne bedel olarak getirilmiştir.

İsimlerin ve Fiillerin Merfû' Halleri

الْمُعَلِّمُونَ يَجْتَمِعُونَ	الْمُعَلِّمَاتَانِ تَجْتَمِعَانِ	الْمُعَلِّمَانِ يَجْتَمِعَانِ
Öğretmenler toplanıyor.	İki bayan öğretmen toplanıyor.	İki erkek öğretmen toplanıyor.

İsimlerin Merfû', Fiillerin Meczûm/Mansûb Halleri

الْمُعَلِّمُونَ لَمَّا يَجْتَمِعُوا	الْمُعَلِّمَاتَانِ لَنْ تَجْتَمِعَا	الْمُعَلِّمَانِ لَمْ يَجْتَمِعَا
Öğretmenler henüz toplanmadılar.	İki bayan öğretmen bir araya gelmeyecekler.	İki erkek öğretmen toplanmadılar.

İsimlerin Muzâf/Merfû', Fiillerin Merfû' Halleri

مُعَلِّمُو الْمَدْرَسَةِ يَجْتَمِعُونَ	مُعَلِّمَاتَا الْمَدْرَسَةِ تَجْتَمِعَانِ	مُعَلِّمَا الْمَدْرَسَةِ يَجْتَمِعَانِ
Okulun erkek öğretmenleri bir araya geliyorlar.	Okulun iki bayan öğretmeni bir araya geliyorlar.	Okulun iki erkek öğretmeni bir araya geliyorlar.

İsimlerin Muzâf/Merfû', Fiillerin Meczûm/Mansûb Halleri

مُعَلِّمُوا الْمَدْرَسَةَ لَمَّا يَجْتَمِعُوا	مُعَلِّمَاتُ الْمَدْرَسَةِ لَنْ يَجْتَمِعَا	مُعَلِّمَاتُ الْمَدْرَسَةِ لَمْ يَجْتَمِعَا
Okulun erkek öğretmenleri henüz toplanmadılar.	Okulun iki bayan öğretmeni toplanmayacak.	Okulun iki erkek öğretmeni toplanmadı.

İsimlerin Muzâf/ Mansûb, Fiillerin Meczûm/Mansûb Halleri

الطُّلَابُ لَمَّا يُشَاهِدُوا مُعَلِّمِي الْمَدْرَسَةِ.	الطَّالِبَاتُ لَنْ تُشَاهِدَا مُعَلِّمِي الْمَدْرَسَةِ.	الطَّالِبَانِ لَمْ يُشَاهِدَا مُعَلِّمِي الْمَدْرَسَةِ.
Erkek öğrenciler okulun erkek öğretmenlerini henüz görmediler.	İki kız öğrenci okulun iki bayan öğretmenini görmeyecekler.	İki erkek öğrenci okulun iki erkek öğretmenini görmediler.

İ'râba Dair Cümle Tahlilleri

O benim ilk oğlumdur. / هُوَ وَوَلَدِي الْأَوَّلُ

الأوَّلُ	ي	وَلَدٍ	هُوَ
Sıfat	Muzâfun ileyh	Haber	Mübteda
Damme ile merfû'	Mahallen mecrûr, sükûn üzere mebnî. muttasıl zamir	Takdîrî damme ile merfû'	Mahallen merfû', fetha üzere mebnî
		Muzâf - Mevsûf	Merfû munfasıl zamir

Şüphesiz ben hüznümün şiddetinden ağlıyorum. / إِنِّي أَبْكِي مِنْ شِدَّةِ حُزْنِي.

ي	حُزْنٍ	شِدَّةٍ	مِنْ	أَبْكِي	ي	نِ	إِنَّ
-Mahallen Mecerûr Muttasıl Zamir	-Muzâfun ileyh,	-Mecrûrun bil-Kesra,	Harf-i Cer	İnne'nin Haberi, Fiil-i Muzari, Takdîren Damme ile Merfû'	İnne'nin İsmi, Sükûn Üzere Mebnî, Mahallen Mansûb, Muttasıl Zamir	Nûn-u Vikâye	İnne vb. Fetha Üzere Mebnî
-Muzâfun ileyh-2	bi'l Kesrati'l-Mukaddera	-Muzâf -Mef'ûlün Li Eclih					
	Muzâf-2						

UYGULAMALAR

1. **إِنَّ مُصْطَفَىٰ مُحَامٍ مَشْهُورٌ فِي إِسْتَانْبُولَ** cümlesini tahlil edip, i'râbını yapınız.

Cümle İçindeki Konumu ve İ'râb Durumu	Kelime
من الحروف المشبهة بالفعل، تنصب اسمها وترفع خبرها.	إِنَّ
اسم "إِنَّ" منصوب بالفتحة المقدرة، لأنه اسم مقصور.	مُصْطَفَىٰ
خبر "إِنَّ" مرفوع بالضمة المقدرة، لأنه اسم منقوص.	مُحَامٍ
صفة "محام"، تابع له في الإعراب، مرفوع بالضمة الظاهرة.	مَشْهُورٌ
من حروف الجر، تجر الاسم بعدها.	فِي
اسم مجرور لما سبقه "في"، وعلامة جره فتحة نيابة عن الكسرة، لأنه ممنوع من الصرف.	إِسْتَانْبُولَ

2. Aşağıdaki cümleyi tahlil edip i'râbını yapınız.

تَوَكَّلْنَا عَلَىٰ مَنْ لَا يَأْتِي الْخَيْرُ إِلَّا مِنْ جِهَتِهِ

“Hayrın ancak kendisi tarafından geldiği Zât’a (Allâh’a) tevekkül ettik.”

Kelime	Cümle İçindeki Konumu ve İ'râb Durumu
تَوَكَّلْنَا	Bu kelime mazî fiil olup sükûn üzere mebnîdir. Değişme özelliği yoktur.
نَا	Bu kelime zamir olup fâildir. Fakat zamirler mebni olduğundan mahallen merfûdur.
عَلَىٰ	Bu kelime harf-i cerdir. Sükûn üzere mebnîdir.
مَنْ	Bu kelime ism-i mevsûldür. Değişme özelliği yoktur, yani mebnîdir. Başına harf-i cer gelmiştir, mecrûrdur, fakat mahallen mecrûrdur. Ayrıca başında harf-i cer olduğu için mef'ûlün bih gayr-ı sarîh olup mahallen mansûbtur.
لَا	Bu kelime nefy harfidir, edattır. Harflerin değişme özelliği yoktur, sükûn üzere mebnîdir.
يَأْتِي	Bu kelime muzari fiildir. Başında cizm eden ve nasb eden bir edat olmadığı için merfûdur. Sonu zammeli kabul edilir. Ama illet harfinin sonda hareke taşıyamaması sebebiyle takdîren merfû kabul edilir.
الْخَيْرُ	Bu kelime fâildir. Merfûdur. Sonundaki damme açıkça yazılıp okunduğu yani görüldüğü için lafzen merfûdur.
Not:	تَوَكَّلْنَا عَلَىٰ مَنْ لَا يَأْتِي الْخَيْرُ cümlesinin tamamı ism-i mevsûlün sıla cümlesi olup i'râb-tan mahalli yoktur.

UYGULAMA SORULARI

1) Aşağıdaki cümlelerde zâhir zamme ile merfû‘ isim ve fiilleri bulup türünü belirtiniz.

- A) الله وليّ الذين آمنوا يخرجهم من الظلمات إلى النور.
- B) فتحت الجامعات أبوابها للطلاب والطالبات.
- C) اجتمع الوزراء بينهم لمناقشة قضية المتشردين.
- D) اللهم إنك عفوّ تحب العفو فاعف عني.
- E) لا ينال الظالمون عفو و مغفرة رب العالمين.

2) Aşağıdaki cümlelerde mukadder damme ile merfû‘ isim ve fiilleri bulup türünü belirtiniz.

- A) والله يدعو إلى دار السلام ويهدي من يشاء إلى صراط مستقيم.
- B) حكم القاضي على حبس المتهم بسنتين.
- C) التحق مصطفى بكلية الطب على نجاحه في امتحان اختيار الطلاب.
- D) حصل أخي على الدرجة الأولى في مسابقة القرآن الكريم.
- E) الدراسة العليا هي أهم مرحلة في حياة المرء، لتحديد مهنته، وتشكيل شخصيته.

3) Aşağıdaki cümlelerde mansûb isim ve fiilleri bulup, nasb alâmeti ile alâmet nedenini belirtiniz.

- A) ولن ترضى عنك اليهود والنصارى حتى تتبع ملتهم.
- B) يدخل الله المؤمنين والمؤمنات جنات تجري من تحتها الأنهار.
- C) ألف عمر سيف الدين قصصاً رائعة باللغة التركية.
- D) لن تناولوا البر حتى تنفقوا مما تحبون.
- E) اختار المسلمون أبا بكر خليفة بعد وفاة النبي (ص).

4) Aşağıdaki mecrûr isimleri bulup cer alâmeti ve alâmet nedenini belirtiniz.

- A) يا أيها الذين آمنوا لا تسألوا عن أشياء إن تبد لكم تسؤكم
- B) سرّ جميعنا نصب أبينا لوزارة التربية.
- C) سنقضي عطلتنا الصيفية هذا العام في القاهرة.
- D) شبّه الشعراء عيني الحبيب بعيني الغزال عموماً.
- E) لقد رضي الله عن المؤمنين إذ يبايعونك تحت الشجرة.

5) Aşağıdaki cümlelerde meczûm fiilleri bulup cer alâmeti ve alâmet nedenini belirtiniz.

- A) يا أيها الذين آمنوا لا تسألوا عن أشياء إن تبد لكم تسؤكم
- B) ألم تر كيف فعل ربك بأصحاب الفيل.
- C) فليعبدوا رب هذا البيت الذي أطعمهم من جوع وآمنهم من خوف.
- D) يا أيها الذين آمنوا لا يسخر قوم من قوم عسى أن يكونوا خيراً منهم.

6) Aşağıdaki cümlelerde altı çizili ma‘mûllerin yerine müsennâlarını koyunuz.

- A) الولد لاعب في الحديقة.
- B) يحفظ الغلام صفحة في اليوم.
- C) يأتي رمضان بعد شهر.
- D) استقبلنا في مكتب الطيران موظف مبتسم.
- E) يرجع العامل من العمل في السابع مساءً.

7) Aşağıdaki cümlelerde altı çizili ma‘mûllerin yerine cemilerini koyunuz.

- A) الولد لاعب في الحديقة.
- B) يحفظ الغلام صفحة في اليوم.
- C) يأتي رمضان بعد شهر.
- D) استقبلنا في مكتب الطيران موظف مبتسم.
- E) يرجع العامل من العمل في السابع مساءً.

Bu Bölümde Neler Öğrendik?

İ‘râb, bir âmil nedeniyle kelime sonlarında meydana gelen değişimlere verilen addır. Anılan değişim ya son hareke ya da sabit son harfte olur.

Ma‘mûl olarak merfû‘, mansûb, mecrûr ve meczûm kategorilerine dâhil olan kelimelerin sonlarında ne tür bir değişimin gerçekleşeceğine ilişkin kuralların ele alındığı dilbilgisi bahsine amel, ya da i‘râb alâmetleri adı verilir, biçiminde tanımlamak da mümkündür. İ‘râb alâmetleri şunlardır:

A. Ref‘ Alâmetleri: Bir kelimenin merfû kategorisinde bulunduğu göstergesi olan hareke veya harflerin ortak adıdır. Toplam 4 adet olup sırasıyla şunlardır: Zamme, elif, vâv, nûn.

B. Nasb Alâmetleri: Bir kelimenin mansûb kategorisinde bulunduğu göstergesi olan hareke veya harftir. Toplam 5 adet olup sırasıyla şunlardır: Fetha, yâ, kesra, elif, ‘nûn’un düşmesi.

C. Cer Alâmetleri: Bir kelimenin mecrûr kategorisinde bulunduğu göstergesi olan hareke veya harftir. Sadece isimde görülür. Toplam üç tane olup sırasıyla şunlardır: Kesra, fetha, yâ.

D. Cezim Alâmetleri: Bir kelimenin meczûm kategorisinde bulunduğu kanıtı olan işaretlerdir. Sadece fiilde görülür. Toplam üç tane olup sırasıyla şunlardır: Sükûn, ‘nûn’un düşmesi, ‘illet harfi’nin düşmesi.

Tür olarak ise, alâmetini her halükârda dışa yansıtabilen kelimeler lafzî i‘râb; kelimenin sonunun değişime uygun olmaması gibi durumlar sebebiyle alameti gösterenler takdirî i‘râb; hiçbir şekilde değişime uygun olmayan sözcükler ise mahallî i‘râb alırlar.

BÖLÜM SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangi seçenekte mecrûr ismin cer alâmeti diğerlerinden farklıdır?

- a) سَافَرَ سَلِيمٌ إِلَى الْقَاهِرَةِ صَبَاحًا.
- b) خَرَجَتْ زَيْنَبُ مِنَ الْبَيْتِ ظَهْرًا.
- c) قَبِضَ الشُّرْطِيُّ عَلَى الْقَاتِلِ أَمْسٍ.
- d) اجْتَمَعَتِ النَّدْوَةُ الْيَوْمَ فِي إِسْطَنْبُولَ.
- e) حَضَرَ مُعَلِّمٌ إِلَى الصَّفِّ.

2. "كَانَ أَبُو بَكْرٍ ذَا كَرَمٍ وَسَخَاوَةٍ." cümlesinde altı çizili öge için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- a) فاعل، مرفوع بالواو، لأنه من الأسماء الخمسة.
- b) اسم كان، مرفوع بالواو، لأنه من الأسماء الخمسة.
- c) فاعل، مرفوع بالواو، لأنه ممنوع من الصرف.
- d) اسم كان، مرفوع بالواو، لأنه ممنوع من الصرف.
- e) اسم كان، مرفوع بالواو، لأنه اسم مفرد منصرف.

3. "كَانَ أَبُو بَكْرٍ ذَا كَرَمٍ وَسَخَاوَةٍ." cümlesinde altı çizili öge için aşağıda yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- a) خبر كان، منصوب بالالف، لأنه من الأسماء الخمسة.
- b) مفعول به، منصوب بالالف، لأنه من الأسماء الستة.
- c) مفعول به، منصوب بالالف، لأنه ممنوع من الصرف.
- d) خبر كان، منصوب بالالف، لأنه ممنوع من الصرف.
- e) اسم كان، مرفوع بالالف، لأنه مضاف إليه.

4. "يريدُ الطُّلابُ أَنْ يَشْتَرُوا تَذَاكِرَهُمْ لِمُنَاسَبَةِ الْأَسْعَارِ الرَّخِيصَةِ." cümlesinde altı çizili öge için aşağıda yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- a) فعل مضارع، مجزوم بحذف النون، لأنه من الأفعال الخمسة.
- b) فعل مضارع، منصوب بحذف النون، لما سبقه "أن"، لأنه من الأفعال الخمسة.
- c) فعل مضارع، مرفوع بثبوت النون، لأنه من الأفعال الخمسة.
- d) فعل مضارع، منصوب بحذف حرف العلة، لأنه من الأفعال الخمسة.
- e) فعل مضارع، منصوب بحذف الحرف الآخر، لأنه من الأفعال الخمسة.

5. .... بابا المَدْرَسَةِ cümlesinde boş bırakılan yeri aşağıdaki sözcüklerden hangisi en uygun şekilde tamamlar?

- A. المَفْتُوحَاتَانِ
- B. مَفْتُوحٌ
- C. المَفْتُوحَيْنِ
- D. مُعْلَقَانِ
- E. مَفْتُوحُونَ

6. لَمْ يَزِمِ عَلِيَّ الْحَجَرَ cümlesindeki muzâri' fiilin cezm alâmeti hangisidir?

- A. Harekenin hazfi
- B. (ن)'nun hazfi
- C. İlet harfinin hazfi
- D. Sükûn
- E. Cezm

7. الجامَعَاتُ sözcüğü için aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A. Cer alâmeti kesredir.
- B. Nasp alâmeti kesredir.
- C. Nasp alâmeti fethadır.
- D. Ref alâmeti ötreidir.
- E. Cem-i müennes sâlimdir

8. اِشْتَرَيْتُ ثَلَاثَةَ كُتُبٍ cümlesindeki altı çizili kelimelerin i‘râb işaretleri nelerdir?

- A. الضمة - الفتحة   B. الكسرة - الفتحة   C. الكسرة - السكون
D. الضمة - الكسرة   E. السكون - الفتحة

9. “مُهَنْدِسُونَ لَمْ يُتَقِنُوا أَعْمَالَهُمْ.” / Mühendisler işlerini sağlam yapmadılar.” cümlesindeki muzari fiilin cezm işareti nedir?

- A. (و) harfi   B. (ن)‘nun hazfi   C. Sükûn   D. Sonundaki “elif”
E. Cezm

10. “Bu iki kadını gördün mü?” ifadesinin Arapça karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?

- A. هَلْ شَاهَدْتَ هَاتَيْنِ الْمَرْأَتَيْنِ   B. هَلْ شَاهَدْتُ هَاتَيْنِ الْمَرْأَتَيْنِ
C. هَلْ تُشَاهِدُ هَاتَيْنِ الْمَرْأَتَيْنِ   D. هَلْ شَاهَدَا هَاتَانِ الْمَرْأَتَانِ
E. هَلْ شَاهَدْتَ هَاتَيْنِ الْمَرْأَتَيْنِ

11. .... جَلَسْتُ تَحْتَ ifadesinde boşluğa aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A. الشَّجَرَةَ   B. الشَّجْرَةَ   C. الشَّجْرَةَ   D. الشَّجْرَةَ   E. شَجْرَةً

12. .... مُحَمَّدٍ رَجُلٌ ..... إِنَّ ifadesinde boşluklara aşağıdaki ikililerden hangisi gelmelidir?

- A. أَبَا - شَرِيفًا   B. أَبُو - شَرِيفٌ   C. أَبَا - شَرِيفٌ
D. أَبِي - شَرِيفٌ   E. أَبِي - شَرِيفًا

13. صَارَ/لَعَلَّ cümlesinin başına sırasıyla أَبُوكَ ذُو الْعِلْمِ getirilse hangi değişiklikler olur?

- A. صَارَ getirilse ; ذَا أَبُوكَ getirilse لَعَلَّ olur.
B. صَارَ getirilse ; ذُو أَبَاكَ getirilse لَعَلَّ olur.
C. صَارَ getirilse ; الْعِلْمَ getirilse لَعَلَّ olur.
D. صَارَ getirilse ; ذَا أَبَاكَ getirilse لَعَلَّ olur.
E. صَارَ getirilse ; ذُو أَبُوكَ getirilse لَعَلَّ olur.

14. فِي ذُرُوسِكُمْ ..... وَاجِبَاتِكُمْ ..... إِنَّ cümlesindeki boşluklara aşağıdakilerden hangi ikili gelebilir?

A. تَعْمَلُ - تَنْجَحُ B. تَعْمَلْنَ - تَنْجَحْنَ C. تَعْمَلُوا - تَنْجَحُوا

D. يَعْمَلُوا - يَنْجَحُوا E. يَعْمَلْنَ - يَنْجَحْنَ

15. الْوَالِدِ ..... الْمَدْرَسَةِ. / “Anladım ki çocuğun anne-babası okulun iki öğretmenidir.” cümlesinin Arapçasındaki iki boşluğa aşağıdakilerden hangi ikisi gelebilir?

A. وَالِدًا - مُعَلِّمًا B. وَالِدَيْ - مُعَلِّمَي C. وَالِدًا - مُعَلِّمَي

D. وَالِدَيْ - مُعَلِّمًا E. الْوَالِدَا - الْمُعَلِّمَا

16. “O ikisi sınava çalışmadılar ve de çalışmayacaklar.” cümlesinin Arapça çevirisi aşağıdakilerden hangisidir?

A. هُمَا مَا يَجْتَهِدَا لِلْامْتِحَانِ وَلَا يَجْتَهِدَا

B. هُمَا لَنْ يَجْتَهِدَا لِلْامْتِحَانِ وَ لَمْ يَجْتَهِدَا

C. هُمَا لَمْ يَجْتَهِدَا لِلْامْتِحَانِ وَ لَنْ يَجْتَهِدَا

D. هُمَا لَا يَجْتَهِدَا لِلْامْتِحَانِ وَ لَنْ يَجْتَهِدَا

E. هُمَا لَمَّا يَجْتَهِدَا لِلْامْتِحَانِ وَ مَا يَجْتَهِدَانِ

17. / يُرِيدُ الْوَالِدُ أَنْ ..... وَ لَكِنْ لَمْ ..... لَهُ أَبُوهُ. “Çocuk dışarı çıkmak istiyor ama babası ona izin vermedi.” cümlesinin aşağıdaki Arapça çevirisinde boşluklara hangi ikili gelmelidir?

A. يَخْرُجُ - يَأْذَنُ B. يَخْرُجُ - يَأْذَنُ C. يَخْرُجُ - يَأْذَنُ

D. يَخْرُجُ - يَأْذَنُ E. يَخْرُجُ - يَأْذَنُ

Cevap Anahtarı:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
D	B	A	B	D	C	C	B	B	E
11	12	13	14	15	16	17			
D	C	D	C	D	C	B			

VII. ÜNİTE

AMEL / İ'RÂB-II (FER'Î KONULAR)

SON HARFLERİNE GÖRE KELİMELER VE GAYR-I MUNSARIFLAR

VII. ÜNİTE AMEL / İ'RÂB-II (FER'Î KONULAR)

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?.....	
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları	
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	
Anahtar Kavramlar	
Giriş	

BİRİNCİ KISIM

KONUVA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

I. SON HARFLERİNE GÖRE KELİMELEK

A. SON HARFLERİNE GÖRE KELİMELEKİN ÇEŞİTLERİ

(Sahîh, Maksûr, Mankûs ve Memdûd Kelimeler)

B. SON HARFİNE GÖRE KELİMELEKİN İ'RÂB DURUMLARI

(Tam ve Nâkıs, Lafzî ve Takdîrî İ'râb)

II. MUNSARIF VE GAYR-I MUNSARIF İSİMLER

İKİNCİ KISIM

KONUVA İLGİLİ METİN

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....
2. Eşanlımlı ve Karşıt Anlamlı .....
- 3 Tekil ve Çoğul Kelimeler.....
- 4 Kalıp İfade.....

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet) .....

Bölüm Soruları .....

Cevaplar.....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bu bölümde bir kelimenin cümlede bulunduğu konum yahut başına gelen âmil sebebiyle sonunda görülen hareke veya harf değişikliğinden ibaret olan “İ’râb” kavramı, İ’râb alâmetleri ve türleri üzerinde durulacaktır.

Ancak i’râb konusu kelimelerin son kısmında gerçekleşeceği için son harfine göre kelime çeşitlerinin incelenmesi gerekecektir. Yine bazı kelimelerin sonu tüm i’râbı (kesra ve tenvin de dahil) alırken bazı kelimeler kesra ve tenvini kabul etmezler. Birincilere Munsarîf denirken, ikincilere Gayr-ı munsarîf denilmektedir. Hiçbir değişiklik kabul etmeyen kelimelere ise mebnî denilir.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

- 1-Sahîh İsim nedir?
- 2-Elif-i Maksûre Nedir?
- 3-Elif-i Memdûde Nedir?
- 4-Maksûr ve Mankûs İsmi Farkı nedir?
- 5-Munsarîf İsim nedir?
- 6-Gayr-ı Munsarîf İsim nedir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
İ'râb	<p>Bu üniteyi okumakla öğrencinin aşağıdaki kazanımlara ulaşacağı varsayılmaktadır:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Kelimelerin sonlarında yer alan harflere göre isimleri farklı şekillerde isimlendirebilir. 2- Son harflerine göre kelimelerin lafzî ve takdîr-i i'râbını ayırt edebilir. Tam ve nâkıs i'râbı kelimeler üzerinde uygulayabilir. 3- İ'râb kategorileri ve bu kategorilerin mu'rab kelimeler üzerindeki yansımaları (i'râb alâmetleri) hakkında bilgi sahibi olur. 4- Sonu değişebilen (mu'rab) ve değişemeyen (mebnî) kelimeleri birbirinden ayırabilir. 5- Harekesiz Arapça bir metni okurken kelime sonlarındaki hareke ve telaffuz hatalarından kurtulabilir.	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bolca metin okuyarak, 2. Metin çözümlemesi, tahliller yaparak, 3. Eş anlamlı, karşıt anlamlı, tekil ve çoğul kelimeleri sözlükten bulup kelime hazinesini geliştirerek, 4. Örneklerle anlatım, örnek cümleler kurarak, 5. Alıştırmalar ve çeşitli sorularla konuların daha kolay anlaşılması sağlanabilir.

Anahtar Kavramlar

- İ‘râb
- Tam ve Nâkıs İ‘râb
- Munsarîf ve Gayr-ı Munsarîf
- Mu‘reb – Mebni Kavramları
- Sahih, maksûr, menkûs, memdûd kelimeler ve i‘rabları
- Zâhirî İ‘râb (Açıkça Görülen Değişim)
- Takdîrî İ‘râb (Var olduğu kabul edilen değişim)
- Mahallî İ‘râb (Konumunun gerektirdiği değişimi gösteremeyen durum)
- Munsarîf- Gayri Munsarîf Kelimeler

Giriş

Ma'mûller bölümünde merfû', mansûb, mecrûr ve meczûm olmak üzere sonu değişebilen dört çeşit kelimededen bahsedilmişti. Bu gruba dâhil olan kelimelerin sonlarında ne tür bir değişimin gerçekleşeceği ise bu bölümde ele alınacaktır. Bu değişime amel, ya da i'râb adı verilir.

Diğer dillerden farklı olarak Arapça'da kelimelerin sonunda bir takım değişim ve dönüşümler söz konusudur. Bu da bu konunun başlı başına ele alınıp incelenmesini gerektirmektedir.

Bir önceki bölümde İ'râb ve çeşitleri tüm yönleriyle ele alınmıştı. Bu bölümde ise son harfine göre kelime çeşitleri incelenecek ve hangi kelimenin nasıl i'râb alacağı örneklerle ve tablolarla izah edilecektir. Cümlede i'râb kelimenin sonunda meydana geldiğine göre kelimenin son harfi ve harekesi oldukça önemlidir. Bu açıdan kelimeler son harfine göre belirli bir taksimata tabii tutulmuşlardır. Ayrıca bazı isimler her türlü harekeyi alabilirken bazı özelliklerinden ötürü bir takım isimler esre ve tenvin gibi bazı değişimleri kabul etmemektedirler. Bunun için de yine bu bölümde munsarîf ve gayr-ı munsarîf kelimeler incelenecektir.

Bu çerçevede öncelikle konuya yönelik genel bir tablo verilecek, bu tablonun izahı yapılarak konu anlatılacak, ardından bir metin ve söz konusu metnin tahlili ile devam edilecek, konunun daha iyi anlaşılması için detaylı alıştırmalar ve örnek sorularla bölüm sonlandırılacaktır.

BİRİNCİ KISIM

KONU YA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

I. İRAB DURUMUNA GÖRE İSİMLER: MAKSÛR, MANKÛS VE MEMDÛD KELİMELELER

Daha önce zikri geçen takdîri i'râb konusunu daha iyi kavrayabilmek için son harflerine göre kelime çeşitlerini iyi anlamak gerekmektedir. Biz de burada önce ana hatlarıyla son harflerine göre kelime çeşitlerini ele almak istiyoruz.

İsimler çeşitli açılardan tasnif edilebilir.³ Ancak konu i'râb olunca isimleri manasına göre değil de lafzına (harf ve harekesine) göre tasnif etmek yerinde olur.

LAFZINA (HARF VE HAREKESİNE) GÖRE						
SON HARFİNE GÖRE				SONUNUN DEĞİŞİP DEĞİŞMEMESİNE GÖRE		
Sahih	Menkûs	Maksûr	Memdûd	MU'RAB		MEBNÎ ⁴
كَاتِبٌ	القَاضِي \ قَاضٍ	العَصَا \ عَصَا	الصَّحْرَاءُ	Munsarif	Gayr-1 Munsarif	
كَاتِبَةٌ	المُفْتِي \ مُفْتٍ	الْفَتَى \ فَتَى	حَسَنَاءُ		-آمنة، مريم	-Zamirler
قَلَمٌ	المُشْتَرِي \ مُشْتَرٍ	المُصْطَفَى / مُصْطَفَى	قِرَاءٌ،	حَجْرٌ، رَجُلٌ	-إبراهيم آدم	-İsm-i İşaretler
	رِ			عَيْنٌ	-أحمد، يزيد	-İsm-i Mevsuller
				كَاتِبٌ مَعْلُومٌ	-عطشان،	-Soru İsimleri
				أَشْجَارٌ بُيُوتٌ	ريان، سلمى،	-Şart İsimleri
				صَادِقَانِ	-حمراء شعراء	-Bazı Zarflar
				صَادِقُونَ	-مصاييح،	
					قناديل	

A. SON HARFLERİNE GÖRE KELİMELERİN ÇEŞİTLERİ

Arapça'da isimler farklı açılardan çeşitli özelliklerine göre taksim edilir. Nahiv ilminde daha çok i'râb üzerinde durulur ve bu da kelimenin sonundaki hareke veya harf üzerinde meydana geldiği için bu bölümde isimler son harfîne göre taksîm edilecektir.

Son harflerine göre kelimeler irab bakımından dört gruba ayrılır:

³ Bir isim farklı açılardan farklı karelerde yer alabilir. İsimler daha başka açılardan da tasnif edilebilir. Ancak bu tabloda temel taksimatla iktifa ediyoruz.

⁴ Cümle içindeki konumuna göre değişime uğramayan kelimeler. Bunlar Nahiv ilminin konusudur. Sarf İlmi bunlardan bahsetmez. Ama biz kısaca işaretleyeceğiz.

1. **Sahîh İsim** (الاسم الصحيح): Sonunda illet harfî olmayan mu'râb isimler "sahîh" kabul edilir. Örnek: امرأةٌ، رجلٌ، فصلٌ، كتابٌ، قلمٌ gibi. Bu tür isimlerin i'râbları lafzidir. Lafzi irab grubunda değerlendirilir.

2. Menkûs Kelimeler:

a. Menkûs İsim (الاسم المنقوص): Sonunda, yâ harfî bulunup, bu yâ harfinden önceki harfin meksûr olduğu (ي) mu'râb isimlere "menkûs" isimler denir. Örnek: الباكي/بَاكِ، الراعي/رَاعٍ، الغازي/غَازٍ gibi. Bu tür isimlerin ref ve cer hali takdîrî; nasb hali ise lafzidir.

Ref Hali	Nasb Hali	Cezim Hali
جَاءَ الْقَاضِي	رَأَيْتُ الْقَاضِي	مَرَرْتُ بِالْقَاضِي

b. Sonunda vâv veya yâ harfî bulunup, bu harflerden önceki harfin meksûr veya mazmûm olduğu (يُـ / يُـ) fiiller de ref hali takdiri; nasb ve cezim hali lafzîdir.

Ref Hali	Nasb Hali	Cezim Hali
يَدْعُو - يَمْشِي	لَنْ يَدْعُوَ لَنْ يَمْشِي	لَمْ يَدْعُ لَمْ يَمْشِ

3. Maksûr Kelimeler

a. Maksûr İsimler (الاسم المقصور): Sonunda elif harfî bulunan mu'râb isimlere "maksûr" isimler denir. Örnek: العَصَا/عَصَا، المُسْتَشْفَى/مُسْتَشْفَى gibi. Bu tip isimlerin sonundaki elif harfinin hareke özürülü olması sebebiyle bu isimlerde i'râb alâmetleri görülmez.

Ref Hali	Nasb Hali	Cezim Hali
جَاءَ الْفَتَى	رَأَيْتُ الْفَتَى	مَرَرْتُ بِالْفَتَى

b. Sonunda elif harfî bulunan muzari fillerin de ref ve nasb hali takdîrî; cezim hali ise lafzidir.

Ref Hali	Nasb Hali	Cezim Hali
يَرْضَى - يَنْسَى - يَخْشَى	أَنْ يَرْضَى - لَنْ يَنْسَى - كَيْ يَخْشَى	لَمْ يَرْضَ - لَيْنَسَ - لَا يَخْشَ

4. Memdûd İsim (الاسم الممدود): Sonunda hemze, hemzedden önce ise kelimenin aslından olmayan bir elif harfinin bulunduğu (ءاء) mu'râb isimlere “memdûd” isimler denir. Örnek: الْقُرَاءُ/فُرَاءُ، الصَّحْرَاءُ/صَحْرَاءُ gibi. Bu tür isimlerin irabları lafzidir. Lafzi irab grubunda değerlendirilir. (Not: ماءٌ gibi kelimeler ise memdûd değildir. Çünkü hemzedden önceki elif zâid olmayıp kelimenin aslındandır.)

Ref Hali	Nasb Hali	Cezim Hali
هَذِهِ سَمَاءٌ	رَأَيْتُ السَّمَاءَ	الطَّائِرَةُ فِي السَّمَاءِ

B. SON HARFİNE GÖRE KELİMELERİN İ'RÂB DURUMLARI

1. Ref Alametleri Mukadder Damme Olanlar

Kelime sonlarında herhangi bir engel nedeniyle görünmeyen ve fakat bizim olduğunu var kabul ettiğimiz ötrelere **mukadder damme** denilir. Aşağıdaki kelime tipleri mukadder damme ile merfû' olurlar. Yani bunların ref alâmeti mukadder, yani görünmeyen, ancak var kabul edilen dammedir.

a. Maksûr isimler: بُشْرَى، سَلْمَى، الْمُصْطَفَى، لَيْلَى gibi. Bu tip isimler ref alâmetlerini sondaki elif harfinin hareke özürülü olması dolayısıyla gösteremezler.

Not: Nekra yani Lam-u Ta'rîf almadıkları ve muzaf olmadıkları zaman bu tür kelimelerin sonu iki türlü okunur:

a-1) Müennes özel isim veya sıfat olanlar ile elif-i maksûrası sonradan ilave olup aslından olmayan kelimelerin sonu tenvin almaz. Örnek: لَيْلَى، سَلْمَى، بُشْرَى، عُلْيَا، سُفْلَى، صُغْرَى gibi.

a-2) Cins isim olup sonundaki elif-i maksûrası / illet harfi de kelimenin aslından ise nekra halinde kelime tenvin (iki üstün) alabilir. Ancak asla iki ötre ve iki esre almazlar. Örnek: مُسْتَشْفَى، فَتَى، هُدَى، عَصَا، هُدَى، فَتَى، مُسْتَشْفَى gibi.

b. Mankûs isimler: Öncesi kesralı şeddesiz yâ ile biten isimlerdir. الْقَاضِي، الرَّاضِي، الْهَادِي gibi. Bu tip isimler ref alâmetlerini dile ağır geldiği için, başka bir deyişle telaffuz zorluğu yüzünden gösteremezler. Çünkü “vâv” ve “yâ” harfleri kelimenin sonunda “damme” ve “kesra” alamazlar. Nekra durumunda sonlarındaki yâ düşer, onun yerine öncesindeki kesra çift hale getirilir. هَادٍ، رَامٍ، نَادٍ gibi.

c. **Mütekellim yâ'sına muzâf olan isimler:** Yâu'l-mütekellim olarak bilinen birinci tekil iyelik zamirinin hemen öncesinde gelip ona muzaf olan isimlerdir. **أَبِي، أُمِّي، خَالِي** gibi. Mütekellim yâ'sı makablini (öncesini) mutlaka kesra ister. O yüzden mütekellim yâ'sına bitişen isimler merfû' olsalar da sonlarına kesra almak zorunda oldukları için sonlarındaki damme görülmez.

d. **Sonu illetli muzari fiiller:** ا، ي، و، harflerinden herhangi biri ile biten fiillerdir. **يَدْعُو، يَمْشِي، يَرْضَى** gibi. Bu tip fiiller ref alâmetlerini hem dile ağır geldiği (sikal), hem de son harfin o harekeye karşı mazeretli olması (taazzür) nedeniyle gösteremezler. İlk üç maddede illet harfleriyle ilgili söylenen kurallar bunlar için de geçerlidir.

Dikkat! Sonuna zamir bitişen kelimeler veya sonu illetli fiiller asla maksûr veya mankûs isim sanılmamalıdır.

2. Nasb Alametleri Mukadder Fetha Olanlar

Kelime sonlarında herhangi bir engel nedeniyle görünmeyen ve fakat bizim olduğunu var kabul ettiğimiz üstünlere bu ad verilir. Aşağıdaki kelime tipleri mukadder fetha ile mansûb olurlar. Yani bunların nasb alâmeti mukadder (görünmeyen, ancak var kabul edilen) fethadır.

a. **Maksûr isimler:** el-elifu'l-maksûra (harf-i med elifi) ile biten isimlerdir. **لَيْلَى** gibi. Bu tip isimlerin sonundaki elif harfinin hareke özürülü olması dolayısıyla nasb alâmetleri görülmez.

Örnek: **رَأَيْتُ الْفَتَى فِي الْمَسْجِدِ** (Genci mescitte gördüm) cümlesindeki **الْفَتَى** kelimesindeki gibi.

Not: Sonu sahih, memdûd ve mankûs olan isimler fetha harekesini alabilirler.

b. **Sonunda elif olan muzari fiiller:** Son harfi elif olan nâkıs ve lefif fiillerdir. Bu tip fiillerin sonundaki elif harfinin hareke özürülü olması sebebiyle nasb alâmetleri görülmez.

Örnek: **وَلَنْ تَرْضَى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارَى** (Yahudi ve Hristiyanlar senden asla razı olmayacaktır.) [Bakara 2/120] ayetindeki **تَرْضَى** gibi.

c. Mütekellim Yâ'sına Muzâf Olan İsimler:

Örnek: **رَأَيْتُ ابْنِي** (Oğlumu gördüm), **وَجَدْتُ كِتَابِي** (Kitabımı buldum) ifadelerinde altı çizili kelimelerde olduğu gibi.

3. Cer Alametleri Mukadder Kesra Olanlar

Kelimenin sonundaki bir özürden veya ağır geldiğinden ötürü gözükemeyen ama bizim var kabul ettiğimiz kesra aşağıdaki isim türlerinde meydana gelir.

a. Maksûr ve Mankûs İsimler:

Örnek: مَرَرْتُ بِالْقَوَاعِي (Hâkime uğradım), الْمُسْتَشْفَى (Hastaneye gittim) ifadelerinde altı çizili kelimelerde olduğu gibi.

b. Mütekellim Yâ'sına Muzâf Olan İsimler:

Örnek: أَعْجَبْتُ بِنَفْسِي (Kendimi beğendim), سَلَّمْتُ عَلَى أَسَاتِدِي (Hocama selam verdim) ifadelerinde altı çizili kelimelerde olduğu gibi.

Not: Takdiri irabı ortaya çıkaran 3 sebep vardır:

1) Teazzur (İmkânsızlık): Bu maksûr isimlerde ve sonu illetli fiillerde olur. Sonu yukarı doğru (fetha/üstün ile) uzatmalı olan isimlerin sonunda i'râb hiçbir zaman gözükemeyen ve bunların i'râbı takdîri olur.

Böyle sonunda elif-i maksûra bulunan muzari fiillerin de raf' ve nasb halleri takdîri olmakla birlikte cezm hallerinde illet harfî düşer, bu da açıkça gözüktür. Yani cezm halleri takdîri değil, lafzidir.

2) İstiskal (Ağırılık ve Zorluk): Bu mankûs isimlerde ve yine sonu illetli fiillerde olur. Sonu aşağı doğru (kesra/esra ile) uzatmalı olan isimlerin sonu fetha alabilse de damme ve kesra ağır geldiği için bu kelimelerin merf'û' ve mecrûr halleri takdîren i'râb edilir.

Böyle sonunda önü kesralı uzatma harfî ye bulunan muzari fiillerin de raf' takdîri olmakla birlikte nasb hallerinde fetha alırlar, cezm hallerinde ise illet harfî düşer, bu da açıkça gözüktür. Yani bu tür illetli muzarilerin nasb ve cezm halleri takdîri değil, lafzidir.

3) Münasebet (Uyum ve Uygunluk): Mütekellim yâ'sı öncesini esre ister. Ona bitişen kelimelerin sonu da esreli olup i'râbı takdîri olur.

Not: Mütekellim Yâ'sı fiile bitişirse fiil ile zamîrin arasına "Nûnu'l-Vikâye" denilen bir nûn getirilir.

SONU UZATMALI İSİMLERİN İ'RÂBINA TOPLU BAKIŞ

MECRÛR/EDATLI	MANSÛB	MERFÛ	TÜRÜ/CİNSİ
رَضِيْتُ عَنِ الْفَتَى.	نَجَّيْتُ الْفَتَى مِنَ الْغَرَقِ.	نَجَا الْفَتَى مِنَ الْغَرَقِ.	الْفَتَى Genç, yiğit
إِتَّكَأْتُ عَلَى الْعَصَا.	أَضَعْتُ الْعَصَا.	ضَاعَتِ الْعَصَا.	الْعَصَا Değnek, sopa
نَظَرْتُ إِلَى الْجَائِي.	حَبَسْتُ الْجَائِي.	فَرَّ الْجَائِي.	الْجَائِي Cânî, suçlu
قُمْنَا إِجْلَالًا لِلْقَاضِي.	نَحَرَّمُ الْقَاضِي.	عَدَلَ الْقَاضِي.	الْقَاضِي Hâkim, yargıç
سَلَّمْتُ عَلَى أَبِي.	رَأَيْتُ أَبِي.	جَاءَ أَبِي.	أَبٌ / أَبِي Babam / baba
مَرَرْتُ بِرَوْحِي.	عَرَفْتُ رَوْحِي.	حَضَرَ رَوْحِي.	رَوْحٌ / رَوْحِي Eşim / Eş

Not-1: İlet harfi (vav, yâ) harekeli, makabli meftûh (öncesi üstün) ise illet harfi elif kalb olunur (uzatmaya çevrilir). Sonunda harekesi gizli olur. Bu yüzden maksûr isimlerin sonu her zaman takdîren i'râb alır.

Not-2: İsimlerin sonunda illet harfleri (elif, vav, ya); damme/ötre ve kesra/esra hareketlerini kabul etmezler. Böyle mankûs kelimelerin merfû' halleri takdîrî olur. Ancak illet harfinin öncesi de fetha değilse kendisi fetha/üstün alabilir. Böyle kelimelerin mansûb' halleri lafzan i'râb edilir.

SON HARFLERİNE GÖRE İSİMLERİN MARİFE HALLERİ VE İRABLARI

İRAB DURUMLARI	MECRÛR	MANSÛB	MERFÛ
Bu tür isimler sonlarına ötre ve esre alamazken üstün alabilirler. Merfû' ve Mecrûr halleri takdîren olurken; mansûb halleri lafzen olur.	فِي الْوَادِي أَنْعَامٌ كَثِيرَةٌ. مَرَرْتُ بِالْقَاضِي. نَظَرْتُ إِلَى الرَّاعِي. آمَنَّا بِالْمُنَادِي.	إِنَّ الْوَادِيَّ وَاسِعٌ. رَأَيْتُ الْقَاضِي. أَكْرَمْتُ الرَّاعِي. سَمِعْنَا الْمُنَادِي.	الْوَادِي وَاسِعٌ. عَدَلَ الْقَاضِي. جَاءَ الرَّاعِي. نَادَى الْمُنَادِي.

Bu tür isimler sonlarına hiçbir hareke alamazlar. Bütün i'râb halleri takdiren olur.	لِلْفَتَى مَالٌ كَثِيرٌ. نَظَرْتُ إِلَى الْمَلْهَى. رَقَدْتُ عَلَى الثَّرَى. نَتَحَدَّثُ عَنِ الذِّكْرَى.	إِنَّ الْفَتَى ذَكِيٌّ. دَخَلْتُ الْمَلْهَى. افْتَرَشْتُ الثَّرَى. نُحِبُّ الذِّكْرَى.	الْفَتَى ذَكِيٌّ. بُنَى الْمَلْهَى. جَفَّ الثَّرَى. يَحْسُنُ الذِّكْرَى.	Maksûr isimler
Bu tür isimler sahih isimler gibidir. Sonlarına tüm hareketleri alabilirler. Bütün i'râb halleri lafzen olur.	فِي الصَّحْرَاءِ مَاءٌ قَلِيلٌ. مَسَّخْتُ وَجْهِي بِالْكِسَاءِ. سَلَّمْتُ عَلَى الْقُرَاءِ.	إِنَّ الصَّحْرَاءَ وَاسِعَةٌ. وَجَدْتُ الْكِسَاءَ. احْتَرَمْتُ الْقُرَاءَ.	الصحراءُ وَاسِعَةٌ. ضَاعَ الْكِسَاءُ. حَضَرَ الْقُرَاءُ.	Memdûd isimler

SON HARFLERİNE GÖRE İSİMLERİN NEKRA HALLERİ VE İRABLARI

İRAB DURUMLARI	MECRÛR	MANSÛB	MERFÛ	
Bu tür isimler nekra olduklarında sonlarındaki harkeyle birlikte illet harfi düşer. Ancak mansûb halinde hiç bir şey düşmez. İ'râbı lafzen olur.	فِي وَادٍ وَاسِعٍ أَنْعَامٌ كَثِيرَةٌ. مَرَرْتُ بِقَاضٍ عَادِلٍ. نَظَرْتُ إِلَى رَاعٍ مَاهِرٍ. آمَنَّا بِمُنَادٍ يُنَادِي لِلْإِيمَانِ.	إِنَّ فِي الْأَرْضِ وَادِيًا وَاسِعًا. رَأَيْتُ قَاضِيًا عَادِلًا. أَكْرَمْتُ رَاعِيًا مَاهِرًا. سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِي لِلْإِيمَانِ.	هَنَّاكَ وَادٍ وَاسِعٌ. حَكَمَ قَاضٍ عَادِلٌ. جَاءَنَا رَاعٍ مَاهِرٌ. نَادَى مُنَادٍ دَاعٍ مُؤْمِنٌ.	Mankûs isimler
Bu tür isimler sonlarında hep çift fetha (tenvin) bulunur. Ancak sondaki illet harfi ilave ise kelime gayr-1 munsarîf olup cer ve tenvin kabul etmez.	لِلْفَتَى ذَكِيٌّ عَلِمَ نَافِعٌ. نَظَرْتُ إِلَى مَلْهَى. سَلَّمْنَا عَلَى فَتَى.	إِنَّ فِي حَيَاتِنَا فَتَى ذَكِيًّا. دَخَلْتُ مَلْهَى. سَمِعْنَا فَتَى.	عِنْدَنَا فَتَى ذَكِيٌّ. بُنَى مَلْهَى. جَاءَنَا فَتَى.	Maksûr isimler
Bu tür isimler sahih isimler gibidir. Ancak sondaki Elîf-i Memdûde ilave ise kelime gayr-1 munsarîf olup cer ve tenvin kabul etmez.	فِي صَحْرَاءٍ وَاسِعَةٍ مَاءٌ قَلِيلٌ. مَسَّخْتُ يَدِي بِكِسَاءٍ جَدِيدٍ. سَلَّمْتُ عَلَى قُرَاءٍ عَالِمِينَ.	إِنَّ فِيهَا صَحْرَاءً وَاسِعَةً. وَجَدْتُ كِسَاءً جَمِيلًا. احْتَرَمْتُ قُرَاءً عَالِمِينَ.	فِي الْأَرْضِ صَحْرَاءُ وَاسِعَةٌ. ضَاعَ كِسَاءٌ جَمِيلٌ. حَضَرَ قُرَاءٌ عَالِمُونَ.	Memdûd isimler

SONU İLLETLİ FİLLERİN İRABI

MUZÂRİ MECZÛM	MUZÂRİ MANSÛB	MUZÂRİ MERFÛ	MÂZİSİ
۱- لَمْ يَتَغَدَّ الْغَلَامُ	۱- أَوْدُ أَنْ يَتَغَدَّى الْغَلَامُ	۱- يَتَغَدَّى الْغَلَامُ	تَغَدَّى Beslendi.
۲- لَمْ أَحْشَ الْبَرْدَ	۲- يَجِبُ أَنْ أَحْشَى الْبَرْدَ	۲- أَحْشَى الْبَرْدَ	حَشِيَ Korktu, ürperdi.
۳- لَا تَنْسَ وَعَدَكَ	۳- لَنْ تَنْسَى وَعَدَكَ	۳- لِمَاذَا تَنْسَى وَعَدَكَ	نَسِيَ Unuttu.
۴- لَا تَدْنُ مِنَ الْكَبِشِ	۴- أَخَافُ أَنْ تَدْنُو مِنَ الْكَبِشِ	۴- أَنْتَ تَدْنُو مِنَ الْكَبِشِ	دَنَا مِنْ... Yaklaştı.
۵- لَمْ يَصْفُ الْجُوُّ	۵- يَسُرُّنِي أَنْ يَصْفُوَ الْجُوُّ	۵- يَصْفُوَ الْجُوُّ	صَفَا Arı, duru, net, ber-rak oldu.
۶- لَمْ يَعُدْ الْحِصَانُ	۶- لَنْ يَعْدُوَ الْحِصَانُ	۶- يَعْدُوَ الْحِصَانُ	عَدَا Koştı.
۷- لَمْ أَشْتَهَ الطَّعَامَ	۷- لَنْ أَشْتَهِيَ الطَّعَامَ	۷- أَشْتَهِيَ الطَّعَامَ	إِشْتَهَى İştahı çekti, arzuladı.
۸- لَمْ يَجْرِ الْمَاءُ	۸- أُحِبُّ أَنْ يَجْرِيَ الْمَاءُ	۸- يَجْرِي الْمَاءُ	جَرَى Aktı, koştı, hızlı gitti.

II. MUNSARIF VE GAYR-I MUNSARIF İSİMLER (الاسم المنصرف وغير المنصرف)

1- MUNSARIF İSİMLER: Bir kelime cümle içindeki konumuna ve durumuna göre sonuna her harekeyi alabiliyorsa o kelimeye **munsarîf** denir. Bu kelimelerin sonlarına tenvin de gelebilir, Kesra de gelebilir. Normalde ve genelde müfred (tekil) ve cem-i mükesser (düzensiz çoğul) isimler böyledir. **أَوْلَادٌ/ كُتُبٌ/ رَسُولٌ/ مُعَلِّمٌ** vb. kelimeler. Bunların;

- a) Ref' Alâmetleri: Zamme (Özne vb. durumunda ötre ile harekelenirler.)
- b) Nasb Alâmetleri: Fetha (Nesne vb. durumunda üstün ile harekelenirler.)
- c) Cer Alâmetleri: Kesra (Başına harf-i cer denilen edatlar geldiğinde esre ile harekelenirler.)

Ancak bu kelimelerin başında “el” takısı varsa, tek hareke; yoksa çift hareke (tenvin) alırlar.

-Bir <u>öğretmen</u> sınıfa geldi. -Hz. <u>Peygamber</u> (s.a.s.), bize geldi.	حَضَرَ مُعَلِّمٌ إِلَى الصَّفِّ جَاءَنَا الرَّسُولُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
-Öğrenci <u>öğretmeni</u> sınıfta gördü. -Hz. <u>Peygamberi</u> (s.a.s.) tasdik ettik.	رَأَى التِّلْمِيذُ مُعَلِّمًا فِي الصَّفِّ صَدَّقْنَا الرَّسُولَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
-Öğrenci <u>öğretmene</u> selam verdi. -Hz. <u>Peygambere</u> (s.a.s.) iman ettik.	سَلَّمَ التِّلْمِيذُ عَلَى مُعَلِّمٍ آمَنَّا بِالرَّسُولِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

2- GAYR-İ MUNSARIF İSİMLER: Bazı nedenlerden dolayı sonuna esre ve tenvin almayan isimlere **gayr-i munsarîf** denir. Bunlar esre yerine fetha alırlar.

Bunların üç hali (ref-nasb-cer) iki hareke ile olduğu için irabları nâkıstır:

- Ref alâmetleri: Zamme
- Nasb alâmetleri: Fetha
- Cer alâmetleri: Fetha ile olur.

-Âişe sınıfa geldi. -Ahmed (a.s.) bize geldi.	حَضَرَتْ عَائِشَةُ إِلَى الصَّفِّ جَاءَنَا أَحْمَدُ عَلَيْهِ السَّلَامُ
-Öğretmen Âişe’yi sınıfta gördü. -Ahmed (a.s.)’i tasdik ettik.	رَأَى الْمُعَلِّمُ عَائِشَةَ فِي الصَّفِّ صَدَّقْنَا أَحْمَدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
-Müdür Âişe’ye selam verdi. -Ahmed (a.s.)’e iman ettik.	سَلَّمَ الْمُدِيرُ عَلَى عَائِشَةَ. آمَنَّا بِأَحْمَدَ عَلَيْهِ السَّلَامُ

İSİMLER NİÇİN GAYR-I MUNSARIF OLUR?

Arapçada bazı isimlerin bazı özellikleri ve ayrıcalıklı durumları (illetleri) vardır. İsimlerde böyle illet sayılabilecek **dokuz özel durum** vardır. Bu dokuz illetten (özel-likten) ikisi bir isimde toplanırsa ya da iki illet yerine geçebilen bir illet olursa o isme **gayr-ı munsarîf** denir ve o isim kesre ve tenvin almaz. Mesela عَائِشَةُ (Ayşe) kelimesi hem müennes (dişi) hem alem (özel isim) olduğu için; أَحْمَدُ (Ahmed) kelimesi ise hem özel isim hem de fiil kalıbında olduğu için cer ve tenvin kabul etmez.

DOKUZ İLLET NEDİR?

1. Müennes - Alem İsim عَلَمٌ مُؤَنَّتٌ : Müennes/Dişil veya müenneslik alameti taşıyan özel isim olması. Sonunda dişilik alameti olan erkek isimleri ile, köy, kabile, şehir ve ülke isimleri de dişil sayılır.

دِمَشْقُ	مَكَّةُ	طَلْحَةُ	حَمْرَةَ	سَعَادُ	زَيْنَبُ	فَاطِمَةُ	عَائِشَةُ	خَدِيجَةُ
----------	---------	----------	----------	---------	----------	-----------	-----------	-----------

2. ‘Ucme - Özel İsim (أَعْجَمِيٌّ) عَلَمٌ عَجَمَةٌ : Arapçaya yabancı dilden geçen özel isim olmak.⁵

نَابُولِيُونُ	سُقْرَاطُ	رَمْسِيْسُ	يَعْقُوبُ	إِسْحَاقُ	إِدْرِيْسُ	إِبْرَاهِيْمُ	هَارُونُ	آدَمُ
---------------	-----------	------------	-----------	-----------	------------	---------------	----------	-------

3. Terkîb-i Mezcî/Birleşik - Özel İsim عَلَمٌ مُرَكَّبٌ مَرْجِيٌّ : Bir özel ismin iki kelimenin birleşmesinden oluşması.

مَعْدِيكِرْبُ	بَيْتِلْحَمُ	نِيُو يُوْرَكُ	قَهْرَمَانُ مَرْعَشُ	غَازِي عَيْنْتَابُ	بَعْلَبَكُ	بُوْر سَعِيْدُ	حَضْرَ مَوْتُ
---------------	--------------	----------------	----------------------	--------------------	------------	----------------	---------------

4. Bir Özel İsmın Sonunda Zâid “Elif+Nun” bulunması عَلَمٌ مَحْتَوِّمٌ بِأَلِفٍ وَنُونٍ زَائِدَتَيْنِ : Bir özel ismin sonunda kelimenin kök harflerinden/aslından olmayan zâid “elif + nun” “ان” harflerinin bulunması.

Hem Özel İsim hem de Elif+Nun var.	عَدْنَانُ	عَفَّانُ	سَلِيْمَانُ	عُثْمَانُ	سَلْمَانُ	مَرْوَانُ	رَمَضَانُ	شَعْبَانُ
		حَسَّانُ	عَطْفَانُ	وَرْدَانُ	عِمْرَانُ	نُعْمَانُ	لُقْمَانُ	رِضْوَانُ

5. Vezn-i Fiil Özel İsim عَلَمٌ عَلَى وَزْنِ الْفِعْلِ : Bir özel ismin genellikle fiillere (mazi, muzari veya emir fiili) has bir kalıpta olması.

Hem Özel İsim hem de fiil kalıbında	سَمْرُ	يَثْرُبُ	يَجِي	يَزِيْدُ	أَحْمَدُ
-------------------------------------	--------	----------	-------	----------	----------

⁵ Yabancı isimler de üç harfli olup ortası da sakın olursa munsarîf olurlar. Yani cer ve tenvin alırlar. Nûh, Hûd ve Lut gibi. Şuara 26/106; Hûd 11/50; Ankebut 29/26. vb. ayetlere bkz.)

6. ‘Udul Özel İsim فُعْلٌ عَلِيٌّ وَزْنٌ : Bir özel ismin asıl kalıbından çıkıp, (fualu فُعْلٌ şeklinde) değişime uğramış olması.

عَمْرٌ (عَامِرٌ)	زُفْرٌ	قُرْحٌ	زُحْلٌ	مُضْرٌ	هُبْلٌ	جُحَا
------------------	--------	--------	--------	--------	--------	-------

7. VASF / Na't الوَصْفُ : Bir kelimenin sıfat olması.

Müennesi فَعْلَى şeklinde gelen فَعْلَانُ veznindeki sıfat-1 müşebbeheler.	عَضْبَانٌ (عَضْبَى)		عَطْشَانٌ (عَطْشَى)			جَوْعَانٌ (جَوْعَى)		شَبَعَانٌ (شَبَعَى)			
	Kızgın		Susuz			Aç		Tok			
مُفَعَّلٌ vezninde bulunan isim-i tafdil ve sıfat-1 müşebbeheler	تَعْبَانٌ (تَعْبَى)		زَعْلَانٌ (زَعْلَى)			كُذْبَانٌ (كُذْبَى)		سُكْرَانٌ (سُكْرَى)			
	Yorgun		Dargın			Yalancı		Sarhoş			
فُعْلٌ ve مَفْعَلٌ vezinlerinde bulunan üleştirme sayıları.	سِفَات-1 مُمُشَبَّبَه		سِفَات-1 مُمُشَبَّبَه			إِسْم-ي تَافْدِيل			إِسْم-ي تَافْدِيل		
	أَصْفَرٌ	أَزْرَقٌ	أَحْمَرٌ	أَسْوَدٌ	أَبْيَضٌ	أَطْوَلٌ	أَنْدَرٌ	أَشْهَرٌ	أَكْثَرٌ	أَفْضَلٌ	أَكْبَرٌ
	Sarı	Mavi	Kırmızı	Siyah	Beyaz	En uzun	En nadir	En meşhur	En çok	En faziletli	En büyük
فُعْلٌ ve مَفْعَلٌ vezinlerinde bulunan üleştirme sayıları.	مَرْبَعٌ	رَبَاعٌ	مَثَلَتٌ	ثَلَاثٌ	مِثْنِي	ثَنَاءٌ	مَوْحَدٌ	أَحَادٌ			
	Dörder		Üçer			İkişer			Birer		

8. Müenneslik/Dişillik التَّنْيِثُ : Bir kelime müennes ise sonunda ister “yuvarlak tâ (ة)” bulunsun ister bulunmasın bu bir illettir.⁶ Bir kelimenin sonunda dişilik alametlerinden zâid elif-i maksura denilen ye (ي) şeklindeki elif ve elif-i memdûde (اء) bulunursa o kelime direkt gayr-i munsarîf olur.⁷

ذِكْرَى	حُسْنَى	كُبْرَى	صُغْرَى	حُبْلَى	بُشْرَى	سَلْمَى	سَلْوَى	عَطْشَى	جَوْعَى
Hatıra	Güzel	En büyük	En küçük	Gebe	Müşde	Barışçı	Bıldırcın	Susuz	Aç
عَلَمَاءُ	أَشْقَاءُ	أَوْلِيَاءُ	أَصْدِقَاءُ	سَوْدَاءُ	حَمْرَاءُ	خَضْرَاءُ	صَحْرَاءُ	حَسَنَاءُ	زَهْرَاءُ
Bilginler	İkizler	Dostlar	Arkadaşlar	Siyah	Kırmızı	Yeşil	Çöl	Güzel	Parlak

⁶ Dişil ve özel bir isim üç harfli olup ortası da sakın olursa munsarîf ve gayr-ı munsarîf olabilir: R’ad, Mısır, Hind vb.

⁷ Ancak kelimenin sonundaki “elif-i maksura” dişilik alameti değilse problem teşkil etmez ve o kelime de gayr-i munsarîf olmaz. فَيِّ مَلْهُيِّ مُسْتَدْعَى gibi kelimeler böyledir. Yine kelimenin sonundaki elif-i memdude kelimenin aslından ise (بِنَاءِ سَمَاءِ) ya da “yâ” veya “vav” harfinden dönüşmüş (بِنَاءِ سَمَاءِ) ise bunlar da gayr-i munsarîf oluşturmak için birer illet sayılmazlar. (Bunlar için bkz. Mehmed Talu, Sarf İlmi, s. 82-83; 93/3. Madde.)

9. Sîga-i Müntehe'l-Cümû'/Son Çoğul Kalıbındaki İsimler الأسماء على صيغة مُنتَهَى

الجموع:

Bu cemiler, مَفَاعِلُ Mefâil, مَفَاعِيلُ Mefâil ve أَفَاعِلُ Efâil gibi cemi elifinden sonra iki harf veya ortası sâkin olan üç harfin bulunduğu cemi kalıplarıdır.

عَصَافِيرُ	شَوَارِعُ	رَسَائِلُ	أَفَاضِلُ	نَوَافِدُ	مَسَاطِرُ	مَفَاتِيحُ	مَسَاكِينُ	مَسَاجِدُ	مَدَارِسُ
Serçeler	Caddeler	Mektuplar	En üstünler	Pencereler	Cetveller	Anahtarlar	Fakirler	Camiler	Okullar

Not: Bu özellikler ya da illetlerden birinin bir isimde bulunması o ismin gayr-i munsarîf oluşuna yetmez. En az iki illet olması gerekir. Ancak 9. maddedeki çoğul kalıbı ile elif-i maksura ve elif-i memdûde tek başına yeterli (iki illet yerine geçen) bir illet/sebeptir.

GAYRİ MUNSARİF KELİMELERİN MUNSARİFE DÖNÜŞMESİ

Gayr-i munsarîf olan kelimeler normalde esre almazlar. Ancak bu kelimeler muzâf olur ya da başlarına “el” takısı gelirse o zaman munsarîf olup esre alabilirler.

Muzaf / İsim Tamlaması	El Takılı	El Takısız
نَفْتَحُ الْأَبْوَابَ بِمَفَاتِيحِ الْخَادِمِ	نَفْتَحُ الْأَبْوَابَ بِالْمَفَاتِيحِ	نَفْتَحُ الْأَبْوَابَ بِمَفَاتِيحِ
Kapıları hizmetçinin anahtarlarıyla açarız.	Kapıları (belirli) anahtarlarla açarız.	Kapıları (bir takım) anahtarlarla açarız.
صَلَّيْنَا فِي مَسَاجِدِ الْمَدِينَةِ	صَلَّيْنَا فِي الْمَسَاجِدِ الْكَبِيرَةِ	صَلَّيْنَا فِي مَسَاجِدِ كَبِيرَةٍ
Şehrin camilerinde namaz kıldık.	Büyük camilerde namaz kıldık.	Büyük camilerde namaz kıldık.
سَلَّمْنَا عَلَى أَصْغَرِ الْأَوْلَادِ	سَلَّمْنَا عَلَى الْوَلَدِ الْأَصْغَرِ	سَلَّمْنَا عَلَى وُلْدِ أَصْغَرَ (أَصْغَرُ)
Çocukların en küçüğüne selam verdik.	En küçük çocuğa selam verdik.	En küçük bir çocuğa selam verdik.

BAZI CÜMLE TAHLİLLERİ

مَكَثَ سِنِمَارُ لَيْلِي وَ أَيَّامًا.

أَيَّامًا	و	لَيْلِي	سِنِمَارُ	اجْتَهَدَ
Fetha ile Mansûb	Atf Harfi	Mef'ûlun Fih Fetha ile Mansûb Gayr-ı Munsarif	Fâil Damme ile Merfû'	Mazi Fiil Fetha Üzere Mebnî
Ma'tuf		Ma'tufun Aleyh		

Anlamı: Sinimmar gece gündüz bekledi.

فِيهَا قِصَّةُ ذِي الْقَرْنَيْنِ الَّذِي طَافَ فِي مَشَارِقِ الْأَرْضِ وَمَغَارِبِهَا.

هَآ	مَغَارِبِ	وَ	الْأَرْضِ	مَشَارِقِ	فِي	طَافَ	الَّذِي	الْقَرْنَيْنِ	ذِي	قِصَّةُ	هَآ	هَآ	
Muzâfun İleyh Mecrûr Muttasıl Zamûr	Kesra ile Mecrûr	Atf / Raölac	Kesra ile Mecrûr Muzâfun İleyh	Kesra ile Mecrûr	Harf-i Cer	Fiil-i Mazi	İsm-i Mevsûl / Sıfat Sükûn Üzere Mebnî	Yâ ile Mecrûr (Teshiye) Muzâfun İleyh	Yâ ile Mecrûr (Esmâ-i Hamse) Muzâfun İleyh	Muzâf/Damme ile Merfû' Mibtada	Mecrûr Zamûr Sükûn Üzere Mebnî	Harf-i Cer Sükûn Üzere Mebnî	
	Muzâf			Mef'ûl ün Fîh		Gizli Fail (هو)							
	Mahal- len Mansûb			Mahal- len Mansûb		Sıla Cümlesi (Fiil Cüm- lesi) İ'râbtan Mahalli Yok							
Ma'tûf			Ma'tûfun Aleyh								Haber		

Manası: Orada (Kehf suresinde) yeryüzünün doğusunu ve batısını dolaşan Zülkarneyn'in hikâyesi vardır.

İKİNCİ KISIM KONUyla İLGİLİ METİN

الاسم المنون وغير المنون

الكثرة الغالبة من الأسماء يدخلها التنوين في حالات إعرابها كلها رفعاً ونصباً وجرّاً مثل (هذا طائرٌ - رأيت طائراً - نظرت إلى طائر) ويقال لهذا التنوين تنوين التمكين، وقد مر بك حال الأسماء المنبئية التي تلازم حالة واحدة ولا يدخلها تنوين التمكين، لكن هناك أسماء قليلة معربة غير منبئية تعامل بينَ بينَ: فلا يلحقها التنوين إلا في الضرورات الشعرية وما إليها، وتجر بفتحة بدل الكسرة في أغلب أحوالها، ولا تجر بكسرة إلا إذا دخلتها ((ال)) أو أُضيفت مثل ((أفضل)) تقول: (مررت برجلٍ أفضل منك) فإذا أضفتها أو عرّفتها جرّتها بالكسرة فتقول: (مررت بأفضل الرجال - مررت بالأفضل).

وتسمى هذه الأسماءُ بغير المنونة أو بالمنوعة من الصرف، وبغض قدماء النحاة يسميها: ((ما لا يُجرى)) ويسمى الأسماءُ المنونة: ((ما يُجرى)) فالصرف هنا والتنوين والإجراء اصطلاحات بمعنى واحد يراد بها التنوين والجر بالكسرة. وإليك ضوابط هذه الأسماء غير المنونة:

الأسماءُ غير المنونة ثلاثة: أعلام، وصفات، وما ختم بألف تأنيث أو كان على صيغة منتهى الجموع:
أ- فأما الأعلام فتمتنع في ستة مواضع:

مع العجمة، والتأنيث، وزيادة الألف والنون، والتركيب المزجي، ووزن الفعل، والعدل، وهذا بيانها:

1- إذا كانت أعجمية، تقول: قابل إبراهيمُ شمعونَ في إزمير. فإن كان العلم الأعجمي ثلاثياً ساكن الوسط نونَ لحقته تقول: اعتذر جاكُ إلى جرجِ أمس. ❁

وظاهر أن الاسم الأعجمي إذا لم يكن علماً في لغته لم يمنع من التنوين فلو سميت طفلاً بكلمة (لا لُون) التي تعني بالفرنسية (القمر) نونت الاسم فتقول: (مررت بلا لُونٍ يأكل).

وكذلك إن لم تقصد العلمية نونت، تقول مثلاً: (أقبل طنوسُ مع طنوسِ آخر) فطنوسُ الأولى علم ولذا لم تنون، أما الثانية فمعناها ((آخر يسمى بطنوس)) فهي عندك نكرة لا علم ولذا نونت.

2- إذا كانت مؤنثة الأصل مثل: (قدّمتُ نائلةً إلى سعادَ وأخيها طلحةَ هديةً)، سواءً أُسميت بها مذكراً أم مؤنثاً.

وجوّزوا تنوين الثلاثي الساكن الوسط منها مثل (دعد) تقول: (مررت بدعدِ صباحاً) ❁ ما لم يكن أعجمياً فقد التزموا منعه التنوين مثل: (سافرت روزُ من حمصَ قاصدةً إلى نيس).

وإذا كان تأنيث العلم عارضاً كالمصادر مثلاً: (وداد، نجاح) أو الأسماء المذكورة مثل (رباب) منعته التنوين إن سميت بها الإناث، ونونتها إن سميت بها الذكور تقول: (تجهّد ودادُ مع أخيها نجاح. سافر ودادُ مع أختيه ربابَ ونجاحَ أمس).

هذا ولا بدّ من مراعاة المعنى في أشباه ذلك كأسماء القبائل والبلاد، فالاسمان (تيمم وهذيل) مثلاً ينونونهما على اعتبار كل منهما اسماً لجدّ القبيلة وأن قبله مضافاً محذوفاً هو (بنو). فلما حذفت حل محلها في إعرابها المضاف إليه، ويمنعونهما التنوين على اعتبارهما اسمين لقبيلتين فيقولون: (أقبلت هذيلُ تحارب تيمماً) أو: (أقبلت هذيلُ تحارب تيمم)، فإذا ذكر المحذوف نون اسم القبيلة حتماً إن لم يكن ثمة مانع آخر فيقولون: (أقبلت بنو هذيلُ تحارب بني تيمم).

وكذلك أسماء البلاد والمواضع مثل: (جلجل، عكاظ) يبنونهما على معنى (المكان) وبنعوتهما على معنى (الأرض) أو البلدة.

3- مع زيادة الألف والنون مثل: عدنان، عمران، عثمان، غطفان.

4- مع التركيب المزجي وهو أن تعتبر الكلمتان كلمة واحدة فيبنى جزؤها الأول على الفتح ((كما مرّ بك ص172)) ويعرب الجزء الثاني إعراب الممنوع من الصرف: (لم يعرّج بختنصر على بعلبك ولا حضر موت).

5- إذا كان العلم على وزن خاص بالفعل أو يغلب فيه مثل: (تغلب، يزيد، شمر، أسعد، إصبع) تقول: (طاف يزيد وأسعد في قبائل تغلب وشمر ودئل وكليب وقريش).

ولك في الأعلام المنقولة عن الأفعال أن تعربها إعراب الاسم الذي لا ينصرف، أو تحكيها على حالها الذي نفلت عنه، والأول أكثر. وإن كان الفعل في أوله ألف وصل قطعتها عند التسمية بها، فإن سميت ب(اقطع، استغفر) تقول: (جاء إقطع واستغفر). فإن أردت الحكاية قلت (جاء اقطع واستغفر).

6- مع العدل، والعدل علة نظرية وذلك أن هناك خمسة عشر علماً وردت عن العرب غير منونة على وزن ((فعل))، و((فعل)) ليس في أوزان المشتقات القياسية، فافترضوا أن أصل صيغتها ((فاعل)) وأنهم عدلوا فيها عن ((فاعل)) إلى ((فعل)) فجعلوا ذلك مع العلمية علة المنع. والأعلام المعدولة هي:

((بُلع، ثعل، جشم، جحى، جمع، دلف، زحل، زفر، عصم، عمر، قثم، قزح، مضر، هذل، هبل)).
وألحقوا بها مؤكدات الجمع المؤنث وهي: ((جمع، كتع، بضع، بتع)) حين تقول: (قرأ الطالبات كلهن جمع، فأثبت عليهن جمع).

والعدل في هذه الأسماء الأربعة ظاهر غير نظري كما كان الحال في سابقاتها، لأن مؤنث أجمع: جمعاء، وجمعاء تجمع قياساً على جمعاءات لا على جمع *.

ب- وأما الصفات فتمتع مع ثلاثة أوزان:

أفعل فعلاء، فعلان فعلى، فَعَلْ أو فَعَال أو مَفْعَل:

1- تمتع الصفة إذا كانت على وزن أفعل الذي مؤنثه ((فعلاء)) مثل: أخضر، أعرج، تقول: (هذا رجلٌ أعرجٌ في حلة خضراء).

فإن كان مؤنث ((أفعل)) غير ((فعلاء)) نون مثل: (في القاعة رجلٌ أرمِلٌ إلى جانب امرأة أرملة). وكذلك (أرنب) و(أربع) منونان لأنهما اسمان لا صفتان *.

2- وإذا كانت على وزن ((فعلان)) الذي مؤنثه ((فعلى)) مثل: (عطشان، غضبان) تقول: (انظر كل عطشان فاسقه وكل غضبان فأرضه).

وإن كان مؤنثه على غير ((فعلى)) نون، تقول: انظر إلى كبش أليانٍ وغنمة أليانة فاشترهما *.

3- الصفات المعدولة وأوزانها: فَعَلْ مثل (أخر) ومَفْعَل وفُعَال مثل (مربع ورباع) تقول: (أقبل المدعوات ونساءً أحرٌ منى وثلاث ورباع، أو مثلث ومربع.. إلخ).

والعجل ظاهر في الأعداد فإن هذه الصفات تقاس من الأعداد حتى العشرة، فمربع ورباع معدولتان عن (أربعة) (وأحاد وموحد) معدولتان عن (واحد) وهكذا البقية.

أما آخر فمعدولة لأنها جمع (أخرى)، و(أخرى) مؤنث (آخر) على وزن (أفعل) اسم تفضيل. والعدل فيها هو خروجها عن قياس أسماء التفضيل التي لا تجمع تقول: (أقبل المدعوات ونساءً أفضل) بصيغة الأفراد، فعدلوا ب(آخر) عن قياس أخواتها وجمعوها فقالوا (ونساءً آخر).

ج- ما ختم بألف تأنيث أو كان على وزن صيغة منتهى الجموع:

1- كل اسم آخره ألف تأنيث مقصورة مثل (ذكري، قتلى، زلفى) أو ألف تأنيث ممدودة مثل (صحراء، شعراء، أنبياء، عذراء) يمنع التنوين ويجر بالفتحة تقول: مررت في صحراء على قتلى كثيرين.

2- صيغ منتهى الجموع وهي كل جمع يعد ألف تكسيه حرفان أو ثلاثة أوسطها ساكن مثل: (مساجد، مصابيح، شوارع، كراسي، مجال) ممنوعة من التنوين، تقول: (أضيئت مساجدٌ عدّةٌ بمصابيحٍ وهاجّة، جلسوا على كراسيٍّ من فضة) والاسم المنقوص الذي على هذه الأوزان تحذف ياؤه رفعاً وجرّاً ويقدر عليها علامة الإعراب، أما التنوين الظاهر (هذه مجالٍ واسعة) فتتنوين عوض عن الياء المحذوفة لا تنوين إعراب.

وما كان على هذه الأوزان وإن لم يكن جمعاً عومل معاملةً، ف(سراويل) مفرد وجمعه سراويلات، وكذا شراويل، تقول: (لشراويلٍ سراويلٌ طويلة).

(وبعضهم ينون سراويل في النكرة فإذا سمي بها رجلاً منعها التنوين).

هذا وكثيراً ما يرخص للشعراء، فينونون ما حقه المنع للضرورة، وأقل من ذلك أن يمنعوا ما حقه التنوين. وربما اعتدّ العربي برنة الكلام أكثر من اعتداده بمنع غير المنون، فنوّنه إذا أكسب الجملة وقعاً مستحسناً. وزعم بعضهم أن بعض العرب لا يمنع شيئاً من التنوين فليس عنده اسم ممنوع من الصرف.

❖ ومن النحاة من ينون الثلاثي المتحرك الوسط أيضاً.

❖ فإن سميت بها مذكراً نونتها حتماً. وإن سميت أنثى باسم مذكر على هذا الوزن منعتة وجوباً تقول: هذه زيدٌ جارتك.

❖ ومنهم من أضاف إلى هذه الموانع الستة: سابعاً هو العلم المسمى باسم آخره ألف للإحاق مثل (أرطى وذفرى) فإن سميت بهما لم تنون تقول: (مررت بأرطى).

❖ منهم من يمنع الاسم من التنوين إن لاحظ فيه معنى الوصف ف(أحدل) اسم للصقر منون، فإن أريد منه معنى القوة منع التنوين.

❖ ما يؤنث بالتاء نحو ثلاث عشرة كلمة: أليان (عظيم الألية) حبلان (عظيم البطن)، دخنان (مظلم)، سخنان (حار)، سيفان (طويل)، يوم (صحيان)، صُوحان (يابس الظهر)، علان (كثير النسيان)، قشوان (دقيق ضعيف). مُصَّان (لثيم)، موتان (بليد). ندمان (نديم): أما ندمان بمعنى نادم فمؤنثته ندمى). نصران (واحد النصارى).

GAYR-İ MUNSARIFLA İLGİLİ AYETLER

أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ ..... (184)

Bakara 2/184. “Sayılı günlerde olmak üzere (oruç size farz kılındı). Sizden her kim hasta yahut yolcu olursa (tutamadığı günler kadar) diğer günlerde kaza eder...”

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ ... (7)

Al-i İmran 3/7. “Sana Kitab'ı indiren O'dur. Onun (Kur'an'ın) bazı âyetleri muhkemdir ki, bunlar Kitab'ın esasıdır. Diğerleri de müteşâbihtir...”

وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ... (43)

Yusuf 12/43. Kral dedi ki: Ben (rüyada) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek gördüm. Ayrıca, yedi yeşil başak ve diğerlerini de kuru gördüm...

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ ...

Yusuf 12/46. (Yusufun yanına gelerek dedi ki:) Ey Yusuf, ey doğru sözlü kişi! (Rüyada görülen) yedi arık ineğin yediği yedi semiz inek ile yedi yeşil başak ve diğerleri de kuru olan (başaklar) hakkında bize yorum yap...

Not: Bu ayetlerde diğerleri diye terceme ettiğimiz “Uheru” kelimesi “el-Uhrâ” kelimesinden değişmiş ve de sıfat olduğu için Gayr-ı Munsarîf olmuştur. Cer ve tenvin almamıştır.

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرَاهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَأَتِهِ أَكْرِمِي مَثْوَاهُ عَسَى أَنْ يَنْفَعَنَا أَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًا وَكَذَلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ ... (21) فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبْوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ (99)

Yusuf 12/21. Mısır'da onu satın alan adam, karısına dedi ki: "Ona değer ver ve güzel bak! Umulur ki bize faydası olur. Veya onu evlât ediniriz." İşte böylece (Mısır da adalette hükmetmesi) ve kendisine (rüyadaki) olayların yorumunu öğretmemiz için Yusufu o yere yerleştirdik. ... 99. (Hep beraber Mısır'a gidip) Yusufun yanına girdikleri zaman, ana-babasını kucakladı, "Güven içinde Allah'ın iradesiyle Mısır'a girin!" dedi.

Not: Bu ayetlerdeki “Mısır” kelimesi hem özel isim, hem de şehir ismi olduğundan müennes kabul edilip iki illet birleştiği için de Gayr-ı Munsarîf olmuştur. Cer ve tenvin almamıştır. Aslında bu kelime üç harflidir ve ortası sakin/harekesiz olduğu için Gayr-ı Munsarîf olması da caizdir. (2. maddedin 2. dipnotuna bkz.)

وَأَمْرَأَتُهُ قَانِمَةٌ فَصَحِيحَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ (71)

Hud 11/71. O esnada hanımı ayakta idi ve güldü. Ona da İshak'ı, İshak'ın ardından da Ya'kub'u müjdeledik.

أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ (60)

Yasin 36/60. "Ey Adem oğulları! Size şeytana tapmayın, çünkü o sizin apaçık bir düşmanınızdır" demedim mi?

Not: Bu ayetlerdeki altı çizili kelimeler hem özel isim hem de yabancı dilden (ucme) geldikleri için Gayr-ı Munsarif olmuş, Cer ve tenvin almamışlardır.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبٍ وَمَتَائِلٍ وَجَفَانٍ كَالْجُؤَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ (13)

Sebe 34/13. Onlar Süleyman'a kalelerden, heykellerden, havuzlar kadar (geniş) leğenlerden, sabit kazanlardan ne dilerse yaparlardı. Ey Davud ailesi! Şükredin. Kullarımdan şükreden azdır!

Not: Altı çizili kelimeler “Mefaîl” kalıbında çoğul oldukları için Gayr-ı Munsarif olmuşlar ve Cer ve tenvin almamışlardır.

وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ... وَلَا تَبَاشِرُوهُنَّ وَأَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِي الْمَسَاجِدِ ...

Bakara 2/187. Sabahın beyaz ipliği (aydınlığı), siyah ipliğinden (karanlığından) ayırt edilinceye kadar yeyin, için, sonra akşama kadar orucu tamamlayın. Mescitlerde ibadete çekilmiş olduğunuz zamanlarda kadınlarla birleşmeyin...

Müddessir 74/35	O (cehennem), en büyük musibetlerden biridir.	إِنَّمَا لِإِخْدَى الْكَبْرِ
-----------------	---	------------------------------

Not: Altı çizili kelimeler aslında Gayr-ı Munsarif oldukları halde başlarında “El” takısı olduğu için esre alabilmişlerdir.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ (4) ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ (5)

Tin 95/ 4. Biz insanı en güzel biçimde yarattık. 5. Sonra da çevirdik aşağıların aşağısına attık.

Not: Bu ayetlerde altı çizili olan “Ehsene” kelimelesi aslında Gayr-ı Munsarif olduğu halde Muzâf olduğu için esre alabilmiştir. “Esfele” kelimesinin zaten başında harf-i cer olmadığı için konumuzun dışındadır.

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)

İ‘râb: Bir öge olarak cümledeki yeri veya başındaki bir âmil nedeniyle kelime sonlarında meydana gelen değişimlere verilen addır. Anılan değişim ya son hareke ya da sabit son harfte olur.

Ma‘mûl olarak merfû‘, mansûb, mecrûr ve meczûm kategorilerine dâhil olan kelimelerin sonlarında ne tür bir değişimin gerçekleşeceğine ilişkin kuralların ele alındığı dilbilgisi bahsine amel, ya da i‘râb alâmetleri adı verilir, biçiminde tanımlamak da mümkündür. İ‘râb alâmetleri şunlardır:

A. Raf‘ Alâmetleri: Bir kelimenin merfû kategorisinde bulunduğu göstergesi olan hareke veya harflerin ortak adıdır. Toplam 4 adet olup sırasıyla şunlardır: Damme, elif, vâv, nûn.

B. Nasb Alâmetleri: Bir kelimenin mansûb kategorisinde bulunduğu göstergesi olan hareke veya harftir. Toplam 5 adet olup sırasıyla şunlardır: Fetha, yâ, kesra, elif, ‘nûn’un düşmesi.

C. Cer Alâmetleri: Bir kelimenin mecrûr kategorisinde bulunduğu göstergesi olan hareke veya harftir. Sadece isimde görülür. Toplam üç tane olup sırasıyla şunlardır: Kesra, fetha, yâ.

D. Cezm Alâmetleri: Bir kelimenin meczûm kategorisinde bulunduğu kanıtı olan işaretlerdir. Sadece fiilde görülür. Toplam üç tane olup sırasıyla şunlardır: Sükûn, ‘nûn’un düşmesi, ‘illet harfi’nin düşmesi.

Tür olarak ise, alâmetini her halükârda dışı yansıtabilen kelimeler ‘Zâhirî’, kimi zorunluluklardan ötürü gösteremeyip yansıtıyor varsayılanlar ‘Takdirî’, sonu değişmeyen mebnî sözcükler ise ‘Mahallî’ i‘râb alırlar.

İ‘râbın daha iyi anlaşılıp uygulanabilmesi için son harfine göre kelimelerin tanımlanması ve kategorize edilmesi gerekir. Bu açıdan da kelimeler “Sahîh, Mankûs, Maksûr ve Memdûd” olmak üzere dörde ayrılır. Bu kelimelerden herbirinin diğerlerinden ayrılan farklı i‘râb yönleri vardır.

Bazı kelimeler ise taşıdıkları özellikler nedeniyle cer ve tenvin alamazlar. Bunlara da Gayr-ı Munsarîf denir. Ancak Gayr-ı Munsarîf ile Mebnî kelimeleri birbirine karıştırmamak gerekir. Gayr-ı Munsarîflar sadece esre ve tenvin kabul etmezlerken, mebnî kelimeler hiçbir değişimi kabul etmezler.

Bölüm Soruları

1. Aşağıdakilerden hangisinde 'fâil'in ref' alâmeti diğerlerinden farklıdır?

- عَادَ مُصْطَفَى مِنَ الْعُمْرَةِ أَمْسٍ .
- غَادَرَ الْقَاضِي مَبْنَى الْعَدْلِيَّةِ قَبْلَ قَلِيلٍ .
- سَاقَ الرَّاعِي غَنَمَهُ إِلَى الْمَرْعَى صَبَاحًا .
- دَعَا النَّبِيَّ النَّاسَ إِلَى تَوْحِيدِ اللَّهِ .
- يُرِيدُ الشَّافِي أَنْ يَشْفِيَ قُلُوبَ عِبَادِهِ بِتَنْزِيلِ الْقُرْآنِ .

2. Aşağıdakilerden hangisinde 'mef'ûl'ün nasb alâmeti diğerlerinden farklıdır?

- هَذَا أَحْمَدُ مُصْطَفَى بِحُلُولِ عِيدِ الْفِطْرِ .
- اسْتَأْجَرَ مُحَمَّدٌ الرَّاعِي لِرَعْيِ غَنَمِهِ .
- سَيُجِيبُ اللَّهُ الدَّاعِيَ إِذَا دَعَاهُ بِإِخْلَاصٍ .
- سَيَجْعَلُ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ فِي النَّارِ .
- سَأَلَ الْمُجْرِمُ الْقَاضِيَّ عَنْ جَرِيمَتِهِ .

3. Aşağıdakilerden hangi seçenekte mecrûr ismin cer alâmeti diğerlerinden farklıdır?

- سَافَرَ سَلِيمٌ إِلَى الْقَاهِرَةِ صَبَاحًا .
- خَرَجَتْ زَيْنَبٌ مِنَ الْبَيْتِ ظَهْرًا .
- قَبِضَ الشُّرْطِيُّ عَلَى الْقَاتِلِ أَمْسٍ .
- اجْتَمَعَتِ النَّدْوَةُ الْيَوْمَ فِي إِسْطَنْبُولٍ .
- حَضَرَ مُعَلِّمٌ إِلَى الصَّفِّ .

4. Aşağıdakilerden hangi seçenekte merfû fiilin ref' alâmeti diğerlerinden farklıdır?

- الصُّعُوبَاتُ تُنْسِي الْمَرْءَ مَنْ حَوْلَهُ مِنَ الْأَقْرَبَاءِ وَالْأَصْدِقَاءِ .
- النَّاسُ تَبْقَى أَسْمَاؤُهُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِذَا سَعَوْا فِي خَيْرِ النَّاسِ .
- الطُّلَّابُ تَوَجَّلَ قُلُوبُهُمْ عِنْدَمَا اقْتَرَبَ إِعْلَانُ نَتَائِجِ الْامْتِحَانَاتِ .
- السَّائِقُ يَقْضِي مَعْظَمَ عَمْرِهِ فِي الطَّرْقِ غِيَابِ أَهْلِهِ وَأَسْرَتِهِ .
- الْمُعَلِّمُ يَرَى الْأَوْلَادَ فِي الصَّفِّ .

5. Aşağıdakilerden hangi seçenekte mansûb fiilin nasb alâmeti diğerlerinkinden farklıdır?

- a) لن يرضى عنك المجتمع إذا خالفت تقاليدہ.
- b) لن نعصي الله ورسوله ولو أمرنا بذلك أبونا وأمنا.
- c) لن يلقى أحد مصرعه لإهمال الأطباء بعد الآن.
- d) لن يرى الناس أحدا يسأل الناس تسديدا لحاجاته.
- e) لن يخشى أحد من المسلمين من الأعداء أبدا.

6. Aşağıdakilerden hangi seçenekte meczûm fiilin cezm alâmeti diğerlerinininkinden farklıdır?

- a) لم ينج من الحريق إلا صبي محظوظ.
- b) لم نشتر شيئا من السوق لارتفاع الأسعار.
- c) لم ألق أصدقائي القدامى منذ زمن بعيد.
- d) لم يضع المريض لقمة في فمه منذ الأيام.
- e) لم أر أحدا يشفق العلم مثله حتى الآن.

7. "يجري النهر منحنيا بين الحقول." cümlesinde altı çizili öge için aşağıda yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- a) فعل مضارع، مرفوع بالضمة الظاهرة، لأنه مُعْتَلُّ الآخِر.
- b) فعل مضارع، مرفوع بالضمة المقدرة، لأنه صحيح الآخر.
- c) فعل مضارع، مرفوع بالضمة الظاهرة، لأنه صحيح الآخر.
- d) فعل مضارع، مرفوع بالضمة المقدرة، لأنه مُعْتَلُّ الآخِر.
- e) فعل مضارع، مرفوع بالحركة المقدرة، لأنه مُعْتَلُّ الأوَّل.

8. ..... رأيتُ ..... البَيْتِ النَّشِيطِينَ فِي الْحَدِيقَةِ. cümlesindeki boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi getirilmelidir?

- A. خَادِمِي   B. خَادِمِينَ   C. خَادِمِي   D. خَادِمَ   E. الخَادِمَ

9. Fetha ile mecrûr muzâfun ileyhin olduğu cümle hangisidir?

- A. صليت في مساجد بورصة.
- B. صليت في مساجد كبيرة.
- C. صليت في مساجد قديمة.
- D. صليت في المساجد الكبيرة.
- E. صليت في مساجد المدينة.

10. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A. Mankûs ve Maksûr isimler takdiren merfû olurlar.
- B. Mankûs ve Maksûr isimler takdiren mecrûr olurlar.
- C. Maksûr isim takdiren; Mankûs isim lafzen mansûb olur.
- D. Mankûs isim lafzen; Maksûr isim takdiren meftûh olur.
- E. Maksûr ve Mankûs isimler lafzen mansûb olur.

11. وَصَلَ حُسَيْنٌ مِنْ مَكَّةَ صَبَاحَ الْيَوْمِ. cümlesindeki hangi kelime gayri munsarıftır?

- A. الْيَوْمِ
- B. صَبَاحَ
- C. حُسَيْنٌ
- D. مَكَّةَ
- E. وَصَلَ

12. كُنْتُ غَضَبَانَ عِنْدَمَا غَادَرْتُ الْجَمَاعَةَ cümlesindeki gayri munsarîf kelimeyi belirleyiniz?

- A. الْجَمَاعَةَ
- B. غَضَبَانَ
- C. غَادَرْتُ
- D. عِنْدَمَا
- E. كُنْتُ

13. أَصْبَحَتْ زَيْنَبُ كَاتِبَةً مَشْهُورَةً cümlesindeki زَيْنَبُ kelimesinin gayri munsarîf olma sebebi/illeti nedir?

- A. وَصَفَ مُؤْنَثَ
- B. عَلَى وَزْنِ الْفِعْلِ
- C. الصِّفَةِ
- D. عِلْمٌ عُجْمَةٌ
- E. عِلْمٌ

14. بَدَأَ الْوَحْيُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ cümlesinde altı çizili kelimenin gayri munsarîf olma sebebi/illeti nedir?

- A. عِلْمٌ مُؤْنَثَ
- B. وَصَفَ عَلَى وَزْنِ فَعْلَانِ
- C. عِلْمٌ عُجْمَةٌ
- D. اسْمٌ مُرَكَّبٌ
- E. اسْمٌ عَلَى وَزْنِ

15. يَدْخُلُ الطَّلَبَةُ إِلَى الصَّفِّ أَحَادًا cümlesinde altı çizili kelimenin gayri munsarîf olma sebebi aşağıdakilerin hangisinde doğru verilmiştir?

- A. Dişil isim
- B. فُعَالٌ vezninde üleştirme sayısı
- C. Udul isim
- D. Vezni fiil
- E. فُعَلٌ vezninde isim

16. تُوجَدُ..... كَثِيرَةً فِي مَنَاطِقِنَا cümlesinde boşluğa gelmesi gereken kelime aşağıdakilerden hangisidir?

- A. مَكْتَبَاتٌ
- B. مَصَانِعٌ
- C. مَصَانِعٌ
- D. مَصْنَعُونَ
- E. بُيُوتٌ

17. سَأَتَجَوَّلُ مع صَدِيقِي فِي ..... مَدِينَةِ إِسْطَنْبُولِ boşluğa gelmesi gereken kelime aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir ?

- A. شَوَارِعَ B. شَوَارِعَ C. شَوَارِعِ D. الشَوَارِعِ
E. الشَوَارِعِ

18. طَلْحَةَ فِي طُرُقِ مَكَّةَ cümlesinde altı çizili öge için aşağıda yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- A. طَلْحَةَ: فاعِلٌ مرفوع بالضمِّمة / مَكَّةَ: مُضَافٌ إِلَيْهِ مَجْرُورٌ بالكسرة
B. طَلْحَةَ: فاعِلٌ مرفوع بالفتحة / مَكَّةَ: مُضَافٌ إِلَيْهِ مَجْرُورٌ بالفتحة
C. طَلْحَةَ: فاعِلٌ مرفوع بالضمِّمة / مَكَّةَ: مُضَافٌ إِلَيْهِ مَجْرُورٌ بالفتحة
D. طَلْحَةَ: فاعِلٌ مرفوع بالضمِّمة / مَكَّةَ: مُضَافٌ إِلَيْهِ مَنْصُوبٌ بالفتحة
E. طَلْحَةَ: فاعِلٌ مَنْصُوبٌ بالضمِّمة / مَكَّةَ: مُضَافٌ إِلَيْهِ مَجْرُورٌ بالكسرة

19. تَشْتَهَرُ الْقَاهِرَةُ بِمَسَاجِدِ كَثِيرَةٍ cümlesinde altı çizili öğelerin i'rabı/harekesi aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

- A. مَسَاجِدِ كَثِيرَةٍ B. مَسَاجِدَ كَثِيرَةٍ C. مَسَاجِدَ كَثِيرَةً D. مَسَاجِدِ كَثِيرَةً
E. مَسَاجِدِ كَثِيرَةٍ

20. Aşağıdaki ifadelerden hangisi doğrudur?

- A. Gayr-i munsarîf isimler takdiren kesra olurlar.
B. Gayr-i munsarîf isimler lafzan kesra olurlar.
C. Gayr-i munsarîf isimler mahallen kesre olurlar.
D. Gayr-i munsarîf isimler kesra ile fetha olurlar.
E. Gayr-i munsarîf isimler fetha ile kesra olurlar.

Cevaplar

1) D, 2) A, 3) D, 4) C, 5) B, 6) D, 7) D, 8) A, 9) A, 10) E, 11) D, 12) B, 13) E, 14) E, 15) B, 16) C, 17) A, 18) C, 19) A, 20) E

VIII. ÜNİTE
AMEL YÖNÜNDEN FİLLER-I

VIII. ÜNİTE: AMEL YÖNÜNDE FİLLER-I

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz? .....
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları.....
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri.....
Anahtar Kavramlar .....
Giriş .....

BİRİNCİ KISIM

KONUVA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

1. Fiil: .....
a). Nâkıs Fiiller: .....
b). Tâm Fiiller:.....
Uygulamalar.....
Uygulama Soruları .....

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

1. Anlama ve Kavrama Soruları .....
2. Eşanlımlı ve Karşıt Anlamlı Kelimeler .....
3. Tekil ve Çoğul Kelimeler .....
4. Cümle Oluşturma .....
Bölümde Neler Öğrendik? (Özet) .....
Bölüm Soruları .....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Kitabımızın ilk bölümünde genel olarak âmillerden söz etmiş, âmilleri semâî ve kıyâsî olmak üzere ikiye ayırmıştık.

Kıyâsî âmil denince ilk akla gelen şey; devamındaki iki ismin ilkini ref' (merfû'), ikincisini nasb (mansûb) etme gücüne sahip fiillerdir. İçinde bulunduğumuz bölümde fiiller, kendinden sonra gelen isme etki biçimi ve etki gücü çerçevesinde etraflıca ele alınacak, metin, uygulama ve sorular yardımıyla konunun zihinlere daha iyi yerleşmesine çalışılacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. Fiil nedir? Diğer sözcük türlerinden farkı nedir?
2. Fiiller kendilerinden sonra gelen isimlere ne tür etki ederler?
3. Kendinden sonrasına etki etme açısından kaç çeşit fiilden söz edilebilir?

Anahtar Kavramlar

- Nakıs fiil (Kâne vb.)
- Tam fiil
- Lâzım (Geçişsiz/Mef'ûl Almayan)
- Müteaddî (Geçişli/Mef'ûl Alan)

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Amel Yö- nünden Fiil- ler	Bu üniteyi okumakla öğrencinin aşağıdaki kazanımlara ulaşacağı varsayılmaktadır: 1- Fiilleri kendinden sonraki sözcük sonlarına etkileri açısından sınıflandırabilecek. 2- Nâkıs ve tam fiil kavramlarına açıklık getirebilecek. 3- Nâkıs ve tam fiillerin amel biçimlerini açıklayabilecek. 4. Tam fiiller arasındaki amel farklılıklarını izah edebilecek. Tam fiilleri lazım ve müteaddi diye ayırabilecek.	Metin, metin çözümlemesi, eşanlamlı karşıt anlamlı kelimelerle kelime hazinesi, örneklerle anlatım, alıştırmalar ile konuların daha kolay anlaşılması sağlanacaktır.

Giriş

Önlisans programı Arapça derslerinde fiiller; zamanları, nicelik ve nitelik yönünden harfleri ve de geçişli – geçişsiz oluşları çerçevesinde farklı sınıflandırmalara tabi tutulmuş ve ayrıntılı olarak ele alınmıştı.

Bu ünite kapsamında ise fiillerin bir âmil olarak kendinden sonra gelen kelimeler üzerindeki etkileri üzerinde durulacaktır. Elbette konu işlenirken yukarıda değindiğimiz sınıflandırmaların da desteğine başvurulacak, ara sıra kısa hatırlatmalar yapılacaktır.

Önceki ünitelerde de belirttiğimiz gibi, Arapçada kelimeler, diğer dillerden farklı olarak, kendilerinden önce gelen ve âmil (etkileyen) denen başka kelimeler sebebiyle son hareke veya harf değişimine maruz kalırlar. Bu işlemde başa gelip kendinden sonraki kelimeyi etkileyenler için “Âmil” tabiri kullanılmaktadır. Bunların çoğunun semâî (işitsel / ezbere dayalı), bir kısmının da kıyâsî (kurallı) olduğu anlatılmıştı.

Bahsi geçen kıyâsî âmiller grubunun ilk ve en kapsamlı elemanı fiildir. Fiiller kendilerini izleyen iki isme etki edip, birini merfû‘ kılarak fail, diğerini ise mansûb kılarak mef’ûl yaparlar. Ancak fiillerin etki gücüne göre kendi içinde bir takım nüanslar vardır.

Bu ünitenin amacı devamını etkileyen bir öge (âmil) olarak fiilin çeşitli görünüm-lerini öğrenci ile paylaşmak ve onu söz konusu incelikleri keşfeder hale getirmektir.

Bu çerçevede öncelikle konuya yönelik bir şablon verilecek, bu şablonun izahı yapılarak konu anlatılacak, ardından bir metin ve söz konusu metnin tahlili ile devam edilecek, konunun daha iyi anlaşılması için detaylı alıştırmalar ve örnek sorularla bölüm sonlandırılacaktır.

FİİL ÇEŞİTLERİ VE İLGİLİ CÜMLELER

II. TAM FİİL (ANLAMI AÇIK VE NET EYLEM)			A. LAZIM FİİL/GEÇİŞ-SİZ (Sadece fail alır, mef'ûl almaz.)	I. NAKIS FİİL (YARDIMCI FİİL)
B. MÜTEADDİ FİİL (GEÇİŞLİ/ Mef'ûl Alabilen)				
2. İKİ MEF'ÛL ALABİLEN	1 BİR MEF'ÛL ALABİLEN			
	b) MECHUL/EDİLGEN	a) MALUM/ETKEN		
عِلْمَ الْمَسْئُولِ الرَّجُلِ غَنِيًّا.	عُرِفَ الْوَلَدُ.	عَرَفَتْ الْمَرْأَةُ الْوَلَدَ.	مَاتَ الرَّجُلُ / مَاتَتِ الْمَرْأَةُ.	الرَّجُلُ فَقِيرٌ / الْمَرْأَةُ فَقِيرَةٌ.
ظَنَّ الْمُعَلِّمُ الْوَلَدَ مَرِيضًا.	كُسِرَتِ الزُّجَاجَةُ.	كَسَرَ الْوَلَدُ الزُّجَاجَةَ.	ضَحِكَ الْوَلَدُ / ضَحِكَتِ الْبِنْتُ.	كَانَ الرَّجُلُ فَقِيرًا.
حَسِبَ الطَّلَابُ الْمُعَلِّمَ غَانِيًّا.	أَخَذَ الطَّيْرُ.	أَخَذَ الصَّيَّادُ الطَّيْرَ.	طَارَ الطَّيْرُ / طَارَتِ الطَّائِرَةُ.	صَارَتِ الْمَرْأَةُ غَنِيَّةً.
جَعَلَ الْفَنُّ الْحَيَاةَ سَهْلَةً.	أَطِيعَ أَمْرَ اللَّهِ.	أَطَاعَ الْعَبْدُ أَمْرَ اللَّهِ.	أَتَى أَمْرَ اللَّهِ / جَاءَتْ نُصْرَةُ اللَّهِ.	أَمَسَى الرَّجُلُ غَنِيًّا.
وَجَدَ التَّلْمِيذُ الدَّرْسَ سَهْلًا.	فَحِصَتِ الْمَرِيضَةُ.	فَحَصَ الطَّيِّبُ الْمَرِيضَةَ.	ذَهَبَ الطَّيِّبُ / ذَهَبَتِ الْمُمْرِضَةُ.	أَصْبَحَ الرَّجُلُ فَقِيرًا.
رَأَى النَّاسُ الْعِلْمَ مُفِيدًا.	يُقْرَأُ الْقُرْآنُ.	تَقْرَأُ عَائِشَةُ الْقُرْآنَ.	يَذْهَبُ عَلِيٌّ / تَذْهَبُ عَائِشَةُ.	بَاتَ الْوَلَدُ مَرِيضًا.
إِتَّخَذَ الْعَمِيدُ الْمُعَلِّمَ صَدِيقًا.	يُشْرَحُ الدَّرْسُ.	يُشْرَحُ الْمُعَلِّمُ الدَّرْسَ.	يَجْلِسُ مُعَلِّمٌ / تَجْلِسُ مُعَلِّمَةٌ.	أَضْحَى الْجَوْ مُمَطَّرًا.
يَعُدُّ النَّاسُ الصِّدْقَ فَضْلًا.	تُرَبَّى الطِّفْلَةُ.	تُرَبِّي الْأُمُّ الطِّفْلَةَ.	يَنَامُ الطِّفْلُ / تَنَامُ الطِّفْلَةُ.	ظَلَّتِ السَّمَاءُ مُشْمِسَةً.
تَرَكَ الْأَبُ الْوَلَدَ قَانِمًا.	يُحْتَرَمُ الْأَسَاتِدُ.	يُحْتَرَمُ الطَّلَابُ أَسَاتِدَهُمْ.	يَقُومُ أَبُوهُ / تَقُومُ أُمُّهَا.	أَعْبَدُ اللَّهَ مَا دُمْتُ حَيًّا.
صَيَّرَتِ الْمَرْأَةُ الْعَجِينَ حُبْرًا.	تُرَكَبُ السِّيَّارَةُ.	يُرَكَبُ السَّائِقُ السِّيَّارَةَ.	يَسِيرُ الْخَيْلُ / تَسِيرُ السِّيَّارَةُ.	لَا يَزَالُ التَّلْمِيذُ مُجْتَهِدًا.

Not: Kâne vb. nâkıs (yardımcı) fiiller cümlelerin başına gelseler de o cümle yine isim cümlesidir. Aslı Mübteda+Haber öğelerinden oluşur. Mansûb olan kelime mef'ûl değil, Kâne'nin haberidir.

Tam fiillerin olduğu kısımdaki cümlelere de fiil cümlesi denilmektedir. Fiil+Fail+Mef'ûl veya Edilgen Fiil+Naibu'l-Fail (Sözde Özne) öğelerinden oluşur.

FİLLER

Arapça fiillerin tüm ayrıntısına geçmeden önce nesne alabilen ve almayan (müteaddî-lâzım) fiil çatılarını, ondan da önce Türkçe fiil çatılarını çok iyi kavramak gerekir.

Arapçada fiiller devamlarındaki iki isim üzerinde etkili olurlar. Söz konusu isimler onların etkisiyle sırasıyla merfû‘ ve mansûb hale gelirler. Bu, lâzım adıyla bildiğimiz geçişsiz fiiller dışında bütün fiiller için geçerli bir yargıdır. Lâzım fiiller ise sadece bir ismi, fâil (özne) edinerek merfû‘ kılabilir, onun ötesinde doğrudan bir etkileme gücüne sahip değildir.

FİİL ÇATILARI (BİNÂ)⁸

A. Öznesine Göre	Tarifi	B. Nesnesine Göre	Tarifi
1. Etgen (Ma'lûm, Active)	Yapanı belli olan fiiller. Baba çocuğu buldu. وَجَدَ <u>الْأَبُ</u> <u>الْوَلَدَ</u> . (Kim buldu? Babası)	1. Geçişli (Mütaaddî)	Nesne alan fiiller. Çocuk dersi anladı. فَهِمَ <u>الْوَلَدُ</u> <u>الدَّرْسَ</u> . (Neyi, kimi? Camı)
2. Edilgen (Mechûl, Passive)	Yapanı belli olmayan fiiller. Çocuk bulundu. وُجِدَ <u>الْوَلَدُ</u> . (Kim buldu? Belli değil)	2. Geçişsiz (Lâzım)	Nesne almayan fiiller. Çocuk uyudu. نَامَ <u>الْوَلَدُ</u> . (Neyi, kimi? denemez.)
3. İşteş (Müşâreket)	En az iki kişi tarafından ortaklaşa yapılan fiiller. Çocuklar tanıştı. تَعَارَفَ <u>الْأَوْلَادُ</u> .	3. Ettirgen	Geçişli bir fiili tekrar geçişli yaparsak ettirgen olur. İki nesne. (Kime neyi?) Öğretmen çocuğa dersi anlattı. فَهَّمَ <u>المُعَلِّمُ</u> <u>الْوَلَدَ</u> <u>الدَّرْسَ</u> .
4. Dönüşlü (Mutavaat)	Öznenin yaptığı işten yine kendisinin etkilendiği fiiller. Taş yuvarlandı. دَخَرَجْتُ <u>الحَجَرَ</u> <u>فَ</u> <u>تَدَخَّرَجَ</u> <u>الحَجَرُ</u> .	4. Oldurgan	Geçişsiz bir fiili geçişli yaparsak oldurgan olur. Baba çocuğu uyuttu. أَنَامَ <u>الْأَبُ</u> <u>الْوَلَدَ</u> .

Not: Tablodaki Fiil Çatılarından “Geçişli-Geçişsiz” filleri tanıyabilmek için şu yöntem ve bilgileri kullanabiliriz.

a) Cümlede zaten nesne varsa o cümledeki fiil geçişlidir (Müteaddî).

b) Yükleme “Neyi?, kimi?” sorularını sorduğumuzda mantıklı cevap alabiliyorsak o yüklem de geçişlidir.

c) Eylem tek organla yapılmışsa geçişlidir, bütün vücutla yapılmışsa geçişsizdir.

⁸ Geniş bilgi için bkz. Mehmet Talû, *Arap Dili ve Edebiyatı (1. Cild) SARF ve NAHV'E GİRİŞ*, İstanbul 1998. s. 60-77.

ARAPÇADA FİİLLER

Fiil/Eylem: Herhangi bir zamanı gösteren veya belirli bir zamanda meydana gelen bir işi, bir olayı bildiren kelimelerdir. Arapçada üç zamandan birine bağlı olarak bir eylem veya bir oluş bildiren kelimeler, fiil diye anılır. Zamandan bağımsız eylem veya oluşlar mastar olup, isim kategorisine dahildirler. Söz gelimi “gel, geldi, geliyor, gelecek...” gibi ifadeler birer fiilken, “geliş, gelmek” türünden sözcükler birer isimdir.

Arapçada fiiller devamlarındaki iki isim üzerinde etkili olurlar. Söz konusu isimler onların etkisiyle sırasıyla merfû‘ ve mansûb hale gelirler. Bu, lâzım adıyla bildiğimiz geçişsiz fiiller dışında bütün fiiller için geçerli bir yargıdır. Lâzım fiiller ise sadece bir ismi, fâil (özne) edinerek merfû‘ kılabilir, onun ötesinde doğrudan bir etkileme gücüne sahip değildir.

Fiiller, etkiledikleri iki ismin birbiriyle olan ilişkileri çerçevesinde de ikiye ayrılır. Eğer merfû‘ ve mansûb ma‘mûlleri arasında mübtedâ-haber olma, yani cinsiyet ve sayı yönünden birbirine uyma zorunluluğu varsa ve her birinin varlığı cümle için vazgeçilmezse bu tip fiillere nâkıs fiil adı verilir. Öte yandan merfû‘ ve mansûb ma‘mûlleri arasında böyle bir uyum şartı ve vazgeçilmezlik söz konusu değilse bu tarz fiillere tam fiil adı verilir.

Arapça’da Fiil Çatılarını çok iyi kavrayabilmek için “Binâ” denilen kitapçığı; ele alınan her bir fiilin ve o fiilden türeyen fiilimsilerin çekimlerini, ekini ve kökünü kavrayabilmek için de “Emsile”⁹ denilen çekim tablosunu bilerek ve anlayarak mantıklı bir şekilde kavramak ve ezberlemek gerekir.

Sözlüğe rahat bakabilmek, kelimelerin türevlerini, eklerini ve kökünü rahatça kavrayıp kelimeleri harekesiz bir şekilde okuyup tercüme edebilmek için bilmemiz gereken konulardan biri de fiillerin yapıları ve çekimleridir.

Fiil “Mazi/Geçmiş zaman; Muzari veya Emir” şeklinde üç kipten birinde olabilir. Sözlüklerde fiillerin Mazi şekli verilir. Muzari ve emrin nasıl yapılacağına ve nasıl çekimleneceğine dair kurallar vardır.

Geçişli fiillerin Etken (Ma’lûm) ve Edilgen (Mechûl) yapıları vardır. Harekeleri ve manaları farklıdır.

Bir fiil kendiliğinden müteaddî (mef’ûl alan) hatta iki veya üç mef’ûl alan bir fiil olabilir.

⁹ Bu kitapçık tek bir sayfada tablo haline dönüştürülmüştür. O sayfada, sağ köşede, üstten aşağı “Nasara – Yensuru – Nasran – Nâsrun – Mensûrun - Lem Yensur ...” şeklinde, sağdan sola doğru ise “Nasara – Nasarâ – Nasarû – Nasarat ...” şeklinde uzayıp giden (çekimi yapılan) değişik kalıp ve çekimlerden oluşan tabloya **Emsile** (örnekler, örnek çekimler) denir.

ARAPÇA'DA FİİLLERİN FAİL VEYA MEF'ÛL ALIP ALMAMASI

Arapça'da fiiller öncelikle Nakıs¹⁰ ve Tam¹¹ diye ikiye ayrılır. Tam fiiller kendi içinde Lâzım¹² ve Müteaddî¹³ diye ikiye ayrılır. Müteaddî fiiller de bir, iki ve üç Mef'ûl alanlar şeklinde kısımlara ayrılır.

Aşağıda bu sınıflandırmaya tabi fiiller sırasıyla şematik olarak görmekteyiz:

ARAPÇADA FİİLLER

I. TAM				II. NÂKIS	
A. MÜTEADDÎ/Geçişli (Mef'ûl Alan)			B. LÂZIM	Kâne vb. ¹⁴	
3. Mef'ûl	2. Mef'ûl Alan		1. Mef'ûl	Mef'ûl Yok	Faili de yok
İf'âl ve Tef'îl Kalıbında	a. Mübteda ve Haberi ¹⁵	b. Alakasız iki Nesneyi	Neyi? Kimi?	Sadece Faili var	İsmi ve Haberi var
أَعْلَمَ، أَرَى، نَبَأَ	ظَنَّ، عَلِمَ، صَيَّرَ	أَعْطَى، أَلْبَسَ	كَتَبَ، عَرَفَ	مَاتَ، ذَهَبَ	كَانَ، صَارَ
haber verdi, gösterdi, bildirdi.	kıldı, bildi, zannetti.	giydirdi, verdi	tanıdı, yazdı.	gitti, öldü.	idi, oldu.

A.Tam Fiiller: Failiyle beraber kelâm bakımından tam olan fiillere tam fiil denir. Bir kelâmın tam olması müsned ve müsnedün ileyhin bulunmasıyla olur. Tam fiiller üç unsurdan oluşur: Fiil+Fâil+Zaman.

Örneğin: “ذهب عليّ.” /Ali gitti.” cümlesinde geçmiş zamanda gitme eyleminin Ali'ye isnad edildiğini ve üç unsurun da bulunduğunu anlıyoruz. Böylece bu cümlenin fiilinin tam fiil olduğuna karar veriyoruz.

¹⁰ İngilizcede “am, is, are/was, were” denilen to be fiilleri; Türkçe'deki “-dır, -idi, oldu” yardımcı fiilleri.

¹¹ Açık veya gizli bir fail ile kelâm bakımından tam olan fiillerdir.

¹² Sadece fâilliyle tam bir anlam ifade edip mef'ûle ihtiyaç duymayan yani nesne almayan geçişsiz fiillerdir.

¹³ Fâille birlikte bir, iki veya üç mef'ûlü mansûb yapan, anlam bakımından meful ile tamamlanan geçişli fiillerdir.

¹⁴ Kâne vb. fiiller Mübteda-Haberin başına gelir; Mübtedaya dokunmaz, onu merfû' halde bırakır, Haberi mansûb yaparlar. Mübtedaya Kâne'nin ismi; Habere de Kâne'nin haberi denir. Bunların başında oldukları cümle yine de isim cümlesi olup Fâil veya Mef'ûlden söz edilmez.

¹⁵ Bu fiiller de Nâkıs fiiller gibi Mübteda-Haberin başına gelir; ancak bunlar Mübteda'yı 1. Mef'ûl, Haberi de 2. Mef'ûl yaparlar. Artık bunların olduğu cümle Fiil Cümlesi olup, fiilden sonra bir de fâil bulunur.

B. Tam Fiiller (Özellikleri):

1) Lâzım Fiil: Bir fâilin fiili mef'ûlün bihe geçişli olmayıp onu etkilemiyor ve fâiliyle yetiniyorsa o fiile lâzım fiil denir. Lâzım fiil fâiliyle tam bir mana ifade eder, mef'ûlün bihe ihtiyaç duymaz. Bu tür fiiller sadece bir ismi merfû' yapıp fail (özne) edinmekle yetinir.

2) Müteaddi Fiil: Bir fâilin fiili mef'ûlün bihe geçişli olup onu etkiliyor ve fâiliyle yetinmeyip mef'ûlün bihe ihtiyaç duyuyorsa o fiile müteaddî fiil denir. Müteaddî fiil fâiliyle tam bir mana ifade etmeyip mef'ûlün bihe ihtiyaç duyar. Bu tür fiiller sadece fâiliyle yetinmez, bir, iki veya üç mef'ûlü mansûb yapabilirler.

TAM FİİLLERİN AMELİ		
Fiilin Geçişlilik Değeri	İsimlerin ma'mûl olduktan sonraki hali	İsimlerin ma'mûl olmadan önceki hali
Lâzım	Bebek uyudu. / نَامَ الطَّفْلُ	Bebek / الطَّفْلُ
Müteaddi	Bebek süt içti. / شَرِبَ الطَّفْلُ الحَلِيبَ	Süt - Bebek / الحَلِيبُ - الطَّفْلُ

Not: Tam fiillerin olduğu cümlelerde fiil-fâil arasında uyum aranır, fâil-mef'ûl arasında uyum aranmaz. Tam fiillerden müteaddi olanların bazıları tek mef'ûl alırken, bazıları iki mef'ûle birden etki etmektedir. Ancak iki mef'ûl alanlar daha sonraki üniteye genişçe ele alınacaktır.

B. Nâkıs Fiil: İsmiyle kelâm bakımından tam olmayan ve tam bir kelâm olabilmesi için habere ihtiyaç duyan fiillere Nâkıs Fiil denir. Tam fiiller üç unsurdan oluşuyordu: Fiil+Fâil+Zaman.

Örneğin: “ذهب عليّ.” / Ali gitti.” cümlesinde geçmiş zamanda gitme eyleminin Ali'ye isnad edildiğini ve üç unsurun da bulunduğunu anlamış, böylece bu cümlenin fiilinin tam fiil olduğuna karar vermiştik. Ancak “صار عليّ...” ifadesinde fiil olan صار kelimesi tam bir eylem ifade etmiyor, yani faile neyin isnad edildiğini ifade edemiyor. Faile isnad edilen asıl eylem صار fiilinin haberi olarak gelecek kelimedir. “صار عليّ غنياً” / Ali zengin oldu” dediğimizde Ali'ye isnad edilen zenginlik anlamındaki haberdir. غنياً haberi gelmeden bu cümlenin tam bir fayda ifade etmediğini anlıyoruz.

İşte bundan dolayı gerçek eylem ifade etmeyen, yardımcı fiil konumunda olan bu tür fiillere Arapça'da Nâkıs fiiller denmektedir. Nâkıs fiiller Türkçedeki isimlerden fiil yapan “olmak, etmek, idi, dır, vb.” yardımcı fiiller gibidir. Bu fiiller isimlerle beraber fiil olurlar ve bunlara “birleşik fiil” denir. Örneğin “zengin olmak, mecbur etmek, fakir idi” gibi. Nâkıs fiiller de haberleriyle beraber tam bir fiil anlamı ifade edebilirler.

a. Başlıca Nâkıs Fiiller:

كَادَ	ظَلَّ	لَيْسَ	أَصْبَحَ	صَارَ	كَانَ
Az kalsın	oldu, devam etti	değil	oldu	oldu	İdi, oldu
مَا فَتَى	مَا بَرَحَ	مَازَالَ	مَا دَامَ	أَضْحَى	عَسَى
Hala, devam etmek	Hala olmak, Devam etmek	Hala	-dığı müddetçe	oldu	Umulur ki

b. Nâkıs Fiiller (Özellikleri):

1) Ma‘mûlleri (etkiledikleri iki öge) köken olarak mübtedâ haberdır.

2) Ma‘mûller (etkiledikleri iki öge)’den ilki “Nâkıs fiilin ismi” adıyla merfû‘, diğeri ise “Nâkıs fiilin haberi” adıyla mansûbdur.

NÂKIS FİİLLERİN AMELİ	
İsimlerin ma‘mûl olduktan sonraki hali	İsimlerin ma‘mûl olmadan önceki hali
Adam şişmandı. / كَانَ الرَّجُلُ سَمِينًا	Adam şişmandır. / الرَّجُلُ سَمِينٌ
Ahmet doktor oldu. / صَارَ أَحْمَدُ طَبِيبًا	Ahmet doktordur. / أَحْمَدُ طَبِيبٌ

KONUVA DAİR CÜMLE TAHLİLLERİ LAZIM FİİL

Kendi başına nesne (mef‘ûlün bih) alamayan fiillere Lazım/Geçişsiz Fiil denir. Buna “Kâsır Fiil” de denir. Zaten anlam itibariyle de nesneye ihtiyaç duymaz. Lâzım fiil ancak Harf-i Cer olursa mef‘ûl alabilir. Örneğin:

ذَهَبْتُ إِلَى الْمَدْرَسَةِ.				ذَهَبَ التِّلْمِيذُ بِالْكِتَابِ إِلَى الْمَعْلَمِ					نَامَ الْوَلَدُ.		
المدرسة	إلى	تُ	ذَهَبَ	المعلم	إلى	الكتاب	بِ	التلميذ	ذَهَبَ	الولد	نَامَ
Mecrûr	Harf-i Cer	Fail	Fiil-i Mazi	Mecrûr	Harf-i Cer	Mecrûr	Harf-i Cer	Fail	Fiil	Fail	Fiil-i Mazi
Mef‘ûlün Bih Gayr-i Sarîh (Dolaylı Tümleş)				Mef‘ûlün Bih Gayr-i Sarîh		Mef‘ûlün Bih Gayr-i Sarîh					
Okula gittim.				Öğrenci kitabı öğretmene götürdü.					Çocuk uyudu.		

Dikkat! Görüldüğü gibi burada “uyudu” ve “gitti” fiilleri harf-i cer olmadan mef‘ûl alamıyorlar. Harf-i cer ile mef‘ûlün bih alsalar da böyle fiillere mütedaddî değil lâzım denilmektedir.

LAZIM FİİLİN MÜTEADDİ YAPILIŞI

Lâzım/geçişsiz bir fiil 3 şekilde Müteaddî/geçişli yapılır:

1. Başına Hemze ekleyip İf'âl kalıbına naklederek: (نَزَلَ/İndi; أَنْزَلَ/İndirdi demektir.)
2. Ortasını şeddeleyip Tef'îl kalıbına naklederek: (نَزَلَ/İndi; نَزَّلَ/İndirdi demektir.)
3. Mef'ûlün başına fiile uygun bir harf-i cer ekleyerek: (نَزَلَ/İndi; بِهِ نَزَلَ/İndirdi demektir.)

Örnek-1:

“Etâ=geldi” (أَتَى - يَأْتِي) demektir, harf-i cerli olursa “Etâ bihi = onu getirdi” (أَتَى بِهِ) anlamına gelir.

Yine “Etâ=geldi” fiili if'âl (إفعال) kalıbına girerse “Âtâ = getirip verdi” (أَتَى - يَأْتِي) anlamına gelir.

Örnek-2:

“Zehebe=gitti” (ذَهَبَ - يَذْهَبُ) demektir, harf-i cerli olursa “Zehebe bihi = onu götürdü” (ذَهَبَ بِهِ) anlamına gelir.

Yine “Zehebe=gitti” fiili if'âl (إفعال) kalıbına girerse “Ezhebe = götürdü” (أَذْهَبَ - يُذْهَبُ) anlamına gelir.

Örnek: Aşağıdaki ayette altı çizili fiillerin anlamlarına dikkat ediniz.

“Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize yeni bir halk getirir.”(Fatır 35/16; Nisa 4/133; İbrâhim 14/19.)	إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ.
---	---

Not: Bir fiil zaten geçişli (Müteaddî) ise bu üç yoldan biri ile geçişlilik derecesi artar. Bir mef'ûl alan iki; iki mef'ûl alan da üç mef'ûl almaya başlar.

Örnek-3:

“alime =bildi” (عَلِمَ - يَعْلَمُ) demektir ve bu fiil bir mef'ûl alır. “Adem isimleri bildi. = عَلِمَ”
”آدَمُ الْأَسْمَاءُ”

Eğer bu fiil orta harfî şeddelenir de tef'îl (تفعيل) kalıbına girerse geçişlilik derecesi artar, iki mef'ûl alır ve “alleme = ona bir şeyi öğretti” (عَلَّمَ - يُعَلِّمُ) anlamına gelir.

“Allah (c.c.) Adem’e bütün isimleri öğretti.” ¹⁶	وَعَلَّمَ اللَّهُ آدَمَ الْأَسْمَاءَ كُلَّهَا.
---	--

¹⁶ Bakara2/32. Ayrıca bk. Rahman 55/1-4; Alak 96/1-5.

MA'LÛM FİİLİN MECHÛL YAPILIŞI VE AMELİ¹⁷

ARAPÇA'DA FİİLLER

Lazım fiillerin mechûlü yapılmaz. Müteaddî fiillerin Ma'lûm (Etgen) ve Mechûl (Edilgen) yapıları vardır. Harekeleri ve manaları farklıdır. Ma'lûm fiillerin mechul yapılışını şu şekilde açıklayabiliriz:

A. MÂZÎ FİİLİN MECHUL YAPILIŞI:

1. Fiilin son harfinin harekesi ve sakinleri (cezm, şedde) aynen kalır.
2. Sondan bir önceki harf esre yapılır.
3. Geri kalan bütün harekeli harfler ötre yapılır.

Manası	Mech ûl	Ma'lû m	Manası	Mech ûl	Ma'lû m	Manası	Mech ûl	Ma'lû m
Konuşt Konu- şuldu	تَكَلَّمَ	تَكَلَّمَ	Gönderdi Gönde- rildi	أُرْسِلَ	أُرْسِلَ	Açtı Açıldı	فُتِحَ	فَتِحَ
Uzaklaştı Uzakla- şıldı	تُبَاعِدَ	تَبَاعَدَ	İndirdi İndirildi	نُزِلَ	نَزَلَ	Bildi Bilindi	عُلِمَ	عِلِمَ
Çıkardı Çıkarıldı	أُسْتُخْرِجَ	اسْتُخْرِجَ	Savaştı Savaşıldı	فُوتِلَ	فَاتَلَ	Yuvar- ladı Yuvar- landı	دُخِرَجَ	دَحْرَجَ

B. MUZÂRÎ' FİİLİN MECHÛL YAPILIŞI

1. Baştaki muzarilik harfi ötre yapılır.
2. Sondan bir önceki harf üstün yapılır.
3. Geri kalan harfler aynen kalır, onlara dokunulmaz.

Manası	Mechû l	Ma'lû m	Manası	Mechû l	Ma'lû m	Manası	Mechû l	Ma'lû m
Konuşur Konuşu- lur	يُتَكَلَّمُ	يَتَكَلَّمُ	Gönderir Gönderi- lir	يُرْسَلُ	يُرْسَلُ	Açar Açılır	يُفْتَحُ	يَفْتَحُ
Uzaklaşır Uzaklaşıl- ır	يُتَبَاعَدُ	يَتَبَاعَدُ	İndirir İndirilir	يُنزَلُ	يُنزَلُ	Bilir Bilinir	يُعَلَّمُ	يَعَلَّمُ
Çıkarır Çıkarılır	يُسْتَخْرِجُ	يَسْتَخْرِجُ	Savaşır Savaşılır	يُقَاتِلُ	يُقَاتِلُ	Yuvarlar Yuvarla- nır	يُدْحَرَجُ	يُدْحَرَجُ

NOT: Bir fiilin edilgen yapılabilmesi için geçişli olması gerekir. Geçişsiz fiillerin edilgeni olmaz.

¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Mehmet Talû, *Arap Dili ve Edebiyatı (1. Cild) SARF ve NAHV'E GİRİŞ*, İstanbul 1998. s. 60-77.

ETKEN VE EDİLGEN FİLLERİN CÜMLEDE KULLANILIŞI

Mana	Mechûl muzarî	Ma'lûm muzarî	Mechûl mâzî	Ma'lûm mâzî						
İndirdi İndiriyor	يُنزِلُ الْقُرْآنَ.	يُنزِلُ اللَّهُ الْقُرْآنَ.	نَزَلَ الْقُرْآنَ.	نَزَلَ اللَّهُ الْقُرْآنَ.						
Dövdü Dövüyor	تُضْرِبُ فَاطِمَةَ.	يَضْرِبُ زَيْدٌ فَاطِمَةَ.	ضَرَبْتُ فَاطِمَةَ.	ضَرَبَ زَيْدٌ فَاطِمَةَ.						
Sarstı Sarsıyor	تُرْزِلُ الْأَرْضَ.	يُرْزِلُ الْمَلِكُ الْأَرْضَ.	رُزِلَتِ الْأَرْضُ.	رَزَلَّ الْمَلِكُ الْأَرْضَ.						
Açtı /açar Pencereyi	تُفْتَحُ النَّافِذَةُ.	يَفْتَحُ عَلِيٌّ النَّافِذَةَ.	فُتِحَتِ النَّافِذَةُ.	فَتَحَ عَلِيٌّ النَّافِذَةَ.						
Taşıdı/taşıır Çantaları	تُحْمَلُ الْحَقَائِبُ.	يَحْمِلُ آدَمُ الْحَقَائِبَ.	حُمِلَتِ الْحَقَائِبُ.	حَمَلَ آدَمُ الْحَقَائِبَ.						
	Nâibu'l- Fâil	FiİL	MEFÛL	FÂİL	FiİL	Nâibu'l- Fâil	FiİL	MEFÛL	FÂİL	FiİL

Dikkat!

1. Etken Fiilden sonra gelen ötreli isim Fâil/Özne; Üstünlü isim ise Mef'ûl/Nesne olur.
2. Edilgen Fiilden sonra gelen ötreli isme “Nâibu'l-Fâil/Sözde Özne” denir. Bu cümlede asıl fâil ortadan kalkar, “Mef'ûl” onun yerini ve harekesini alır. Bu yüzden de kendisine “Nâibu'l-Fâil/Fâilin Vekili” denir.
3. “Fiil-Fâil” ve “Fiil- Nâibu'l-Fâil” arasında bir uyum aranır. “Fiil-Mef'ûl” arasında uyum aranmaz.

“O, her şeyi koruyup kol- lar, kendisi korunamaz.” Müminun 23/88.	وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ	“O yedirir, yediril- mez (besler, besle- nilmez)” En'am 6/14.	وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ
---	---------------------------------------	--	--------------------------------

BABLARA GÖRE ETKEN VE EDİLGEN FİLLERİN CÜMLEDE KULLANIMI

MANA /ANLAM	EDİLGEN CÜMLE NÂİBU'L- FÂİL+FiİL	MANA /ANLAM	ETKEN FİLLİ Cümle MEF'ÛL+FÂİL+FiİL	HARF SA- YISI
Fakîre yardım edildi.	نُصِرَ الْفَقِيرُ.	Zengin fakîre yardım etti	نَصَرَ الْغَنِيُّ الْفَقِيرَ.	Sülâsî Mücerred Fiiller MAZİSİ 3 HARFLİ
Salih tanındı.	عُرِفَ صَالِحٌ.	Zeyd Salih'i tanıdı.	عَرَفَ زَيْدٌ صَالِحًا.	
Kapı açıldı.	فُتِحَ الْبَابُ.	Ramazan kapıyı açtı	فَتَحَ رَمَضَانُ الْبَابَ.	
İsimler bilindi/öğ- renildi. ¹⁸	عُلِمَتِ الْأَسْمَاءُ.	Adem isimleri bildi/öğ- rendi.	عَلِمَ آدَمُ الْأَسْمَاءَ.	

¹⁸ Arapça'da düzensiz çoğullar (Esmâu) tekil dışı kabul edildikleri için fiil dışıl (Ulîmet) getirilmiştir.

Amr Şakir sandı. ¹⁹	حَسِبَ عَلِيٌّ عَمْرًا شَاكِرًا.	Ali Amr'ı Şakir sandı.	حَسِبَ عَلِيٌّ عَمْرًا شَاكِرًا.
Mümine ikram edildi.	أَكْرَمَ اللَّهُ الْمُؤْمِنَ.	Allah mümine ikram etti	أَكْرَمَ اللَّهُ الْمُؤْمِنَ.
Fakîre mal verildi.	أَعْطَى الْغَنِيِّ الْفَقِيرَ الْمَالَ.	Zengin fakîre mal verdi.	أَعْطَى الْغَنِيِّ الْفَقِيرَ الْمَالَ.
Adem'e isimler öğretilti.	عَلَّمَ اللَّهُ آدَمَ الْأَسْمَاءَ.	Allah Adem'e isimleri öğretti.	عَلَّمَ اللَّهُ آدَمَ الْأَسْمَاءَ.
Okulumuz teftiş edildi. ²⁰	فَتَّشَ الْمُفْتِشُ مَدْرَسَتَنَا.	Müfettiş okulumuzu teftiş etti.	فَتَّشَ الْمُفْتِشُ مَدْرَسَتَنَا.
Kapıları iyice kapatıldı.	غَلَقَتْ امْرَأَةٌ الْأَبْوَابَ.	Kadın kapıları iyice kapattı.	غَلَقَتْ امْرَأَةٌ الْأَبْوَابَ.
Zalimle savaş yapıldı. ²¹	قَاتَلَ الْمُؤْمِنُ الظَّالِمَ.	Mümin zalimle savaştı	قَاتَلَ الْمُؤْمِنُ الظَّالِمَ.
Öğretmenle tartışıldı.	نَاقَشَ التِّلْمِيذُ الْمُدْرِسَ.	Öğrenci öğretmenle tartıştı.	نَاقَشَ التِّلْمِيذُ الْمُدْرِسَ.
Kur'an can kulağıyla dinlendi.	اسْتَمَعَ الْمُسْلِمُ الْقُرْآنَ.	Müslüman Kur'an'ı can kulağıyla dinledi.	اسْتَمَعَ الْمُسْلِمُ الْقُرْآنَ.
Peygamberin sünnetine ²² uyuldu.	اتَّبَعَ الْعَبْدُ سُنَّةَ الرَّسُولِ.	Kul peygamberin sünnetine uydu.	اتَّبَعَ الْعَبْدُ سُنَّةَ الرَّسُولِ.
Müminler sınandılar ve şiddetle sarıldılar. ²³	ابْتَلَى اللَّهُ عِبَادَهُ الْمُؤْمِنِينَ وَزَلَزَهُمْ.	Allah mümin kullarını imtihan etti ve onları iyice sarstı.	ابْتَلَى اللَّهُ عِبَادَهُ الْمُؤْمِنِينَ وَزَلَزَهُمْ.
Çok söz konuşuldu.	تَكَلَّمَ الْخَاطِبُ كَلَامًا كَثِيرًا.	Hatîp çok söz konuştu	تَكَلَّمَ الْخَاطِبُ كَلَامًا كَثِيرًا.
Bir toplumdandan uzaklaşıldı.	تَبَاعَدَ الْقَوْمُ قَوْمًا.	Toplum bir toplumdandan uzaklaştı.	تَبَاعَدَ الْقَوْمُ قَوْمًا.
Su çıkarıldı	اسْتُخْرِجَ الْمَاءُ.	Bir işçi suyu çıkardı	اسْتُخْرِجَ الْمَاءُ.
Kibleye dönüldü.	اسْتَقْبَلَتِ الْقِبْلَةَ.	Namaz kılan kişi kibleye yöneldi, onu karşısına aldı.	اسْتَقْبَلَتِ الْقِبْلَةَ.
Ona fısıldandı.	وَسَّوَسَ الشَّيْطَانُ إِلَيْهِ.	Şeytan ona fısıldadı.	وَسَّوَسَ الشَّيْطَانُ إِلَيْهِ.
Taş yuvarlandı.	دُخِرَجَ الْحَجَرُ.	İbrahim taşı yuvarladı	دُخِرَجَ إِبرَاهِيمُ الْحَجَرُ.
Develer toplandı.	حُرِّجَتِ الْإِبِلُ.	Ahmed develeri topladı.	حُرِّجَتِ أَحْمَدُ الْإِبِلِ.
Dergiler tercüme edildi / çeviri yapıldı. ²⁴	تُرْجِمَتِ الْمَجَلَّاتُ.	Mütercim dergileri tercüme etti / çeviri yaptı.	تُرْجِمَتِ الْمُتَرْجِمُ الْمَجَلَّاتُ.

¹⁹ “Sandı, öğretti, ...” vs. fiiller çift nesne aldıkları için edilgen halde özne gider, ancak nesnelere biri öznenin yerine gelir, diğeri nesne olarak kalır. Fiil edilgen olduğu halde “Şâkiran” kelimesi nesne olarak kalmıştır.

²⁰ “Fiil-Fâil” ve “Fiil- Nâibu'l-Fâil” arasında bir uyum aranır. “Fiil-Mef'ûl” arasında uyum aranmaz.

²¹ Uzatma harfinden önceki hareke ötreye çevrilince uzatma harfi (Elif) de “Vâv” a çevrildi.

²² Bu tür isim tamlamalarında birinci ismin (Muzâf) değişen harekesine dikkat ediniz. İkinci isim (Muzâfun İleyh) her zaman esrelidir. Cümlede o tür kelimeler (er-rasûli vb.) bizi yanıltmamalıdır.

²³ Fiilden sonra açıkça görülen bir “Fâil” veya “Nâibu'l-Fâil” varsa fiil tekil olur. Aksi halde fiil şahsa göre çekimlenir.

²⁴ Düzenli dişil çoğullar (el-mecellât vb.) öznel halde ötreli, nesnel halde esrelidir. Bunlara da dikkat etmek gerekir.

FARKLI FİİLLERİN MEÇHUL YAPILIŞINA DAİR ÖRNEKLER

MANASI	Nâibu'l-Fâil+ Mechûl	MANASI	Fail+Ma'lûm Fiil
Ders yazıldı.	1- كَتَبَ الدَّرْسُ.	Öğrenciler dersi yazdı.	1- كَتَبَ الطَّلَابُ الدَّرْسَ.
Konu anlaşıldı.	2- فَهِمَتِ الْمَسْأَلَةَ.	Çalışan konuyu anladı.	2- فَهِمَ الدَّارِسُ الْمَسْأَلَةَ.
Fakire bir dirhem verildi.	3- أُعْطِيَ الْفَقِيرُ دِرْهَمًا.	Muhammed fakire bir dirhem verdi.	3- أُعْطَى مُحَمَّدٌ الْفَقِيرَ دِرْهَمًا.
Ağacın altında duruldu.	4- وَقَفَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ.	Öğrenci ağacın altında durdu.	4- وَقَفَ الطَّالِبُ تَحْتَ الشَّجَرَةِ.
Yere oturuldu.	5- جَلَسَ عَلَى الْأَرْضِ.	Konuk yere oturdu.	5- جَلَسَ الضَّيْفُ عَلَى الْأَرْضِ.
Alabildiğine sevinildi.	6- فَرِحَ فَرَحًا شَدِيدًا.	Başaran alabildiğine sevindi.	6- فَرِحَ الْفَائِزُ فَرَحًا شَدِيدًا.
Diploma alınır.	7- تُتَسَلَّمُ الشَّهَادَةُ.	Başaran diplomayı alır.	7- يَتَسَلَّمُ النَّاجِحُ الشَّهَادَةَ.
Allah'ın hükmü kabul edilir.	8- يُقْبَلُ بِقَضَاءِ اللَّهِ.	Mümin Allah'ın hükmünü kabul eder.	8- يَقْبَلُ الْمُؤْمِنُ بِقَضَاءِ اللَّهِ.

A- İlk üç cümlede mef'ûlünü direkt alabilen müteaddî fiiller seçilmiştir:

1. Fiil meçhul yapılmıca fail ortadan kaldırılır. Daha önce mef'ûl olan kelime gelip failin yerine geçer (Nâibu'l-Fâil/Failin Vekili/Sözde Özne) ve fail gibi merfû olur.
2. Daha önce fâile uyum sağlayan fiil, meçhul yapıldığında nâibu'l-fâile cinsiyet açısından uyum sağlar. Nâibu'l-Fail Müennes ise fiil de müennes olur.
3. İki mef'ûl alan fiiller meçhul yapılsa bile birinci mef'ûl nâibu'l-fâil olur, ikinci mef'ûl yine mef'ûl olarak kalır.

B- 4, 5 ve 6. cümlelerde Fiiller Lazım fiiller olup, ancak harf-i cerle mef'ûl alabilirler. Ya da mef'ûlün bih alamasalar da kendi cinsinden masdarını mef'ûl-ü mutlak alabilirler.

1. Bu tür fiiller meçhul yapıldığı zaman fail yine yok olur, şibih cümle denilen zarfı ve harf-i cerli kısım olduğu gibi kalır ve Nâibu'l-Fâil olur.
2. Daha önce mansûb olarak mef'ûl-ü mutlak olan fiilin kendi masdarı, fiil meçhul yapıldığı zaman merfû olarak Nâibu'l-Fâil olur.

C- 7 ve 8. cümlelerde ise muzari fiiller seçilmiştir. Aynı kurallar bunlarda da geçerlidir:

1. Muzari meçhul yapılır, fail ortadan kaldırılır, mef'ûl merfû' olarak failin yerine geçer.
2. Fiil mef'ûlünü harf-i cerle alabiliyorsa yani mef'ûlün bih gayr-ı sarîh varsa, fiil meçhul yapılır, harf-i cerli kısım olduğu gibi kalır ve Nâibu'l-Fâil olur.²⁵

²⁵ Abdurrahman b. İbrahim el-Fevzan, *el-Arabîyyetu Beyne Yedeyk*, III, 77.

UYGULAMALAR

1) ظَلَّ الشَّهِيدُ حَيًّا .

Çözüm:

ظل: من الأفعال الناقصة، ترفع اسمها وتنصب خبرها.
الشهيد: اسم "ظل"، مرفوع بالضممة الظاهرة على آخره.
حيا: خبر "ظل"، منصوب بالفتحة الظاهرة على آخره.

2) حَسَنَ خُلُقُ الْمُؤْمِنِ .

Çözüm:

حسن: فعل ماض، مبني على الفتحة، وهو لازم لا يتعدى المفعول.
خلق: فاعل، مرفوع بالضممة الظاهرة على آخره ومضاف.
المؤمن: مضاف إليه، مجرور بالكسرة الظاهرة على آخره.

3) يَدْرُسُ الطَّالِبُ الْعَرَبِيَّةَ .

Çözüm:

يدرس: فعل مضارع، مرفوع بالضممة الظاهرة على آخره. وهو متعد على مفعول واحد.
الطالب: فاعل مرفوع بالضممة الظاهرة على آخره.
العربية: مفعول به، منصوب بالفتحة الظاهرة على آخره.

UYGULAMA SORULARI

- 1) Aşağıdaki cümlelerde geçen nâkıs fiilleri bulup ma'mûllerini harekeleyerek gösteriniz.
- h) أصبحت زينب فتاة جميلة.
  - i) يكاد البرق يخطف أبصارهم.
  - j) لم أغادر هنا ما دامت أمتنا متعرضة للخطر.
  - k) ما زال الجو مشمساً.
  - l) ظل الشاب ناظراً خلف صديقه.
  - m) أمسى الحريق منطفئاً نحو آخر النهار.
  - n) أضحت الفتاة مستيقظة بصراخ أمها.
  - o) عسى ربكم أن يرحمكم.

2) Aşağıdaki cümlelerde geçen tam fiilleri bulup müteaddilik-lazimîlik/geçişlilik yönünden türünü belirtiniz.

- h) نفى الملك الوزير إلى أقصى بلاده.
- i) ذبلت الأزهار في حديقة المدرسة.
- j) تطير الطيور فوق البحيرة.
- k) يفضل السياح الزيارة على التجارة.
- l) يبلغ عدد الطلاب ألفا.
- m) يجر الثوران العجلة بصعوبة.
- n) اتخذ الله إبراهيم خليلا.
- o) وسقاهم ربحهم شرابا طهورا.

3) Boşlukları, listede verilen fiillerden uygun olanla doldurunuz.

(اتَّخَذَ - سقى - ظن - أصبح - منح - يكاد - وجد - كان)

- a) ..... عمر فتى أنيقا.
- b) ..... أحمد محاميا قبل سنوات.
- c) ..... الكتاب صديقا في كل وقت.
- d) .....تُ الطالبةُ أستاذها عطية.
- e) .....وا العمل سهلا.
- f) ..... الخادم الضيوف عصيرا.
- g) .....نا المشي نافعا في هذا السن.
- h) ..... الطفل يسقط من الشرفة.

4) Parantez içindeki verilen kelimeyi örnekteki gibi eşdeğerinin yerine koyarak cümleyi yineleyiniz.

المثال: كان المهندس مشغولاً في مكتبه. (أصبح)

أصبح المهندس مشغولاً في مكتبه. (المهندسون)

- a) (رأيتُ) .....
- b) (المهندسة) .....
- c) (كانت) .....
- d) (المهندستان) .....
- e) (المهندسات) .....
- f) (وجدنا) .....
- g) (كان) .....
- h) .....

5) Aşağıdaki cümleleri Arapçaya çeviriniz.

- a) Kış mevsiminde kar yağar.
- b) Muz sıcak bölgelerde yetişir.
- c) Allah müsrifleri sevmez.
- d) Kitapları kamyonlarla taşıdılar.
- e) Adam eşine kırmızı bir gül verdi.
- f) Annem konuklara meyve suyu içirdi.
- g) Yıllar sonra mahalleyi değişmiş bulduk.
- h) Herkes kendini kral sanır.

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

نوادير من سيرة عمر بن الخطاب (ض)

عندما تسلّم عمر خلافة المسلمين وتولّى هذا الأمر الشاقّ جدّاً له، ولّى عمرو بن العاص رضي الله عنه على مصر. في يوم من الأيام أتى قِبْطِيٌّ إلى عمر رضي الله عنه يشتكي قائلاً: أصابني ظلم يا أمير المؤمنين! قال له وكيف وعلى يد مَنْ تعرضتَ له؟ قال سأبقتُ محمداً بن عمرو بن العاصِ وإلي مصر فسبقتُهُ بفرسي. فهجم عليّ أمّام الناس فضربني وقال لي: كيف تسبّني وأنا ابن الأكرمين. فقال عمر رضي الله عنه: عليّ أن أعاقبهم بالدرة. فانتقل إلى مصر، ودعا ابن الوالي فضربه ضرباً أمام أبيه والتفت إلى أبيه عمرو بن العاص فأنذره إنذاراً شديداً وقال له: متى استعبدتُم الناس وقد ولدتهم أمهاتهم أحرارا؟!

.....

أتى سفير فارس المرسل من قبل أنوشروان إلى المدينة، ليفاوض عمر، رضي الله عنه، فدخل المدينة، ومعه وفدٌ على مستوى عالٍ، يريد أن يخاطب عمر بن الخطاب؛ الذي دوى صيته في العالم، فسأل: أين قصر عمر؟ قالوا: لا قصر له، قال: أين هو؟ قالوا: هذا بيته، وإذا هو بيته من الطين، فذهب إلى البيت، فضرب على الباب، فقال له أهله: عمر ليس هنا، التمسّه في المسجد، فإنه ينام الضحى في المسجد، فذهب إلى المسجد، والوفد معه، وأطفال المدينة، وجواربها يلاحقون أهل فارس؛ لأنّ عليهم الديباج والحريز، منظر بهيج ما رأوه في الحياة، فما وجدوه في المسجد، ودلّ الصحابة على مكانه، فوجدوه نائماً تحت شجرة، وعصاه بجانبه. فوقف سفير فارس، وأخذ يرتعد ويقول: هذا الخليفة؟ قالوا: هذا الخليفة! قال: حكمت، فعدلت، فأمنت، فنمت.

.....

مرة كان عمر يخاطب المسلمين قائلاً: يا أيها الناس، اسمعوا وعوا. فقام سلمان الفارسي، فقال: والله، لا نسمع ولا نعي قال: ولم يا سلمان؟ قال: أتكتسي ثوبين، وتكسونا من قسمة الفيء ثوباً، فقال عمر لابنه عبد الله: قم أجب سلمان فقال عبد الله: أمّا الثوب الآخر، فإنه من ثوبي -قسمة مع المسلمين- أعطيته والدي فقال سلمان: الآن، قل نسمع، وأمر نطع.

1. Anlama ve Kavrama Soruları

أ- الأسئلة عن الفقرة الأولى

- 1- من ولى عمر على مصر عندما تولى الخلافة؟
- 2- من أتى عمر وكيف يشتكي؟
- 3- لم أصيب الشاب القبطي بظلم؟
- 4- كيف آذاه ابن الوالي؟
- 5- ماذا فعل عمر عندما سمع ما حدث؟
- 6- ماذا قال عندما عاقبه بسوطه؟

ب- الأسئلة عن الفقرة الثانية

- 1- من أتى إلى المدينة ولماذا؟
- 2- مع من دخل السفير المدينة؟
- 3- ماذا سأل من أقبلوه؟
- 4- كيف أجابوه؟
- 5- أي جواب تَلَقَّى عندما سأل عن الخليفة أهل بيته؟
- 6- كيف بيّن تعجبه منه عندما وجده نائما؟

ج- الأسئلة عن الفقرة الثالثة

- 1- كيف بدأ عمر في خطابه؟
- 2- من عارضه في بداية خطابه؟
- 3- ما السبب الذي جعل سلمان يعارضه؟
- 4- ماذا فعل عمر بصدد الرد عليه؟
- 5- كيف بين سلمان رضاه عندما علم حقيقة الأمر؟

2. Eşanlamalı ve Karşıt Anlamalı Kelimeler

أ- هات من القائمة مرادف ما تحته خط.

القائمة: (ذكر - يتذمر - اطلب - توجه - تلبس - خوّلت - مبعوث - علا - سوط)

- 1- في يوم من الايام أتى قبطي الى عمر رضي الله عنه يشتكي قائلا: أصابني ظلم يا عمر!
- 2- فقال عمر رضي الله عنه: علي أن أعاقبهم بالدرة.
- 3- والنتف الى ابيه عمرو بن العاص فأنذره إنذارا شديدا.
- 4- أتى سفير فارس المرسال من قبل أنوشروان إلى المدينة، ليفاوض عمر.
- 5- يريد أن يخاطب عمر بن الخطاب؛ الذي دَوَّى صيته في العالم.
- 6- فقال له أهله: عمر ليس هنا، التمسه في المسجد.
- 7- قال: أتكتسي ثوبين، وتكسوننا من قسمة الفيء ثوب.

- 8- أما الثوب الآخر، فإنه من ثوبي -قسمي مع المسلمين- أعطيته والدي.
- ب- هات من القائمة مضاد ما تحته خط.
- القائمة: (بشر - كريبه - ننسى - تجنب - أخفى - نعص - نبا عن - وضيع)
- 1- عندما تولى عمر الخلافة، ولى عمرو بن العاص على مصر.
  - 2- أتى شاب قبطني الى الخليفة يشتكي قائلاً: أصابني ظلم يا عمر!
  - 3- فأنذره قائلاً: متى استعبدتم الناس وقد ولدتهم أمهاتهم أحرارا!؟.
  - 4- فدخل المدينة، ومعه وفد على مستوى عالٍ.
  - 5- لأنَّ عليهم منظر بهيج ما رأوه في الحياة، فما وجدوه في المسجد.
  - 6- ودلَّ عليه الصحابة، فوجدوه نائماً تحت شجرة، وعصاه بجانبه.
  - 7- فقام سلمان الفارسي، فقال: والله، لا نسمع ولا نعى.
  - 8- فقال سلمان: الآن، قل نسمع، وامر نطع.

3. Tekil ve Çoğul Kelimeler

- أ- هات جمع ما يأتي من المفردات.
- أمر - ابن - يوم - يد - فرس - درة - والي - أب - أمير - موقع - سفير - مدينة
- وفد - مستوى - خطاب - صيت - قصر - بيت
- ب- هات مفرد ما يأتي من الجموع.
- أيام - ناس - أحرار - عالم - أطفال - وجواري - صحابة - ثياب - أبواب - أهالي - مساجد - مناظر - أمكنة - أشجار - عصي - خلفاء - أقسام.

4. Cümle Oluşturma

كون جملاً بحيث توافق المثال تعبيراً باستعانة ما بين القوسين.

المثال: (هو - نائم) فوجدوه نائماً تحت شجرة.

- 1- (هي - نائمة) .....
- 2- (أنا - نائم) .....
- 3- (أنت - نائم) .....
- 4- (أنت - نائمة) .....
- 5- (هما - نائمان) .....
- 6- (هم - نائمون) .....
- 7- (أنتم - نائمون) .....
- 8- (هن - نائمات) .....

Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)

Arapçada kıyâsî âmillerin en başında fiiller vardır. Bunlar kendinden sonra gelen iki ismi etkiler. Genelde birincisini merfû, ikincisini mansûb yaparlar. İsimlerin son hareke veya son harfini değiştirirler.

Mübteda-haberin başına gelip sadece merfû' isimle manası tamamlanmayan fiillere nâkıs, diğerlerine tam fiil adı verilir.

Tam fiillerden

- Sadece bir isme etki edip onu merfû' yapan fakat mef'ûl almayan fiile lâzım,

- Biri fail diğeri mef'ûl olmak üzere iki isme etki edene müteaddî denir.

Müteaddî fiiller de;

- Faile ek olarak sadece bir mef'ûle etki edenler ile,

- Faile ek olarak iki veya üç mef'ûl üzerinde etkili olanlar (bkz. V. Ünite) olmak üzere ikiye ayrılır.

BÖLÜM SORULARI

1. Aşağıdakilerden hangisi nâkıs fiilin özelliklerinden biridir?

- A) Fâilini ref', mef'ûlünü nasb eder.
- B) Devamındaki iki ismin ilki kimi zaman düşürülebilir.
- C) Devamındaki iki ismin ikincisi kimi zaman düşürülebilir.
- D) Devamındaki iki isimden hiçbiri düşürülemez.
- E) Nâkıs fiilerin bulunduğu cümleler fiil cümlesi grubundandır.

2. “ظَلَّ الأَيْتَامَ دَامِعَةً أَعْيُنُهُمْ طَوَالَ الأَيَّامِ.” altı çizili öge için aşağıda yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- A. فاعل، مرفوع بالضممة.
- B. اسم ظل، مرفوع بالضممة.
- C. مفعول به، منصوب بالفتحة.
- D. خبر ظل، منصوب بالفتحة.
- E. مبتدأ، مرفوع باضمة.

3. “ظَلَّ الأَيْتَامَ دَامِعَةً أَعْيُنُهُمْ طَوَالَ الأَيَّامِ.” altı çizili öge için aşağıda yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- A. فاعل، مرفوع بالضممة.
- B. اسم ظل، مرفوع بالضممة.
- C. مفعول به، منصوب بالفتحة.
- D. خبر ظل، منصوب بالفتحة.
- E. حال، منصوب بالفتحة.

4. “نَعَلِمُ الأَسْتَاذَ أَبًا.” cümlesinde altı çizili öge için aşağıda yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- A. فاعل مرفوع بالضممة.
- B. مفعول به أول، منصوب بالفتحة.
- C. مفعول به ثان، منصوب بالفتحة.
- D. مفعول به غير صريح، مجرور بالكسرة.
- E. نائب فاعل، مرفوع بالضممة.

5. “Devlet çiftçilere malî destek veriyor” cümlesinin Arapça karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?

- A. تَمَنَحُ الدَّوْلَةُ الفَّلَّاحِينَ دَعْمًا مَالِيًّا.
- B. مَنَحَ الفَّلَّاحُونَ الدَّوْلَةَ دَعْمًا مَالِيًّا.
- C. يَمْنَحُ الفَّلَّاحُونَ الدَّوْلَةَ دَعْمًا مَالِيًّا.
- D. تُمْنَحُ الدَّعْمُ المَالِيُّ الفَّلَّاحِينَ مِنْ قِبَلِ الدَّوْلَةِ.
- E. مَنَحَتِ الدَّوْلَةُ الفَّلَّاحِينَ دَعْمًا مَالِيًّا.

6. Aşağıdaki hangi cümlede nâkıs fiil yoktur?

- A. يكاد البرق يخطف أبصارهم.   B. صار محمود محاميا مشهورا.
C. ليس الخبر كالعيان.   D. عصى فرعون ربه الذي خلقه.
E. لا يزال بنيانهم الذي بنوا ريبة.

7. حُلِقَ الْإِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍ ayetinde altı çizili kelime için hangisi söylenebilir?

- A. فاعلٌ مرفوعٌ وعلامة رفعه الضمة الظاهرة.   B. مفعول به.
C. نائب فاعل مرفوع بالضمّة الظاهرة.   D. مضاف إليه.
E. نائب فاعل مرفوع بالضمّة المقدرة.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde nâkıs fiil vardır?

- A. تَتَجَافَى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا.
B. يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حُدْرَ الْمَوْتِ.
C. وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ.
D. وَأَوْصَانِي بِالصَّلَاةِ وَالزَّكَاةِ مَا دُمْتُ حَيًّا.
E. ألم يجدك يتيما فآوى.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ma'lûm fiil mechûl fiile **yanlış** çevrilmiştir?

	MECHÛL FİLLİ CÜMLE	MA'LÛM FİLLİ CÜMLE
A)	عوقبنا بسبب تأخرنا عنِ الدرسِ.	عاقبنا الأستاذ بسبب تأخرنا عنِ الدرسِ.
B)	أوتيتُ مالاً كثيراً.	آتاني اللهُ مالاً كثيراً.
C)	سَيُنصَرُونَ عَلَى أَعْدَائِكُمْ.	سَيُنصِرُكُمْ اللهُ عَلَى أَعْدَائِكُمْ.
D)	يُنْتَبَهُ إِلَى الدرسِ.	تُنْتَبَهُ جَمِيعُ الطالِبَاتِ إِلَى الدرسِ.
E)	تُجْعَلُ الْأَصَابِعُ فِي الْأَذَانِ مِنَ الصَّوَاعِقِ .	يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ .

10. أرادَ المُعلِّمُ مِنَ الطالِبِ أَنْ يَلْعَبُوا كُرَةَ الْقَدَمِ فِي الْحَدِيقَةِ. cümlesinde fiillerin mechûl (edilgen) olması durumunda cümlelerin doğru şekli hangidir?

- A) أريدُ مِنَ الطالِبِ أَنْ تُلْعَبَ كُرَةُ الْقَدَمِ فِي الْحَدِيقَةِ.   B) أريدتُ مِنَ الطالِبِ أَنْ يُلْعَبَ كُرَةُ الْقَدَمِ فِي الْحَدِيقَةِ.
C) أريدُ مِنَ الطالِبِ أَنْ تُلْعَبُوا كُرَةَ الْقَدَمِ فِي الْحَدِيقَةِ.   D) أريدُ الطالِبِ أَنْ تُلْعَبَ كُرَةَ الْقَدَمِ فِي الْحَدِيقَةِ.
E) أريدُ مِنَ الطالِبِ أَنْ يَلْعَبُوا كُرَةَ الْقَدَمِ فِي الْحَدِيقَةِ.

11. كانَ ..... مُمَطِّراً cümlesindeki boşluğa uygun olan kelime hangisidir?

- A) الجَوُّ   B) الجَوَّانِ   C) الجَوِّ   D) الجَوِّ   E) الجَوِّ

12. Müteaddi fiilin en doğru tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) هو ما يتعدَّى ويتجاوز فعل الفاعلِ إلى المفعول به.
- B) هو ما يعتدَّى على الآخرين.
- C) هو ما يتعدى على فاعله.
- D) هو ما لمْ يتعدَّ ويتجاوز فعل الفاعلِ إلى المفعول به ، بل وقع في نفسه.
- E) هو ما تعدَّى وماتجاوز فعل الفاعلِ إلى المفعول به.

13. Lazım fiilin en doğru tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) هو ما يتعدَّى ويتجاوز فعل الفاعلِ إلى المفعول به.
- B) هو ما لا يلزم شيئاً
- C) هو ما لمْ يتعدَّ ويتجاوز فعل الفاعلِ إلى المفعول به ، بل وقع في نفسه.
- D) هو ما يعتدَّى على الآخرين
- E) هو ماتعدَّى وتجاوز فعل الفاعلِ إلى المفعول به

14. Bina-i ma'lûm (Etken çatılı) fiilin tanımı aşağıdakilerden hangisidir? / ما هو الفعل المعلوم؟

- A) هو فعل علم
- B) ما ذُكِرَ فاعِلُهُ في الكلام
- C) ما جهل فاعله
- D) هو ما ينصب شيئاً
- E) ما حُذِفَ فاعِلُهُ في الكلام

15. İçinde müteaddi fiil olan cümleyi belirleyiniz.

- A) نام علي
- B) مشى محمد
- C) كتب عبد الله الدرس
- D) جلست بين الأشجار
- E) استيقظ محمود من نومه

16. İçinde lazım-ma'lûm- sülâsî fiil olan cümleyi belirleyiniz.

- A) اغتسل ماهر
- B) قُبِضَ على علي
- C) سافر كامل إلى استانبول
- D) مشى محمد
- E) انفتحت أبواب المدرسة

17. Aşağıdaki fiillerden hangisi (Nahivdeki anlamıyla) nakıs fiillerden değildir?

- A) مادام
- B) عصى
- C) ليس
- D) بات
- E) مازال

IX. ÜNİTE: AMEL YÖNÜNDEN FİLLER II
(İKİ VE ÜÇ MEF'ÛL ALANLAR)

IX. ÜNİTE: AMEL YÖNÜNDEN FİLLER II

(İKİ VE ÜÇ MEF'ÛL ALANLAR)

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz? .....
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları .....
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri .....
Anahtar Kavramlar .....
Giriş .....

BİRİNCİ KISIM

KONUVA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

MÜTEADDİ FİLLERİN KISIMLARI/ÇEŞİTLERİ

I. Tek Mef'ûl alan Fiiller:

II. İki Mef'ûl Alan Fiiller:

A. (أَعْطَيْتُ) Babı: (10 Tane)

B. “ظَنَّ/Zanne vb. (Ef'âl-i Kulûb)

a) Yakîn (7 Tane)

b) Ruchân (8 Tane)

C. Tahvîl / Sayrûrat (Ef'âl-i Kulûba Mulhak Olanlar: 7 Tane)

III. Üç Mef'ûl Alan Fiiller (7)

Uygulamalar.....

Uygulama Soruları .....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bir önceki bölümde kıyâsî âmillerin ilki olan fiilden söz etmiş, onları öncelikle nâkıs ve tam olarak ikiye ayırmış, tam olanları da kendi içinde lâzım ve müteadî diye ikiye ayırmıştık.

Bu bölümde önceki bölümün devamı olarak müteaddî olan fiiller ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bunlardan bir mef'ûl alanlar olduğu gibi iki ve üç mef'ûl alan müteaddî fiiller de vardır. İki mef'ûl alan fiiller de kendi içinde önce “A'taytu bâbı” ve “Zan fiilleri” diye ikiye ayrılır. Zan fiillerinin birincilerden farkı bunların etkilediği iki mef'ûlün aslında mübteda-haber olmasıdır. A'taytu babının iki mef'ûlü arasında böyle bir ilişki yoktur. Zan fiillerinin de kendi içinde kısımları vardır. Yine üç mef'ûl alan fiillerin de ikinci ve üçüncü mef'ûlleri arasında aslen mübteda-haber ilişkisi vardır. İçinde bulunduğumuz bölümde fiiller, devamlarındaki isme etki biçimi ve etki gücü çerçevesinde etraflıca ele alınacak, metin, uygulama ve sorular marifetiyle konunun zihinlerde kalıcılık kazanmasının teminine çalışılacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. Müteaddî Fiil nedir? Nâkıs ve Lâzım fiillerden farkı nedir?
2. Müteaddî Fiiller ma'muller üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?
3. Devamlarındaki isim ya da isimlere etki gücü bağlamında kaç çeşit müteaddî fiilden söz etmek mümkündür? Müteaddî fiilleri şablon olarak zihninizde nasıl tasarlayabiliriz?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Amel Yönünden Müteaddî Fiiller	<p>Bu üniteyi kavradığında öğrencinin aşağıdaki kazanımlara ulaşacağı varsayılmaktadır:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1- Müteaddî Fiilleri devamlarındaki sözcük sonlarına etkileri bağlamında sınıflandırabilecek. 2- Bir ve daha fazla mef'ûl alabilen fiileri kendi içinde sınıflandırabilecek. 3- İki Mef'ûl alabilen fiilleri kendi içinde sınıflandırabilip örneklerle açıklayabilecek. 4. İki mef'ûl alabilen fiillerin yanı sıra üç mef'ûl alabilen fiilleri doğru kullanma becerisine sahip olacak. 5- Nakıs, tam fiillerin yanı sıra kalp fiilleriyle vermek anlamlı fiilleri doğru kullanma becerisine sahip olacak.	<p>Metin, metin çözümlemesi, eşanlamlı karşıt anlamlı kelimelerle kelime hazinesi, örneklerle anlatım, alıştırmalar ile konuların daha kolay anlaşılması sağlanacaktır.</p>

Anahtar Kavramlar

- Tam fiil
- Müteaddî (Geçişli/Mef'ûl Alan)
- Bâbu "A'taytu" (باب أعطيت)
- Ef'âlu'l-kulûb (أفعال القلوب)
- Ef'âlu'z-Zann (أفعال الظن)
- Ef'âlu'l-Yakîn (أفعال اليقين)
- Ef'âlu's-Sayrûrat (أفعال الصيرورة)

Giriş

Daha önceki Arapça derslerinde fiiller; zamanları, nicelik ve nitelikleri, harfleri ve de geçişli – geçişsiz oluşları yönünden farklı sınıflandırmalara tabi tutulmuş ve ayrıntılı olarak ele alınmıştı. Bir önceki bölümde de nâkıs ve tam olmak üzere ikiye ayrılan fiillerin tam olan kısımları lâzım ve müteaddî diye iki kısma ayrılıp örneklerle izah edilmişti.

Bu ünite kapsamında ise müteaddî fiillerin iki ve üç mef'ûl alabilenleri işlenecektir. Bu tür fiilerin bir âmil olarak devamlarındaki kelimeler üzerindeki tesirleri üzerinde durulacaktır. Elbette konu işlenirken yukarıda değindiğimiz sınıflandırmaların da desteğine başvurulacak, ara sıra kısa hatırlatmalar yapılacaktır.

Önceki ünitelerde de belirttiğimiz gibi, Arapçada kelimeler, diğer dillerden farklı olarak, kendilerinden önce gelen ve âmil (etkileyen) denen başka kelimeler sebebiyle son hareke veya harf değişimine maruz kalırlar. Önceki bölümde kıyâsî âmiller grubundan fiil ele alınmıştı. Bunlardan müteaddî olan fiillerden bazıları sadece bir mef'ûlü mansûb yaparken bazıları iki veya üç mef'ûlü etkileyebilmektedir. Buna göre de müteaddî fiiller kendi içinde gruplandırılmıştır.

Bu ünitenin amacı devamını etkileyen bir öge (âmil) olarak müteaddî fiilin çeşitli görünümelerini öğrenciyle paylaşmak ve öğrenciyi söz konusu incelikleri kavrayacak hale getirmektir.

Bu çerçevede öncelikle konuya yönelik bir tablo verilecek, bu tablonun izahı yapılarak konu anlatılacak, ardından bir metin verilecek ve bu metnin tahlili ile devam edilecek, konunun daha iyi anlaşılması için detaylı alıştırmalar ve örnek sorularla bölüm sonlandırılacaktır.

MÜTEADDÎ FİLLER

Bizzat kendi başına yani harf-i cersiz mef'ûlün bih / nesne alabilen fiile müteaddî fiil denir. Bu fiiller mef'ûlünü nasb eder. Fiilin türüne göre bunlar bir, iki veya üç mef'ûlün bih alabilirler. Hangi fiilin kaç mef'ûl alabileceği tamamen Arap'tan duyma esasına dayalıdır (semâî). Kur'ân ve hadisler de bu konuda önemli birer kaynaktır.

MÜTEADDÎ FİLLERİN KISIMLARI/ÇEŞİTLERİ

I. Tek Mef'ûl Alan Fiiller:	II. İki Mef'ûl Alan Fiiller:		III. Üç Mef'ûl Alan Fiiller: (7)	
Bunlar sayılamayacak kadar çoktur.	A. (أَعْطَيْتُ) Babı: (10)	B. “ظَنَّ/Zanne vb. (Ef'âl-i Kulûb):	C. Ef'âl-i Kulûba Mulhak Olanlar	İki Mef'ûl Alan Fiillerin İf'âl ve Tef'îl Babına nakledilmiş kalıpları
		a) Yakîn	b) Ruchân / Şek	

أفعال القلوب وملحقاتها

ملحقات أفعال القلوب (أفعال التحويل / أفعال الصيرورة)		أَفْعَالُ قَلْبِيَّةٌ / أَفْعَالُ الْقُلُوبِ		
		أفعال الرجحان/الشكِّ	أفعال اليقين	
1.	Bişeyi bişeye dönüştürdü.	صَيَّرَ	ظَنَّ	عَلِمَ
2.	Bişeyi bişey yaptı.	جَعَلَ	خَالَ	رَأَى
3.	Birşeyi birşey edindi.	اِتَّخَذَ	حَسِبَ	وَجَدَ
4.	Bişeyi bişeye, birine terk etti.	تَرَكَ	زَعَمَ	أَلْفَى
5.	Birini bir hale çevirdi.	رَدَّ	عَدَّ	دَرَى
6.	Birşeyi birşey edindi.	تَخَذَ	هَبَّ: بمعنى احسب (Farz et)	تَعَلَّمَ

Not: Bu fiillerin sayısı hakkında tam bir ittifak yoktur. Bazılarının bu grupta zikrettiği fiilleri (Terake/ تَرَكَ gibi) diğer bazıları dikkate almazken bazıları da burada olmayan farklı fiilleri (Havvele / حَوَّلَ, Semi'a / سَمِعَ) bu türden zikredebilmektedir.

TABLONUN/ŞEMANIN AÇILIMI

I. TEK MEF'ÛL ALAN FİLLER:

Bunlar sayılamayacak kadar çoktur ve VII. Bölümde incelenmiştir.

Bazı fiiller müteaddî olup bunların çoğu tek mef'ûl alabilirler. Bazı fiiller de var ki yerine göre lazım ve yerine göre müteaddî olur. Bu da tamamen semaidir. Mesela: Şu ayeti inceleyelim:

“Öyle ise siz beni (ibadetle) anın ki ben de sizi anayım. Bana şükredin; sakın bana nankörlük etmeyin!” ²⁶	فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ.
---	---

Bu ayetteki (ذَكَرَ)²⁷ ve (كَفَرَ)²⁸ fiilleri harf-i cerre ihtiyacı duymadan bir mef'ûl alır ve onu nasb eder. Diğer (شَكَرَ) fiili ise genelde Lam (لِ) harf-i cerri ile²⁹ bazen de harf-i cersiz³⁰ direkt mef'ûl alır. (Zeyd'e teşekkür ettim./شَكَرْتُ زَيْدًا/) örneğinde olduğu gibi. (Nasihat etti, öğüt verdi / نَصَحَ)³¹ fiili de böyledir.

II. İKİ MEF'ÛL ALAN FİLLER:

Müteaddî olan fiillerin bazıları iki mef'ûlün bih alır. Bunlar da üç grupta incelenir.

A. (أَعْطَيْتُ) Babı: Vermek-İstemek-Engellemek Fiilleri:

Bunların sayısı 10 tanedir. Bu fiillerin en önemli özelliği mef'ûllerinin aslının mübteda ve haber değil, sıradan herhangi iki kelime olmasıdır.

10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
سَقَى	أَسْكَنَ	وَهَبَ	أَلْبَسَ	كَسَا	سَأَلَ	مَنَعَ	مَنَعَ	آتَى	أَعْطَى
Sula dı	Oturttu/ yer- leştirdi	Bağışla dı/ hibe etti	Giydir di	Giydir di	İsted i, sord u	Bağışla dı/ verdi	En- gelledi	Ver di	Ver di

أَعْطَى الرَّجُلُ ابْنَهُ كِتَابًا. / Adam oğluna kitabı verdi.

كِتَابًا	هُ	ابْنِ	الرَّجُلِ	أَعْطَى
Mef'ûl-2		Mef'ûl-1	Fail	Fiil
	Muzâfun İleyh	Muzâf		

²⁶ Bakara 2/152.

²⁷ Zekera fiilinin nesne aldığına örnek ayetler için bk. Kehf 18/63; Enbiya 21/60; Müddessir 74/55; Abese 80/12.

²⁸ Kefera fiili de Kur'an'ın pek çok ayetinde zıddı olan Âmene fiili gibi “bi” harf- cerriyle mef'ûl alabilmiştir.

²⁹ Şekera'nin “Li” ile kullanıldığı ayetler için bk. Bakara 2/172; Ankebut 29/17; Lokman 31/12, 14; Sebe 34/15.

³⁰ Şekera fiilinin harf-i cersiz direkt kullanıldığı ayetler için bk. Nahl 16/114; Neml 27/19; Ahkaf 46/15.

³¹ Nesaha'nin harf-i cersiz direkt kullanıldığı ayetler için bk. A'râf 7/62, 79, 93; Tevbe 9/91.

Anne kızına yeni bir elbise giydirdi. / أَلْبَسَتْ الْأُمَّ بِنْتَهَا لِبَاسًا جَدِيدًا.

جَدِيدًا	لِبَاسًا	هَا	بِنْتِ	الْأُمَّ	أَلْبَسَتْ
Sıfat	Mef'ûl-2 /Mevsuf	Muzâfun İleyh	Mef'ûl-1	Fail	Fiil

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا.

“Yoksa onlar, Allah'ın lütfundan verdiği şeyler için insanlara hased mi ediyorlar? Oysa İbrahim soyuna Kitab'ı ve hikmeti verdik ve onlara büyük bir hükümlerlik bahşettik.” (Nisa 4/54.)³²

Bu ayetteki “Âtâ/verdi” fiili iki mef'ûl alır. “Nâ/Biz verdik” fail olup sonrasındaki altı çizili mavi kelimeler ise mef'ûldürler. (1. Mef'ûl + 2. Mef'ûl)

ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ...

“Sonra nutfeyi alaka (aşılanmış yumurta) yaptık. Peşinden, alakayı, bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti kemiklere (iskelete) çevirdik; bu kemikleri etle kapladık. Sonra onu başka bir yaratıyla insan haline getirdik. Yapıp-yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir.” Müminun 23/14.

“... gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirmiştir.” İnsan 76/21

... وَحَلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقَّاهُمْ رَحْمَةً شَرَابًا طَهُورًا.

B. (أَفْعَالُ الْقُلُوبِ) (Ef'âl-i Kulûb) Zanne vb. /ظَنَّ:

Bu tür fiiller; bilmek, bulmak zannetmek gibi kalbî/hissî anlamlar ifade ettiklerinden bunlara kalp fiilleri denir. Bu kısma giren fiiller de iki mef'ûl alırlar. Bunların öncekinden farkı şudur: Bu fiiller isim cümlesinin başına gelirler.

Yani buradaki iki mef'ûlün aslı Mübteda-Haberdir. Ayrıca bu mef'ûllerin ikisinin birden karinesiz hazfedilmesi câiz değildir. Bu fiiller ikiye ayrılır:

1) Ef'âl-i Yakîn: Bu fiiller kesin bilgi, kanaat, inanma ifade ettikleri için bunlara “Ef'âl-i Yakîn” fiiller denmiştir. Bunların en bilinenleri şunlardır:

عَلِمَ - رَأَى - وَجَدَ - أَلْفَى - دَرَى - تَعَلَّمَ

Örnek: Öğrenci dersin faydalı olduğunu bildi/anladı / عَلِمَ الطَّالِبُ الدَّرْسَ مُفِيدًا

³² Ayrıca bk. Bakara 2/48, 258; Enbiya 21/48, 51; 79-80; Naml 27/15-16; Casiye 45/16.

Bu cümlede fiil ve fail atıldığı zaman geriye şu kalır: Ders faydalıdır. / الدَّرْسُ مُفِيدٌ

مُفِيدًا.	الدَّرْسَ	الطَّالِبُ	عَلِمَ		مُفِيدٌ	الدَّرْسُ
Mef'ûl-2	Mef'ûl-1	Fail	Fiil		Haber	Mübteda
Öğrenci dersin faydalı olduğunu bildi/anladı.					Ders faydalıdır.	

“Doğrusu onlar, o azabı (ihtimalden) uzak görüyorlar. Biz ise onu yakın görürüz.”
(Mearic 70/6-7)

إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا وَنَرَاهُ قَرِيبًا

Bu ayetlerde altı çizili iki mef'ûl aslında mübteda-haber olabilir. “راى - يرى” fiili gelince Mübteda 1. Mef'ûl olmuş; Haber ise 2. Mef'ûl olmuştur.

Not: Eğer “Raâ / رأى” fiili ile maddi anlamda (objektif) görmek kastedilirse tek mef'ûl alır. Böyle durumlarda 1. Mef'ûlden sonra gelen mansûb isim, 2. Mef'ûl değil hâl olur.

Örnek: “Onu ağlarken buldum ve korkar gördüm. / وَجَدْتُهُ بَاكِيًا وَرَأَيْتُهُ حَائِفًا

➤ “vecede / وَجَدَ” (buldu, öyle hükmetti)” Fiili; Kanaat, inanç anlamı taşıyorsa iki mef'ûl alır:

“Doğrusu biz onu (Eyyub'u) pek sabırlı bulduk/gördük.” ³³	إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا.
“Doğruluğu akıllıların ziyneti buldum/öyle olduğuna inandım.”	وَجَدْتُ الصِّدْقَ زِينَةَ الْعُقَلَاءِ.

Not: Eğer “vecede / وَجَدَ” fiili kaybedilen bir şeyi gerçek anlamda bulmak anlamına gelirse o zaman tek mef'ûl alır.

Örnek: “Kitabı buldum. = وَجَدْتُ الْكِتَابَ.

➤ “Elfâ / أَلْفَيْ” (buldu, öyle hükmetti)” Fiili: Aynen vecede gibidir.

“Sözünü doğru buldum, öyle olduğuna kanaat getirdim. = أَلْفَيْتُ قَوْلَكَ صَوَابًا.

Not: Eğer bu fiil de “وَجَدَ” fiili gibi kaybedilen bir şeyi bulmak anlamına gelirse o zaman tek mef'ûl alır.

Kitabı buldum.	أَلْفَيْتُ الْكِتَابَ.
----------------	------------------------

³³ Sâd 38/44. Vecede fiili için ayrıca bk. A`raf 7/102; Enbiya 21/53; Cin 72/8.

2) **Ef'âl-i Zann:** “Zan/şüphe” anlamlı Fiiller (Ef'âl-i Ruchân/Şekk): Bunlar zannetmek, sanmak, varsaymak, kabul etmek anlamlarını ifade ettiklerinden bunlara “Zan Fiilleri” denmiştir. En bilinenleri şunlardır:

خَالَ - ظَنَّ - حَسِبَ - زَعَمَ - عَدَّ - هَبَّ (بمعنى أَحْسَبَ)

➤ “**Zanne** / ظَنَّ = Zannetmek, sanmak” Fiili: Bu gurubun başında bu fiil gelir, iki mef'ûl alır.

Babam havayı güneşli sandı ve şemsiyesiz dışarı çıktı. (Kuvvetli tahmin, zann-1 galib)	ظَنَّ وَالِدِي الْهَوَاءَ مُشْمِسًا فَخَرَجَ بِدُونِ مِظَلَّةٍ.
Bu gece hilalin doğacağını sanıyorum. (Ağır basan görüş, zann-1 galib)	أَظُنُّ الْهِلَالَ طَائِعًا هَذِهِ اللَّيْلَةَ.

Dikkat! Mavi renkli kısımlar yine kendi aralarında Mübteda-Haber olabilirler.

➤ “**Hasibe** / حَسِبَ = zannetmek, sanmak” Fiili: Bu da iki mef'ûl alan fiillerden biridir:

“Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder.” (Bakara 2/273)	يَحْسِبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ.
“Kendileri uykuda oldukları halde sen onları uyanık sanırsın.” (Kehf 18/18)	وَتَحْسِبُهُمْ أَيْقَاطًا وَهُمْ رُقُودٌ.
“Susayan onu su zanneder.” (Nur 24/39)	يَحْسِبُهُ الظَّمَانُ مَاءً.

➤ “**adde** / عَدَّ ” fiili de zanne gibi varsaydı, öyle tahmin edip öyle kabul etti anlamlarında iki mef'ûl alır. Örnek:

“Tarih bilginleri İstanbul’u eski bir şehir sayar/kabul ederler.”	يَعُدُّ عُلَمَاءُ التَّارِيخِ إِسْتَنْبُولَ مَدِينَةً قَدِيمَةً.
---	--

➤ “**Za’ame** / يَزْعُمُ ” fiili de iddia etti, öyle olduğunu zannetti, varsaydı anlamlarında iki mef'ûl alır.

Öğrenci üniversitenin kapalı olduğunu zannetti.	زَعَمَ الطَّالِبُ الْجَامِعَةَ مُغْلَقًا.
---	---

➤ “Heb/ هَب (farzet!)” fiili de اِحْسَب (zannet!) anlamında kullanılırsa iki mef’ûl alır. Sadece emri hazır sîğasında bu kullanım vardır.

Ancak “Hibe etmek, bağışlamak³⁴ / هَب - يَهَب - وَهَب ” anlamında alınırsa yine iki mef’ûl olsa da ef’âl-i kulûbdan sayılmaz, أعطيت grubundan sayılır.

هَبِ الْفُقَرَاءَ مَالًا.	وَهَبَنِي اللَّهُ فِدَاءَ الْمُخْلِصِينَ.
Fakirlere mal bağışla!	Allah bana samimilerin fedakarlığını verdi.

Dikkat! Yukarıdan beri sayılan fiiller iki mef’ûl alabilir. Ancak ipucu (karîne) olduğu zaman mef’uller hazfedilebilir. Örneğin; birisi sana şöyle bir soru sorar; sen de ona kısaca cevap verirsin:

هل تظنُّ خالدًا مُسافرًا؟	– أظنُّ خالدًا (أي: نعم، أظنُّ خالدًا مسافرًا).
Halid’in yolcu olduğunu zanneder misin?	Halid’i zannederim. (Halid’in yolcu olduğunu zannederim.)

Şu ayeti de bu açıdan inceleyebiliriz:

وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ أَيْنَ شُرَكَائِيَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ.	‘O gün o (Allah) onlara (müşriklere) seslenir ve: ‘Benim ortaklarım olduklarını iddia ettiklerinizin hani nerede?’ der. (Kasas 28/62, 74)
أَيُّ كُنْتُمْ تَزْعُمُوهُمْ شُرَكَائِيَ.	

Ayetteki “تَزْعُمُونَ” fiilinden sonra gelmesi gereken iki mef’ûl de kaldırılmıştır. Çünkü konu anlaşılmaktadır. Aslında uzatılmak istenseydi cümle 2. satırdaki gibi olacaktı. O zaman hem boşuna söz uzatılmış olacak hem de ayetlerin sonundaki ses ahengi (fâsıla) tutmayacaktı.

C.Ef’âl-i Kulûbe Mulhak Olan Fiiller/ “Tahvîl/Sayrûret Fiilleri”(Ef’âl-i Sayrûret):

Bu fiiller bir halden bir başka hale dönmeyi, dönüşmeyi, dönüştürmeyi, çevirmeyi ifade ettikleri için de bunlara “Dönüştürme (Tahvîl) Fiilleri” denilmektedir. Bunlar da 7 tanedir:

صَيَّرَ - جَعَلَ - تَحَدَّ - اتَّخَذَ - تَرَكَ - رَدَّ

➤ “Sayyera / صَيَّرَ = Oluşturdu, yaptı eyledi, dönüştürdü”: Düşmanı dost eyledim.=

صَيَّرْتُ الْعَدُوَّ صَدِيقًا.

³⁴ Kur’ân-ı Kerîm’de (وهب-يهب) fiilinden sonra genelde lâm harf-i ceri kullanılır. En’âm 6/84; İbrahim 14/39 vs.

- “**Ce’ale** / **جَعَلَ**: = Yaptı, kıldı, eyledi, dönüştürdü” Bu fiilin farklı anlamlarda farklı kullanımları vardır.

“Eğer peygamberi bir melek kılsaydık muhakkak ki onu insan sûretine sokar onları yine düşmekte oldukları kuşkuya düşürürdük.” (En’am 6/9)	وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبَسُونَ.
“Düşünüp mânasını anlamanız için biz, onu Arapça bir Kur’ân yaptık (öyle indirdik).” (Yusuf 12/2)	إِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ.

- “**Terake**/ **تَرَكَ** = Bıraktı, terk etti.” fiili “**صَيَّرَ**” anlamında olursa iki mef’ûl alan fiillerden olur.

“...ona sağanak bir yağmur isabet etmiş de onu çıplak pürüzsüz kaya haline getirivermiştir.” (Bakara 2/264)	فَأَصَابَهُ وَاِبْلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا
--	---

- “**Radde**/ **رَدَّى** = Birini o hale çevirdi” fiili de iki mef’ûl alan fiillerden biridir.

“İmanınızdan sonra sizi küfre döndürürler.” (Bakara 2/109)	يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا
--	---

- “**Tehize**/ **تَخَذَ** = Birini bi şey edindi” fiili de iki mef’ûl alan fiillerden biridir.

Ali filancayı dost edindi.	تَخَذَ عَلِيٌّ فَلَانًا صَدِيقًا.
----------------------------	-----------------------------------

- “**İttehaze** / **اتَّخَذَ** = Edindi, kıldı” fiili de iki mef’ûl alan fiillerden biridir. Örnekleri inceleyiniz:

“...Allah İbrahim'i dost edinmiştir.” Nisa 4/125.	... وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ حَلِيلًا.
“Namaza çağırdığınız zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar...” (Maide 5/58).	وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوءًا وَلَعِبًا...

III. ÜÇ MEF'ÛL ALAN FİLLER:

Bazı fiiller de vardır ki bunlar üç mef'ûl alır. Bunlar toplam 7 tanedir:

Dikkat! Bunlarda da 2. ve 3. Mef'ûllerin aslında Mübteda-Haber olduklarını görürüz.

حَدَّثَ	خَبَرَ	نَبَأَ	أَنْبَأَ	أَخْبَرَ	أَرَى	أَعْلَمَ
Söyledi/ Anlattı	Haber verdi	Haber verdi	Haber verdi	Haber verdi	Gösterdi	Bildirdi/ Öğretti

1. Bildirdi/Öğretti: (أَعْلَمَ) : (أَعْلَمْتُ الطَّالِبَ الدَّرْسَ سَهْلًا).

سَهْلًا	الدَّرْسَ	الطَّالِبَ	أَعْلَمْتُ	سَهْلًا	الدَّرْسَ	الطَّالِبَ	عِلْمَ
Mef'ûl -3	Mef'ûl -2	Mef'ûl -1	Fâil+Fiil	Mef'ûl- 2	Mef'ûl- 1	Fail	Fiil
Öğrenciye dersin kolay olduğunu bildirdim/anlattım.				Öğrenci dersin kolay olduğunu bildi/anladı.			

2. Gösterdi: (أَرَى): Bu da iki mef'ûl alan (رَأَى) fiilinin bir daha ettirgen hale gelmesidir.

مَحْبُوبًا	الصِّدْقَ	خَالِدًا	أَرَيْتُ	مَحْبُوبًا	الصِّدْقَ	خَالِدًا	رَأَى
Mef'ûl-3	Mef'ûl- 2	Mef'ûl- 1	Fâil+Fiil	Mef'ûl-2	Mef'ûl-1	Fail	Fiil
Halit'e, dostluğun sevimli olduğunu gösterdim.				Halit, dostluğun sevimli olduğunu gördü.			

3. Haber verdi/bildirdi: (نَبَأَ): Bu da iki mef'ûl alan (نَبَأَ) fiilinin bir daha ettirgen hale gelmesidir.

مُسَافِرًا	عَمْرًا	خَالِدًا	نَبَأْتُ	مُسَافِرًا	عَمْرًا	خَالِدًا	نَبَأَ
Mef'ûl-3	Mef'ûl- 2	Mef'ûl- 1	Fâil+Fiil	Mef'ûl-2	Mef'ûl-1	Fail	Fiil
Halit'e, Amr'ın yolcu olduğunu söyledim/bildirdim.				Halit, Amr'ın yolcu olduğunu söyledi.			

4. Haber verdi /Bildirdi (أَخْبَرَ):

“Mehmed'e kapının açık olduğunu haber verdim.	”أَخْبَرْتُ مُحَمَّدًا الْبَابَ مَفْتُوحًا“
---	---

5. Söyledi, anlattı (حَدَّثَ):

“Ali'ye sevginin dürüstlük olduğunu anlattım.	”حَدَّثْتُ عَلِيًّا الْحُبَّ صِدْقًا“
---	---------------------------------------

6. Haber verdi/bildirdi (أَبَى):

“Ömer’e Halit’in yolcu olduğunu bildirdim.

أَنَّابْتُ عَمْرًا خَالِدًا مُسَافِرًا

7. Haber verdi/bildirdi (خَبَّرَ) :

“Halit’e Bekr’in başarılı olduğunu bildirdim.

خَبَّرْتُ خَالِدًا بِكْرًا نَاجِحًا

UYGULAMA SORULARI

1) Aşağıdaki cümlelerde geçen iki mef’ûle müteaddî fiilleri bulup türlerini belirtiniz.

- وهب الوالدان أولادهما حياة.
- خول الأستاذ الطالب مكافأة.
- يحسب الناس الحياة دائمة.
- يعلم الشبان الكل صديقا.
- يعتبر المسلم المسلم أخا.
- كسا الغني اليتامى أثوابا.
- ظن الولد الرجل طيبا.

2) “İçirdi” anlamına gelen “أَشْرَبَ” fiili için aşağıdaki değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- Tek mef’ûl alabilen müteaddî
- İki mef’ûl alabilen müteaddî / A’taytu bâbından
- İki mef’ûl alabilen müteaddî / Ef’âl-i kulûbdan
- İsmu’t-tafdîl
- Mâzî Fiil, Nefs-i Mütellim

3) “نَعْلَمُ الأَسْتَاذَ أَبَا.” cümlesinde altı çizili öge için aşağıda yapılan değerlendirmelerden hangisi doğrudur?

- Nâkıs Fiil
- Tek mef’ûl alabilen müteaddî
- İki mef’ûl alabilen müteaddî / A’taytu bâbından
- İki mef’ûl alabilen müteaddî / Ef’âl-i kulûbdan
- Muzari Lazım Fiil

4) Aşağıdakilerden hangisi kalb fiillerinin özelliklerinden biridir?

- a) Sadece bir ismi ref' ederek fail edindir.
- b) Fâilden sonra sadece bir mef'ûl alabilir.
- c) Fâilden sonra kökeni mübteda haber olan iki ismi nasb ederek mef'ûl edindir.
- d) Fâilden sonra aldığı iki mef'ûl arasında cinsiyet – sayı uyumu yoktur.
- e) Fâilden sonra aldığı iki mef'ûlden biri düşürülebilir.

5) Aşağıdakilerden hangisi “A'taytu bâbı”nın özelliklerinden biridir?

- a) Fâilden sonra nasb edip mef'ûl edindiği iki isim arasında cinsiyet – sayı uyumu yoktur.
- b) Fâilden sonra nasb edip mef'ûl edindiği iki isim arasında cinsiyet – sayı uyumu vardır.
- c) Sadece failiyle yetinir.
- d) Fâilden sonra sadece bir ismi nasb edip mef'ûl edindir.
- e) Fâilden sonra nasb edip mef'ûl edindiği iki isim hiçbir şekilde düşürülemez.

Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)

Sadece fâiliyle yetinmeyip mef'ûlün bih de alan fiillere Müdeaddî fiil denir. Müteaddî filler de bir, iki ve üç Mef'ûl alanlar şeklinde kısımlara ayrılır.

Tam fiillerden müteaddi olanlar yani devamındaki bir ismi etkilemekle yetinmeyip ikincisini de etkileyenler, kendi aralarında ikiye ayrılır:

1) Tek mef'ûle müteaddî olanlar: Merfû' ma'mûlü konumundaki failine ek olarak ikinci bir ismi mef'ûl edinip mansûb kılmakla yetinen fiillerdir.

2) İki mef'ûle müteaddî olanlar: Merfû' ma'mûlü konumundaki failine ek olarak iki ismi birden mef'ûl edinip mansûb kılan fiillerdir.

İki mef'ûl alanlar kendi içinde ikiye ayrılır:

a) Aralarında hiçbir alaka olmayan iki nesneyi mef'ûl alabilen fiiller.

b) Aslında Mübteda-Haber olabilen isimleri iki mef'ûl alabilen fiiller.

Failini merfû' yaptıktan sonra bir isimle yetinmeyip iki ismi birden mansûb kılarak mef'ûl edinen (iki mef'ûle müteaddî) fiiller, bu iki mef'ûl arasında mübteda – haber ilişkisi olup olmamasına göre ikiye ayrılır:

1) Vermek anlamlı fiiller: İki mef'ûlü birbirinden bağımsız olan ve bu yönüyle mef'ûlleri arasında cinsiyet-sayı uyumu aranmayan fiillerdir. Bunlara باب أعطيت de denir.

2) Kalb fiilleri: İki mef'ûlü köken itibariyle mübteda-haber olan ve dolayısıyla mef'ûlleri arasında cinsiyet ve sayı yönünden uyum mecburiyeti bulunan fiillerdir. Bunlara أفعال القلوب da denir.

3) Ef'âl-i Kulûbe Mulhak Olan Fiiller/ "Tahvîl/Sayrûret Fiilleri"(Ef'âl-i Sayrûret):

Bu fiillerin aynen ef'âl-i kulûb gibi mübteda ve haberin başına gelmeleri, mefullerinin ikisinin birden hazfedilmesinin caiz olmaması vb. yönlerden ef'âl-i kulûbe benzemelerinden dolayı bunlara "ef'âli kulûbe benzer/mulhak" fiiller denmiştir. Bu gruptaki fiiller de Mübteda-Haberin başına gelip Mübtedayı birinci Mef'ûl; Haberi ikinci Mef'ûl yapar yani iki mef'ûlü nasb ederler.

BÖLÜM SORULARI

1. بَدَلَةٌ ثلاثه طلاب بدلة. cümlesinde altı çizili kelimenin i'râbı nedir?

- A) مفعول مطلق B) حال C) تمييز D) خبر E) مفعول به

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ma'lûm fiil mechûl fiile yanlış çevrilmiştir?

a - عاقبنا الأستاذ بسبب تأخرنا عن الدرس. - عوقبنا بسبب تأخرنا عن الدرس.

b - آتاني الله مالاً كثيراً. - أوتيتُ مالاً كثيراً.

c - سينصركم الله على أعدائكم. - سينصرون على أعدائكم.

d - تنتبه جميع الطالبات إلى الدرس. - يُننَّبه إلى الدرس.

e - إنهم يرونه بعيداً. - إنه يرى بعيداً.

3. Aşağıdaki malûm cümlelerin hangisi yanlış bir şekilde mechûl yapılmıştır?

	MEÇHÛL	MALÛM
A)	مدح المعلم	مدحنا المعلم
B)	سننصرون	سينصركم الله
C)	عوقبنا	عاقبنا الأستاذ
D)	منعتم الخروج	منعتم الخروج
E)	أعطيت المسكين دراهم	أعطيت المسكين دراهم

4. حَسَبَ الطلاب المعلم الشاب تلميذاً جديداً. cümlesinde ikinci Mef'ûl hangisidir?

- A) المعلم B) جديداً C) الشاب D) تلميذاً E) الطلاب

5. تُعَدُّ إسطنبول مدينة قديمة. cümlesinde altı çizili kelimenin cümledeki görevi ve konumu nedir?

- A) Fâil B) Mübteda C) Nakıs Fiilin İsmi D) Nâibu'l-Fâil E) Haber

6. Aşağıdaki cümleyi öğelerini dikkate aldığımızda hangi öge ve irabı yanlış ifade edilmiştir?

يَعُدُّ علماء التاريخ إسطنبول مدينة قديمة.

a) مَدِينَةٌ	b) إِسْتَنْبُولُ	c) التَّارِيخُ	d) عُلَمَاءُ	e) يَعُدُّ
Sıfat	1. Mef'ûl	Muzâfun İleyh	Fâil Muzaf	Fiil-i Mu-zari
Kesra ile Mecerûr	Fetha ile Mansûb	Kesra ile Mecerûr	Damme ile Merfû	Damme ile Merfû

7. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili mamullerden hangisi diğerlerinden farklıdır?

- A) يَسْأَلُ مَنِّي الطُّلَابُ درجات عالية من حين إلى آخر.
- B) أَلْبَسْتُ المرأة ابنتها تنورة حمراء.
- C) يَهَبُ وَالِدِي أقاربه مليون ليرة كُلَّ شَهْرٍ.
- D) يَعُدُّ الناس الصدق أكبر فضيلة.
- E) آتَانِي اللهُ مَالًا كثيرًا.

8. 8. مَنَحَ المُدِيرُ الطُّلَابَ النَّاجِحِينَ شَهَادَاتٍ تَقْدِيرِيَّةً cümlesinin fiili meçhul yapılırken hangi kelimenin irâbında hata yapılmıştır?

مُنَحَ الطُّلَابُ النَّاجِحِينَ شَهَادَاتٍ تَقْدِيرِيَّةً.

- A) تَقْدِيرِيَّةً   B) شَهَادَاتٍ   C) النَّاجِحِينَ   D) مَنَحَ   E) الطُّلَابُ

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kelimenin i'râbı/konumu diğerlerinden farklıdır?

- A) وَسَقَاهُمْ رُحْمًا شَرَابًا طَهُورًا.
- B) وَاتَّخَذَ اللهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا.
- C) جَعَلَتِ التَّكْنُوتُوجِيَا حَيَاتِنَا سَهْلَةً.
- D) رَأَيْتُ أَحَاكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ جَالِسًا.
- E) مَنَحَ المُدِيرُ الطُّلَابَ النَّاجِحِينَ شَهَادَاتٍ.

10. 10. الْهَلَالُ طَالَعَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ. cümlesinin başına gelen farklı amillere göre aşağıdaki cümlelerden hangisinin i'râbı doğrudur?

- A) بَاتَ الْهَلَالُ طَالِعًا هَذِهِ اللَّيْلَةَ.
- B) لَيْتَ الْهَلَالِ طَالَعَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ.
- C) كَأَنَّ الْهَلَالِ طَالَعَ هَذِهِ اللَّيْلَةَ.
- D) أَظُنُّ الْهَلَالُ طَالِعًا هَذِهِ اللَّيْلَةَ.
- E) رَأَيْتُ الْهَلَالِ هَذِهِ اللَّيْلَةَ فِي السَّمَاءِ.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ikinci meful yanlış harekelenmiştir?

- A) وَهَبَ التَّاجِرُ ضَحَايَا الْإِرْهَابِ إِعَانَاتٍ مَالِيَةً.
B) سَقَى صَاحِبُ الْبَيْتِ الضُّيُوفَ عَصِيرَ التَّفَاحِ.
C) وَجَدتِ الْعِلْمَ نَافِعًا لِجَمِيعِ النَّاسِ.
D) جَعَلَ الْبُؤَابُ حَدِيقَةَ الْعِمَارَةِ أَكْثَرَ جَمَالًا.
E) أُعْطِيَ الْغَنِيُّ الْمَسْكِينُ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةً.

12. Aşağıda altı çizili fiillerden hangisi iki mef'ûl alan bir fiildir?

- A) إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا .
B) وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ .
C) أَطْعَمَ الْغَنِيَّ الْفَقِيرَ .
D) صَلَّيْتُ فِي الْمَسْجِدِ .
E) صُمْتُ ثَلَاثِينَ يَوْمًا فِي رَمَضَانَ .

Cevaplar

1) E, 2) C, 3) E, 4) D, 5) D, 6) A, 7) C, 8) C, 9) D, 10) C, 11) D, 12) C

X. ÜNİTE: İSM-İ FÂİL VE AMELİ

X. ÜNİTE: İSM-İ FÂİL VE AMELİ

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz? .....
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları.....
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri.....
Anahtar Kavramlar .....
Giriş .....

BİRİNCİ KISIM

KONU YA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

İSMU'L-FÂİL

1. İsmu'l-fâil Türetimi ve Kalıpları.....
2. İsmu'l-fâilin Amel Etme Şartları .....
3. İsmu'l-Fâil Bahsine Dair Çeşitli Meseleler .....
Uygulamalar.....
Uygulama Soruları .....

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....
2. Eş anlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler.....
3. Tekil ve Çoğul Kelimeler.....
4. Kalıp İfade/ Yeniden Cümle Oluşturma .....

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet).....
Bölüm Soruları .....
Cevaplar .....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Önceki iki bölümde kendinden sonra gelen isimlerin sonlarına etkisi açısından fiiller ele alınmış ve yaptıkları etki gücüne göre gruplandırılmışlardı.

Bu bölümde ise fiil olmadıkları halde bazı şartlarla fiil gibi amel eden isimlerden İsmu'l-fâil alınacaktır. Fiil gibi amel eden isimlerin başında İsmu'l-fâil vardır. Bu bölümde İsmu'l-fâil'in türetim biçimi, fiil işlevi görme şartları ve amel biçimi üzerinde durulacak, metin, uygulama ve alıştırmalarla zihinlerde pekiştirilmesine çalışılacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Sorular

- 1) İsmu'l-fâil nedir, Türkçe dilbilgisinde hangi terime karşılık gelmektedir?
- 2) İsmu'l-fâil'in türetim biçimleri nelerdir? Sülâsîlerden ve Mezîdlerden nasıl türetilir?
- 3) İsmu'l-fâilin fiil işlevi görme şartları nelerdir?
- 4) İsmu'l-Fâil hangi fiil gibi amel eder?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
İsmu'l-fâil ve Ameli	<ol style="list-style-type: none"> 1. İsmu'l-fâil'in mahiyeti, türetim biçimleri ve fiil işlevi görmesi için gereken şartlar hakkında açıklamada bulunabilir. 2. İçinde İsmu'l-fâil bulunan cümleler kurabilir. 3. Cümlelerdeki fiil yüklemeleri doğru bir biçimde İsmu'l-fâil'e dönüştürebilir.	Metin, metin çözümlemesi, eşanlımlı karşıt anlamlı kelimelerle kelime hazinesi, örneklerle anlatım, alıştırmalar ile konuların daha kolay anlaşılması sağlanacaktır.

Anahtar Kavramlar

- İsmu'l-fâil
- Amel
- Fiil
- Şibhu'l-fi'l
- Eşbâhu'l-fi'l

GİRİŞ

Arapçada fiille başlayan cümleye fiil cümlesi denir, öğeleri de fiil (yüklem), fâil (özne) ve Mef'ûl (nesne) şeklinde sıralanır. Fiil cümlesinde belirleyici ögenin fiil olduğunu ve devamındaki iki ögeyi şeklen etkilediğini de geçen bölümde öğrendik.

Bazı şartlar dahilinde fiilden türemiş kimi isimler Arapçada fiil cümlesinin belirleyici ve etkin ögesi (âmil) konumundaki fiilin işlevini görebilmektedir. Bunlara “Şibhu'l-fi'l” ya da çoğul haliyle “Eşbâhu'l-fiil” denir. Bunların başında da “İsmu'l-fâil” gelir.

Bu bölümde “İsmu'l-fâil” kavramının tanımını yaptıktan sonra örneklerle fiillerden İsmu'l-fâil türetme yolları ve fiil işlevi görme (amel) şartları ele alınacaktır.

BÖLÜM KONUSU

İsmu'l-fâil:

Çekimli (mutasarrıf) fiillerden türetilen ve eylemi yapanı gösteren isimlere İsmu'l-Fâil denir.

İsm-i Fâil sülâsî fiillerden فَاعِلٌ kalıbında yapılır. Sülâsî dışındaki (4-5-6 harfli) fiillerin ise önce muzarisi alınır, baştaki muzarilik harfi dammeli bir mim ile değiştirilir, sondan bir öncesi kesra, sonu ise tenvinli yapılır. Örnekleri inceleyiniz:

İsmu'l-Fâil Türetimi ve Kalıpları

MEZÎD FİİLLER			SÜLÂSÎ FİİLLER	
İsmu'l-Fâil	Fiil-i Muzârî'	Fiil-i Mâzi	İsmu'l-Fâil	Fiil-i Mâzi
Titreten	تُزِيلُ	زَلَزَلَ	فَاتِحٌ	فَتَحَ
Gönderen	يُرْسِلُ	أَرْسَلَ	عَالِمٌ	عَلِمَ
İndiren	يُنزِلُ	نَزَلَ	حَامِلٌ	حَمَلَ
Savaşan	يُقَاتِلُ	قَاتَلَ	نَازِلٌ	نَزَلَ
Düşünen	يَتَفَكَّرُ	تَفَكَّرَ	عَارِفٌ	عَرَفَ
Emekli	يَتَقَاعَدُ	تَقَاعَدَ	شَاكِرٌ	شَكَرَ
Çıkaran	يَسْتَخْرِجُ	اسْتَخْرَجَ	قَاتِلٌ	قَتَلَ
İkâmet eden.	يُقِيمُ	أَقَامَ	قَائِلٌ / الْقَائِلُ	قَالَ
Veren	يُعْطِي	أَعْطَى	غَازٍ / الْغَازِي	غَزَا
Unutturan	يُنْسِي	أَنْسَى	رَامٍ / الرَّامِي	رَمَى
Korunan	يَنْتَقِي	اتَّقَى	وَاقٍ / الْوَاقِي	وَقَى
Türeyen	يَشْتَقُ (يَشْتَقِقُ)	اشْتَقَّ (اشْتَقِقُ)	مَارٌّ (مَارِرٌ)	مَرَّ (مَرَرٌ)

İsmu'l-fâil, sadece çekimli fiillerden türetilir. Çekimsiz (camid) fiillerden İsmu'l-fâil türetilmez. Fiil yapısı üç harften oluşan fiillerle (sülasi) üçten fazla harften oluşan fiillerden (rübai, humasi ve südasi) İsmu'l-fâil farklı kalıplarda türetilir.

A. Sülasiyelerden İsm-i Fâil

1. Üç harfli fiillerden İsmu'l-fâil, fiilin “فَاعِلٍ” kalıbına dönüştürülmesiyle elde edilir.

Örnek:

İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil	İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil	İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil
كَاتِبٌ	كَتَبَ	قَارِئٌ	قَرَأَ	عَالِمٌ	عَلِمَ
Yazan/Yazıcı	Yazdı	Okuyan	Okudu	Bilen	Bildi

2. Ecvef fiilde (ortadaki harfi illet harfi) illet harfi hemzeye dönüştürülür.

Örnek:

İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil	İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil	İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil
قَائِلٌ	قَالَ	بَاعِعٌ	بَاعَ	خَائِفٌ	خَافَ
Söyleyen	Söyledi	Satan	Sattı	Korkan	Korktu

3. Nakıs ve lefif (sonu illetli) fiillerde İsmu'l-fâil belirtisiz (nekra) olursa, sonundaki illet harfi düşer.

Örnek:

İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil	İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil	İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil
دَاعٍ	دَعَا	وَأِقٍ	وَقَى	رَامٍ	رَمَى
Çağırın	Çağırıldı	Koruyan	Korudu	Atan/atıcı	Attı

4. Muzaaf (son iki harfi aynı) fiilden İsmu'l-fâil مَارٌ şeklinde gelir.

İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil	İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil	İsmu'l-Fâil	Sülasi Fiil
ضَالٌّ	ضَلَّ	مَادٌّ	مَدَّ	فَارٌّ	فَرَّ
Şaşkın/sapık	Şaştı/saptı	Uzatan	Uzattı	Kaçan	Kaçtı

B. Mezîdlerden İsm-i Fâil

1. Sülasi dışında kalan fiillerden ise İsmu'l-fâil, fiilin muzari malum sıygasından türetilir. Müzâraat harfi atılarak yerine ötreli bir mim getirilir ve sonundan bir önceki harfin harekesi esre yapılır.

İsmu'l-Fâil	Muzari	Mazî	İsmu'l-Fâil	Muzari	Mazî
مُدْخِرٌ	يُدْخِرُ	دَخَرَ	مُكْرِمٌ	يُكْرِمُ	أَكْرَمَ
Yuvarlayan	Yuvarlıyor	Yuvarladı	İkram eden	İkram ediyor	İkram etti
مُكْتَسِبٌ	يُكْتَسِبُ	اِكْتَسَبَ	مُسْتَعْفِرٌ	يَسْتَعْفِرُ	اسْتَعْفَرَ
Kazanan	Kazanıyor	Kazandı	Bağış Dileyen	Bağış Diliyor	Bağış Diledi

2. Ancak bu tür bir fiilin sondan bir önceki harfi elif ise, olduğu gibi kalır. Örnek:

İsmu'l-Fâil	Muzari	Mazî	İsmu'l-Fâil	Muzari	Mazî
مُنْتَاذٌ	يَمْتَاذُ	اِمْتَاذٌ	مُخْتَارٌ	يَخْتَارُ	اِخْتَارٌ
Seçilen/Seçkin	Seçiliyor	Seçildi/Ayrıldı	Seçen	Seçiyor	Seçti
مُعْتَادٌ	يَعْتَادُ	اِعْتَادٌ	مُشْتَاقٌ	يَشْتَاقُ	اِشْتَاقٌ
Alışkın/Alışık	Alışıyor	Alıştı	Özleyen	Özlüyor	Özledi

Kendine özgü kipiyle belli bir zamana delalet etmeyen İsmu'l-fâil ile kurulmuş cümlede zaman, türetildiği fiilden farklı olarak ancak bağlamdan anlaşılabilir. Ancak İsm-i Fâil aynen türedildiği fiil gibi –belli şartlar çerçevesinde- kendinden sonrasını etkiler. Örnek:

Zamanı	Manası	Cümle
(Geçmiş zaman)	Yoksullara dün yardım eden kişi geldi.	جَاءَ الْمُعْطِي الْمَسَاكِينَ أَمْسًا.
(Şimdiki zaman)	Yoksullara şu an yardım etmekte olan kişi geldi.	جَاءَ الْمُعْطِي الْمَسَاكِينَ الْآنَ.
(Gelecek zaman).	Yoksullara yarın yardım edecek olan kişi geldi.	جَاءَ الْمُعْطِي الْمَسَاكِينَ غَدًا.

Bu örneklerde İsmu'l-fâilin delalet ettiği zaman, cümlede yer alan zaman zarfıyla belirlenmiştir.

İsmu'l-fâilin Amel Etme Şartları

İsmu'l-Fâil aynen türemiş olduğu fiili gibi amel eder. Ancak bunun bir takım şartları vardır:

1. Başında “El Takısı” Olmalı:

İsmu'l-fâilin amel etme şartları, belirli (marife) ve belirtisiz (nekra) olmasına göre değişir. Başında lâm-u ta'rîf (ال- elif lam) bulunan İsmu'l-fâil, şartsız, fiili gibi amel eder.

Yani fail alır, ref eder; Mef'ûl alır, nasb eder. Örnek:

ذَهَبَ الْكَاتِبُ دَرَسَهُ. (Dersini yazan gitti.) cümlesinde İsmu'l-fâil olan الْكَاتِبُ kelimesi, türediği fiili كَتَبَ (yazdı) gibi amel ederek faili olan gizli zamiri (هو) ref, mef'ûlü olan دَرَسَ kelimesini de nasb etmiştir.

Yine جَاءَ النَّاطِمُ الْقَصِيدَةَ. (Kasideyi yazan geldi.) cümlesinde İsmu'l-fâil olan النَّاطِمُ kelimesi, fiili نَظَّمَ (yazdı, derledi) gibi amel ederek faili olan gizli zamiri (هو) ref, Mef'ûlü olan الْقَصِيدَةَ kelimesini de nasb etmiştir.

2. “El Takısı” Olmayan İsmu’l-Fâilin Amel Etmesi:

İsmu’l-fâil, başında elif lam takısı bulunmaması halinde gizli zamir olan failini yine şartsız ref’ eder.

Örnek: الأسْتَاذُ ظَانٌّ خَالِدًا مَرِيضًا (Hoca Halid’i hasta zannetmektedir.) Bu cümlede İsmu’l-fâil olan ظَانٌّ kelimesi, tıpkı iki mef’ûl alan (ظَنَّ-يُظَنُّ) fiili gibi, faili olan gizli هو zamirini ref’; mef’ûlleri محمدًا ve مريضًا kelimelerini de nasb etmiştir.

Başında elif lam takısı bulunmayan İsmu’l-fâilin gizli zamir değil de açık isim olan Failini ve Mef’ûlü bihi nasb edebilmesi için ise **iki şart aranır**:

A) İsmu’l-fâilin türetildiği fiilin muzari sıygası, cümlede anlam değişikliğine yol açmaksızın İsmu’l-fâilin yerine geçebilmelidir. Bir başka deyişle, cümlenin anlamı şimdiki ya da gelecek zamanla ilgili olmalıdır.

Örnek:

كانت الأمطارُ غاسلةً الأشجارَ، منقّيةً مياهاها الهواءَ. (Yağmurlar ağaçları yıkıyor, suları da havayı temizliyordu)

Bu cümleyi, anlamında bir değişikliğe yol açmadan İsmu’l-fâillerin yerine türetildikleri fillerin müzari malum sıygalarını koyarak şu şekilde de kurabiliriz:

<u>كانت الأمطارُ غاسلةً الأشجارَ، منقّيةً مياهاها الهواءَ.</u>	<u>كانت الأمطارُ غاسلةً الأشجارَ، وتُنقّي مياهاها الهواءَ.</u>
--	--

Bu şarta göre هذا كاتبٌ واجبه أمس cümlesi yanlıştır. Çünkü cümlede geçen أمس kelimesi geçmiş zaman zarfıdır. Bu yüzden İsmu’l-fâil kaldırılıp onun yerine fiilin müzari sıygası konularak şöyle bir cümle kurulamaz: هذا يكتب واجبه أمس (Bu ödevini dün yazıyor).

B) İsmu’l-fâil şu şartlardan birini taşımalıdır:

- 1) Soru edatından sonra gelmelidir.
- 2) Nefi (olumsuzluk) edatından sonra gelmelidir.
- 3) Nida harfinden sonra gelmelidir.
- 4) Sıfat olmalıdır.
- 5) Haber olmalıdır.
- 6) Hal olmalıdır.

Bunları birer örnekle gösterelim:

Soru edatından sonra	أَكْتُبُ أَنْتَ وَاجِبَكَ؟ / Ödevini yazıyor musun? هل مُكْرِمٌ أَخُوكَ الْفُقَرَاءَ. / Kardeşin fakirlere yardım eder mi?
Olumsuzluk edatından sonra	ما قَادِمٌ أَخِي مِنَ السَّفَرِ. / Kardeşim yolculuktan dönmüyor. ولا مَوْلُودٌ هُوَ جَارٌ عَنِ الْوَالِدِ شَيْئًا. “Ne de çocuk babasına bir fayda sağlar” (Lokman 33).
Nida harfinden sonra	يا صَانِعًا الْمَعْرُوفِ سَتُكَافَى. / Ey iyilik yapan kişi, ödüllendirileceksin.
Mübtedanın haberi olması	وَاللَّهِ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ. “Allah sizin gizlediklerinizi çıkaracaktır” (Bakara 2/73)
كان nakıs fiilinin haberi olması	مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونَ. “Siz olmadan hiçbir konuda kesin karar vermem” (Neml 27/32)
إنّnin haberi olması	إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً. “Şüphesiz ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” (Bakara 2/30).
Mezkûr isme sıfat olması	يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ. “Onların (Bal arılarının) karınlarından çeşitli renklerde bal çıkar” (Nahl 16/69).
Mahzûf isme sıfat olması	كَمِ (رَجُلٍ) بَادِلٍ نَفْسَهُ شَهِيدًا. Nice canını feda eden insan vardır ki şehittir.
Hal olarak gelmesi	جاء محمدٌ شَاهِرًا سَيْفَهُ. / Muhammed kılıcını çekerek geldi.

İsm-i Fâil Bahsine Dair Muhtelif Meseleler:

Buraya kadar anlatılanlar dışında İsmu'l-fâil ile ilgili olarak şu hususların bilinmesinde de yarar vardır.

1. Amel etme şartlarını taşıyan İsmu'l-fâil, Mef'ûlünü nasb edebileceği gibi muzâf olarak cer de edebilir.

İsm-i Fâilin Görevi	Muzâfun İleyh- Muzâf	Mef'ûlü Mansub Eden
Cümle Yapısı	مَا أَنَا مُكَافِيءُ الْكَسُولِ.	مَا أَنَا مُكَافِيءًا الْكَسُولِ.
Manası	Ben tembeli ödüllendirmem.	Ben tembeli ödüllendir-mem.

Not: Bu konu Lafzî İzâfet konusunda daha geniş ele alınacaktır.

2. İsm-i failin, mamulünün kendinden önce gelip gelmemesi:

a) İsm-i fail lam-ı tarifli olduğunda;

b) Muzafun ileyh olduğunda;

b) Zaid olmayan bir harfi cerle mecrur olduğunda ma'mulu kendinden önce gelemez.

Örnekler:

هَذَا الْمُكْرَمُ سَعِيدًا	هَذَا وَلَدُ مُكْرَمٍ خَالِدًا	أَحْسَنْتُ إِلَى مُكْرَمٍ عَلِيًّا
Bu, Saîd'e ikram etmektedir.	Bu, Halid'e ikram edenin çocuktur.	Ali'ye ikram edene iyilik yaptım.

UYGULAMALAR

1) Aşağıdaki cümlelerin fiillerini İsmu'l-fâile dönüştürerek yineleyiniz.

Çözüm:	Cümlenin İlk Hali
الله خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ.	أ) اللهُ يَخْلُقُ كُلَّ شَيْءٍ.
المسلمُ مَاذُ يَدِ الْمُسَاعَدَةِ إِلَى الْمُحْتَاجِينَ.	ب) المسلمُ يَمُدُّ يَدَ الْمُسَاعَدَةِ إِلَى الْمُحْتَاجِينَ.
الفتاة قَائِمَةٌ بِدِرَاسَةِ الْهَنْدَسَةِ فِي أَوْرِبَا.	ج) الفتاة تَقُومُ بِدِرَاسَةِ الْهَنْدَسَةِ فِي أَوْرِبَا.
الملابس الصوفية وَاقِيَةٌ جِسْمَ الْإِنْسَانِ مِنَ الْبَرْدِ.	د) الملابس الصوفية تَقِي جِسْمَ الْإِنْسَانِ مِنَ الْبَرْدِ.

2) Aşağıdaki cümlelerdeki İsmu'l-fâillerin fiil kökenini belirtiniz.

Çözüm:	Cümlenin İlk Hali
استَفَادَ (a)	أ) العاقل <u>مستفيد</u> من كل شيء حوله.
تَخَلَّقَ (b)	ب) المؤمن <u>متخلق</u> بأخلاق النبي (ص).
أَقْسَطَ (c)	ج) إن الله يحب <u>المقسطين</u> .
نَافَقَ / اسْتَهْزَأَ (d)	د) يقول <u>المنافقون</u> عندما خلوا ببعضهم: إنما نحن <u>مستهزئون</u> .

UYGULAMA SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerde sülası fiillerden türetilmiş İsmu'l-fâilleri bulup türetildikleri fiilleri belirtiniz.

- يتجلى للناظر في سنة نبيه عليه السلام أن الإسلام في جوهره رسالة أخلاقية.
- إن الإسلام يربط الأخلاق الحميدة بالإيمان جاعلاً إياها من لوازمه وثمراته.
- لا يزيي الزاني حين يزيي وهو مؤمن.
- ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن.
- ولا يشرب شارب الخمر حين يشربها وهو مؤمن.
- المسلم وافٍ لعهد.
- ارسل الله النبي (ص) شاهداً على أمته.
- الصلاة جنة واقية من النار.

2. Aşağıdaki cümlelerde sülasiler dışındaki fiillerden türetilmiş İsmu'l-fâilleri gösterip türetildikleri fiilleri belirtiniz.

- العبادات في الإسلام متضمنة أهدافاً أخلاقية.
- قد أفلح المؤمنون الذين هم في صلاتهم خاشعون.
- والذين هم عن اللغو معرضون.
- إنما المؤمنون الذين هم مؤمنون بالله ورسوله ثم لم يكونوا مرتابيين.
- إنما المؤمنون الذين هم مجاهدون بأموالهم وأنفسهم في سبيل الله.
- ليس للمسلم أن ينتج ما يشاء وكيفما يشاء.
- المسلم لا يتجر بالمواد المخدرة والضارة بصحة الناس.
- بعض الأعمال الممنوعة في الإسلام قد تكون جالبةً أرباحاً وفيرةً ومحققَةً منافعاً اقتصاديةً.

3. Aşağıdaki cümlelerde İsmu'l-fâillerin mamullerini gösterip irab durumlarını belirtiniz.

- إن الإسلام يربط الأخلاق الحميدة بالإيمان جاعلاً إياها من لوازمه وثمراته.
- فاقد الشيء لا يعطيه.
- العبادات في الإسلام متضمنة أهدافاً أخلاقية.
- إنما المؤمنون الذين هم لأماناتهم وعهدهم راعون.
- ربط الإسلام السياسة بالأخلاق رافضاً كل الرفض الوسيلة القدرة للوصول إلى غاية ما.
- ربنا أخرجنا من هذه القرية الظالم أهلها.

4. Boşlukları, Listede Verilen İsmu'l-fâillerden Uygun Olanıyla Doldurunuz.

(المؤثر - الواقع - المعتدين - سارية - الموجه - العالية - الزاني - المسلمین - تائباً - مترابطنان)

- الإسلام هو نظام الحياة التطبيقية والأخلاق المثالية . . . . .
- الأخلاق الحميدة والإيمان . . . . . لا تفصلان أبداً .
- وإذا استقرأنا . . . . . التطبيقي وجدنا أثر الاقتزان بين الاقتصاد والأخلاق واضحاً في تاريخ . . . . .
- كان الإسلام هو . . . . . الأول في حياة الصحابة .
- كان النبي (ص) . . . . . أكثر من مائة مرة في اليوم .
- ولا تعتدوا إن الله لا يحب . . . . .
- السمة الأخلاقية . . . . . في تعاليم الإسلام كلها .
- لا يزني . . . . . حين يزني وهو مؤمن .

5. Aşağıdaki cümlelerde İsmu'l-fâillerin yerlerine türetildikleri fiilleri koyunuz.

- ما رأيتُ شيئاً أحسنَ من النبي (ص)، كأنَّ الشمسَ جارية في وجهه .
- كَانَ الرجلُ مُشْرِقاً وَجْهه .
- صديقي محمدٌ مُسَافِرٌ اليومَ الى مصر .
- المسلمُ مُحِبُّ العفوِّ عن المسيئ .
- اللهُ مستجيبٌ لدعوة المظلوم .
- اللهُ قابلُ التوبِ وغافرُ الذنب .
- لم يكن الرسول (ص) منتقماً لنفسه قط .
- يؤدي المسلمُ الخمسَ الصلوات اليومية متوجهاً الى الكعبة .

6. Aşağıdaki cümlelerde gerekli değişiklikleri yaparak fiillerin yerlerine İsmu'l-fâil kalıplarını koyunuz.

- أنا أذهب الى المكتبة .
- أخي يقدم اليوم من المدينة المنورة .
- أرسل الله النبي (ص) يبشر ويحذر .
- الله يعاقب الظالم في الآخرة مهما كان منصبه في الدنيا .
- صديقي على شعره يسترسل الى شحمة اذنيه .
- الوزير يتأخر عن المؤتمر بعشر دقائق .
- أنا أستعد لمساعدة الفقراء والمساكين .
- المسلمون يحتفلون بعيد الأضحى .

İKİNCİ KISIM Konuyla İlgili Metin

الأخلاق في الإسلام

يتجلى للمتدبر في كتاب الله وسنة نبيه عليه السلام أن الإسلام في جوهره رسالة أخلاقية وأن السمة الأخلاقية سارية في تعاليم الإسلام كلها حتى في العقائد والعبادات والمعاملات.

إن الإسلام يربط الأخلاق الحميدة بالإيمان جاعلاً إياها من لوازمه وثمراته: "الإيمان بضع وستون أو بضع وسبعون شعبة، أعلاها: لا إله إلا الله، وأدناها: إمطة الأذى عن الطريق، والحياء شعبة من الإيمان." "لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن."

وكذلك العبادات في الإسلام متضمنة أهدافاً أخلاقية: "قد أفلح المؤمنون الذين هم في صلاتهم خاشعون والذين هم عن اللغو معرضون والذين هم للزكاة فاعلون والذين هم لفروجهم حافظون...، والذين هم لأماناتهم وعهدهم راعون"؛ "إنما المؤمنون الذين آمنوا بالله ورسوله ثم لم يرتابوا وجاهدوا بأموالهم وأنفسهم في سبيل الله أولئك هم الصادقون" وكذلك في الاقتصاد ليس للمسلم أن ينتج ما يشاء وكيفما يشاء ولو كان ضاراً بالناس. قد يكسب الإنسان مكسباً مادياً كبيراً من وراء زراعة التبغ "الدخان" أو "الحشيش" أو "الأعشاب" ليصبح عصيرها خمراً ونحوه من المواد المخدرة أو الضارة. قد تكون هذه الأعمال جالبة أرباحاً وفيرة ومحقة منافع اقتصادية للمنتجين والمصنعين، ولكن الإسلام أهدر هذه المنافع في مقابل المضار الضخمة المترتبة عليها في العقول والأبدان والأخلاق. يقول القرآن: "يسألونك عن الخمر والميسر قل فيهما إثم كبير ومنافع للناس وإثمهما أكبر من نفعهما"

وكما ربط الإسلام الاقتصاد بالأخلاق، ربط بها السياسة أيضاً، رافضاً كل الرفض الوسيلة القذرة، ولو كانت للوصول إلى غاية شريفة، حيث قال النبي صلى الله عليه وسلم: "إن الله طيب لا يقبل إلا طيباً". في علاقة الدولة بمواطنيها يقول الله تعالى: إن الله يأمركم أن تؤدوا الأمانات إلى أهلها وإذا حكمتم بين الناس أن تحكموا بالعدل....).

هذه هي سياسة الإسلام في السلم، فإن سياسته في الحرب أيضاً لا تنفصل عن الأخلاق. قال تعالى: "وقاتلوا في سبيل الله الذين يقاتلونكم ولا تعتدوا إن الله لا يحب المعتدين"؛ "وما لكم لا تقاتلون في سبيل الله والمستضعفين من الرجال والنساء والولدان الذين يقولون ربنا أخرجنا من هذه القرية الظالم أهلها واجعل لنا من لدنك ولياً واجعل لنا من لدنك نصيراً".

إن الإسلام يحذر في الحرب من الغدر والتمثيل بالجثث وقطع الأشجار وهدم المباني وقتل النساء والأطفال والشيوخ والرهبان والمزارعين المنقطعين لحراثة الأرض.

والخلاصة، أن الإسلام هو نظام الحياة الشامل والأخلاق المثالية الرفيعة. وهاتان الوجهتان مترابطتان لا تنفصلان أبداً.

1. Anlama ve Kavrama

Soruları.....

أ- أسئلة عن الفقرتين الأولى والثانية

- 1- ما هي السمة الأساسية في تعاليم الإسلام
- 2- كيف يربط الإسلام الأخلاق الحميدة بالإيمان؟
- 3- اذكر نصوص دينية تؤكد العلاقة بين الأخلاق والإيمان؟

ب- أسئلة عن الفقرة الثالثة

- 1- هل يصح القول: إن العبادات لا تنفصل عن الاخلاق؟
- 2- كيف يصف القرآن "المؤمن"؟
- 3- ماذا تفسير للعبادات في الإسلام من حيث علاقتها بالأخلاق؟

ج- أسئلة عن الفقرة الرابعة

- 1- هل للمرء أن ينتج ما يشاء وكيف يشاء في الإسلام؟ ولماذا؟
  - 2- هل يجوز للمسلم أن يتجر بالمواد المخدرة ولو كانت ضارة بالمجتمع الإسلامي؟
  - 3- لماذا أهدر الإسلام بعض الاعمال الجالبة أرباحا وفيرة والمحقة منافع اقتصادية؟
- ت- أسئلة عن الفقرة الخامسة وما بعدها
- 1- هل للمقولة: "الغاية في السياسة تجعل الوسيلة جائزة" أي شرعية في الإسلام؟ ولماذا؟
  - 2- وما حكم الإسلام في هدم البيوت وخلع الأشجار المثمرة واتلاف الحرث والنسل وازعاج المدنيين أثناء الحرب؟
  - 3- كيف تخلص فلسفة الإسلام في الحياة كلها باقصر عبارة ممكنة؟

2. Eşanlı ve Zıt Anamlı

Kelimeler.....

أ- هات من القائمة مرادف ما تحته خط.

القائمة: (جارية - حلال - كاسب- تقطيع الأعضاء- يصنع- محتوية - جميلة - متأمل)

- 1- يتجلى للمتدبر في كتاب الله وسنة نبيه عليه السلام أن الإسلام في جوهره رسالة أخلاقية.
- 2- السمة الأخلاقية سارية في تعاليم الإسلام كلها.
- 3- إن الإسلام يربط الأخلاق الحميدة بالإيمان.
- 4- وكذلك العبادات في الإسلام متضمنة أهدافا أخلاقية.
- 5- وفي الاقتصاد ليس للمسلم أن ينتج ما يشاء وكيفما يشاء.
- 6- تصنيع الأعناب ليصبح عصيرها خمرا قد يكون جالبا أرباحا وفيرة.
- 7- قال النبي صلى الله عليه وسلم: "إن الله طيب لا يقبل إلا طيبا".
- 8- إن الإسلام يحذر في الحرب من الغدر والتمثيل بالجنث.

ب- هات من القائمة مضاد ما تحته خط.

القائمة: (خاب - يستهلك - يخنفي - الظلم - يفصل عن - تلازم - وفاء - شرع)

- 1- يتجلى للمتدبر في كتاب الله وسنة نبيه عليه السلام أن الإسلام في جوهره رسالة أخلاقية.
- 2- إن الاسلام يربط الأخلاق الحميدة بالإيمان.“
- 3- “قد أفلح المؤمنون، الذين هم في صلاتهم خاشعون.
- 4- ليس للمسلم أن ينتج ما يشاء وكيفما يشاء.
- 5- الإسلام أهدر هذه المنافع في مقابل المضار الضخمة المترتبة في العقول.
- 6- يقول الله تعالى: “...وإذا حكمتكم بين الناس أن تحكموا بالعدل...).
- 7- هذه هي سياسة الإسلام في السلم، فإن سياسته في الحرب أيضا لا تنفصل عن الأخلاق.
- 8- إن الإسلام يحذر في الحرب من الغدر والتمثيل بالجثث وقطع الأشجار، وهدم المباني.

3. Tekil ve Çoğul

Kelimeler.....

- أ- هات جمع ما يأتي من المفردات.
- مستضعف - معتدٍ - عقيدة - آية - امرأة - ولد - راهب - عبادة - بيت - فرد - خلق.
- ب- هات مفرد ما يأتي من الجموع.
- النساء - مخدرات - آيات - ولدان - خاشعون - المنقطعين - المزارعين - المعتدين - ارباح.

4. Yeniden Cümle Oluşturma

أعد الجمل التالية محولا الفعل الذي تحته خط الى صيغة اسم الفاعل كما في المثال.

المثال: يتجلى للذي يتدبر في كتاب الله أن الإسلام في جوهره رسالة أخلاقية.

يتجلى للمتدبر في كتاب الله أن الإسلام في جوهره رسالة أخلاقية.

- 1- والسمة الأخلاقية تسري في تعاليم الإسلام كلها.
- 2- إن الاسلام يربط الأخلاق الحميدة بالإيمان.
- 3- وكذلك العبادات في الاسلام تتضمن أهدافا أخلاقية.
- 4- قد أفلح المؤمنون الذين هم في صلاتهم يخشعون.
- 5- وهم الذين عن اللغو يعرضون.
- 6- ليس للمسلم أن ينتج ما يشاء ولو كان يضر بالناس.
- 7- زراعة التبغ “الدخان” أو “الحشيش” تجلب أرباحا وفيرة وتحقق منافع اقتصادية.
- 8- تربط الإسلام السياسة بالأخلاق أيضا وهو ترفض كل الرفض الوسيلة القذرة.

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)

İsmu'l-fâil Arapçada ister geçişli ister geçişsiz olsun çekimlenebilen fiillerden türetilen bir sıfat olup, Türkçe dilbilgisindeki “Etken Ortaç” veya “Etken Sıfat Fiil” terimlerine karşılık gelir.

Söz konusu isim, başında “Lâmu't-ta'rîf”, “Harfu'n-nidâ”, “Harfu'n-nefy” veya “Edâtu'l-istifhâm” bulunması ya da cümle içinde “Haber”, “Sıfat”, “Hâl” pozisyonunda bulunduğu takdirde türetildiği fiil ile aynı işlevi görür. Tıpkı onun gibi fâili ref', mef'ûlü nasb eder.

Tasgîri, ma'mûlü ile arasına başka bir öge girmesi durumunda ise işlev göremez hale gelir.

BÖLÜM SORULARI

1) Aşağıdaki cümledeki sözcüklerden hangisi altı çizili fiilin İsmu'l-fâilidir?

إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ.

- a) خَاشٍ   b) خَاشٌ   c) مُخْشٍ   d) مُخْشٌ   e) خَشِيَّةٌ

2) Aşağıdaki cümlede altı çizili İsmu'l-fâil hangi fiilden türetilmiştir?

تُعْطِي الصَّحِيفَةَ كُلَّ مُشْتَرِكٍ مَوْسُوعَةً مُخْتَصِرَةً.

- a) أَشْرَكَ   b) اشْتَرَكَ   c) اسْتَشْرَكَ   d) شَرَكَ   e) تَشَرَكَ

3) Aşağıdaki altı çizili İsmu'l-fâil hangi sebeple fiil işlevi görmektedir?

طَافَ الْحُجَّاجُ الْكَعْبَةَ خَاشِعَةً قُلُوبُهُمْ.

- a) Soru edatından sonra gelmiştir.
b) Haberdir.
c) Hâldir.
d) Sıfattır.
e) Olumsuzluk edatından sonra gelmiştir.

4) Cümledeki İsmu'l-fâil'in fiil gibi amel etmesinin sebebi aşağıdakilerden hangisidir?

أَحْمَدُ ابْنُ نَافِعٍ مُجْتَمِعَةً.

- a) Soru edatından sonra gelmiştir.
b) Haberdir.
c) Hâldir.
d) Sıfattır.
e) Olumsuzluk edatından sonra gelmiştir.

5) Altı çizili İsmu'l-fâil hangi nedenle fiil işlevi görmektedir?

لَا مُطْعِمًا فُقَرَاءَ نَادِمًا.

- a) Soru edatından sonra gelmiştir.
b) Haberdir.
c) Hâldir.
d) Sıfattır.
e) Olumsuzluk edatından sonra gelmiştir.

6) Aşağıdakilerden hangisi İsmu'l-fâil'in fiil işlevi görmesi için gereken şartlardan biridir?

- a) Mevsûf olmak.
- b) Sıfattan sonra gelmek.
- c) Halden önce gelmek.
- d) Nekra olmak.
- e) Münâdâ olmak.

7) Aşağıdakilerden hangisi İsmu'l-fâil'in fiil işlevi görmesi için gereken şartlardan biri değildir?

- a) Marife olmak.
- b) Mübteda'ya dayanmak.
- c) Sâhibu'l-hâl'e dayanmak.
- d) Sıfat'a dayanmak.
- e) Nidâ harfi'ne dayanmak.

8) Aşağıdakilerden hangisi مُتَدَبِّرِ İsmu'l-fâilinin eşanlamlısıdır?

- A) مُتَشَكِّرٍ B) مُتَبَحِّرٍ C) مُتَأَمِّلٍ D) مُتَكَلِّمٍ E) مُتَوَكِّلٍ

9) Aşağıdakilerden hangisi الْمُتَجَلِّي İsmu'l-fâilinin karşıt anlamlısıdır?

- a) الْمُتَخَلِّي b) الْمُخْتَفِي c) الْمُجْتَبِي d) الْمُنتَقِي e) الْمُفْتَنِي

10) Aşağıdaki İsmu'l-fâillerden hangisinin türetimi yanlıştır?

- a) حاسن b) مانع c) ماکر d) ماهر e) مانح

11) العبادات في الاسلام متضمنة أهدافا أخلاقية cümlesinin öğelerinin hangisiyle ilgili bilgi yanlıştır?

- a) المعرر-الاسلام b) أخلاقية -hâl c) أهدافا-mef'ûl d) haber-متضمنة e) mübteda-العبادات

12) ربنا أخرجنا من هذه القرية الظالم أهلها. cümlesinde altı çizili kelimenin yerine aşağıdakilerden hangisi gramer olarak gelmesi uygundur?

- a) ظالم b) ظلم c) يظلم d) تظلم e) ظلمت

13) الظالم أهلهما. هذه القرية الظالم أهلهما. cümlesinde altı çizili kelime ile ilgili bilgilerden hangisi yanlıştır?

- a) Kıyasi amillerdendir.
- b) Şartsız amel edebilir.
- c) Meçhûl fiil gibi amel eder.
- d) Amel etmesi için başka bir şarta ihtiyacı yoktur.
- e) Bu cümlede amel etmiştir.

14) إن الإسلام يربط الأخلاق الحميدة بالإيمان. cümlesinde altı çizili kelimenin yerine hangi kelime gelebilir?

- a) مُرَبِّطٌ
- b) رَابِطٌ
- c) رَابِطَةٌ
- d) مُرَبِّطَةٌ
- e) مُرَبِّبٌ

15) ولا يشرب شارب الخمر حين يشربها وهو مؤمن. cümlesinde hangi kelimenin irâbı yanlış verilmiştir?

- a) مؤمنٌ
- b) شاربٌ
- c) الخمرُ
- d) لا يشربُ
- e) يشربُها

16) كانت الأمطار غاسلة الأشجار، منقية مياهها الهواء. cümlesinde altı çizili kelimelerle ilgili aşağıdaki bilgilerden hangisi doğrudur?

- a) Her ikisi de hâldir.
- b) Şartsız amel edebilen amillerdendir.
- c) Her ikisi de mef'ûl konumundadır.
- d) Her ikisi de kâne'nin haberidir.
- e) Amel etme şartlarına sahip değildir.

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde İsmu'l-fâil amel edemez?

- a) إن الإسلام يربط الأخلاق الحميدة بالإيمان جاعلاً إياها من لوازمه وثمراته.
- b) شاهدتُ في المؤتمرِ الجامعي عالماً كبير السنِّ.
- c) العبادات في الإسلام متضمنة أهدافاً أخلاقية
- d) إنما المؤمنون الذين هم لأماناتهم وعهدهم راعون
- e) ربط الإسلام السياسة بالأخلاق رافضاً كل الرفض الوسيلة القدرَةَ للوصول إلى غاية ما

18. Aşağıdaki cümlelerde muzari fiil-İsmu'l-fâil eşleştirmelerinden hangisi yanlıştır?

- a) أنا أذهب الى المكتبة./ذاهب
- b) أخي يقدم اليوم من المدينة المنورة./قادمٌ
- c) أرسل الله النبي (ص) يبشر ويحذر./مُرْسِلٌ
- d) الله يعاقب الظالم في الآخرة مهما كان منصبه في الدنيا./مُعاقِبٌ
- e) صديقي علي شعره يسترسل الى شحمة اذنيه./مسترسلٌ

Cevaplar

1) A , 2) B , 3) C , 4) D, 5) E, 6) E , 7) D , 8) C , 9) B , 10) A, 11) B, 12) C, 13) C, 14) B, 15) C, 16) D, 17) B, 18) C

XI. ÜNİTE: MÜBALAGA SİĞALARI VE AMELİ

XI. ÜNİTE: MÜBALAGA SİĞALARI VE AMELİ

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?.....	
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları.....	
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri.....	
Anahtar Kavramlar	
Giriş	

BİRİNCİ KISIM

KONU YA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

MÜBALÂĞA SİĞASI

1. Kurallı Mübālâğa Sîgaları	
2. Kuralsız (Semai) Mübālâğa Sîgaları	
3. Mübālâğa Sîgalarının Ameli	
Uygulamalar.....	
Uygulama Soruları	

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....	
2. Eş anlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler.....	
3. Tekil ve Çoğul Kelimeler.....	
4. Yeniden Cümle Oluşturma	

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet).....	
Bölüm Soruları	
Cevaplar	

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Bir önceki bölümde Türkçe dilbilgisindeki ‘Etken Ortaç / Sıfat Fiil’ terimine karşılık gelen İsmu’l-fâili tanıyıp, sülâsî ve mezîd fiilerden nasıl türetildiği ve türemiş olduğu fiil gibi nasıl amel edeceğinin şartları üzerinde durulmuştu.

Bu bölümde bir fiilin yaparı durumundaki İsmu’l-fâil’in, onu sıklıkla yaparı, hatta meslek edinenine karşılık gelen Mübâlâğa Sîgaları, onların türetimi ve türemiş olduğu fiil gibi amel etmesi için gerekli şartlar ele alınacak metin, uygulama ve alıştırmalarla zihinlerde pekiştirilmesine çalışılacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

- 1) Mübâlâğa Sîgaları nelerdir?
- 2) Mübâlâğa Sîgalarının türetim biçimleri nelerdir?
- 3) Mübâlâğa Sîgalarının amel etme şartları nelerdir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Mübâlâğa Sîgaları ve Ameli	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mübâlâğa Sîgaları'nın ne olduğunu açıklayabilir. 2. Mübâlâğa Sîgaları'nın türetim biçimleri ve türemiş olduğu fiil gibi amel etmesi için gereken şartlar hakkında açıklamada bulunabilir. 3. İçinde Mübâlâğa Sîgaları bulunan cümleler kurabilir, cümlelerdeki fiil yüklemeleri doğru bir biçimde Mübâlâğa Sîgaları'na dönüştürebilir.	Metin, metin çözümlemesi, eşanlamlı karşıt anlamlı kelimelerle kelime hazinesi, örneklerle anlatım, alıştırmalar ile konuların daha kolay anlaşılması sağlanacaktır.

Anahtar Kavramlar

- Mübâlâğa
- Amel
- Fiil
- Sîga
- İsmu'l-fâil

Giriş

Abartma, bir şeyi olduğundan büyük gösterme gibi anlamları ifade eden Mübālâğa, edebi bir sanat olarak hemen her dilde yaygın olarak kullanılır ve bunun dilden dile değişiklik arz eden türleri vardır. Ayrıca dilde kullanılan sıfatlar üzerinde yapılan biçim değişiklikleriyle de anlam pekiştirmeleri yapılabilmektedir.

Arap dilinde de sıfat olarak kullanılan bazı isim yapıları pekiştirme amacıyla kullanılır. Bunun için belli başlı kalıplar vardır. Bu kalıplara “Mübālâğa Sîgaları” denir. Bu Sîgaların bir kısmı kurallı, bir kısmı ise işitseldir (semai). Pekiştirme anlamı taşımayan ve olay ya da olayın fâilini abartısız biçimde ifade eden sıfat isimlere ise “ismi fâil” denir.

Bu ünite de Arap dilinde kullanılan Mübālâğa Sîgaları, türetme yolları ve kalıplarının yanı sıra cümle içerisindeki fonksiyonları ve amel etme şartları örneklerle işlenecektir.

BÖLÜM KONUSU

MÜBÂLÂĞA SÎGASI

Sözcüğün anlamını pekiştirmek ve çokluk manası kazandırmak amacıyla sülasi (üç harfli) fiillerden türetilmiş isim yapılarıdır. Bunlar, esasen ismi fâil kalıpları üzerinde yapılan biçim değişikliğiyle oluşturulmuş sîgalardır. Bu yüzden pekiştirme dışında her bakımdan ismi fâil ile benzerlik arz eder. İsmi fâiller gibi mübâlağa sîgaları da bütün çekimli fiillerden türetilir. Buna göre şayet herhangi bir ism-i fâilin anlamı pekiştirilmek istenirse, ismi fâil kalıbını aşağıda zikredilecek olan mübâlağa sîgalarından birine dönüştürmek yeterli olacaktır.

Mübâlağa Kalıbı	İsm-i Fâil Kalıbı
محمد صَنَعَ الخَيْرَ وَقَوَّلَ الصدقَ.	محمد صانعُ الخَيْرِ وقائلُ الصدقِ.
Muhammed çok hayır işler, çok doğru söyler.	Muhammed hayır işler, doğru söyler.

Mübâlağa sîgaları kurallı (kıyasi) ve kuralsız (semai) olmak üzere iki guruba ayrılır.

1. Kurallı Mübâlağa Sîgaları

Kurallı mübâlağa sîgaları, belli kalıplar kullanılarak çekimli fiillerden elde edilebilen sîgalardır.

Kurallı mübâlağa sîgalarının birçok kalıbı bulunmaktadır. Ancak bunlar içerisinde en çok kullanılanı beş sîgadır. Bunları örnekleriyle birlikte bir şemada gösterelim:

Cümle Örneği	Kelime Örneği	Mübâlağa Sîgası
إِنَّه كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا. “O (Allah) tövbeleri çok kabul edendir, çok merhamet edendir.” (Nisa 4/16)	كَسَّابٌ، (çok kazanan)، وَهَّابٌ، (Çok bağış yapan)، كَذَّابٌ، (çok yalancı)	فَعَّالٌ
...وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ إِنَّه كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا. “Onu insan yükledi. Şüphesiz insan çok zalimdir, çok cahildir.” (Ahzab 33/72) وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا. (İsra 17/81)	وَدُودٌ، (çok seven) أَكُولٌ، (çok yiyen) صَدُوقٌ، (Çok dürüst)	فَعُولٌ
وَأَرْسَلْنَا السَّمَاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا. “Üzerlerine bol bol yağmur göndermiştik.” (En’am 5/6)	مِقْدَامٌ، (Atılğan) مِنْحَارٌ (Çok boğazlayan) مِدْرَارٌ، (Bolca yağan)	مِفْعَالٌ

<p>إِنَّ اللَّهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا. “Şüphesiz ki Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla görür” (Nisa 4/68)</p>	<p>عَلِيمٌ، (Çok iyi bilen) بَصِيرٌ، (Mükemmel gören)</p>	فَعِيلٌ
<p>بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ. “Şüphesiz onlar çokça tartışan kavgacı bir toplumdur” (Zuhruf 43/58)</p>	<p>حَذِرٌ، (Dikkatli, uyanık) فَطِنٌ، (Çok akıllı) قَلِقٌ، (Çok endişeli)</p>	فَعِلٌ

Dilde, nadir olarak **sülasi dışındaki** bazı fiillerden de mübalağa sîgası kullanılmıştır.

Örnek Cümle	Anlamı	Mübalağa Kalıbı	Mazi Fiil
	(Çokça yardım eden)	مِعْوَانٌ	أَعَانَ
	(Çok aşağılayan)	مِهْوَانٌ	أَهَانَ
	(Çokça veren, ihsan eden)	مِعْطَاءٌ	أَعْطَى
<p>إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَإِنْ مِنْ أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ. (Fatır 35/24)</p>	(Çokça uyarıcı)	نَذِيرٌ	أَنْذَرَ
<p>وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا كَافَّةً لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا. “Biz seni ancak bütün insanlara çokça müjdeleyici ve çokça uyarıcı olarak gönderdik” (Sebe 34/28)</p>	(Çok müjdeleyen)	بَشِيرٌ	بَشَّرَ
	(Çok zeki, anlayışlı)	دَرَّكٌ	أَدْرَكَ

2. Kuralsız (Semai) Mübâlâğa Sîgaları

Bazı mübâlâğalı isim kalıpları da vardır ki bunlar belli bir kurala göre türetilmemiştir. Sadece kullanımda vardır ve olduğu gibi kabul edilir. Mübâlâğalı isim türetmek için ölçü olarak kullanılmaz. Bu yüzden işitsel/semai olarak nitelendirilir.

Semaî mübâlağa sîgalarının belli başlılarını bir şema ile gösterelim:

Cümle Örneği	Kelime Örneği	Mübâlağa Sîgası
وَمَكَرُوا مَكْرًا كَبِيرًا. “Ve çok büyük bir tuzak kurdular.” (Nuh 71/22)	طُوَالٌ، (Çok uzun) كَبِيرٌ، (Çok büyük) وُضَاءٌ، (Çok parlak)	فُعَالٌ
إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجَابٌ. “Gerçekten bu çok tuhaf bir şeydir.”	عَجَابٌ، (Çok tuhaf)	فُعَالٌ
يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ. “Yûsuf! Ey dosdoğru sözlü! Yedi besili inek-hakkında bize yorum yap!” (Yusuf 12/46)	صِدِّيقٌ، (Çok dürüst) قَدِيسٌ، (Çok kutsal) سَكِيرٌ، (Çok sarhoş)	فِعِيلٌ
فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فِإِطْعَامِ سِتِّينَ مِسْكِينًا. “Kimin de buna gücü yetmezse altmış fakiri doyurmalıdır.” (Mücade 58/4)	مِعْطِيرٌ، (Çok koku sürünen) مِسْكِينٌ، (Çok yoksul)	مِفْعِيلٌ
وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ. “... İnsanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay haline!” (Hümeze 104/1)	هُمَزَةٌ، (Çok çekiştiren) حُطْمَةٌ، (Çok kırıp geçiren) لُّمَزَةٌ، (Kaşıyla Gözüyle çokça alay eden)	فُعَلَّةٌ
مَا يَسْتَمِعُ لَوْ يَنْصَحُهُ كُلِّ نَاصِحٍ. (Bütün nasihatçiler nasihatte bulunsa da dinlemez)	فَارُوقٌ، (Doğru ile yanlış) بİR BİRİNDEN ÇOKÇA AYIRAN) نَاصِحٌ، (Çokça nasihatçi)	فَاعُولٌ
اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ. “Allah kendisinden başka hiçbir ilah olmayan-dır. O, Diridir, Kayyumdur.” (Bakara 2/255)	قَيُّومٌ، (Her şeyi koruyan, gözeten, kendi başına var olan)	فَيْعُولٌ
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ. “O, kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah’tır. O, mülkün sahibi, kutsaldır (her türlü eksiklikten uzak) ...”	قُدُّوسٌ، (Çok yüce)	فُعُولٌ
أَرَاكَ غَفْلًا عَنِ وَاجِبِكَ. (Görevini çok ihmal ettiğini görüyorum.)	غَفْلٌ، (Çok gafil)	فُعْلٌ
الغزالي علامة في عدد من العلوم. (Gazali bir çok ilimde allamedir.)	فَهَامَةٌ، (Çok anlayışlı) عَلَامَةٌ، (Çok bilen)	فَعَالَةٌ
محمد الغزالي أَكْبَرُ دَاعِيَةٍ تَأْتِرًا فِي يَوْمِنَا الْحَاضِرِ. (Muhammed Gazali, günümüzün en etkili davetçisidir.)	دَاعِيَةٌ، (Çokça davet eden) رَاوِيَةٌ، (Çokça rivayet eden)	فَاعِلَةٌ

Not: Yukarıdaki şemada verilen son iki kalıptaki yuvarlak tâ (ة), müenneslik tâ’sı değil, mübâlağa tâsıdır.

3. Mübâlağa Sîgalarının Ameli

Mübâlağa sîgaları, bir bakıma ismi fâillerin pekiştirme kalıpları olduğundan, ismi fâil gibi amel eder. Yani fâil alıp onu ref' eder, mef'ûl alıp nasb eder. Amel bakımından müf-ret, tensiye ve cemi sîgaları arasında fark yoktur. Amel etme şartları konusunda ismi fâiller için söylenenler, mübâlağa sîgaları için de geçerlidir. Yani başında elif lam takısı (ال) olan mübâlağa sîgaları şartsız amel ederken, başında elif lam takısı bulunmayanların açık isim olan fâili ve mef'ûlün bihi nasb edebilmesi için şu iki temel şartı taşıması gerekir:

- Şimdiki ya da gelecek zamana delalet etmesi
- Soru edatı, nefi/olumsuzluk edatı veya nida harfinden sonra gelmesi ya da bir isme (mevsuf) sıfat, haber veya hal olması.

Bütün mübâlağa sîgaları amel etmekle beraber en çok kullanılanları sırasıyla şunlardır:

Amel Bakımından En Sık Kullanılan Mübâlağa Sîgaları				
Ameli				Sîga
Nasb	Ref	Açıklama	Örnek	
الإِبِلَ Mef'ûl	هو Gizli zamir Fâil	İsme Sıfat	هذا رجلٌ نَحَّارٌ الإِبِلَ. Bu, çok deve kesen bir adamdır.	فَعَالٌ
سَوْقَ Mef'ûl	Şairin övdüğü kişiye dönen gizli zamir أنت Fâil	Mahzuf müb- teda (أنت)'ye haber	أنتَ ضَرْوْبٌ بِنَصْلِ السَّيْفِ سَوْقَ سِمَاهِمَا. Semiz develerin bacaklarına kılıç darbesi indirir, (ikram için) bo- ğazlarsın.	فَعُولٌ
بَوَاكِهِ Mef'ûl	إنه deki zamire dönen gizli za- mir هو / Fâil	إنّ'nin haberi	إنه لَمِنْحَارٌ بَوَاكِيهَا. Muhakkak ki o semiz develerin- den çokça keser.	مِفْعَالٌ
هَلَالًا Mef'ûl	الفتاة ismine dö- nen gizli zamir هي / Fâil	Mübtedaya ha- ber	الْفَتَاةُ شَبِيهَةٌ هَلَالًا. Genç kız hilale benziyor.	فَعِيلٌ
عَرَضِي Mef'ûl i'râbı tak- diren	أنهم deki zamire dönen gizli za- mir هم Fâil	إنّ'nin haberi	أتاني أنهم مَرْقُونٌ عَرَضِي. Bana haysiyetimi paramparça edecekleri (haberi) geldi.	فَعِلٌ

UYGULAMALAR

1) Aşağıdaki cümleleri, içlerindeki fiili Mübālâğa Sîgasına dönüştürerek yineleyiniz.

Çözüm:	Örnek Cümleler
a) والله عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ .	a) والله يَعْلَمُ بِذَاتِ الصُّدُورِ .
b) والله على كلِّ شيءٍ قَدِيرٌ .	b) والله على كلِّ شيءٍ يَقْدِرُ .
c) رَبَّنَا أَيُّهَا الْمَلَأُ الْأَمْنَعَةَ النَّاسِ عَلَى ظَهْرِهِ .	c) رَبَّنَا أَيُّهَا يَحْمِلُ الْأَمْنَعَةَ النَّاسِ عَلَى ظَهْرِهِ .
d) اللهُ غَفُورٌ ذُنُوبٍ مِنَ يَتُوبُ إِلَيْهِ .	d) اللهُ يَغْفِرُ ذُنُوبٍ مِنَ يَتُوبُ إِلَيْهِ .

2) Aşağıdaki cümleleri, içlerindeki Mübālâğa Sîgasını fiile dönüştürerek yineleyiniz.

Çözüm:	Örnek Cümleler
a) إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ .	a) إِنَّ اللَّهَ فَعَالٌ مَا يُرِيدُ .
b) إِنَّهُ يَظْلِمُ كَثِيرًا وَيَجْهَلُ .	b) إِنَّهُ ظَلُومٌ جَهُولٌ .
c) كَانَ الرَّجُلُ يَأْكُلُ كَثِيرًا وَيَشْرَهُ .	c) كَانَ الرَّجُلُ أَكُولًا شَرَهًا .
d) الْحَمَّادُ يَرْوِي الشَّعْرَ كَثِيرًا .	d) الْحَمَّادُ رَاوِيَةٌ الشَّعْرَ .

UYGULAMA SORULARI

1). Aşağıdaki cümlelerde geçen kurallı Mübālâğalı isim kalıplarını bulup türetildikleri fiilleri belirtiniz.

Türetildiği Fiil	Mübalağalı Örnek Cümleler
فَهْرٌ - يَفْهَرُ	a) الله قهارٌ فوق عباده.
	b) كلا لينبذن كل همار ولماز في الحطمة.
	c) يطلق على من يكذب كثيراً "دجالاً".
	d) ابتعد عن الكلب العقور.
	e) المؤمن شكورٌ ربه على نعمه.
	f) كن حذراً شرار الناس وأصدقاء السوء.

2) Aşağıdaki cümlelerde geçen semai/işitsel Mübālâğalı isim kalıplarını bulup türetildikleri fiilleri belirtiniz.

Türetildiği Fiil	Mübalağalı Örnek Cümleler
ضَحِكٌ - يَضْحَكُ	a) ابكوا كثيراً واضحكوا قليلاً فإن الله لا يحب الضحكة.
	b) ومكروا مكراً كباراً.
	c) كان السيوطي علامة في علوم عديدة.
	d) احمدُ ايها الصديق حلَّ مشكلتنا.
	e) الله هو القدوس.
	f) المسلم يستمع كل ناصوح في دينه ودينه.

3) Aşağıdaki cümlelerde geçen Mübālâğalı isim kalıplarının mamullerini bulup cümledeki yerini belirtiniz.

Türetildiği Fiil	Mübalağalı Örnek Cümleler
في الناس (مفعول به غير صريح)	لا يحب الله الطعان في الناس.
	الله تواب على عباده المخلصين في توبتهم.
	لا يفلح مشاء بنميمه.
	شاهدت شاباً سماعاً للأغاني.
	أغفر الله ذنوب عباده.
	كان النبي (ص) رحيماً بالمؤمنين.
	المسلم الغني معطاء زكاته كل عام.
	المسلم يكون حذراً كل الحذر مجالسة أصحاب السوء.

4) Aşağıdaki cümlelerdeki boşlukları, listede verilen Mübālâğa Sîgalarından uygun olanla doldurunuz.

(الراوية - جسور - مدارا - طعانا - فرح - خطاء - رحيم - لصبار)

- إن المؤمن ..... على الشدائد والطاعات.
- إن الله يغفر الذنوب جميعا إنه غفور .....
- ليس المؤمن فحاشا ولا .....
- اللهم أرسل علينا ماء .....
- الجاهل .....
- الصائم ..... عند الإفطار وعند ربه.
- كل بني آدم ..... وخير الخطائين التوابون.

5) Gerekli değişiklikleri yaparak aşağıdaki cümlelerde altı çizili fiillerin yerlerine Mübālâğa Sîgalarını koyunuz.

- التاجر يكسب رزقه من عمل يده.
- المكثار هو الذي يتكلم ويقول كثيرا.
- إن الله يغفر ذنوب عباده ويتوب عليهم.
- إن السموات والأرض تقوم بالله تعالى.
- إنَّ الله يدر بركاته على الصائمين نهارا والقائمين ليلا في رمضان.
- إن الأمطار تغسل الأرض وتروي التراب.
- قضى محمد الغزالي عمره يدعو الى الاسلام.

6) Gerekli değişiklikleri yaparak aşağıdaki cümlelerde altı çizili Mübālâğa Sîgalarının yerlerine türetildikleri fiillerini koyunuz.

- العاقل حذر.
- الجمل حقود.
- إن الانسان هلوع، اذا مسه الشر جزوع واذا مسه الخير منوع.
- العاقل تراك مجالس السوء.
- ارسل الله النبي (ص) بشيرا ونذيرا.
- انت صديق معوان.
- الرجل قلق على ابنه.

OKUMA PARÇASI

من الرذائل الذميمة في الإسلام

﴿ وَلَا تُطْعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ * هَمَّازٍ مَشَاءٍ بِنَمِيمٍ * مَنَاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ * عَثَلٌ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٌ ﴾

الإسلام منهج رباني، لا يمكن أن يلتقي مع الجاهلية في طريق، لأن الإسلام في وادٍ، والجاهلية في وادٍ آخر. فهذه الآية الجامعة تشير الى بعض الرذائل المذمومة في الاسلام. ومن خلال تلك الآية سوف نبين بعض الأخلاق الذميمة.

الحلاف: كثير الحلف. يحلف الانسان كثيرا لأنه غير واثق من نفسه أو لأنه يكذب. والكاذب يتوهم أن الناس يكذبونه ولا يصدقونه فيسارع إلى الحلف.

الهَمَّاز: هو الذي يعيب الناس بالقول والإشارة في حضورهم أو في غيبتهم. يكره الإسلام الهمز واللمز. قال تعالى: "وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ". أى النمام والطعان.

مشاء بنميم: وهو الذي يمشي بالذميمة بين الناس، وينقل حديثهم ليوقع بينهم وهو النمام الفتان. إذا جلس في مجلس قال: والله فلان أخلاقه عالية، سمته حسن مستقيم، أما فلان فهو دجال كبير، لا تصدقه. وكلما شعر أن هناك إنساناً يحبه الناس ويقدرونه يبدأ بالطعن به افسادا بين الناس وتفريقا بين الأحبة. وقد ذكر النبي صلى الله عليه وسلم أنه لا يدخل الجنة نمام. كما نفى صلى الله عليه وسلم مثل هذه الصفات الذميمة عن المؤمن: "المؤمن ليس بالطعان واللغان ولا الفاحش ولا البذيء". ومما قال عليه السلام أيضا: "ألا أخبركم بخياركم؟" قالوا: بلى يا رسول الله، قال: "الذين إذا رؤوا ذكر الله عز وجل بهم، ثم قال: "ألا أخبركم بشراركم؟" قالوا: بلى. قال: "المشؤون بالذميمة، المفسدون بين الأحبة، الباغون للبراء العيب".

مناع للخير: وهو الذي يبخل بماله و يمسك عن الإنفاق في سبل الخير بحيث ينهى نفسه وغيره عن فعل الخير. وهذه صفة الكافر والمنكر أما صفة المؤمن فإنه فَعَالٌ للخير. والمناع للخير يكبر عليه أن يتعاون مع الناس وأن يرحمهم و ينصحهم و بمعنى أشمل، كل إنسان يُسيء إلى من أحسن إليه فهو مَنَاعٌ للخير.

معتد أثيم: ظالم متجاوز في الظلم والعدوان ، كثير الآثام والإجرام. وكل إنسان يعتدي على أموال الناس أو على أعراض الناس أو على قلوب الناس بالغيبة والنميمة أو يأخذ أموالهم أو يطلق لأهوائه العنان دون أن يرضى حقاً لجار فهو معتد. أما الأثيم فهو المتلبس بمعصية دائمة حتى صارت صفةً مشبهةً له. فكل حركاته وسكناته إثم، فأينما جلس يبحث عن اللذة المحرمة، وأينما حل يبحث عن معصية يعصي بها الله .

عَثَلٌ: هو الغليظ الجافي، والأكول الشروب، والشه المنوع، الفظ في طبعه ، اللئيم في نفسه، السى في معاملته. وهو من شر الناس الذين يعيشون فقراء، ليموتوا أغنياء

زنيمة: ابن الزنا ومن ليس له نسب صحيح، فلا ينتمي إلى أمته بل هو لصيقٌ بها. وعُرفَ الزنيم أيضاً بلؤمه، وخبثه، وكثرة شروره. قال المفسرون: نزلت في الوليد بن المغيرة فقد كان دعيا في قريش وليس منهم ، ادعاه أبوه بعد ثمان عشرة سنة - أي تبناه ونسبه لنفسه بعد أن كان لا يعرف له أب.

وهذه بعض الأخلاق الذميمة المنهية في الاسلام.

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....

أ- أسئلة عن الفقرات الثلاث الأولى

1- أين يلتقي الاسلام والجاهلية؟

2- لماذا يحلف الانسان بلا داع؟

3- اشرح موهوم الهماز وافيا؟

4- كيف يرى الاسلام الهمز واللمز؟

ب- أسئلة عن الفقرة الرابعة

1- ما معنى "المشاء بالنميم"؟

2- هل هناك تعبير آخر مترادف المشاء بالنميم؟

3- ماذا قال الرسول (ص) عن رذيلة النميم؟

4- كيف وصف الرسول (ص) المؤمن من حيث علاقته بالنميم؟

ج- أسئلة عن الفقرة الخامسة

1- اشرح تعبير "مناخ للخير" شرحا وافيا؟

2- ماذا يكبر فعله على مناخ الخير؟

3- مناخ للخير صفة الكافر. وما هي صفة المؤمن التي تقابلها؟

4- كيف تعرف "مناخ للخير" بمعنى أشمل؟

د- أسئلة عن الفقرة السادسة

1- ما معنى عبارة "معتد"؟

2- ما معنى عبارة "أثيم"؟

3- هات أمثلة عن أعمال الاعتداء.

4- هل هناك تلازم بين صفتي المعتدي والاثيم؟ بين بيانا وافيا.

ه- أسئلة عن الفقرة السابعة وما بعدها

1- ما معنى عبارة "عتل"؟

2- ماذا يعني "زنيمة"؟

3- ماذا تفهم من الجملة؟ "وهو من شر الناس الذين يعيشون فقراء، ليموتوا أغنيا".

4- فيمن نزلت الآية الكريمة؟

2. Eşanlamlı ve Zıt Anlamlı

Kelimeler.....

أ- هات من القائمة مرادف ما تحته خط.

القائمة: (منهية - مرتكب - أسير هواه - ينتسب - صنع خيراً - ذنب - كثير الأكل - مكثّر من)

1- العُتُل هو الغليظ الجافي والأكول الشرّوب.

2- كل حركاته وسكناته إثم.

3- فأينما جلس يبحث عن اللذة الحُرمة.

4- لا ينتمي إلى أمته.

5- الأثيم وهو المتلبّس بمعصية دائمة.

6- فإنه فعّال للخير.

7- يطلق لأهوائه العنان دون أن يرضى حقاً لجار.

8- كل إنسان يُسيء إلى من أحسن إليه فهو مَناع للخير.

ب- هات من القائمة مضاد ما تحته خط.

القائمة: (كريم - يأمر - خير - حُسن - أحسن الى - يطيع - يوقن - دنيئة)

1- وعُرفَ الزنيم أيضاً بلؤمه، وخبثه، وكثرة شروره.

2- اللثيم في نفسه، السيء في معاملته.

3- وكل إنسان يُسيء إلى من أحسن إليه فهو مَناع للخير.

4- وأينما حل يبحث عن معصية يعصي بها الله

5- ينهى نفسه وغيره عن فعل الخير.

6- والله فلان أخلاقه عالية.

7- والكاذب يتوهم أن الناس يكذبونه ولا يصدقونه.

8- أنفقته في المعاصي والآثام.

3. Tekil ve Çoğul Kelimeler.....

أ- هات جمع ما يأتي من المفردات.

(لثيم - مناع - أثيم - خير - اثم - ثروة - معتد - خلق - فميمة - حلف - شر - معصية - سمة - أمة -

جاهلية - نسب)

ب- هات مفرد ما يأتي من المجموع.

(ناس - رذائل - آثام - خيار - شرار - أخلاق - حركات - سكنات - اعراض - أموال - قلوب - مشاؤون)

4. Yeniden Cümle Oluşturma

أعد الجمل التالية مستبدلاً الفعل الذي تحته خط باسم المبالغة المشتق منه كما في المثال.
المثال: الله يرحم عباده المؤمنين.
الله رحيم بعباده المؤمنين.

- 1- لا تُصدق كل من يحلف.
- 2- ممن لعن الرسول (ص)، من يمشي بالنميمة.
- 3- قد أوعد الله من يلمز الناس ويهمزهم.
- 4- لا يفحش المؤمن ولا يلعن.
- 5- ليس من أخلاق المؤمن أن يطعن في نسب الناس.
- 6- الله يفعل ما يريد.
- 7- الشره هو الذي يأكل ويشرب كثيرا ولا يشبع.
- 8- يقسم الله بالنفس التي تلوم نفسها كثيرا.

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)

1. Cümlenin/sözcüğün anlamını pekiştirmek ve çokluk manası kazandırmak amacıyla türetilmiş isim yapılarına Mübālâğa Sîgaları denir. İsmi fâiller gibi Mübālâğa Sîgaları da bütün çekimli fiillerden türetilebilir.

2. Mübālâğa Sîgaları kurallı (kıyası) ve kuralsız (semai) olmak üzere iki guruba ayrılır.

Kurallı Mübālâğa Sîgaları, belli kalıplar kullanılarak her fiilden elde edilebilen Sîgalarlardır. Bunların birçok çeşidi bulunmakla beraber en çok kullanılanı şu beş Sîgadır: “فَعَالٌ” “فَعِيلٌ” “مَفْعُولٌ” “مَفْعَالٌ” “فَعُولٌ” Bunlardan فَعَالٌ kalıbı dışındakiler sadece geçişli ve çekimli fiillerden türetilebilir. فَعَالٌ Sîgası ise bütün fiillerden gelebilir.

Bazı Mübālâğa Sîgaları ise kuralsız olup sadece kullanımda vardır. Mübālâğalı isim türetmek için ölçü olarak alınmaz. Bu yüzden işitsel/semai olarak nitelendirilir.

3. Mübālâğalı Sîgaları, ismi fâil gibi amel eder; fâil alır ref', mef'ûl alır nasb eder. Başında elif lam takısı olursa şartsız amel eder. Elif lam takısı olmazsa, mef'ûlü bihi nasb edebilmesi için iki temel şartı taşıması gerekir:

a) Şimdiki ya da gelecek zamana delalet etmesi

b) Soru edatı, nefi/olumsuzluk edatı veya nida harfinden sonra gelmesi ya da bir isme (mevsuf) sıfat, haber veya hal olması.

BÖLÜM SORULARI

1) Aşağıdakilerden hangisi Mübālâğa Sîgasıdır?

- a) نَاصِرٌ   b) نُصِّرُ   c) نُصَّارٌ   d) نَصْرَةٌ   e) نُصْرَةٌ

2) Aşağıdakilerden hangisi Mübālâğa Sîgası değildir?

- a) فَعَّالٌ   b) فَعِيلٌ   c) فَعَّالَةٌ   d) فَعَّالَةٌ   e) فَعِلٌ

3) Aşağıdaki hangi cümlede Mübālâğa Sîgası vardır?

- a) اللهُ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ.
b) أليس الله بأحكم الحاكمين.
c) مَنَّاغٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ.
d) وَاللَّهُ غَافِرٌ الذَّنْبِ قَابِلُ التَّوْبِ.
e) رَبُّنَا خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ

4) Aşağıdaki hangi cümlede Mübālâğa Sîgası yoktur?

- a) أَخوكَ رَجُلٌ شَجَاعٌ
b) مَنْ قَالَ إِنَّهُ مَحْبُوبٌ؟
c) اجْتَهِدْ كَثِيرًا لِكَيْ تَكُونَ عَلَامَةً
d) إِذَا وَصَلْتَ الْمَكَانَ كُنْ حَذِرًا
e) لِمَاذَا أَنْتَ أَصْبَحْتَ كَسُولًا؟

5) Aşağıdaki cümle, fiilin yerine Mübālâğa Sîgası kullanılarak hangi seçenekte yenilenmiştir?

إبراهيم شاب يلعب كرة القدم في فريق مشهور.

- a) إبراهيم شاب لعب كرة القدم في فريق مشهور.
b) إبراهيم شاب لاعب كرة القدم في فريق مشهور.
c) إبراهيم شاب من لاعبي كرة القدم في فريق مشهور.
d) إبراهيم شاب من لعب كرة القدم في فريق مشهور.
e) إبراهيم شاب من لعبة كرة القدم في فريق مشهور.

6) كَانَ عُمَرُ يَشْتَغِلُ بِالْحَلْقِ فِي بَلَدِهِ cümlesinde altı çizili söz öbeği yerine hangi mübalağa sîgası getirilebilir?

- a) كَانَ عُمَرُ حَلَّاقًا فِي بَلَدِهِ.
- b) كَانَ عُمَرُ حَالِقًا فِي بَلَدِهِ.
- c) كَانَ عُمَرُ مِنْ حُلَّاقِ بَلَدِهِ.
- d) كَانَ عُمَرُ مِنْ حَلَقَةِ بَلَدِهِ.
- e) كَانَ عُمَرُ مِنْ حَلْقَةِ بَلَدِهِ.

7) يَحِبُّ النَّجَّارَةَ حُسَامُ نَجَّارٍ فِي الْحَيِّ cümlesinde altı çizili sözcük yerine hangi söz öbeği getirilebilir?

- a) يَكْرَهُ النَّجَّارَةَ
- b) يُحِبُّ النَّجَّارَةَ
- c) يَعْمَلُ الْأَثَاثَ
- d) يَشْتَغِلُ بِالنَّجَّارَةِ
- e) يَسْتَعْمِلُ النَّجَّارَةَ

8) مَنَاعٌ kelimesinin eş anlamlısı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) خَصْمٌ
- b) عَوَاقٌ
- c) حَمَالٌ
- d) دَلَالٌ
- e) صَبَّارٌ

9) عَالِيٌّ kelimesinin karşıt anlamlısı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) آوِيٌّ
- b) عَرِيضٌ
- c) نُحِيفٌ
- d) دَلَالٌ
- e) دَبِيٌّ

10) Mübālâğa Sîgasının amel edebilmesi için aşağıdaki hangi şart gereklidir?

- a) Nekre olmak.
- b) Mevsuf olmak.
- c) Muzaf olmak.
- d) Geçmiş zaman bildirmek.
- e) Şimdiki veya gelecek zaman bildirmek

11) " سَمَاعُونَ لِلْكَذِبِ أَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ " / " إِنَّهُ كَانَ عَفَّارًا " / وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِ " ayetlerinde yer alan Mübalağa sîgaları aşağıdakilerden hangi şıkta doğru verilmiştir?

- a) سَمَاعُونَ - أَكَّالُونَ - لِلسُّحْتِ - الْغَفُورُ - سَمَاعُونَ
- b) سَمَاعُونَ - عَفَّارًا - الْغَفُورُ
- c) سَمَاعُونَ - لِلْكَذِبِ - الْغَفُورُ - ذُو الرَّحْمَةِ - وَرَبُّكَ
- d) سَمَاعُونَ - لِلسُّحْتِ - عَفَّارًا - وَرَبُّكَ
- e) سَمَاعُونَ - ذُو الرَّحْمَةِ - عَفَّارًا - الْغَفُورُ

12) " ..... عند التَّعَمُّةِ و..... عند البلاءِ " cümlesinde boşluklara uygun gelen mübalağa sîgaları hangileridir?

- a) رَحِيمٌ - عَلِيمٌ
- b) ظَلُومٌ - تَوَّابٌ
- c) شَكُورٌ - صَبُورٌ
- d) أَكُولٌ - حَذِيرٌ
- e) تَرَكَ - صَبُورٌ

13) “Mümin, rabbine çokça tevbe edendir.” cümlesinin arapça karşılığı hangisinde doğru verilmiştir?

- a) الْمُؤْمِنُ يُحِبُّ التَّوْبَةَ   b) يُحِبُّ الْمُؤْمِنُ التَّوْبَةَ كَثِيرًا   c) الْمُؤْمِنُ تَائِبٌ رَبَّهُ
d) يَتُوبُ الْمُؤْمِنُ رَبَّهُ   e) الْمُؤْمِنُ تَوَّابٌ رَبَّهُ

14) “الإنسان ظَلُومٌ نَفْسَهُ” cümlesindeki mübalağa sığasının Türkçe karşılığı hangisinde doğru verilmiştir?

- a) Zalimdir.   b) Haksızdır.   c) Çokça nefret edendir.
d) Çok zulmedendir.   e) Hiç iyilik yapmayandır.

15) “Çok dikkatli bir adam.” cümlesindeki mübalağa sığasını ifade eden kelimenin Arapça karşılığı hangisinde doğru verilmiştir?

- a) حَذِرٌ   b) مُحْتَرِسٌ   c) يَحْتَرِسُ   d) حَارِسٌ   e) مُحَدِّرٌ

16) Aşadakilere hangisi mübalağa sigası değildir?

- a) تَرَكَ   b) كَتَمَ   c) مَعْطَاءٌ   d) صَدِيقٌ   e) فَطِنٌ

17) Aşadakilere hangisi en çok kullanılan kurallı mübalağa sigalarından değildir?

- a) وَهَابٌ   b) شَكُورٌ   c) كِبَارٌ   d) عَلِيمٌ   e) قَلِقٌ

18) “حَارِسُ الْمَصْنَعِ رَجُلٌ جَسُورٌ” cümlesinin Türkçe karşılığı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) Fabrikanın kapıcısı çok güçlü bir adamdır.
b) Fabrikanın bekçisi çok cesur bir adamdır.
c) Fabrikanın kapıcısı çok cömert bir adamdır.
d) Fabrikanın bekçisi çok fedakar bir adamdır.
e) Fabrikanın kapıcısı çok azimli bir adamdır.

19) Aşağıdakilerden hangisinde Mübalağa sigası amel etmemiştir?

- a) الصَّدُوقُ مَحْبُوبٌ مِنَ النَّاسِ   b) أَحْمَدُ رَجُلٌ فَطِنٌ أَخُوهُ   c) اللَّهُ رَزَاقٌ عِبَادَهُ
d) الْعَاقِلُ تَرَكَ لِلسَّوِّءِ   e) خَالِدٌ صَبُورٌ أَبُوهُ

20) Aşağıdakilerden hangisinde mübalağa sigası fail amel etmiştir?

- a) خَالِدٌ رَحِيمٌ الضُّعْفَاءِ   b) الْمُؤْمِنُ صَبُورٌ عِنْدَ الشَّدَائِدِ   c) حَسَنٌ سَمَاعٌ لِلْقُرْآنِ الْكَرِيمِ
d) جَمَالٌ رَجُلٌ كَتَمَ لِلسِّرِّ   e) تَكَلَّمْتُ مَعَ رَجُلٍ صَدِيقٍ إِنَّهُ

Cevaplar

1) E 2) D 3) C 4) B 5) A 6) A 7) D 8) B 9) E 10) E 11) B 12) C 13) E 14) D 15) A 16) D 17) C 18) B 19) A 20) E

XII. ÜNİTE: SIFAT-I MÜŞEBBEHE VE AMELİ

XII. ÜNİTE: SIFAT-I MÜŞEBBEHE VE AMELİ

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz? .....
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları.....
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri.....
Anahtar Kavramlar .....

Giriş

BİRİNCİ KISIM

KONU YA DA İR GRAMER BİLGİLERİ

SIFAT-I MÜŞEBBEHE VE AMELİ

1. Sıfat-ı Müşebbehe
2. Türetme Yolları ve Kalıpları
  - a) Sülasi Mücerred Fiillere Özgü Türetme Kalıpları
  - b) Sülasi Mücerred Dışındaki Fiillere Özgü Türetme Kalıpları
3. Ameli ve Amel Şartları
4. İsmu'l-Fâil ile Benzer ve Farklı Yönleri

Uygulamalar.....
Uygulam Soruları .....

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....
2. Eş anlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler.....
3. Tekil ve Çoğul Kelimeler.....
4. Yeniden Cümle Oluşturma.....

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet) .....

Bölüm Soruları .....

Cevaplar .....

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Önceki iki bölümde Türkçe dilbilgisindeki ‘Etken Ortaç / Sıfat Fiil’ terimine karşılık gelen İsmu’l-fâil ile onun alışkanlık, hatta meslek hâline gelmişlik ifade eden formu Mübālâğa Sîgası üzerinde durulmuş, İsmu’l-fâil ve onun mübālâğalı formunun geçişli fiillerin yapıp edeni manasına geldiğinden söz edilmişti.

Bu bölümde ise meçhulü yapılamayan (edilgeni olmayan) lâzım fiillerden türeyen “Sıfat-1 Müşebbehe ” terimi üzerinde durulacak, bu kavramın ifade ettiği anlam, türeme şekilleri, türediği fiil gibi amel edebilmesinin şartları ele alınacaktır.

Verilecek bilgilere uygun metin, uygulama ve alıştırmalarla konunun zihinlerde pekiştirilmesine çalışılacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. Sıfat-1 Müşebbehe Nedir?
2. Sıfat-1 Müşebbehe kalıpları ve türetim biçimleri nelerdir?
3. Sıfat-1 Müşebbehe’nin türemiş olduğu fiil gibi amel etmesinin şartları nelerdir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
Sıfat-1 Müşebbehe ve Ameli	1. Sıfat-1 Müşebbehe 'nin neliği, türetim biçimleri ve fiil işlevi görmesi için gereken şartlar hakkında açıklamada bulunabilir. 2. İçinde Sıfat-1 Müşebbehe bulunan cümleler kurabilir, cümlelerdeki fiil yüklemeleri doğru bir biçimde Sıfat-1 Müşebbehe 'ye dönüştürebilir.	Metin, metin çözümlemesi, eşanlamlı karşıt anlamlı kelimelerle kelime hazinesi, örneklerle anlatım, alıştırmalar ile konuların daha kolay anlaşılması sağlanacaktır.

Anahtar Kavramlar

- Sıfat-1 Müşebbehe
- Amel
- Fiil
- Lâzım Fiil
- İsmu'l-Fâil

Giriş

Türk dilbilgisinde sıfat derken kalıcı ya da geçici oluşuna bakılmaksızın bir ismi niteleyen sözcük anlaşılır.

Arapçada ise geçici nitelikler İsmu'l-Fâil kalıbında türetilmiş sıfatlarla ifade edilirken, bir şahıs ya da nesnedeki kalıcı nitelikler Sıfat-1 Müşebbehe adı verilen kalıplarla tanımlanır. Söz gelimi güzellik, çirkinlik, mükemmellik, eksiklik, belli bir renkte bulunuş gibi özellikler Sıfat-1 Müşebbehe adı verilen sözcük türleriyle anlatılır.

Dolayısıyla okumak, yazmak, vurmak, kırmak gibi bir eylemi veya bir işi yapmayı/etmeyi ifade eden fiillerden sıfat isimler, iki önceki bölümde geçtiği üzere İsmu'l-Fâil kalıbında türetilirken cesur olmak, sarhoş olmak, güzel olmak gibi belli bir niteliğe sahip olma ve bulunma anlamları içeren fiillerden sıfat isimler, Sıfat-1 Müşebbehe adıyla farklı kalıplarda türetilir.

Bu bölümde, meçhûlü (edilgeni) olmayan lâzım (geçişsiz) fiillerden türetilen Sıfat-1 Müşebbehe tarifi, kullanımı, türetilme yolları, ameli ve kalıpları ele alınacak, zengin örneklerle zihinlere yerleştirilmeye çalışılacaktır.

1. Sıfat-1 Müşebbehe

Sülasi-lâzım (üç harfli-geçişsiz) fiillerden türetilen ve belli bir zaman dilimiyle kayıtlı olmaksızın, kalıcı bir niteliğe / manaya delalet eden sıfatlara sıfat-1 müşebbehe denir. Örnek:

Sıfat-1 Müşebbehe	Lâzım Fiil	Sıfat-1 Müşebbehe	Lâzım Fiil	Sıfat-1 Müşebbehe	Lâzım Fiil
حَسَنٌ	حَسَّنَ	جَمِيلٌ	جَمَّلَ	كَرِيمٌ	كَرَّمَ
Güzel, iyi		Güzel		cömert, asil	

İsm-i fâilin bildirdiği sıfat kalıcı değil geçicidir. (جَالِسٌ) oturan, (نَائِمٌ) uyuyan kelimelerinde belirtilen vasıflar devamlılık göstermez. Halbuki (خَالِدٌ كَرِيمٌ) dendiğinde Halit'in devamlı cömert olduğu anlaşılır. Böylece şimdiye kadar gördüğümüz sıfat ve isimlerin özellikleri daha iyi anlaşılmaktadır. Sıfat-1 Müşebbehe sabit ve devamlı bir niteliği göstermekle temelde ismu'l-fâilden ayrılır.

(Sıfat-1 Müşebbehe/Süreklilik)	وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ.
(İsmu'l-Fâil / Anlık)	وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُ آثِمٌ قَلْبُهُ.

2. Türetme Yolları ve Kalıpları:

Sıfat-1 Müşebbehe, ancak geçişsiz (lazım) fiillerden türetilir.

İsmi fail ve ismi mefule göre sıfat-1 müşebbenin kalıpları çok fazladır. Dilciler, Arapçada birçok türü ve vezini bulunan bu sıfatları belli kaide ve kurallara bağlamaya çalışmışlardır.

Sülasi ve sülasi dışındaki fiillerden Sıfat-1 Müşebbehe farklı kalıplara göre türetilir.

A) Sülasi Mücerred Fiillere Özgü Türetme Kalıpları:

Sülasi fiillerin mazi müfret sıygalarna göre birden fazla kalıpta Sıfat-1 Müşebbehe türetilmektedir. Bunlar kısaca şöyledir:

1. Mazisi فَعَلَ vezninde (4. ve 6. baktan) olan sülasi fiillerden Sıfat-1 Müşebbehe, fiilin anlam içeriğine göre üç farklı şekilde türetilir:

1-a) Sevinç, hüzn gibi duygulara ve belli bir zaman diliminde oluşup yok olan ya da yenilenen bir olaya delâlet eden fiillerden Sıfat-1 Müşebbehe فَعَلٌ (فَعَلَةٌ) kalıbına göre türetilir.

Örnek:

Anlamı	S. Müşebbehe (Müe)	S. Müşebbehe (Müz)	Muzari	Mazi
Sevinçli	فَرِحَةٌ	فَرِحَ	يَفْرِحُ	فَرِحَ
Öfkeli, kızgın	ضَجْرَةٌ	ضَجَرَ	يَضْجُرُ	ضَجَرَ

1-b) Renk, kusur veya bir meziyete delalet eden fiillerden Sıfat-ı Müşebbehe فَعْلَاءُ kalıbına göre türetilir. Müennes Sîgası فَعْلَاءُ şeklindedir.

Müzekkerlerde/Erkeklerde أَفْعُلُ Müenneslerde/Dişilerde فَعْلَاءُ vezninde gelir.

RENKLER				SAKATLIKLAR			
Müennes	Müzekker	Manası	Muzari-Mazi	Müennes	Müzekker	Manası	Muzari-Mazi
بَيْضَاءُ	أَبْيَضُ	Beyaz	بَاضٌ-يَبِيضُ	عَرَجَاءُ	أَعْرَجُ	Topal	عَرَجٌ-يَعْرَجُ
زَرْقَاءُ	أَزْرَقُ	Mavi	زَرَقٌ-يَزْرُقُ	عَوْرَاءُ	أَعْوَرُ	Bir gözü kör oldu	عَوْرٌ-يَعْوَرُ
حَمْرَاءُ	أَحْمَرُ	Kırmızı	حَمْرٌ-يَحْمَرُ	بَكْمَاءُ	أَبْكَمُ	Dilsiz	بَكْمٌ-يَبْكَمُ
سَوْدَاءُ	أَسْوَدُ	Siyah	سَوْدٌ-يَسْوُدُ	صَمَاءُ	أَصَمُّ	Sağır	صَمٌّ-يَصْمُ
خَضْرَاءُ	أَخْضَرُ	Yeşil	خَضِرٌ-يَخْضِرُ	عَمْيَاءُ	أَعْمَى	Kör	عَمِيٌّ-يَعْمَى
صَفْرَاءُ	أَصْفَرُ	Sarı	صَفِرٌ-يَصْفِرُ	بَلْهَاءُ	أَبْلَهُ	Aptal	بَلَةٌ-يَبْلَهُ
سَمْرَاءُ	أَسْمَرُ	Esmer	سَمْرٌ-يَسْمُرُ	حَدْبَاءُ	أَحْدَبُ	Kambur	حَدْبٌ-يَحْدَبُ
حَوْرَاءُ	أَحْوَرُ	Kara gözlü	حَوْرٌ-يَحْوَرُ				

Not: (فَعْلَاءُ / أَفْعُلُ) veznindeki sıfat-ı müşebbeheler gayr-i munsariftir. Bu veznin "Gayr-i Münsarif" olduğunu unutmayınız. Bu kalıp Tenvin ve Esre almaz. Harf-i Tarif (EL Takısı) almadıklarında Nekre/Belirsiz kabul edilirler. Cümle halindeki örnekleri şöyledir:

وَرَقُ الشَّجَرَةِ أَخْضَرُ.	Ağacın yaprağı yeşildir.
هَذَا صُنْدُوقٌ أَبْيَضُ.	Bu beyaz bir sandıktır (kutudur).
هَذِهِ وَرَقَةٌ بَيْضَاءُ.	Bu beyaz bir sayfadır.
هَلْ حَقِيبَتُكَ سَوْدَاءُ.	Çantan siyah mıdır?
نَعَمْ ، حَقِيبَتِي سَوْدَاءُ.	Evet, çantam siyahtır.
قَلَمُ التِّلْمِيذِ أَحْمَرُ.	Öğrencinin kalemi kırmızıdır.
صَبَغَ الرَّجُلُ الثَّوْبَ بِاللَّوْنِ الْأَحْمَرِ.	Adam elbiseyi kırmızı renkle boyadı.
لِمَنْ هَذِهِ السَّيَّارَةُ الْحَمْرَاءُ ؟	Bu kırmızı araba kimindir?
أَنْتَ تَحْمِلُ دَفْتَرًا أَبْيَضَ.	Sen beyaz bir defter taşıyorsun.
يَحْمِلُ مُحَمَّدٌ حَقِيبَةً خَضْرَاءَ	Muhammed yeşil bir çanta taşıyor.

* Yukardaki sıfat-ı müşebbehelerde "daha" manasını ifade etmek için müzekker ve müenneslerde ortak olmak üzere mansûb ismin önüne أَشَدُّ (daha şiddetli, daha çok) ve أَقَلُّ (daha az) gibi ism-i tafdüller getirilir:

أَشَدُّ بَيَاضًا daha beyaz. أَقَلُّ بَيَاضًا daha az beyaz

Saçım senin saçından daha beyazdır.	شَعْرِي أَشَدُّ بَيَاضًا مِنْ شَعْرِكَ.
-------------------------------------	---

* (أَفْعَلٌ) kalıbının çoğulu فُعُلٌ vezni gayr-i munsarif değildir ve bütün çoğullar (insanlar ve diğer şeyler) için ortaktır:

أَخْضَرُ / خُضِرَ	Yeşil / yeşiller	أَبْكَمُ / بُكِمَ	Dilsiz / dilsizler
أَصْفَرُ / صُفِرَ	Sarı / sarılar	أَصَمُّ / صُمِّ	Sağır / sağırlar

1-c) Doluluk, boşluk ya da açlık tokluk gibi iç duyguları ifade eden sıfat-ı müşebbeheler müzekkerlerde فَعْلَانُ müenneslerde فَعْلَى vezninde gelir.

Anlamı	S. Müşebbehe (Müe)	S. Müşebbehe (Müz)	Muzari	Mazi
Susuz	عَطَشَى	عَطَّشَان		عَطِشَ
Suya kanmış	رِيَّ	رِيَّان		رَوَى
Aç	جَوَعَى	جَوَّعَان		جَاعَ
Susamış	ظَمَأَى	ظَمَّان		ظَمِيَ
Tok	شَبِعَى	شَبَّعَان		شَبِعَ
Tembel	كَسَلَى	كَسَّلَان		كَسِلَ

هَذَا الطِّفْلُ جَوَّعَانٌ.	هَذِهِ الطِّفْلَةُ جَوَّعَى.	هَذَا الْوَلَدُ شَبَّعَانٌ.	هَذِهِ الْبِنْتُ شَبَّعَى.
Bu çocuk açtır.	Bu kız çocuk açtır.	Bu çocuk toktur.	Bu kız çocuğu toktur.

2. Mazisi فَعْلٌ vezninde (5. baptan) gelen sülasi fiillerden sıfat-ı müşebbehe birçok kalıba göre gelebilmektedir. Bunların belli başlıları şunlardır:

فَعْلٌ فُعُلٌ، فَعْلٌ، فَعِيلٌ، فُعَالٌ، فَعُولٌ، فَعَالٌ، فُعَلٌ، فَاعِلٌ، فَعَلٌ

Fiil	حَمَضَ	سَهَّلَ	صَلَّبَ	ضَحَّمَ	شَرَّفَ	شَجَعَ	وَقَّرَ	جَبَّنَ	بَطَّلَ
Sıf. Müş.	حَامِضٌ	سَهْلٌ	صَلْبٌ	ضَحْمٌ	شَرِيفٌ	شَجَاعٌ	وَقُورٌ	جَبَانٌ	بَطْلٌ
Anlamı	Ekşi	Kolay	Sert, katı	İri yarı	Şerefli	Cesur	Ağır başlı	Korkak	Kahraman

3. Mazisi فَعَّلَ vezninde (1. 2. ve 3. baptan) olan sülasi fiillerden sıfat-ı müşebbehe أَفْعَلُ / فَعِيلٌ / فَيْعَلٌ / فَيْعِلٌ kalıplarına göre türetilir. Son kalıba göre sadece ecvef fiillerden sıfat-ı müşebbehe türetilir.

Anlamı	S. Müşebbehe (Müe)	S. Müşebbehe (Müz)	Muzari	Mazi
Ak saçlı	شَيْبَاءٌ	أَشْيَبٌ	يَشِيبُ	شَابَ
Hırslı	حَرِيصَةٌ	حَرِيصٌ	يَحْرِصُ	حَرَصَ / حَرِصَ
Ayırt edici, net	فَيْصَلَةٌ	فَيْصَلٌ	يَفْصِلُ	فَصَلَ
Efendi	سَيِّدَةٌ	سَيِّدٌ	يَسُودُ	سَادَ

B) Sülasi Mücerred Dışındaki Fiillerin Sıfat-ı Müşebbehesi:

Sülasiler dışında kalan fiillerden daimî bir özellik bildiren kelimelerin sıfat-ı müşebbehesi için farklı bir kalıp yoktur. Bunlar ismu'1-fâil kalıplarına göre türetilir. Geçişsiz/lazım fiilin muzarisi alınır, müzaraat harfî atılarak yerine ötreli bir mim getirilir. Sondan bir önceki harf de esreli yapılır. Daha doğrusu sülasi dışındaki fiillerin ismu'1-fâil kalıpları ile sıfat-ı müşebbehe kalıpları aynıdır. Fark sadece anlamda ortaya çıkar. İsmi fail, “yapan, eden, koşan, gelen” gibi zamana bağlı eylemlere delalet ederken, sıfat-ı müşebbehe “yapıcı, misafirperver, kişilikli, neşeli” gibi kalıcı bir niteliği gösterir.

- Sülasi/Üçlü fiillerin dışındaki fiillerin sıfat-ı müşebbehesi kendi ism-i fâilleridir.
- Mezd (3+X) Fiillerin Muzari kalıbının başına ötreli bir mim getirilerek yapılır.

مُعْتَدِلٌ	يَعْتَدِلُ	اعْتَدَلَ	مُظْلِمٌ	يُظْلِمُ	أَظْلَمَ
Mu'tedil, orta	Mutedil oluyor	Mutedil oldu	Karanlık	Karanlık oluyor	Karanlık oldu

هذا التلميذ متفتحُ الذهنِ، مكتملُ الشخصية، مُستفيضُ المواهبِ.

(Bu öğrenci, zihni açık, kişiliği tam ve oldukça kabiliyetli biridir).

3. Ameli ve Amel Şartları

Fiillerden türetilmiş olduğu için sıfat-ı müşebbehe de fiili gibi amel eder. Sadece geçişsiz/lazım fiillerden türetilebildiğinden ancak fail alır, ref' eder.

Örnek:

Ali, ahlâkı güzel ve kalbi temiz biridir.

علي حسن خلقه وطاهر قلبه.

Bu cümlede حَسَنٌ (iyi – güzel) sıfat-ı müşebbehe'si, türediği fiil حَسَنٌ (iyi – güzel oldu) gibi amel etmiştir. زَيْدٌ خُلِقَ kelimesi failidir ve merfû'dur. Ref alameti dammedir.

Sıfat-ı müşebbehenin mamulü şu üç durumdan birinde bulunur:

1. Merfû: زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهَهُ (Zeyd, yüzü güzel olandır. / Zeyd'in yüzü güzeldir.)

Bu durumda وَجْهَهُ kelimesi sıfat-ı müşebbehenin fâili olur.

2. Mecerûr: زَيْدٌ حَسَنُ الْوَجْهِ

Bu durumda الْوَجْهِ kelimesi muzafun ileyh olur.

3. Mansûb: زَيْدٌ حَسَنٌ وَجْهًا

Bu durumda وَجْهًا kelimesi temyiz veya şebîh bi'l-mef'ûl (mef'ûle benzeyen) diye iraplanır.

Hepsi aynı güzellikte olmasa da Sıfat-ı Müşebbehe'nin ma'mûlünün bu okunuş şekillerine dair dilde örnekler mevcuttur. Ancak daha güzel ve anlaşılır olanı, sıfatın mamulüne muzaf olması ve mamulünün mecrur okunmasıdır.

Örnek:

أَنْتَ حَسَنٌ الْخُلُقِ، نَقِيٌّ النَّفْسِ، طَاهِرُ الْقَلْبِ (Sen güzel ahlaklı, gönlü pak ve kalbi temiz birisin).³⁵

Dikkat! Sıfat-ı müşebbehede zaman mefhumu olmadığından amel ederken (ism-i fâil-deki gibi) şimdiki zaman veya gelecek zaman bildirmesi şart koşulmamıştır. Onun dışında ism-i fâilin amel etmesinin tüm şartları bunda da mevcuttur.

³⁵Mustafa el-Ğelâyîni, *Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyye*, Daru's-Selâm, el-Kâhire 2013, s. 689-690; Mehmet Talu, *Nahiv İlmi*, İstanbul 1992, s.123-124.

4. Sıfat-1 Müşebbehenin İsm-i Fâil ile Benzer ve Farklı Yönleri

4.1. Benzer Yönleri:

a) Fiilden türetilmiş olması.

b) Fiilin anlamına ya da failine delalet etmesi.

c) Şebih bil mefulü nasbetmesi.

d) Müfred-tesniye-cemi, müzekker-müennes sîgalarının olması.

(Bu benzerlikler sebebiyle kendisine “sıfat-1 müşebbehe” (ism-i fâile benzetilen) denilmiştir.

4.2. Farklı Yönleri:

a). Sıfat-1 müşebbehe geçişsiz (lazım) fiilden türetilirken, ismu’l-fâil hem lazım hem de müteaddî fiilden türetilebilir. Örnek:

هو حسن (o iyi biridir) ; هذا رجل عالي الرأس (Bu, başı dik bir adamdır.)

Bu cümlelerde geçen حسن geçişsiz, عالي ise geçişsiz hükümündeki geçişli fiilden türetilmiş sıfat-1 müşebbehelerdir. Zira حَسُنَ fiili geçişsizdir. علا fiili ise esasen geçişli iken burada belli bir zaman diliminde failin eyleminden etkilenen mefulü unutulmuş olup onunla, sabit bir nitelik kastedilmiştir. Böylece fiil hükmen geçişsiz fiile benzemiştir.

b) İsmi fail sülâsiden فَاعِلٌ vezninde tek bir kalıba göre türetilirken sıfat-1 müşebbehe birçok farklı kalıba göre türetilebilir.

c) Sıfat-1 müşebbehe sabit ve devamlı bir niteliğe delalet ederken ismu’l-fâil zaman içerisinde yapılan ve tekrarlanan bir fiile ve failine delalet eder.

<u>عثمانُ طاهرٌ الِ قَلْبِ</u>	<u>مررت برجل حسنٍ سلوْكُهُ</u>	<u>عبد الله الحسنُ خلقُهُ</u>
Osman, kalbi temiz kişidir.	Tavrı güzel bir adama uğradım.	Abdullah, ahlakı güzel olan biridir.

Buradaki الِ قَلْبِ kelimesindeki (الِ) mahzûf bir zamirin yerine getirilmiştir. Aslı (قَلْبُهُ) idi. Bir başka Örnek:

زيدٌ طويلٌ القامةِ (Zeyd’in boyu uzundur) cümlesi, زيدٌ طويلٌ القامةِ şeklinde de kurulabilir. Bu durumda Sıfat-1 Müşebbehe mamulüne muzaf olmuştur. Bu ikinci kullanım daha yaygın ve daha makbuldür.

UYGULAMALAR

1) Aşağıdaki cümlelerde geçen sülasi fiillerden türetilmiş Sıfat-1 Müşebbehe'leri bulup fiillerini belirtiniz.

Çözüm:	Sıfat-1 Müşebbehe li Cümleler (Sülâsî)
<p>طَوِيل - طَال / قَوِيّ - قَوِيَ / شَجَاع - شَجَع</p> <p>كَرِيمَة - كَرِمَ / نَحِيفَة - نَحَفَ / طَاهِرَة - طَهَرَ</p> <p>جُوعَان (ج) جِيَاع - جَاعَ / عَطْشَان (ج) عَطَّاشَ - عَطَّشَ</p> <p>أَبْيَضُ (ث) بَيْضَاء - بَاضَ / أَسْوَدُ (ث) سَوَدَاءُ - سَادَ</p>	<p>أ) كَانَ أَبِي طَوِيلَ الْقَامَةِ، قَوِيَّ الْجِسْمِ، شَجَاعَ الْقَلْبِ.</p> <p>ب) كَانَتْ أُمِّيْ امْرَأَةً كَرِيمَةً النَّسَبِ، نَحِيفَةً الْجِسْمِ، طَاهِرَةً الْمِرَاجِ.</p> <p>ج) مَشِينَا طَوَالَ الْأَيَّامِ جِيَاعًا وَعَطَّاشًا.</p> <p>د) لِي سَيَّارَةٌ بَيْضَاءُ اللَّوْنِ، سَوَدَاءُ الْأَرَائِكِ.</p>

2) Aşağıdaki cümlelerde sülasi dışındaki fiillerden türetilmiş Sıfat-1 Müşebbehe leri bulup türetildikleri fiilleri belirtiniz.

Çözüm:	Sıfat-1 Müşebbehe li Cümleler (Sülâsî Mezîdün Fih: 3+X)
<p>أ) مُنْهَدِم - اِنْهَدَمَ / مُنْكَسِر - اِنْكَسَرَ</p> <p>ب) مُتَنَاجِس - تَنَاجَسَ / مُتَقَارِب - تَقَارَبَ</p> <p>ج) مُغْرِب - اَغْرَبَ / مُشْرِق - اَشْرَقَ</p> <p>د) مُضْمَحِلَّة - اِضْمَحَلَّ / مُتَغَافِل - تَغَافَلَ</p>	<p>أ) كَانَ الْكُوخُ مُنْهَدِمَ الْجِدَارِ، مُنْكَسِرَ الرُّجَاجِ.</p> <p>ب) إِذَا كَانَتْ الْحُرُوفُ مُتَنَاجِسَةً الْمَخَارِجِ أَوْ مُتَقَارِبًا أُدْعَمَ أَوَّلُهَا فِي ثَانِيهَا.</p> <p>ج) الشَّمْسُ مُغْرِبَةٌ عِنْدَ الْمَسَاءِ، وَمُشْرِقَةٌ عِنْدَ الصَّبَاحِ.</p> <p>د) الدَّوْلَةُ مُضْمَحِلَّةٌ إِذَا كَانَ مُوَاطِنُوهَا مُتَغَافِلًا عَنِ غَيْرِ مَا يَعْنِيهِمْ.</p>

UYGULAMA SORULARI

- 1) Aşağıdaki cümlelerde geçen sülasi fiillerden türetilmiş Sıfat-1 Müşebbehe'leri bulup fiillerini belirtiniz.
- كَانَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ.
  - رَأَيْتَ الْيَوْمَ رَجُلًا أَزْهَرَ اللَّوْنِ لَيْسَ شَدِيدَ الْبَيَاضِ وَلَا أَسْمَرَ.
  - كَانَ النَّبِيُّ (ص) بَعِيدًا مَا بَيْنَ الْمُنْكَبِينَ وَوَأَسَعَ الْعَيْنَيْنِ.
  - كَانَ حَاتِمُ الطَّائِي جَوَادًا، كَرِيمًا.
  - نَتَعَلَّمُ الْأَخْلَاقَ الْحَسَنَةَ فِي الْمَدْرَسَةِ.
  - رَأَيْتَ هَرَّةً عَطْشَانَةً فَسَقَيْتَهَا مَاءً.
  - كَانَ النَّبِيُّ (ص) رَحِيمًا بِالْمُؤْمِنِينَ.
- 2) Aşağıdaki cümlelerde sülasi dışındaki fiillerden türetilmiş Sıfat-1 Müşebbehe'leri bulup türetildikleri fiilleri belirtiniz.
- كَانَ النَّبِيُّ (ص) مَشْرُقَ الْوَجْهِ كَأَنَّ الشَّمْسَ تَجْرِي فِي وَجْهِهِ.
  - مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ كَانَ مَطْمَآنَ الْقَلْبِ.
  - الْمَدِينُ لَا يَنَامُ مَسْتَرِيحَ الْفُؤَادِ.
  - الْمُنَافِقُونَ مَذْبذُبُونَ بَيْنَ الْمُسْلِمِينَ وَالْكَافِرِ.
  - الْكَاذِبُ مَتَوَهَّمٌ أَنَّ النَّاسَ يَكْذِبُونَهُ فَيَحْلِفُ قَبْلَ أَنْ يَسْتَحْلِفَ.
  - الْمُسْلِمُونَ مَتَرَاحِمُونَ وَمَتَعَاطِفُونَ فِيمَا بَيْنَهُمْ، يَرْحَمُ كِبَارَهُمْ صِغَارَهُمْ وَيَحْتَرِمُ صِغَارَهُمْ كِبَارَهُمْ.
  - لَا يَحِبُّ الشُّعُوبَ الْمُتَحَضِّرَةَ أَنْ يَحْكُمَهَا حَاكِمٌ مُتَسَلِّطٌ وَمُسْتَبَدٌ.
- 3) Aşağıdaki cümlelerde geçen Sıfat-1 Müşebbehe'lerin ma'mûllerini bulup irap durumunu belirtiniz.
- كَانَ الرَّسُولُ (ص) صَادِقَ الْوَعْدِ.
  - ابْتَعَدَ عَنِ خَائِنَةِ الْأَعْيُنِ.
  - اسْتَضَفْنَا الْيَوْمَ رَجُلًا مَشْرُقَ الْوَجْهِ وَطَاهَرَ الْقَلْبِ.
  - لَمْ يَكُنِ النَّبِيُّ (ص) فِظًا، غَلِيظَ الْقَلْبِ.
  - الْمُسْلِمُ لَا يَكُونُ مُسْتَدْبِرًا الْقِبْلَةَ وَلَا مُسْتَدْبِرًا هَا.
  - كَانَ النَّبِيُّ (ص) كَرِيمًا هُوَ وَأَبُوهُ.
  - الْأَمَهَاتُ مُشْفَقَاتٌ عَلَى أَوْلَادِهِنَّ.

4) Boşlukları, listede verilen Sıfat-1 Müşebbehe'lerden uygun olanla doldurunuz.

(رحماء - مستريح - المقيمون - عظیم - الجبان - طويل - المبيضين - قانتا)

- لقيت اليوم رجلا غريبا، ..... القامة، أسمر اللون، أسود الشعر.
- المؤمنون هم ..... الصلاة والمؤتون الزكاة.
- كان ابراهيم عليه السلا ..... لله.
- كان النبي (ص) ..... رؤوس العظام كالمرفقين والركبتين.
- المسلمون ..... بينهم، أشداء على الكفار.
- لا يستوي الشجاع و..... ولا البصير والأعمى.
- المؤمن دائم الخوف والرجاء، يرجو أن يكون من ..... وجوههم.

5) Aşağıdaki cümlelerdeki geçen Sıfat-1 Müşebbehe lerin yerlerine, türetildikleri fillerini koyunuz.

- المسلم طيب النفس.
- كان النبي (ص) كريم النسب.
- يدخل الصائمون الجنة من باب الريان.
- ليس منا من نام شعبان وجاره جوعان.
- كان أبي رحمه الله صادق القول ودائم الذكر وصالح الاعمال.
- لا يحدد الله الا صمّ، بكم، عمي، لا يعقلون.
- الفيل حيوان ضخم، طويل الخرطوم وقصير الذنب.

6) Aşağıdaki cümlelerdeki geçen altı çizili fiillerin yerlerine, onlardan türetilebilecek Sıfat-1 Müşebbehe leri koyunuz.

- كان النبي (ص) يفطن لما يوحى اليه.
- كان صديقي الحسين يجتهد في دروسه و يفهم شرح المعلم.
- كان النبي (ص) يعز عليه ما عنت اصحابه و يرحم بالمؤمنين.
- كان النبي (ص) يحرص على سلامة المؤمنين.
- كان المؤمنون اذا تليت عليهم آيات الله وجل قلوبهم.
- كم من فئة كانت تقل عددا، غلبت على فئة كثيرة العدد.
- المسلم من سلم الناس من أذاه و طهر قلبه.

İKİNCİ KISIM Konuyla İlgili Metin

من صفات النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الخلقية والخلقية

لقد جاء وصف النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في روايات صحابته كالتالي: انه صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا وَأَحْسَنَهُمْ خُلُقًا. و قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ: "مَا رَأَيْتُ شَيْئًا أَحْسَنَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّ الشَّمْسَ تَجْرِي فِي وَجْهِهِ" وَكَانَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ لَيْسَ بِالطَّوِيلِ وَلَا بِالْقَصِيرِ أَزْهَرَ اللَّوْنِ لَيْسَ بِأَبْيَضَ أَمْهَقَ (أي شديد البياض) وَلَا آدَمَ (أي الأسمر) لَيْسَ بِجَعْدٍ قَطَطٍ (الشعر الذي فيه التواء وانقباض) وَلَا سَبْطٍ رَجُلٍ (الشعر المسترسل). وكان بعيد ما بين المنكبين، عظيم الجُمَّة (وهي ما سقط من شعر الرأس ووصل إلى المنكبين) إلى شحمة أذنيه، مُشْرِقَ الْوَجْهِ، أَبْيَضَ مُشْرَبًا بِحُمْرَةِ، وَاسِعَ الْعَيْنَيْنِ، أَهْدَبَ الْأَشْفَارِ أَي طَوِيلَ شَعْرِ الْأَجْفَانِ، طَوِيلَ الدَّرَاعِ، سَوَاءَ الْبَطْنِ وَالصَّدْرِ، أَجْلَى الْجَبْهَةِ، وَاسِعَ الْجَبِينِ، شَدِيدَ سَوَادِ الْعَيْنِ وَبَيَاضِهَا، عَظِيمَ رُؤُوسِ الْعِظَامِ كَالْمِرْفَقَيْنِ وَالكَتِفَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ. إِذَا مَشَى تَفَلَّعَ كَأَمَّا يَمْشِي بِقُوَّةٍ، إِذَا التَفَّتْ التَفَّتْ مَعًا.

كَانَ مِنْ صِفَاتِهِ الْخَلْقِيَّةِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ كَانَ أَجْوَدَ النَّاسِ صَدْرًا، وَأَصْدَقَ النَّاسِ هُجَّةً، وَأَلْيَنَهُمْ عَرِيكَةً، وَأَكْرَمَهُمْ عَشْرَةً، مَنْ رَأَاهُ بِدَيْهَةٍ هَابَةٍ، وَمَنْ خَالَطَهُ مَعْرِفَةً أَحَبَّهُ. كَانَ يَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَهُ وَيَصِلُ مَنْقَطَعَهُ وَيُحْسِنُ إِلَى مَنْ أَسَاءَ إِلَيْهِ، وَكَانَ لَا يَزِيدُهُ كَثْرَةَ الْأَذَى عَلَيْهِ إِلَّا صَبْرًا وَحِكْمَةً. مَا انْتَقَمَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَفْسِهِ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللهِ فِي شَيْءٍ فَيَنْتَقِمُ بِهَا لِلَّهِ. وَقَدْ كَانَ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مُتَّصِفًا بِصِفَاتٍ حَسَنَةٍ مِنَ الصِّدْقِ وَالْأَمَانَةِ وَالصِّلَةِ وَالْعَفَافِ وَالكَرَمِ وَالشَّجَاعَةِ وَطَاعَةِ اللهِ فِي كُلِّ حَالٍ وَأَوَانَ وَحِطَّةٍ وَنَفْسٍ مَعَ الرَّأْفَةِ وَالرَّحْمَةِ وَالشَّفَقَةِ وَالْإِحْسَانِ وَمُوَاسَاةِ الْفُقَرَاءِ وَالْأَيْتَامِ وَالْأَرَامِلِ وَالضُّعْفَاءِ وَكَانَ أَشَدَّ النَّاسِ تَوَاضُعًا يُحِبُّ الْمَسَاكِينَ وَيَشْهَدُ جَنَائِزَهُمْ وَيَعُودُ مَرْضَاهُمْ.

ومما جاء في القرآن الكريم في وصفه عليه السلام سلوكيا:

“وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ.”

“لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ”

“يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا وَدَاعِيًا إِلَى اللَّهِ بِإِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا وَبَشِيرَ الْمُؤْمِنِينَ بِأَنَّ لَهُمْ مِنَ اللَّهِ

فَضْلًا كَبِيرًا”

“فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ”

والخلاصة أن الرسول عليه السلام جمع في نفسه الصفات الحميدة كلها وبرئ من الصفات الرذيلة كلها فأصبح

أسوة وقدوة حسنة لنا وللإنسانية جمعاء، كما خلقه الله تعالى في أحسن و أجمل صورة.

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....

أ- أسئلة عن الفقرة الأولى

1- كيف كانت قامة النبي صلى الله عليه وسلم ؟

2- كيف يصف ابو هريرة، النبي عليه السلام ؟

3- كيف كان لون النبي (ص)؟

4- كيف كان شعر النبي (ص)؟

5- كيف كان عظام النبي (ص)؟

ب- أسئلة عن الفقرة الثانية

- 1- كيف يحس من رأى النبي (ص)؟
- 2- كيف كان يعامل الرسول عليه السلام الأيتام والضعفاء والأرامل؟
- 3- كيف كان يعامل الرسول (ص) من ظلمه ومن قطعه؟
- 4- هل كان النبي (ص) ينتقم من خصومه؟
- 5- اذكر عددا من صفات الرسول (ص) الخلقية.

ج- أسئلة عن الفقرة الثالثة وما بعده

- 1- ماذا يقول القرآن الكريم عن صفات الرسول عليه السلام السلوكية؟
- 2- كيف نجح الرسول عليه السلام أن يؤلف بين أصحابه؟
- 3- ماذا يقول القرآن عن فطرة وطبع الرسول (ص)؟
- 4- كيف يصف القرآن اخلاق الرسول (ص) بأوجز عبارة؟
- 5- ما هي مهمة الرسول عليه السلام بشكل موجز؟

2. Eşanlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler.....

أ- هات من القائمة مرادف ما تحته خط.

القائمة: (أوسع - جافى القلب - يحضر - كريم - تفرقوا - يزور - مهتم بكم - يصفح)

- 1- وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ.
- 2- لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ
- 3- وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ.
- 4- وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ.
- 5- كَانَ يَعْفُو عَمَّنْ ظَلَمَهُ.
- 6- وَهُوَ أَجْوَدُ النَّاسِ صَدْرًا.
- 7- يُحِبُّ الْمَسَاكِينَ وَيَشْهَدُ جَنَائِزَهُمْ
- 8- وَيَعُودُ مَرَضَاهُمْ

ب- هات من القائمة مضاد ما تحته خط.

القائمة: (قلة الأذى - طويل القامة - يحترم - سبط رجل - جبان - أسوأ الناس - يكره - مافرحتم - متساهل)

- 1- يُحِبُّ الْمَسَاكِينَ وَيَشْهَدُ جَنَائِزَهُمْ.
- 2- لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِّنْ أَنفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ.
- 3- كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَحْسَنَ النَّاسِ وَجْهًا.
- 4- كَانَ صَلَوَاتُ اللَّهِ وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ شُجَاعًا، شَدِيدًا فِي أَمْرِ اللَّهِ.
- 5- مَا انْتَقَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِنَفْسِهِ إِلَّا أَنْ تُنْتَهَكَ حُرْمَةُ اللَّهِ فِي شَيْءٍ فَيَنْتَقِمَ بِهَا لِلَّهِ..

- 6- لَيْسَ بِجَعْدٍ قَطَطٍ
 7- كَانَ رُبْعَةً مِنَ الْقَوْمِ.
 8- لَا يَزِيدُهُ كَثْرَةُ الْأَذَى عَلَيْهِ إِلَّا صَبْرًا وَحِكْمَةً.

3. Tekil ve Çoğul Kelimeler.....

- أ- هات جمع ما يأتي من المفردات.
 (أمانة - رسول - حكمة - أسوة - عزيز - رحمة - أرملة - رأس - طويل - وجه - أمر - زراع - حرمة - صدر)
 ب- هات مفرد ما يأتي من الجموع.
 (عظام - صلوات - أرامل - فقراء - مساكين - يتامى - ناس - ضعفاء - صفات - جنائز).

4. Yeniden Cümle Oluşturma.....

Örnekte olduğu gibi fiili sıfat-ı müşebbeheye dönüştürerek aşağıdaki cümleleri yeniden yazınız!

- أعد الجمل التالية محولا الفعل الى الصفة المشبهة كما في المثال
 1- لم يكن صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تطول قامته ولا تقصر.
 2- كان النبي (ص) يسع جبينه.
 3- كان النبي (ص) يشرق وجهه.
 4- كان الرسول (ص) يصدق ويفي وعده.
 5- المسلم يحترم الكبار ويرحم الصغار.
 6- كان يعز على الرسول (ص) ما قاساه المسلمون من المشركين.
 7- العالم يهدأ عند ثورة العامة ويغضب عند انتهاك حرمة الدين.
 8- المؤمن يكثر ثوابه و يبيض وجهه يوم القيامة.

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)

Sıfat-1 Müşebbehe ; geçişsiz fiillerden türetilen ve belli bir zaman dilimiyle kayıtlı olmaksızın sabit bir niteliği gösteren sıfat isimdir. Sıfat-1 Müşebbehe , sabit ve devamlı bir niteliğe delalet etmekle temelde İsmu'l-fâilden ayrılır.

Geçişsiz fiillerden türetilenler, sıfat-1 müşebbehe ye dönüştürülenler ve bir de sıfat-1 müşebbehe ye benzetilenler olmak üzere Arap dilinde belli kaide ve kurallara bağlanan üç tür sıfat-1 müşebbehe vardır.

Sülasî fiillerin mazi müfret sıygalarına göre birden fazla kalıpta sıfat-1 müşebbehe türetilebilmektedir. Bunlar kısaca şöyledir:

Mazisi فَعِلَ vezninde (4. ve 6. baptan) olan sülasî fiillerden sıfat-1 müşebbehe , fiilin anlam içeriğine göre فَعِلٌ (duygular), أَفْعَلٌ (renk, kusur, meziyet), فَعْلَانٌ (doluluk, boşluk) kalıplarında gelir.

Mazisi فَعُلَ vezninde (5. baptan) olan sülasî fiillerden sıfat-1 müşebbehe فَعْلٌ فَعْلٌ، فَعِلٌ، فَعِيلٌ، فُعَالٌ، فَعُولٌ، فَعَالٌ، فُعُلٌ، فَاعِلٌ، فَعْلٌ، فَعْلٌ، kalıplarında gelir.

Mazisi فَعَلَ vezninde (1. ve 3. baptan) olan sülasî fiillerden ise sıfat-1 müşebbehe فَعْلٌ، فَعِيلٌ، فَعْلٌ، فَعِيلٌ، فَعْلٌ، فَعِيلٌ، فَعْلٌ، فَعِيلٌ، kalıplarına göre türetilir.

Sülasîler dışındaki fiillerden ise sıfat-1 müşebbehe , ilgili fiilin ismu'l-fâil kalıbında gelir.

Sıfat-1 Müşebbehe kendisinden türetildiği fiili gibi amel eder. Mamulünü nasb edebilmesi için istifham edatı veya nefî/olumsuzluk edatından sonra gelmesi, isme (mevsuf) sıfat, mübtedaya haber olması ya da mamulünün kendisinden temyiz olması gibi şartlar aranır.

Sıfat-1 Müşebbehe nin mamulü, fail olarak merfû okunabileceği gibi muzaf ileyh olarak mecrur, temyiz veya şebih bil mehulü bih olarak mensup da okunabilir.

BÖLÜM SORULARI

1. Parantez içindeki fiillerin Sıfat-ı Müşebbehe kalıpları sırasıyla aşağıdakilerden hangileridir?

(دَقٌّ - سَخَا - مَاتَ)

- a) دَقِيقٌ - سَاخٍ - مَيِّتٌ
- b) دَاقٌ - سَخِيٌّ - مَائِتٌ
- c) دَقِيقٌ - سَخِيٌّ - مَيِّتٌ
- d) دَقِيقٌ - سَخِيٌّ - مَيِّتٌ
- e) دَقِيقٌ - سَخَاءٌ - مَيِّتٌ

2. Parantez içindeki fiillerin Sıfat-ı Müşebbehe kalıpları sırasıyla aşağıdakilerden hangileridir?

(سَهْلٌ - ظَمِيٌّ - فَرِحَ)

- a) سَهْلٌ - ظَمِيٌّ - فَرِحَانٌ
- b) سَهْلَانٌ - ظَمَانٌ - فَرِحٌ
- c) سَهْلٌ - ظَمِيٌّ - فَرِحٌ
- d) سَهْلٌ - ظَمَانٌ - فَرِحٌ
- e) سَهْلَانٌ - ظَمَانٌ - فَرِحَانٌ

3. Aşağıdaki terkiplerden hangisinde Sıfat-ı Müşebbehe yoktur?

- a) شمسٌ محرقةٌ
- b) عفيف النفس
- c) متوقد الذهن
- d) لين الجانب
- e) جزل المعاني

4. Parantez içindeki Sıfat-ı Müşebbehe lerin müennes/dişil sıygaları sırasıyla hangileridir?

(أَصْفَرٌ - طَرِبٌ - عَطْشَانٌ)

- a) صَفْرَاءٌ - طَرِبِيٌّ - عَطْشَانَةٌ
- b) صَفْرَىٌّ - طَرِبَةٌ - عَطْشَانَةٌ
- c) صَفْرَاءٌ - طَرِبَةٌ - عَطْشَةٌ
- d) صَفْرَاءٌ - طَرِبَاءٌ - عَطْشَانَةٌ
- e) صَفْرَاءٌ - طَرِبَةٌ - عَطْشَى

5. Parantez içindeki Sıfat-1 Müşebbehe lerin müzekker/eril sıygaları sırasıyla hangileridir?

(نشيطه - شهباء - ذكية)

- a) نشيط - شهب - ذكي
- b) نشيط - أشهب - ذكي
- c) نشيط - شهبان - أذكي
- d) أنشط - أشهب - ذكي
- e) نشيط - أشهب - ذاك

6. Parantez içindeki cümlede Sıfat-1 Müşebbehe nin mamulünün aşağıdaki okunuşlarından yanlış olanını gösteriniz.

(وصل الرجل الكريم نسبه)

- a) وصل الرجل الكريم نسبه
- b) وصل الرجل الكريم النسب
- c) وصل الرجل الكريم نسب
- d) وصل الرجل الكريم نسبا
- e) وصل الرجل الكريم نسب

7. Aşağıdaki âyette zahir isim üzerinde amel etmiş olan Sıfat-1 Müşebbehe'yi gösteriniz.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ...

- a) رَحْمَةٍ
- b) فَظًّا
- c) الْقَلْبِ
- d) غَلِيظَ
- e) لِنْتَ

8. Aşağıdaki cümlede boş bırakılan yere getirilebilecek en uygun Sıfat-1 Müşebbehe'ler hangileridir?

كان هارون الرشيد أديبا ..... حافظا للقرآن كثير العلم، سليم الذوق، جريئا في الحق مهيبا عند العامة والخاصة. وكان يحب الشعراء ويعطيهم العطاء ..... ويدين منه أهل الأدب والدين.

- a) فاطنا - الجزيل
- b) فطنا - الجزيل
- c) حميدا - الوافر
- d) مكرما - جزيلا
- e) عليما - القليل

9. Parantez içindeki Sıfat-1 Müşebbehe'lerle sabit bir nitelik kastedilmezse, kelime aşağıdakilerden hangi kalıplara göre biçimlendirilir?

(أَسْفٌ - فِطْنٌ)

- a) آسف - فاطنٌ
- b) آسف - فطن
- c) آسفاه - فطن
- d) أسيف - فاطن
- e) أسفا - فطان

10. Aşağıdaki cümle için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

كان النبي (ص) بعيد ما بين المنكبين، عظيم الجمة إلى شحمة أذنيه، عليه حلة حمراء ما رأيت شيئاً قط أحسن منه.

- a) كان النبي بعيد ما بين المنكبين terki binde Sıfat-1 Müşebbehe failine muzaf olmuştur.
- b) عليه حلة حمراء ifadesinde Sıfat-1 Müşebbehe İsmu't-tafdîl kalıbında gelmiştir.
- c) عظيم الجمة terki binde Sıfat-1 Müşebbehe ma'mûlüne muzâf olmuştur.
- d) حلة حمراء terki binde Sıfat-1 Müşebbehe isme sıfat olarak gelmiştir.
- e) عظيم الجمة terki bi jümte şeklinde de ifade edilebilir.

11. هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ ayet-i kerimesindeki sıfat-1 müşebbeheler nelerdir?

- a) عَذْبٌ فُرَاتٌ
- b) مِلْحٌ أُجَاجٌ
- c) مِلْحٌ أُجَاجٌ عَذْبٌ فُرَاتٌ
- d) مِلْحٌ أُجَاجٌ فُرَاتٌ
- e) أُجَاجٌ عَذْبٌ فُرَاتٌ

12. الَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْأَخْضَرِ نَارًا ayet-i kerimesindeki sıfat-1 müşebbehenin müennes siğası hangisidir?

- a) أَخْضِرَانٌ
- b) خَضِرَاوَانٌ
- c) خَضِرَاءٌ
- d) خَضِرٌ
- e) خَاضِرَةٌ

13. يَحْسَبُهُ الظَّمَانُ مَاءً ayet-i kerimesindeki sıfat-1 müşebbehenin müennes siğası hangisidir?

- a) ظَمَائِيٌّ
- b) ظَمَائِيَانٌ
- c) ظَمَائِيٌّ
- d) ظَمَاءٌ
- e) ظَمَائِنَانٌ

14. كَلِمَتَانِ خَفِيفَتَانِ عَلَى اللِّسَانِ ثَقِيلَتَانِ فِي الْمِيزَانِ حَبِيبَتَانِ إِلَى الرَّحْمَنِ: سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللَّهِ الْعَظِيمِ hadisi şerifindeki altı çizili kelimelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi doğru değildir?

- a) Sıfat-1 müşebbehedirler.   b) Tesniye kalıbındadırlar.
c) Sıfat konumundadırlar.   d) Müfredleri حَبِيبٌ \ ثَقِيلٌ \ خَفِيفٌ kelimeleridir.
e) Müennes kalıbındadırlar.

15. الطَّبِيبُ نَشِيطٌ فِي عَمَلِهِ cümlesindeki sıfat-1 müşebbe aşağıdakilerden hangisinde fiil cümlesi yapılmıştır?

- a) الطَّبِيبُ النَّاشِطُ فِي عَمَلِهِ
b) نَشَاطُ الطَّبِيبِ فِي عَمَلِهِ
c) الطَّبِيبُ أَكْثَرُ نَشَاطًا فِي عَمَلِهِ
d) عَمَلُ الطَّبِيبِ بِنَشَاطِهِ
e) نَشِطَ الطَّبِيبُ فِي عَمَلِهِ

16. شَجَعَ الْمُجَاهِدُ فِي الْحَرْبِ cümlesinin sıfat-1 müşebbeyle ifade edilmiş şekli aşağıdakilerden hangisidir?

- a) يَشْجَعُ الْمُجَاهِدُ فِي الْحَرْبِ
b) الْمُجَاهِدُ شُجَاعٌ فِي الْحَرْبِ
c) مُجَاهِدٌ شَاجِعٌ فِي الْحَرْبِ
d) شَجَاعَةُ الْمُجَاهِدِ فِي الْحَرْبِ
e) الْحَرْبُ بِشَجَاعَةِ الْمُجَاهِدِ

17. عَطَشَ الرَّجُلُ مِنَ الْحَرِّ....., طَرِيقُ النَّجَاحِ..... cümlelerinde boşluğa uygun gelen sıfat-1 müşebbeheler aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

- a) الشَّدِيدِ \ صَعْبٌ   b) الْمُرْتَفِعِ \ قَاصِرٌ
c) شَدِيدٌ \ سَهْلَةٌ   d) الشَّدَائِدِ \ بِالْمَوَاقِعِ   e) مُرْتَفِعٌ \ قَاصِرَةٌ

18. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sıfat-1 müşebbe amel etmemiştir?

- a) خَالِدٌ نَقِيٌّ قَلْبُهُ
b) رَأَيْتُ رَجُلًا طَوِيلًا يَدًا
c) الشُّجَاعُ مَحْبُوبٌ مِنَ النَّاسِ
d) صَالِحٌ الْوَفِيُّ الْوَعْدِ
e) ذَهَبٌ وَلَدٌ جَمِيلٌ صَوْتٌ

19. Aşağıdakilerden hangisinde sıfat-1 müşebbehe şebih bi'l-meful bih almıştır?

- a) صادق الجميل الصوت
- b) خالد الحسن الوجه
- c) جمال نقي القلب
- d) صالح طويل يد
- e) صادق جميل صوته

20. Sıfat-1 müşebbehenin mamülü aşağıdakilerden hangisindeki gibi söylenemez?

- a) خالد الحسن الوجه
- b) جمال نقي قلباً
- c) صالح طويل يد
- d) طارق النقي قلب
- e) أحمد الجميل صوته

Cevaplar

1) C , 2) D , 3) A , 4) E , 5) B , 6) E , 7) D , 8) B , 9) A , 10) B, 11) C , 12) C , 13) A
14) D , 15) E , 16) B, 17) A , 18) C , 19) C, 20) D

XIII. ÜNİTE: İSM-İ MEF'ÛL VE AMELİ

XIII. ÜNİTE: İSM-İ MEF'ÛL VE AMELİ

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?.....	
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları.....	
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri.....	
Anahtar Kavramlar	
Giriş	

BİRİNCİ KISIM

KONU YA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

1. İsmu'l-Mef'ûlün Tanımı.....	
2. İsmu'l-Mef'ûl Türetimi ve Kalıpları	
3. İsmu'l-Mef'ûl'ün Çekimi	
4. İsmu'l-Mef'ûl'ün Anlamı	
5. İsmu'l-Mef'ûl'ün İ'râbı ve 'Ameli (Etkisi) / Amel Etme Şartları	
Uygulamalar	
Uygulama Soruları	

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....	
2. Eşanlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler.....	
3. Tekil ve Çoğul Kelimeler.....	
4. Kalıp İfade/ Yeniden Cümle Oluşturma.....	

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)	
Bölüm Soruları	
Cevaplar	

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?

Daha önceki bölümlerde Türkçe dilbilgisindeki ‘Etken Ortaç / Sıfat Fiil’ terimine karşılık gelen İsmu’l-fâil ile onun alışkanlık, hatta meslek hâline gelmişlik ifade eden formu Mübālâğa Sıygası üzerinde durulmuş, İsmu’l-fâil ve onun mübālâğalı formunun geçişli fiillerin yapıp edeni manasına geldiğinden söz edilmişti.

Bir başka bölümde ise “es-Sıfatü’l-müşebbehe”, türetimi ve türediği fiil gibi amel etmesi için gerekli şart genişçe ele alınmıştı.

İçinde bulunduğumuz bölümde ise, Türkçe dilbilgisindeki ‘Edilgen Ortaç / Sıfat Fiil’ terimine karşılık gelen “İsmu’l-mef’ûl” terimi, türetiliş biçimi ve türediği fiil gibi amel edebilmesinin şartları ele alınacak; metin, uygulama ve alıştırmalarla zihinlerde pekiştirilmesine çalışılacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

1. İsmu’l-mef’ûl nedir?
2. İsmu’l-mef’ûl kalıpları ve türetim biçimleri nelerdir?
3. İsmu’l-mef’ûl’ün Amel Etmesi için gereken şartlar nelerdir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
İsmu'l-mef'ûl ve Ameli	<p>1. İsmu'l-mef'ûl'ün mahiyeti, türetim biçimleri ve türediği fiil gibi amel etmesi için gereken şartlar hakkında açıklamada bulunabilir.</p> <p>2. İçinde İsmu'l-mef'ûl bulunan cümleler kurabilir, cümlelerdeki fiil yüklemeleri doğru bir biçimde İsmu'l-mef'ûl'e dönüştürebilir.</p>	Metin, metin çözümlemesi, eşanlamlı karşıt anlamlı kelimelerle kelime hazinesi, örneklerle anlatım, alıştırmalar ile konuların daha kolay anlaşılması sağlanacaktır.

Anahtar Kavramlar

- İsmu'l-mef'ûl
- Meçhul Fiil
- Nâibu'l-fâil
- Edilgen Ortaç
- Şibhu'l-fiil

Giriş

İsmü'l-Mef'ûl, 'İşlenen, yapılan şeyin ismi' demektir ve Türkçe'deki 'Edilgen ortaç' veya 'Edilgen sıfat-fiil' kavramlarına karşılık gelmektedir.

Sarf bakımından, fiilden türetilmiş bir isimdir. Nahiv bakımından ise, cümlenin herhangi bir unsuru (fâil, mef'ûl, mübteda, haber...) olabileceği gibi, fiile benzeyen (şibhü'l-fi'l) bir kelime olarak bazı durumlarda fiil gibi 'amel eder, yani kendisinden sonra gelen kelime veya kelimeleri i'râb yönünden etkiler. Bu açıdan, diğer bir şibhü'l-fi'l olan ismü'l-fâ'ile benzer; ancak, ismü'l-fâ'il ma'lûm fiil gibi 'amel eder, ismü'l-mef'ûl ise meçhûl fiil gibi amel eder. Yani kendinden sonar gelen ötreli kelime "Nâibu'l-Fâil" muamelesi görür.

Bu ünite de ismü'l-mef'ûl hem sarf hem de nahiv yönünden ele alınacaktır. Sarf yönünden, bir kelime çeşidi olarak, türetilişi, anlamı, çekimi, yani çeşitli kiplere (sîgalara) sokuluşu üzerinde durulacak; nahiv yönünden ise, "âmil-ma'mûl-'amel (etkileyen-etkilenen-etki)" kavramları çerçevesinde, cümle içersindeki fonksiyonu ele alınacaktır.

İSMU'L-MEF'ÛL

1. Tanım ve Temel Kurallar:

İsmü'l-mef'ûl, 'işlenen, yapılan şeyin ismi' demektir. Türkçe gramerindeki 'edilgen ortaç' veya 'edilgen sıfat-fiil' kavramlarının Arapça'daki karşılığıdır. Arapça grameri ıstılahında, 'kendisinde bir fiil vâki olan veya üzerinde bir işlem gerçekleştirilen bir varlığın zatını ve durumunu bildiren türemiş bir kelime'dir.

İsmü'l-mef'ûl, geçişli (müteaddî) fiilden türetilir. Bu fiil orijinalinde geçişli olabileceği gibi, sonradan da geçişli hale getirilmiş olabilir.

2. İsmü'l-Mef'ûlün Türetim Şekli

a) Sülâsî Fiillerden İsmü'l-Mef'ûl

İsmü'l-mef'ûl sülâsî fiillerden مَفْعُولُ vezninde türetilir. Fakat, ecvef, nâkıs ve lefif fiillerde i'lâl kaidesi gereği, مَقُولٌ, مَفِيلٌ, مَفْعُوٌّ, مَفْعِيٌّ şekline dönüşür. Aşağıdaki tabloda vezin sütunundaki kalıpları inceleyerek, mevzun sütunundaki ismü'l-mef'ûlleri bu kalıplara göre harekeleyiniz.

Anlam	Mevzun	Vezin	Fiil	Sülâsî Filler (Aksâm-ı Seb'a)	
Yardım olunmuş, edilen	مَنْصُورٌ	مَفْعُولٌ	نَصَرَ		Sâlim
Alınmış, alınan, alıntı	مَأْخُودٌ		أَخَذَ	el-fâ	Mehmûz
Sorumlu, mesul	مَسْئُولٌ		سَأَلَ	el-'ayn	
Okunmuş, okunan	مَقْرُوءٌ		قَرَأَ	el-lâm	
Uzatılmış, uzatılan	مَمْدُودٌ		مَدَّ		Muza'af
Söz verilen şey	مَوْعُودٌ		وَعَدَ	vâvî	Mîsal
Kolay	مَيْسُورٌ		يَسَرَ	yâî	
Söylenen, söylenmiş	مَقُولٌ	مَقُولٌ	قَالَ	vâvî	Ecvef
Satılan, satılmış	مَبِيعٌ	مَفِيلٌ	بَاعَ	yâî	
Savaşılmış, savaşılan	مَغْرُورٌ	مَفْعُوٌّ	غَزَا	vâvî	Nâkıs
Atılmış, atılan	مَرْمِيٌّ	مَفْعِيٌّ	رَمَى	yâî	
Dürülen, dürülmüş	مَطْوِيٌّ		طَوَى	Mefrûk	Lefif
Korunan, korunmuş	مَوْقِيٌّ		وَقَى	Makrûn	

b) Mezîd Fiillerden İsmü'l-Mef'ûl

İsmü'l-mef'ûl sülâsî dışındaki fiillerden (yani, rubâî, humâsî ve sūdâsî mezîd ve rubâî mücerred fiillerden) de türetilir. Bu fiillerden ismü'l-mef'ûl yapmak için, fiilin 'meçhul muzari' sigası alınarak, baştaki muzârilik harfi dammeli bir mîm (م) ile değiştirilir. Böylece elde edilen kelime artık fiil değil isim olduğundan, son harekesi de tenvîn yapılır.

Aşağıdaki tabloyu inceleyerek, vezin sütunundaki kalıpların harekeleri doğrultusunda, mevzun sütunundaki ismü'l-mef'ûlleri harekeleyiniz.

Anlam	Mevzun	Vezin	Meçhul Muzari -Muzari -Mazi	Üçten Fazla Harfli Mücerred ve Mezid Fiil Kalıpları	
İkram olunan	مُكْرَمٌ	مُفْعَلٌ	أَكْرَمَ - يُكْرِمُ - يُكْرِمُ	İf'âl	Sülâsî Mezîd
Yalanlanan	مُكَذَّبٌ	مُفْعَلٌ	كَذَّبَ - يُكَذِّبُ - يُكَذِّبُ	Tef'îl	
Hitap olunan	مُخَاطَبٌ	مُفَاعَلٌ	خَاطَبَ - يُخَاطِبُ - يُخَاطِبُ	Mufâ'ale	
			Yok	İnfi'âl	
Seçilen	مُنْتَخَبٌ	مُفْتَعَلٌ	اِنْتَخَبَ - يَنْتَخِبُ - يَنْتَخِبُ	İfti'âl	
			Yok	İf'ılâl	
Adet olunan	مُتَعَوِّدٌ	مُفْعَلٌ	تَعَوَّدَ -- يَتَعَوَّدُ - يَتَعَوَّدُ	Tefa'ul	
Yardımlaşılana	مُتَنَاصِرٌ	مُتَفَاعَلٌ	تَنَاصَرَ - يَتَنَاصِرُ - يَتَنَاصِرُ	Tefâ'ul	
Beğenilen	مُسْتَحْسَنٌ	مُسْتَفْعَلٌ	اِسْتَحْسَنَ - يَسْتَحْسِنُ - يَسْتَحْسِنُ	İstif'âl	
				İf'î'âl	
				İf'ıvâl	
				İf'ılâl	
Yuvarlanmış	مُدْحَرَجٌ	مُفْعَلٌ	دَحَرَجَ - يُدْحَرِجُ - يُدْحَرِجُ	Dahrace	Rubâî Mücerred
				Tedahrace	Rubâî Mezîd
				İhranceme	
Tiksinilen	مُشْمَازٌ	مُفْعَلٌ	اِشْمَازَ - يَشْمَازُ - يَشْمَازُ	İkşaarra	

Yukardaki tabloda yanındaki satır boş bırakılmış kalıplardan kıyasî olarak, yani kuralla uygun olarak ismü'l-mef'ûl yapılabilir, ancak bu ismü'l-mef'ûller kullanılmaz. Çünkü ism mef'ûl ancak nesne alabilen müteaddî fiillerden yapılır.

3. İsmü'l-Mef'ûl'ün Çekimi (Tasrifi)

İsmü'l-mef'ûl standart tensiye ve cemi yapma kurallarına göre ikil ve çoğul yapılıdır. Dolayısıyla ismü'l-mef'ûlün üç müzekker, üç müennes olmak üzere altı standart sigası, ayrıca, sülâsî fiilden türetilmiş ismü'l-mef'ûlün مَفَاعِيلُ vezninde bir cemi teksiri bulunmaktadır. Aşağıdaki tabloyu inceleyiniz.

Üçten Fazla Harfli Fiilden Türetilmiş				Üç Harfli Fiilden Türetilmiş			
Cemi Teksir	Cemi	Tensiye	Müfred	Cemi teksir	Cemi	Tensiye	Müfred
X	مُكْرَمُونَ	مُكْرَمَانِ	مُكْرَمٌ	مَنَاصِرٌ	مَنْصُورُونَ	مَنْصُورَانِ	مَنْصُورٌ
X	مُكْرَمَاتٌ	مُكْرَمَاتَانِ	مُكْرَمَةٌ		مَنْصُورَاتٌ	مَنْصُورَاتَانِ	مَنْصُورَةٌ

Mef'ûlünü harf-i cerle alan fiillerin ismü'l-mef'ûl çekimleri, ilgili harf-i cerre bitişen zamirin çekimiyle gerçekleşir. Bu tip ismü'l-mef'ûller daima müfred-müzekker olarak kalır.

Üç Harfli Fiilden Türetilmiş		
Cemi	Tensiye	Müfred
مَحْزُونٌ بِهِمْ	مَحْزُونٌ بِهِمَا	مَحْزُونٌ بِهِ
مَحْزُونٌ بِهِنَّ	مَحْزُونٌ بِهِمَا	مَحْزُونٌ بِهَا

4. İsmü'l-Mef'ûl'ün Anlamı

İsmü'l-mef'ûl, ismü'l-fâ'ilin aksi yönde bir anlam ifade eder; yani ismü'l-fâ'il, etken (ma'lûm) muzârî fiil anlamı ifade ederken ismü'l-mef'ûl edilgen (meçhûl) muzârî fiil anlamı ifade etmektedir. Aşağıdaki karşılaştırmaları inceleyiniz.

(kırılan) مَكْسُورٌ ← كَاسِرٌ (kıran)

(kıran) يَكْسِرُ ← كَاسِرٌ (kırıyor)

(kırılan) يُكْسَرُ ← مَكْسُورٌ (kırılıyor)

İsmü'l-mef'ûlün anlamı, Türkçe'de (-en, -an), (-lı, -li), (-ık, -ik, -uk, -ük), (-mış, -miş, -muş, -müş) gibi eklerle karşılaşılır. Yukarıdaki tabloları bu açıdan inceleyiniz.

İsm-i Mefulün Bir Cümle İçerisinde Çekim Örneği

ANLAMI/MANASI	HABER Nekra	MÜBTEDA Ma'rife		
Bu yazılandır./yazılmıştır.	مَكْتُوبٌ.	هَذَا	Müfred / Tekil	Müzekker ERKEK
Bu ikisi yazılandır.	مَكْتُوبَانِ.	هَذَانِ	Tesniye / İkil	
Bunlar yazılanlardır.	مَكْتُوبُونَ.	هَؤُلَاءِ	Ce'm'i / Çoğul	
Bu yazılandır. (Dişi)	مَكْتُوبَةٌ.	هَذِهِ	Müfred / Tekil	Müennes DİŞİL
Bu ikisi yazılandır. (Dişi)	مَكْتُوبَتَانِ.	هَاتَانِ	Tesniye / İkil	
Bunlar yazılmışlardır. (Dişi)	مَكْتُوباتٌ.	هَؤُلَاءِ	Ce'm'i / Çoğul	

Bu tabloda Mübteda İsm-i İşâretlerden seçilmiştir. Çünkü bunlar da Marifedir. Haber ise İsm-i Mef'ûl / Edilgen Sıfat ve Nekradır. Mübteda-Haber birbirine sayı ve cinsiyet açısından uymuştur.

Arapça'nın kelime türetme (iştikâk) özelliği vardır. Bu yönüyle de diğer dillerden ayrılır. Bu da bir asıldan pek çok kelimenin türetilmesidir. Yani bir tek kökten farklı anlamlar taşıyan kelimeler türetilir. Aynı zamanda her kelime mana bakımından da kendi kökünden ince bir farkla ayrılır. Örnek olarak; علم kökünden elliye aşkın kelime türetilir. Bu kelimelerden her birinin anlamı diğerinin anlamından farklıdır. 'Alime/ علم ve türevlerini ele alalım:

(علم) KÖKÜNDEN DEĞİŞİK BABLARA GÖRE TÜREYEN KELİME ÖRNEKLERİ									
MANA	Yasak Yapma!	Emir Yap/et!	Edilgen Sıfat Yapılan	Etgen Sıfat Yapan/eden	Mimsiz Masdar -mek	Muzari' Fiil Şimdiki Z.		Mâzî Fiil Geçmiş Zaman	
						Edilgen	Etgen	Edilgen	Etgen
Bildi	لَا تَعْلَمُ	اعْلَمْ	مَعْلُومٌ	عَالِمٌ	عِلْمًا	يُعَلِّمُ	يُعَلِّمُ	عَلِمَ	عَلِمَ
Bildirdi	لَا تُعَلِّمُ	اعْلَمْ	مُعَلِّمٌ	مُعَلِّمٌ	إِعْلَامًا	يُعَلِّمُ	يُعَلِّمُ	أَعْلَمَ	أَعْلَمَ
Öğretti	لَا تُعَلِّمُ	عَلِّمُ	مُعَلِّمٌ	مُعَلِّمٌ	تَعْلِيمًا	يُعَلِّمُ	يُعَلِّمُ	عَلَّمَ	عَلَّمَ
Öğrendi	لَا تَتَعَلَّمُ	تَعَلَّمُ	مُتَعَلِّمٌ	مُتَعَلِّمٌ	تَعَلُّمًا	يَتَعَلَّمُ	يَتَعَلَّمُ	تُعَلِّمُ	تُعَلِّمُ
Bilgi sordu	لَا تَسْتَعْلِمُ	اسْتَعْلِمُ	مُسْتَعْلِمٌ	مُسْتَعْلِمٌ	اسْتِعْلَامًا	يُسْتَعْلِمُ	يُسْتَعْلِمُ	اسْتَعْلِمَ	اسْتَعْلِمَ

Not: Sarf İlmi'nde "Emsile" denilen tabloda daha buna benzer nice türemiş fiiller ile isimler vardır.

5. İsmü'l-Mef'ûl'ün İ'râbı ve 'Ameli (Etkisi)

İsmü'l-mef'ûl, sadece ismi olduğu varlığı belirtmek amacıyla kullanılırsa, ma'mûl olarak herhangi bir cümlenin fail, mef'ûl, mübteda, haber gibi bir ögesi olur ve cümlede bulunduğu konumun i'râbını alır. Bu durumda standart i'râb kurallarına tabidir.

المُرَضَى مُعَالَجُونَ (Hastalar tedavi edilmişlerdir.) cümlesinde مُعَالَجُونَ kelimesinin haber olarak merfû' olması gibi.

Fakat ismü'l-mef'ûl bazı şartlarla 'âmil de olabilir, yani kendisinden sonra gelen bir kelimedede 'amel edebilir, onu etkileyebilir. İsmü'l-mef'ûl, eğer bir mef'ûl alan bir fiilden türetilmişse, kendisinden sonra gelen mef'ûlü, nâibü'l-fâ'il (sözde özne) olarak merfû' yapar, dolayısıyla bu kelime mansûb iken merfû olur.

Eğer ismü'l-mef'ûl birden fazla mef'ûl alan bir fiilden türetilmişse, birinci mef'ûlü, nâibü'l-fâ'il olarak merfû' yapar, diğer mef'ûller ise mansûb ve mef'ûl olarak kalır.

İsmü'l-Mef'ûlün 'Amel Etme Şartları

İsmü'l-mef'ûlün 'amel etme şartları ismü'l-fâ'ilin 'amel etme şartlarıyla aynıdır. Buna göre ismü'l-mef'ûl eğer elif-lamlı ise amel etmesi için başka bir şart aranmaz.

المَفْقُودُ مَالَهُ حَزِينٌ. (Malı kaybolmuş olan üzgündür) gibi.

Ancak ismü'l-mef'ûl elif-lamlı değilse amel edebilmesi için aşağıdaki şartlardan birini taşımalıdır.³⁶

a) Zaman olarak maziyi değil, şimdiki veya gelecek zamanı ifade etmelidir.

b) Kendisinden önce nefiy (olumsuzluk) edatı bulunmalıdır.

مَا مَذْمُومٌ صَدِيقُكَ. (Arkadaşın zemmedilmiş değildir)

c) Kendisinden önce istifhâm (soru) edatı bulunmalıdır.

أَمْ مَسْعُودٌ الشَّعْبُ فِي بَلَدِكَ؟ (Ülkende halk mutlu mudur?)

d) Kendisinden önce nidâ (seslenme) edatı bulunmalıdır.

يَا أَيُّهَا الْمَظْلُومُ أَبُوهُ

e) Bir mübtedâya haber olmak: Örnek: الْمَظْلُومُ مُسْتَجَابٌ دُعَاؤُهُ. (Mazlumun duası kabul olmuştur)

f) Bir isme sıfat olmak: Örnek: أَنْتَ رَجُلٌ مَحْمُودٌ فَعْلُهُ. (Sen davranışı övülen bir adamsın)

f) Hâl olmak: Örnek: كَانَ خَالِدٌ يَنْتَظِرُ مَكْسُورًا قَلْبُهُ. (Halit, kalbi kırık bir şekilde bekliyordu).

³⁶ İsmü'l-fâ'il ma'lûm fiil gibi amel ederek bir faili merfû' kılar, ismü'l-mef'ûl ise meçhûl fiil gibi amel ederek bir nâibü'l-fâ'ili merfû' kılar.

İsmü'l-mef'ûl, nâibü'l-fâ'iline muzâf olup, onu mecrûr da yapabilir. Bu durumda meydana gelen terkibe lafzî izâfet denir.

الغُرْفَةُ مَفْتُوحَةٌ النَّوَافِدِ (Odanın pencereleri açıktır.) cümlesinde olduğu gibi. Bu cümlede haber olan مَفْتُوحَةٌ النَّوَافِدِ terki binde النَّوَافِدِ kelimesi, ismü'l-mef'ûl olan مَفْتُوحَةٌ kelimesinin muzâfun ileyhi olarak mecrûr olmuştur. Ancak النَّوَافِدِ kelimesi esasında مَفْتُوحَةٌ kelimesinin nâibü'l-fâ'ilidir. Dolayısıyla cümlenin aslı مَفْتُوحَةٌ نَوَافِدُهَا şeklindedir. Bu ikinci cümlede مَفْتُوحَةٌ ismü'l-mef'ûlü, bir mübtedâya haber olmuş ve kendisinden sonra gelen نَوَافِدُ kelimesini kendisine nâibü'l-fâ'il yaparak merfû' kılmıştır.

Aşağıdaki örnek cümleyi de bu kapsamda değerlendirebilirsiniz:

عَزَّ مَنْ كَانَ مُكْرَمَ الْجَارِ وَمَحْمُودَ الْجَوَارِ.

عَزَّ مَنْ كَانَ مُكْرَمًا جَارُهُ، وَمَحْمُودًا جَوَارُهُ.

UYGULAMALAR

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen İsmü'l-mef'ûlleri bularak veznini ve türetildiği kelimeyi belirtiniz.

Çözüm:	Cümleler
a) مُهَدَّبٌ → مُفْعَلٌ → هَدَّبَ	a) صادق المهذب الوفي الأمين.
b) مُعْلَنٌ → مُفْعَلٌ → أَعْلَنَ	b) هو أثر ميثاقنا القومي المعلن.
c) مَمْنُوعٌ → مَفْعُولٌ → مَنَعَ	c) الصلاة ممنوع دخولها.
d) مَحْزُونٌ → مَفْعُولٌ → حَزَنَ	d) كان خالدٌ ينظرُ محزوناً أعينهُ.
e) مَشْهُودٌ → مَفْعُولٌ → شَهِدَ	e) كان إعلانُهُ يوماً مشهوداً
f) مُلتَزِمٌ → مُفْتَعَلٌ → التَزَمَ	f) فكان عهداً ملتزماً وعقداً مُبرَماً.
g) مُبْرَمٌ → مُفْعَلٌ → أَبْرَمَ	

2. Aşağıdaki cümlelerin fiillerini İsmü'l-mef'ûl yaparak yineleyiniz.

Çözüm:	Cümleler
a) إن الصلاة مأمور بها كل مسلم.	a) إن الصلاة يُؤمَرُ بها كل مسلم.
b) الصوم محروس بجنته جميع الصائمين.	b) الصوم يُحرَسُ بجنته جميع الصائمين.
c) الزكاة تنقح بها شوائب تشوب المال.	c) الزكاة تُنقَحُ بها شوائب تشوب المال.
d) الحج مقوى به اتحاد المسلمين.	d) الحج يُقَوَّى به اتحاد المسلمين.
e) الشهادة يُثبَّتُ بها إيمانُ المرء شرعاً.	e) الشهادة يُثبَّتُ بها إيمانُ المرء شرعاً.

UYGULAMA SORULARI

1. Aşağıdaki cümlelerde geçen sülasi mücerredlerden türetilmiş İsmu'l-mef'ûlleri bulup fillerini belirtiniz.

- كَانَ النَّبِيُّ (ص) مُحَمَّدَ الشَّيْمِ.
- رَأَيْتَ الْيَوْمَ رَجُلًا مَكْحُولَ الْعَيْنِ.
- كَانَ أَحْمَدُ مَمْدُوحَ الْخُلُقِ.
- كَانَ حَاتِمُ الطَّائِي مَبْسُوطَ الْيَدِ.
- اجْتَنِبُوا الْأَخْلَاقَ الْمَذْمُومَةَ.
- رَأَيْتَ هَرَّةَ مَطْرُودَةَ مِنْ قَبْلِ رَبِّهِ الْبَيْتِ.

2. Aşağıdaki cümlelerde sülasi dışındaki fiillerden türetilmiş İsmu'l-mef'ûlleri bulup türetildikleri fiilleri belirtiniz.

- كَانَ صَدِيقِي مُدَوَّرَ الْوَجْهِ.
- أَصْبَحَتِ الْمَلْعَقَةُ مُسْتَحْدَمَةً فِي الْمَوَائِدِ قَبْلَ قَرْنَيْنِ.
- رَبَّنَا اجْعَلْنَا مِنَ الْكُفْرَيْنِ فِي جَنَانِكَ.
- رَمَضَانُ شَهْرٌ مُبَارَكٌ يَصُومُ فِيهِ الْمُسْلِمُونَ.
- اللَّهُ مُؤْمَنٌ بِهِ وَمَتَوَكَّلٌ عَلَيْهِ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ.
- فِي مَجْتَمَعِنَا مَشَاكِلٌ مُحْدَثَةٌ بَدَأَتْ تَظْهَرُ فِي السَّنَوَاتِ الْأَخِيرَةِ.

3. Aşağıdaki cümlelerde geçen ism-i mef'ûllerin ma'mûllerini bulup irap durumunu belirtiniz.

- حَسِينٌ رَجُلٌ مَبْسُوطٌ يَدَهُ.
- بَيْتُنَا مَبْنِيٌّ مَحَاطًا بِهِ بِحَدِيقَةٍ جَمِيلَةٍ.
- الْخَالُ رَفِيقِي كَانَ رَجُلًا مَعْتَبَرًا كَلَامَهُ فِي حِينِنَا.
- الْعَمُّ مَصْطَفَى كَانَ شَيْخًا مَتَعَجِبًا مِنْهُ.
- الْكِتَابُ مَقْرُوءَةٌ صَفْحَاتُهُ بِذَوْقٍ عَظِيمٍ.
- الشَّابُّ مَجْهُولَةٌ عَاقِبَتُهُ لِأَنَّ أَحَدًا لَمْ يَرَهُ مِنْذُ شَهْرٍ.

4. Boşlukları, listedeki uygun ism-i mef'ûller ile doldurunuz.

(متروكة - مكونة - مجهول - معلومة - مفهوم - مقبولة - مفضّل - مكفوفة)

- لقيت اليوم رجلا ..... كلامه.
- المؤمنون ..... توبته إذا كانت نصوحا.
- صار يعقوب عليه السلام ..... عيناه من أسفه على يوسف.
- علي المصارع رجل ..... شهرته من قبل أبناء الوطن كلهم.
- كم من فتى ..... اسمه تحت التراب.
- الكتاب ..... أكله على أطعمة الخضروات.

5. Aşağıdaki cümlelerde geçen ism-i mef'ûllerin yerlerine, türetildikleri fiilleri yazınız.

- المسلم مشكور سعيه.
- الشهداء مغفورة ذنوبهم.
- الصائمون مقبولة أعمالهم.
- الكتاب مصور غلافه.
- كان الفقير محدود إيراده.
- الأعمى مكفوف بصره.

6. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili fiillerin yerlerine, onlardan türetilebilecek ism-i mef'ûlleri yazınız.

- القرآن فُصِّلَتْ آيَاتُهُ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ.
- القرآن فَسِّرَتْ آيَاتِهِ مِنْذُ نَزُولِهَا مِنْ قَبْلِ الْمَفْسِّرِينَ.
- القطار زِيدَتْ سُرْعَتُهُ بِتَقْوِيَةِ مَحْرِكِهِ.
- المدينة دُعِيَ سُكَّانُهَا إِلَى الْإِشْتِرَاكِ فِي الْحَمَلَةِ.
- الفنانة شُوهِدَ فِيلْمُهَا الْأَخِيرَ مِنْ قَبْلِ الْجَمِّ الْغَفِيرِ.
- النافذة كُسِرَ زَجَاجُهَا مِنَ الْكُرَةِ.

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

أسرة سعيدة مؤتسسى بها.

حسن رجل محمودة شيمته، مبدول ماله، موفور علمه، وهو مسؤول عن أسرة مؤلفة من زوجة وابن وبنيتين. وإنه يشتغل بالتجارة، ويسعى على كون ثروته مدخرة بطريق حلال، لا يشوبها حرام ولو نبذة. ولا يهمل إيتاء الزكاة ليكون ماله منقى من الشبهات المحتمل التباسه بها. ويوفر للطلاب العشرة المجهولة أسماءهم من قبل سواه منحاً دراسيةً، غير معلوم اسمه من قبلهم، لحيشة اختلاطها بالرياء.

أما زوجته عائشة فهي امرأة صالحة، حسن خلقها، ممدوح سلوكها، مطبوعة مواقفها. كأن عمرها مكرس على سبيل إسعاد زوجها وابنها، وبنيتها. وما من شيء توفر لها السعادة إلا مائدة مجهزة تجعلها مشكورة من قبل أفراد أسرتها، أو ثيابا مغتسلة ملبوسة من قبلهم تصيرهم يمتنون عليها، ويحدثون فضلها عليهم. إنها أسعد الناس في العالم عندما كانت الأوقات مقضية معهم، وبالعكس أشقى الناس لما أصبحوا مفقودين عنها. وهي زوجة صالحة وأمّ مشفقة ومتمثل بها. ابن الأسرة محمد شاب وسيم، مشار إليه بالبنان. يدرس في كلية الإلهيات بجامعة إسطنبول. وهو طالب مرجو ومتوقع كونه عالماً متقناً ومعتمداً عليه في اجتهاداته وآرائه وأفكاره. ولوصل هذا الهدف الجليل يجتهد ويجد كثيراً، ويرجو أبويه ومن يعرفونه من كبار أقبائه دعاءً غير مقطوع.

هاجر هي البنت الكبرى للأسرة، تدرس في ثانوية الأئمة والخطباء. وهي تحب أن تكون مدرّسة في مدرسة الأطفال. لأنها تنتمي بمودة لهم لا يساويها أي حسن من أحساسها. عندما رأت طفلاً تنسى ما حولها من الناس والحيوان والجماد، وتهتم به، وتراعيه، وتعتني به. قطرة دمع في عيني طفل شيء غير متحمل وغير مصطبر عليه. وأما البنت الكبرى سمية فهي صغيرة، لم تبلغ سن الدراسة بعد. اللعب مع أترابها أمل وحيد مستهدف من قبلها. تخرج بعد الفطور، تقضي أوقاتاً سعيدة مع زميلات لها. بعدما شعر بملل وصار جسمها متعباً يكون مصيرها الوحيد حضانة أمها، وتظل مطعممة ومشروبة من قبلها، وبالغة أعلى نقط من ذرى السعادة.

إن ترد إليها القارئ العزيز أن تعرف هذه الأسرة فإنهم غير بعيدين عنك، قرييون منك قدر ما تصلها لو مددت

يدك.

1. Anlama ve Kavrama Soruları

أ- أسئلة عن الفقرة الأولى

1- من حسنٌ، وما أهم ميزاتة؟

2- بم يشتغل؟

3- علام يسعى؟

4- لم لا يهمل الزكاة؟

5- كم طالبا يعطي منحة دراسية؟

ب- أسئلة عن الفقرة الثانية

1- ما اسم زوجته، وما أهم ميزاتها؟

2- كيف يمكن وصف سيرتها؟

3- ما الذي يضمنها الشعور بسعادة أكثر من كل شيء؟

4- متى تكون أسعد الناس في العالم؟

5- متى تكون أشقى الناس في العالم.

ج- أسئلة عن الفقرة الثالثة وما بعده

1- ما اسم البنت الكبرى، أين تدرس؟

2- ماذا تريد أن تكون؟ ولماذا؟

3- ما اسم البنت الصغرى؟ لم لا تدرس؟

4- ما أملها الوحيد؟

5- كيف تقضي أوقاتها؟

2. Eşanlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler

أ- هات من القائمة مرادف ما تحته خط.

القائمة: (سامة - تتمتع - مُنقَّح - فطري - هبة - أنامل - مكوّن - مُزوّد)

1- حسن رجل محمودة شيمته، مبدول ماله، موفور علمه، وهو مسؤول عن أسرة مؤلّفة من زوجة وابن وبنيتين.

2- ولا يهمل إيتاء الزكاة ليكون ماله منقّي من الشبهات المحتمل التبسّ به.

3- ويوفر للطلاب العشرة المجهولة أسماءهم من قبِلِ سواه منحةً دراسيةً، غيرَ معلوم اسمه من قبلهم.

4- أما زوجته عائشة فهي امرأة صالحة، حسنٌ خلقها، ممدوح سلوكها، مطبوعة مواقفها.

5- ابن الأسرة محمد شاب وسيم، مشار إليه بالبنان.

6- وما من شيء توفر لها السعادة إلا مائدةً مجهزةً تجعلها مشكورة من قبل أفراد أسرتها

7- لأنها تنتمي بمودة لهم لا يساويها أي حسّ من أحساسها.

8- بعدما شعر بمَلَلٍ وصار جسمها متعبا يكون مصيرها الوحيد حضانة أمّها.

ب- هات من القائمة مضاد ما تحته خط.

القائمة: (مُبَدَّر - شوق - مُشَوَّش - مستريح - بَشَع - مذموم - أذنى - مُسْتَمِرَّ - شَقَاوَة)

1- وإنه يشتغل بالتجارة، ويسعى على كونه ثروته مُدَّخِرَةً بطريق حلال.

2- ولا يهمل إيتاء الزكاة ليكون ماله منقًى من الشبهات.

3- أما زوجته عائشة فهي امرأة صالحة، حَسَنٌ خلقها، ممدوح سلوكها، مطبوعة موافقها.

4- وما من شيء توفر لها السعادة إلا مائدةً مجهزة تجعلها مشكورة من قبل أفراد أسرتها.

5- ابن الأسرة محمد شاب وسيم، مشار إليه بالبنان.

6- ويرجو أبويه ومن يعرفونه من كبار أقبائه دعاءً غير مقطوع.

7- بعدما شعر بملل وصار جسمها متعباً يكون مصيرها الوحيد حضانة أمها.

8- وتظل مُطعمَةً ومشروبة من قبلها، وبالغة أعلى نقط من ذرى السعادة.

3. Tekil ve Çoğul Kelimeler

أ- هات جمع ما يأتي من المفردات.

(رجل - شيمة - مال - علم - أسرة - زوجة - ابن - بنت - ثروة - طريق - نبذة - مال - طالب - اسم -

امرأة - خلق - زوج - ابن - بنت - مائدة - شاب - قطرة - دمع - حضانة - قارئ)

ب- هات مفرد ما يأتي من الجموع.

(شبهات - طلاب - أسماء - منح - مواقف - أفراد - ناس - أوقات - آراء - أفكار - أقباء - أئمة - خطباء

- أطفال - أحساس - أتراب - أوقات - زميلات - ذرى)

4. Aşağıdaki Örnek cümleyi parantez içindeki kelimelere göre yeniden oluşturunuz:

أعد الجملة مستبدلاً ما يعطى بين القوسين بما يناسبه ومغيراً ما يلزم.

ابن الأسرة محمد شاب وسيم، مشار إليه بالبنان. (محمد وحسين)

1- ابنا الأسرة محمد وحسين شابان وسيمان، مشار إليهما بالبنان. (محمد وحسين وعلي)

2- ..... (زينب)

3- ..... (زينب ومريم)

4- ..... (زينب ومريم وفاطمة)

5- ..... (أنا)

6- ..... (أنت)

7- ..... (نحن)

8- ..... (أنتم)

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)

İsmü'l-mef'ûl, Türkçe dilbilgisindeki “edilgen ortaç” veya “edilgen sıfat fiil”in Arap dilindeki karşılığıdır.

İsmü'l-mef'ûl, geçişli fiilden türetilir. İsmü'l-mef'ûl üç harfli fiillerden مَفْعُولُ vezninde yapılır. Üçü müzekker, üçü müennes olmak üzere altı kipi (sîgası), bir de cemi mükesseri yani kuralsız çoğulu vardır. Üçten fazla harfli (mezîd) fiillerde ise, fiilin meçhûl muzâri' sigasının başındaki muzarilik harfinin yerine dammeli bir mîm (م) getirilir, son harekesi de tenvîn yapılır.

İsmü'l-mef'ûl nahiv bakımından kıyâsî 'âmillerden biridir. 'Amel (etki) edebilmesi için belli şartlara sahip olması gerekir. Bu şartlar ismü'l-fâ'ilin 'amel etme şartlarıyla aynıdır. Yani;

- (1) Harfü't-ta'rifli olmalı,
- (2) Kendisinden önce nefiy (olumsuzluk) veya
- (3) İstifham (soru) edatı bulunmalıdır,
- (4) Hâl olmalı,
- (5) Bir mübtedâya haber veya
- (6) Bir isme sıfat olmalıdır.

İsmü'l-mef'ûl bu şartları taşıdığı anda, kendisine bir nâibü'l-fâ'il alır, meçhûl fiil gibi 'amel ederek onu merfû' kılar; eğer ismü'l-mef'ûl türetildiği asıl fiil birden fazla mef'ûl alan fiillerden ise, ilk mef'ûlden sonraki mef'ûller, mansûb ve mef'ûl olarak kalmaya devam eder.

BÖLÜM SORULARI

- 1) Aşağıdakilerden hangisi حَكَمَ fiilinin ismu'l-mef'ûlüdür?
- مَحْكَمَةٌ
  - مَحْكُومٌ
  - مُتَّحِكِمٌ
  - مُحَكِّمٌ
  - مُسْتَحْكَمٌ
- 2) Aşağıdakilerden hangisi أَجَازَ fiilinin ismu'l-mef'ûlüdür?
- مُجَازٌ
  - مَجُوزٌ
  - مَجُوزٌ
  - مُجَبِّزٌ
  - مُجْتَنَزٌ
- 3) الإِغْتِيَالُ مَجْهُولٌ فَاعِلُهُ cümlesinde altı çizili ismin “mechul fiil” işlevi görmesi, aşağıdaki hangi seçenekte doğru gerekçelendirilmiştir?
- Öncesinde olumsuzluk edatı olmak.
  - Öncesinde soru edatı bulunmak.
  - Hal olmak.
  - Sıfat olmak.
  - Haber olmak.
- 4) خَرَجَ الرَّجُلُ مَحْزُونًا قَلْبُهُ cümlesinde altı çizili ismin “mechul fiil” işlevi görmesi, aşağıdaki hangi seçenekte doğru gerekçelendirilmiştir?
- Öncesinde olumsuzluk edatı olmak.
  - Öncesinde soru edatı bulunmak.
  - Hal olmak.
  - Sıfat olmak.
  - Haber olmak.

- 5) إِنَّ رَبَّنَا مَأْمُورَةٌ مَغْفِرَةٌ cümlesinde altı çizili isimle aynı işleve sahip fiil aşağıdakilerden hangisidir?
- أَمَلٌ
  - يُؤْمَلُ
  - يُؤَمَّلُ
  - تُؤْمَلُ
  - تُؤَمَّلُ
- 6) أَبْوَابُ الْقَصْرِ تُمْتَحُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ cümlesinde altı çizili fiille aynı işleve sahip aşağıdakilerden hangisidir?
- مُفْتَحٌ
  - مُفْتَحٌ
  - مُفْتَحَةٌ
  - مَفْتُوحٌ
  - مَفْتُوحَةٌ
- 7) أَ مَعْبُودٌ مَعَ اللَّهِ cümlesinde altı çizili ismin “mechul fiil” işlevi görmesi, aşağıdaki hangi seçenekte doğru gerekçelendirilmiştir?
- Öncesinde olumsuzluk edatı olmak.
  - Öncesinde soru edatı bulunmak.
  - Hal olmak.
  - Sıfat olmak.
  - Haber olmak.
- 8) هَذَا رَجُلٌ مَمْدُوحٌ خُلِقَ cümlesinde altı çizili ismin “mechul fiil” işlevi görmesi, aşağıdaki hangi seçenekte doğru gerekçelendirilmiştir?
- Öncesinde olumsuzluk edatı olmak.
  - Öncesinde soru edatı bulunmak.
  - Hal olmak.
  - Sıfat olmak.
  - Haber olmak.

9) اَنَامَل سۆزجۆنۆن ٲشانلاملسى اؑاؑىءاكىلرءن هانؑسىءىءر?

- a) بَنَان
- b) بَنِين
- c) بَنُون
- d) ىء
- e) رءل

10) بَشَع سۆزجۆنۆن ٲشانلاملسى اؑاؑىءاكىلرءن هانؑسىءىءر?

- a) سَخِيّ
- b) كَرِيْم
- c) وَسِيْم
- d) قَبِيْح
- e) حَلِيْم

11) اسْتَخْرَج \ اشْتَرَك \ حَرَّمَ \ رَسَمَ fiillerinin ismi mefulleri hangi seءenekte ءoؑru verilmiؑtir?

- a) مَرْسُوم \ مَحْرُوم \ مُشْتَرِك \ مُسْتَخْرَج
- b) مُرْسَم \ مُحْرَم \ مُشْتَرِك \ مُسْتَخْرَج
- c) مَرْسُوم \ مُحْرَم \ مُشْتَرِك \ مُسْتَخْرَج
- d) مَرْسُوم \ مُحْرَم \ مُشْتَرِك \ مُسْتَخْرَج
- e) مُرْسَم \ مُحْرَم \ مُشْتَرِك \ مُسْتَخْرَج

12) مُحْكَم \ مَرْشَح \ مُفْتَرَض \ مُسْتَحَقَّ ismi mefullerinin fiilleri hangi seءenekte ءoؑru verilmiؑtir?

- a) أَحْكَم \ رَشَح \ افْتَرَضَ \ سَحَقَ
- b) حَكَم \ رَشَحَ \ افْتَرَضَ \ اسْتَحَقَّ
- c) حَكَمَ \ رَشَحَ \ فَرَضَ \ حَقَّ
- d) أَحْكَمَ \ رَشَحَ \ فَرَضَ \ سَحَقَ
- e) أَحْكَمَ \ رَشَحَ \ افْتَرَضَ \ اسْتَحَقَّ

13) هَذَا الْحَدِيثُ مَشْهُورٌ عِنْدَ الْعُلَمَاءِ مُرْجَحٌ عِنْدَ الْفُقَهَاءِ مُسْتَنْكَرٌ عِنْدَ الْجُهَلَاءِ cümlesindeki ismi mefuller ve fiilleri aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralanmıştır?

- a) مشهور- شَاهِر \ مُرْجَح -رَجَّح \ مُسْتَنْكَر -نَكِر
- b) مشهور- شَهَر \ مُرْجَح -رَجَّح \ مُسْتَنْكَر -اسْتَنْكَر
- c) مشهور- أَشْهَر \ مُرْجَح -رَجَّح \ مُسْتَنْكَر -اسْتَنْكَر
- d) مشهور- شَهَر \ مُرْجَح -رَجَّح \ مُسْتَنْكَر -سَنَكَر
- e) مشهور- شَهَر \ مُرْجَح -رَجَّح \ مُسْتَنْكَر -اسْتَنْكَر

14) Aşağıdakilerden hangisinde sülasi mücerred fiilden türetilmiş ismi meful vardır?

- a) البابُ مُغْلَقٌ
- b) العِلْمُ مُكْتَسَبٌ
- c) الصادقُ محبوبٌ
- d) الطريقُ مُلَوَّثٌ
- e) القَرَارُ مُرَاجَعٌ

15) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ismi meful yoktur?

- a) رَأَيْتُ خَالِدًا مَكْسُورًا قَلْبُهُ
- b) قَالَ الرَّجُلُ هَذَا قَوْلٌ مُنْكَرٌ
- c) عَرَفْتُ أَنَّ شِعْرَكَ مُفْتَبَسٌ مِنْ شَاعِرِنَا
- d) كَمْ مَرَّةً سَأَلْتُكَ أَيْنَ الْمَصْبَاحُ
- e) اقْتَرَحَ فِي الْاجْتِمَاعِ عَرْضًا مُسْتَبْعَدًا

16) Aşağıdaki ismi mefullerden hangisi yanlış verilmiştir?

- a) مَعْصُومٌ
- b) مُخَاطَبٌ
- c) مُدْرِسٌ
- d) مُتَرَتِّبٌ
- e) مُسْتَنْقَعٌ

17) Aşağıdaki cümlede boşluğa uygun gelen ismi mefuller hangi seçenekte doğru verilmiştir.

العنوانُ ..... على الرسالة والرسالة ..... عندنا

- a) مَسْطُورَةٌ \ مَكْتُوبٌ   b) مَحْفُوظَةٌ \ مَكْتُوبٌ   c) مَكْتُوبَةٌ \ مَعْرُوفَةٌ
d) مَكْتُوبٌ \ مَجْهُولٌ   e) مَحْفُوظٌ \ مَسْطُورٌ

18) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ismi meful amel etmiştir?

- a) رَأَيْتُ خَالِدًا مَكْسُورَ الْقَلْبِ   b) قَالَ الرَّجُلُ قَوْلًا مُنْكَرًا
c) عَرَفْتُ أَنَّ شِعْرَكَ مَكْتُوبٌ بِالْأَمْسِ   d) قَالَ لِي إِنَّ رِسَالَتِي مَكْتُوبَةٌ
e) اقْتَرَحَ فِي الْاجْتِمَاعِ عَرْضًا مُسْتَبْعَدًا

19) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ismi meful amel edemez?

- a) الْبَيْتُ مُغْلَقٌ بِأَبْنِهِ
b) مُحَمَّدٌ رَجُلٌ خُلِقَ كَرِيمٌ
c) أَسْرُورٌ أَخُوكَ فِي الْجَامِعَةِ؟
d) مَا مَقْبُولٌ طَلَبُكَ عِنْدَ الْأَسْتَاذِ
e) رَأَيْتُ رَجُلًا مَكْتُوفَةً يَدُهُ فِي الْحِكْمَةِ

20) Aşağıdakilerden hangisi ismi mefulün amel etme şartlarından **değildir**?

- a) Elif lamlı olması.   b) Sıfat olması.
c) Temyiz olması.   d) Mübtedanın haberi olması.
e) Hal olması.

Cevaplar

1) B, 2) A, 3) E, 4) C, 5) D, 6) E, 7) B, 8) D, 9) A, 10) C, 11) D, 12) B, 13) E, 14) C, 15) D 16) C, 17) B, 18) A, 19) B, 20) C

XIV. ÜNİTE: İSM-İ TAFDİL VE AMELİ

XIV. ÜNİTE: İSM-İ TAFDİL VE AMELİ

ÜNİTENİN ANA PLANI

Bu Bölümde Neler Öğreneceğiz?.....	.....
Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları	.....
Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri	.....
Anahtar Kavramlar	.....
Giriş.....	.....

BİRİNCİ KISIM

KONU YA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

I. İsmu't-Tafdîlin Tanımı:	.....
II. İsm-i Tafdîlin Yapılışı:	.....
III. Yapım Şartları:	.....
A. Doğrudan.....	.....
B. Dolaylı	.....
IV. İsm-i Tafdîlin Çekimi:	.....
V. Anlam Yelpazesi	.....
VI. İsmu't-Tafdîlin Pratikte Kullanılışı	.....
VII. İsmu't-Tafdîlin Ameli (Nahvî) Durumu.....	.....
Uygulamalar.....	.....
Uygulama Soruları	.....

İKİNCİ KISIM

Konuyla İlgili Metin

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....	.....
2. Eş anlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler.....	.....
3. Tekil ve Çoğul Kelimeler.....	.....
4. Kelimeleri Cümlede Kullanma.....	.....

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet).....	.....
Bölüm Soruları	.....
Cevaplar.....	.....

Daha önceki bölümlerde Türkçe dilbilgisindeki ‘Etken Ortaç / Sıfat Fiil’ terimine karşılık gelen İsmu’l-fâil ile onun alışkanlık, hatta meslek hâline gelmişlik ifade eden formu Mübâlâğa Sîgası üzerinde durulmuş, İsmu’l-fâil ve onun mübâlâğalı formunun geçişli fiillerin yapıp edeni manasına geldiğinden söz edilmişti.

İsmu’l-Fâil ve Mübalağa Sîgasından sonra da “es-Sıfetü’l-müşebbehe”nin hangi fiillerden nasıl türediği, türemiş olduğu fiil gibi amel etmesi için gerekli şartlar etraflıca ele alınmıştı.

İçinde bulunduğumuz bölümde ise, Türkçe dilbilgisindeki ‘Derecelendirme Sıfatları’ kapsamında ele alınan ‘Üstünlük Sıfatları’ terimine denk gelen “İsmu’t-tafdîl” terimi, türetiliş biçimi ve türemiş olduğu fiil gibi amel etmesi için gerekli şartlar ele alınacak, metin, uygulama ve alıştırmalarla zihinlerde pekiştirilmesine çalışılacaktır.

Bölüm Hakkında Hazırlık Soruları

- 1) İsmu’t-tafdîl nedir?
- 2) İsmu’t-tafdîl kalıpları nelerdir? Şahıslara göre çekimi nasıldır?
- 3) İsmu’t-tafdîl’in fiil işlevi görmesi için gereken şartlar nelerdir?

Bölümde Hedeflenen Kazanımlar ve Kazanım Yöntemleri

Konu	Kazanım	Kazanımın nasıl elde edileceği veya geliştirileceği
İsmü't-Tafdîl ve Ameli	1. İsmü't-tafdîl'in mahiyeti, çekimi, türetim biçimleri ve fiil işlevi görmesi için gereken şartlar hakkında açıklamada bulunabilir. 2. İçinde İsmü't-tafdîl bulunan cümleler kurabilir, cümlelerdeki fiil yüklemeleri doğru bir biçimde İsmü't-tafdîl'e dönüştürebilir.	Metin, metin çözümlemesi, eşanlamlı karşıt anlamlı kelimelerle kelime hazinesi, örneklerle anlatım, alıştırmalar ile konuların daha kolay anlaşılması sağlanacaktır.

Anahtar Kavramlar

- İsmü't-Tafdîl
- Ma'lûm Fiil
- Fâil
- Derecelendirme Sıfatları
- Şibhü'l-fiil

Giriş

İsmü't-Tafdîl, Türkçe dilbilgisinde “Derecelendirme Sıfatları” konusunun alt başlığıdır. Bu sıfatlar, “Eşitlik”, “Üstünlük” ve “Aşırılık” olmak üzere üç alt başlık altında ele alınır.

Söz gelimi “Ali, Veli kadar içten ve samimidir.” cümlesindeki “kadar” eşitlik, “Ali çok içten ve pek samimidir.” cümlesindeki “çok” ve “pek” aşırılık, “Ali, Veli’den daha samimidir.” yahut “Ali, mahalledeki en samimi insandır.” cümlelerindeki “daha” ve “en” ise üstünlük bildirir. İsmü't-tafdîl, Arapçada bunlar arasında üstünlük ifade eden “daha” ve “en” anlamlarına karşılık gelmek üzere türetilen bir sıfat kalıbıdır.

Bahse konu İsmü't-Tafdîl, bu bölüm kapsamında, hem sarf hem de nahiv yönünden ele alınacaktır. Sarf yönünden, bir kelime çeşidi olarak, türetilişi, anlamı, çekimi, yani çeşitli kiplere (sîgalara) uyarlanması üzerinde durulacak; nahiv yönünden ise, “âmil-ma‘mûl-‘amel (etkileyen-etkilenen-etki)” kavramları çerçevesinde, cümle içersindeki fonksiyonu ele alınacaktır.

BİRİNCİ KISIM KONUYA DAİR GRAMER BİLGİLERİ

I. İsm-i Tafdîlin Tanımı:

Tafdîl, sözlükte bir şeyi diğerine üstün tutmak, yüceltmek anlamlarına gelir. Türkçede sıfatların başına “*daha* ....., *en* .....” ifadeleri getirilerek yapılır.

Herhangi bir konuda iki veya daha fazla varlığı karşılaştırmak için kullanılan bir kalıptır. Bu yapıyla bir niteliğin, bir vasfın bir şeyde diğer şeylerden daha çok olduğu anlatılır.

Vezni/Kalıbı: İsm-i tafdîlin asıl şekli müzekker için *ef'alü* / أَفْعَلُ; müennes için ise *fu'lâ* / فُعْلَى kalıbıdır. Burada önce ism-i tafdîlin nasıl yapıldığı ve çekimi anlatılacak, daha sonra da cümlelerde kullanılış şekline göre kazandığı anlamlar gösterilecektir.

II. İsm-i Tafdîlin Yapılışı:

İsmu't-tafdîl, sadece sülâsî mücerred (üçlü yalın) fiillerden elde edilir. Bu fiiller, أَفْعَلُ veznine nakledildiğinde ilgili kelimelere “*daha*” veya “*en*” anlamları ilave edilmiş olur.

Örnek:

Kelimenin Türü	İsm-i Tafdîl	Normal Sıfat	Sülâsî Fiili
Kelimenin Yapısı	أَحْسَنُ	حَسَنٌ	حَسَنَ
Kelimenin Anlamı	Daha güzel, en güzel	Güzel	Güzel oldu, güzelleşti

Fiiller

Sülâsî Fiili	ظَلَمَ	حَسَنَ	حَبَّ	عَظُمَ	صَغُرَ	كَبُرَ
İsm-i Tafdîl						
Müzekker	أَظْلَمَ	أَحْسَنُ	أَحَبُّ (أَحَبُّ)	أَعْظَمُ	أَصْغَرُ	أَكْبَرُ
Müennes	ظَلَمَتِي	حُسْنِي	حُبِّي	عُظْمِي	صُغْرِي	كُبْرِي
Manası	Daha/en zalim	Daha/en güzel	Daha/en sevimli	Daha/en Ulu	Daha/en Küçük	Daha/en Büyük

III. Yapım Şartları:

İsm-i tafdîl, fiilden türemiş bir kelime türüdür. Ancak ism-i tafdil her fiilden türetilmez. Bunun bazı şartları bulunmaktadır. İsm-i tafdîlin yapılışı iki açıdan ele alınabilir:

A. Doğrudan: Arapçada (أَفْعَلُ) kalıbında ism-i tafdil yapılacak sıfatın aşağıdaki şartları eksiksiz taşıyan bir fiilden türemiş olması gerekir:

1). İsm-i tafdîl üç harfli kök fiillerden yapılabilir.³⁷ Yukarıda bunun örnekleri vardır.

³⁷ Bu açıdan “Teaccub/şaşma, hayranlık” kalıplarının ve “temyîz” konusunun da iyi bilinmesi ve gözden geçirilmesi gerekir.

2). İsm-i tafdîl daha çok ma'lûm (etken) fiillerden yapılır. Meçhul (edilgen) fiillerden yapıldığı nadirdir.

3). İsm-i tafdîl derecelendirilebilen anlama sahip, tâm ve çekimlenebilir fiillerden yapılır. Dolayısıyla;

a) Çekimi yapılamayan ... كَادَ، عَسَى، لَيْسَ، بِنَسْ، نِعْمَ gibi câmid fiillerden ism-i tafdîl yapılamaz.

b) “Öldü مَاتَ، yok oldu فَيَ، boğuldu غَرِقَ...” gibi azı, çoğu, aşırısı olmayan, yani kendi içinde derecelendirilemeyen fiillerden ism-i tafdîl yapılamaz.

c) Yardımcı fiil denilebilecek (كَانَ vb. nâkıs) tâm olmayan fiillerden ism-i tafdîl yapılamaz.

4). Renk, kusur ve şekil bildiren ve sıfatı أَفْعُلُ vezninde gelen fiillerden olmamalıdır.³⁸

5) Fiilin de müsbet (olumlu) olması gerekir.

Yukarıdaki şartlar tamamlandığı zaman o fiil doğrudan ismu't-tafdîl kalıbına aktarılabilir. Örnek:

“Allah'a çağırın, iyi iş yapan ve «Ben müslümanlarımdanım» diyenden daha güzel sözlü kim vardır?”
(Fussilet 41/33)

وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ
صَاحِحًا وَقَالَ إِنِّي مِنَ الْمُسْلِمِينَ.

Bu ayetteki (أَحْسَنُ) ismu't-tafdîlinin kendisinden türetildiği (حَسَنَ) fiili incelendiğinde, onun ma'lûm, sülâsi mücerred, olumlu, tam, çekilebilir, derecelendirmeye elverişli olması yanında ismu't-tafdîl yapılmadan önce أَفْعُلُ vezninde bir sıfata sahip olmadığı görülür ki bu onun yukarıdaki şartları eksiksiz tamamladığı anlamına gelir.

B. Dolaylı: Yukarıda sayılan şartları taşımayan bir fiilden ismu't-tafdîl yapılmak istendiği zaman şu yol takip edilir.

1) Önce (أَكْثَرُ - أَعْظَمُ - أَحْسَنُ - أَشَدُّ) gibi yardımcı kelimeler kullanılır.

2) Bunun ardından da ismu't-tafdîl kalıbına doğrudan aktarılamayan fiilin mastarı mansub ve nekra olarak temyiz konumunda kullanılır.

Derslere devam eden öğrenciler, Arap dilini diğerlerinden daha iyi anlarlar.

الطَّلَابُ الْمُتَرَمُّونَ أَكْثَرُ تَفْهَمًا لِللُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ مِنْ
غَيْرِهِمْ.

³⁸ Siyahlık ve beyazlık ifade eden fiillerden zaman zaman kural dışı olarak (أَفْعُلُ) vezninde ismu't-tafdîl yapıldığı da görülmektedir. Ancak bu durum şaz olup, yaygınlık kazanmış değildir.

Bu cümlede esas fiil (تَفَهُمَ)'dir. Beş harfli mezid bir fiildir. Dolayısıyla sayılan şartları taşımamaktadır. O yüzden yardımcı kelime olarak (أَكْثَرُ) kullanılmış, ardından da ismu't-tafdîli yapılmak istenen esas fiilin mastarı (تَفَهُمًا), mansûb ve nekra olarak getirilmiştir. Çünkü (أَكْثَرُ) yardımcı fiilini açıklayan bir temyiz konumundadır.

BAZI ÖZEL DURUMLAR

Sakatlık, renk ve kusur gibi nitelikleri anlatan sıfat-ı müşebbehe kalıplarını bilmek gerekir. Bu kalıplar; müzekkerlerde أَفْعَلُ Müenneslerde فَعْلَاءُ vezninde gelir.³⁹ Örnekler:

RENKLER			SAKATLIKLAR		
Müennes	Müzekker	Manası	Müennes	Müzekker	Manası
بَيْضَاءُ	أَبْيَضُ	Beyaz	عَرَجَاءُ	أَعْرَجُ	Topal
زَرْقَاءُ	أَزْرَقُ	Mavi	عَوْرَاءُ	أَعْوَرُ	Tek gözlü
حَمْرَاءُ	أَحْمَرُ	Kırmızı	بَكْمَاءُ	أَبْكَمُ	Dilsiz
سَوْدَاءُ	أَسْوَدُ	Siyah	صَمَاءُ	أَصَمُ	Sağır
خَضْرَاءُ	أَخْضَرُ	Yeşil	عَمِيَاءُ	أَعْمَى	Kör
صَفْرَاءُ	أَصْفَرُ	Sarı	بَلْهَاءُ	أَبْلَهُ	Aptal
سَمْرَاءُ	أَسْمَرُ	Esmer	حَدْبَاءُ	أَحْدَبُ	Kambur

Önemli Bilgi: Yukardaki sıfat-ı müşebbehelerde “daha” manasını ifade etmek için müzekker ve müenneslerde ortak olmak üzere mansûb ismin önüne أَشَدُّ (daha şiddetli/çok), أَكْثَرُ (daha çok) ve أَقَلُّ (daha az) gibi ism-i tafdîller getirilir:

شَعْرُ أُمِّي أَشَدُّ بَيَاضًا daha beyaz.

شَعْرُ أُمِّي أَقَلُّ بَيَاضًا daha az beyaz

شَعْرُ أُمِّي أَشَدُّ بَيَاضًا مِنْ شَعْرِ خَالَتِي.

Annemin saçları teyzemin saçından daha beyazdır.

IV. İsm-i Tafdîlin Çekimi:

İsm-i tafdîller niteledikleri ismin sayı ve cinsiyetine göre çekimlenirler. Müzekker ve müennesi olduğu gibi müfred-tesniye-cemisi vardır.

Cem-i Mükesser	Cem-i Salim	Tesniye	Müfred	
أَفَاعِلُ	أَفْعَلُونَ	أَفْعَلَانِ	أَفْعَلُ	Müzekker
فُعَلٌ	فُعَلِيَّاتٌ	فُعَلِيَّانِ	فُعَلَى	Müennes

³⁹Bu veznin "Gayr-i Münsarıf" olduğunu unutmayınız. Bu kalıp Tenvin ve Esre almaz.

كَبْرُ kelimesinin Şahıslara Göre Çekimi

	Cem-i Mükesser	Cem-i Salim	Tesniye	Müfred
Müzekker	أَكْبَرُ	أَكْبَرُونَ	أَكْبَرَانِ	أَكْبَرٌ
Müennes	كُبْرَى	كُبْرَيَاتٌ	كُبْرَيَانِ	كُبْرَى

“Onlar şöyle dediler: Sana düşük seviyeli kimseler tâbi olup dururken, biz sana iman eder miyiz hiç!” ⁴⁰	فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا. قَالُوا أَنْتُمْ لَكُمْ وَاتَّبَعَكَ الْأَرْذَلُونَ.
“Bizden, basit görüşle hareket eden en alt tabakamızdan başkasının sana uyduğunu görmüyoruz...” ⁴¹	... وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادِّئِ الرَّأْيِ...

“Böylece biz, her kasabada, oralarda bozgunculuk yapmaları için, günahkârlarını liderler yaptık...”	وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكْبَارًا مُّجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا...
“Ta ki, sana, en büyük âyetlerimizden bazı- larını gösterelim.”	لِنُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى.
“O (cehennem), en büyük musibetlerden biridir.”	إِنَّهَا لِأَحَدَى الْكُبْرَى.

“Diğer / آخِرُ” İsm-i Tafdîlin Şahıslara Göre Çekimi

	Cem-i Mükesser	Cem-i Salim	Tesniye	Müfred
Müzekker	أَوَاخِرُ	آخِرُونَ	آخِرَانِ	آخِرٌ
Müennes	أُخْرَى	أُخْرَيَاتٌ	أُخْرَيَانِ	أُخْرَى

Kuraldışı Durumlar:

1) خَيْرٌ ve شَرٌّ kelimeleri her ne kadar أَفْعَلٌ vezninde olmasalar da ism-i tafdîl işlevi görürler. Bu iki kelime asıl itibariyle أَشْرٌ ve أَخَيْرٌ idi. Ancak kullanım sıklığı nedeniyle telaffuzunu kolaylaştırmak için başlarındaki hemzeler zamanla düşmüş ve bugünkü kullanıldığı biçime evrilmiştir. Örnek:

قال النبي (ص): خَيْرٌ صُفُوفِ الرِّجَالِ أَوْلَاهَا، وَشَرُّهَا آخِرُهَا، وَخَيْرٌ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا، وَشَرُّهَا أَوْلَاهَا.

Peygamberimiz (s.a.v.) buyurdular: “Erkeklerin saflarının en hayırlısı ilk saf, en kötüsü de son saftır. Kadınların saflarının en hayırlısı son saf, en kötüsü de ilk saftır.” (Hadîs-i Şerîf).

⁴⁰Şuara 26/111.

⁴¹Hûd 11/27.

خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ.	خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ.	خَيْرُ النَّاسِ أَنْفَعُهُمْ لِلنَّاسِ.
Sizin en iyiniz ailesine karşı en iyi olanınızdır.	Sizin en iyiniz Kur'an'ı öğrenen ve onu öğreten kimsedir.	İnsanların en hayırlısı insanlara en faydalı olanlarıdır.
النِّفَاقُ شَرٌّ مِنَ الْكُفْرِ.	الْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى.	الصَّلَاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ.
Nifak küfürden daha kötüdür.	Veren el alan elden daha hayırlıdır.	Namaz uykudan daha hayırlıdır.

2) İsmü't-tafdîl kalıbı bazen, kendisi ile üstünlük anlamı murat edilmeksizin sıfatı yerine de kullanılır.

Örnek:

“İlk yaratan da sonra tekrar yaratacak olan da O'dur. Kendisi için o, kolay bir iştir.” Rum 30/27	وَهُوَ الَّذِي يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ وَهُوَ أَهْوَنُ عَلَيْهِ ...
--	--

Yukarıdaki ayette geçen أهون ifadesi her ne kadar ismu't-tafdîl kalıbında olsa da, ibare içerisinde “Kolay” anlamına gelen هَيِّنٌ sıfatının eşanlamlısı olarak kullanılmıştır.

VI. İSM-İ TAFDİLİN PRATİKTE KULLANILIŞI

A. Tafdîl Üslûbu ve Öğeleri: İçinde ismü't-tafdîl veya o anlama gelen bir isim bulunan ifadelere tafdîl üslûbu adı verilir. Tafdîl üslûbunun üç ögesi vardır:

1) Mufaddal: Üstte tutulan anlamına gelir.

2) İsmü't-tafdîl: Üstünlük bildiren أَفْعَلُ kalıbı.

3) Mufaddal aleyh: Başkası kendisine üstün tutulan demektir.

مُحَمَّدٌ أَفْضَلُ مِنْ عَلِيٍّ = Muhammed Ali'den daha faziletlidir.) cümlesinde (محمد) mufaddal,

(أفضل) ismu't-tafdîl sigası, (علي) ise başkası kendisinden üstün tutulan isimdir.

عَلِيٍّ	مِنْ	أَفْضَلُ	مُحَمَّدٌ
Mufaddal aleyh	min et-tafdiliyye	İsmü't-tafdîl	Mufaddal

İSM-İ TAFDİLİN KULLANIM BİÇİMLERİ VE ANLAMLARI

İsmu't-tafdîlin ameline geçmeden önce onun pratikteki kullanımını görmemiz gerekir. İsmu't-tafdîl ikisi yalın, diğer ikisi de muzaf biçimiyle pratikte dört halde kullanılır:

A. Muzaf Olmaksızın Tek Başına Kullanılan İsm-i Tafdil: Tek başına, yani devamındaki isme muzaf olmaksızın kullanılan ismu't-tafdîlin iki hali vardır:

1) Elif-lâm (ال) Takısı Olmaksızın Nekre Olarak: Devamına muzaf olmaksızın yalın halde kullanılan İsmu't-tafdîlin başında “ال” takısı yoksa şu iki görünümün dışına çıkmaz:

a) İsmu't-tafdîl her durumda müfred ve müzekker gelir:

b) Kendinden sonra (من) harfi cerri gelir. Bu harfi cerre “min et-tafdiliyye” denir.

(Halit Bekir'den daha faziletlidir / خالداً أفضل من بكرٍ) cümlesinde olduğu gibi.

İsmu't-tafdîl ile (من) ve devamındaki ismin durumu, muzaf ile muzafun ileyhin durumu gibidir. Nasıl ki muzafun ileyh muzafın önüne geçemezse ismu't-tafdîlin mamülû durumunda olan من ve mecrûru da onun önüne geçemez. Buna göre; (خالداً أفضل من بكرٍ) yerine (من بكرٍ خالداً أفضل) denilemez.

İsm-i tafdîlin karşılaştırma amaçlı en yaygın kullanım biçimi; “ال” takısız ve kendinden sonra “من” edatı ile birlikte olanıdır. Bu durumda ism-i tafdîl kalıbı genelde haber/yüklem olur ve “... den daha ...” diye çevrilir.

الشَّمْسُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَمَرِ.	الْعِلْمُ أَفْضَلُ مِنَ الْمَالِ.	الْيَدُ الْعُلْيَا أَفْضَلُ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى.
Güneş aydan daha büyüktür.	İlim maldan daha değerlidir.	Veren el alan elden daha üstündür.
الْبِنْتُ أَحْسَنُ مِنَ الْوَلَدِ.	أَنَا أَكْبَرُ مِنْكَ وَ أَنْتِ أَصْغَرُ مِنِّي.	أَنْتِ أَكْبَرُ مِنِّي سِنًّا.
Kız erkek çocuktan daha güzeldir.	Ben senden daha büyüğüm ve sen benden daha küçüksün.	Sen yaşça benden daha büyüksün.

Not: Bu kullanımda hangi şahıstan veya şahıslardan bahsedilirse edilsin ism-i tafdîl asla kişiye göre çekimlenmez ve hep müfred müzekker (tekil erkek) kalıbıyla kullanılır. Aşağıdaki ayetlerdeki ismu't-tafdiller de bu açıdan incelenebilir:

İSM-İ TAFDİL İLE İLGİLİYETLER

Bakara 2/217	وَإِخْرَاجِ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللَّهِ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ.
Bakara 2/219	وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا.
Tevbe 9/24	إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ ... أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ ...

Şu cümleler de bu konunun örneğidir:

Mümin, Allah katında Kâbe'den daha saygındır.	1- الْمُؤْمِنُ أَعْظَمُ حُرْمَةً عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْكَعْبَةِ.
Çalışmak şerefli, nezde neme lâzımcılık ve sünepelikten daha yeğdir.	2- الاجْتِهَادُ أَجْلُّ عِنْدَ الشُّرَفَاءِ مِنَ الدَّعَةِ وَالْحَنْوَعِ.
Kartal doğandan daha güçlüdür.	3- النَّسْرُ أَقْوَى مِنَ الصَّقْرِ.
Tilki kurttan daha kurnazdır.	4- الثَّعْلَبُ أَمَكْرُ مِنَ الذِّئْبِ.
Zürafanın boynu devekuşunun boynundan daha uzundur.	5- رَقَبَةُ الزُّرَافَةِ أَطْوَلُ مِنْ رَقَبَةِ النَّعَامَةِ.

Not: Bu durumdaki ismu't-tafdiller isim cümlesinin haberi konumundadırlar. Normal bir haberden farklılık gösterdikleri tek konu, kendilerinden önce gelen mübtedanın cinsiyeti ve sayısı ne olursa olsun hep müfred-müzekker kalmalarıdır. Aşağıdaki iki örneği yukarıdaki notta anlatılanlar çerçevesinde karşılaştırın:

أَحْمَدُ أَصْغَرُ مِنْ حُسَيْنٍ.	عَائِشَةُ أَصْغَرُ مِنْ زَيْنَبَ.
a) Ahmet Hüseyin'den daha küçüktür.	b) Ayşe Zeynep'ten daha küçüktür.

Not: Bu tür ism-i tafdillerde bazen cümlelerin akışından karşılaştırma yapıldığı anlaşılırdığından zikretmeye ihtiyaç olmadığı için “**min/من**” edatı ve sonrası atılabilir.

Allah (c.c.) (kendisi dışındaki her şeyden) daha büyüktür/en büyüktür.	اللَّهُ أَكْبَرُ ..... (مِنْ غَيْرِهِ)
--	--

Aşağıdaki ayetlerde altı çizili ism-i tafdil ve sonrasına dikkat ediniz!

İsra 17/9	إِنَّ هَذَا الْقُرْآنَ يَهْدِي لِلَّتِي هِيَ أَقْوَمُ .... (مِنْ غَيْرِهِ).
Bakara 2/61	أَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِي هُوَ أَدْنَى بِالَّذِي هُوَ خَيْرٌ ...
Bakara 2/283	ذَلِكُمْ أَفْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَى أَلَّا تَرْتَابُوا...

2) **Elif-lâm (ال) Takısı İle Marife Olarak:** İsmü't-tafdîl kalıbı (ال) takısı ile kullanıldığı zaman öncesindeki isme (mufaddaline) sıfat olur ve aşağıdaki durumların her ikisi de zorunlu olarak gerçekleşir:

- Öncesindeki mufaddala, cinsiyet ve sayı açısından uyum sağlar.
- Sonrasına (من) gelmez.

İsm-i Tafdîl cümlede “ال” takılı kullanılır ve kendinden önceki ögenin haberi veya sıfatı olur.

En büyük çocuk en küçük çocuktan daha bilgilidir.	الْوَلَدُ الْأَكْبَرُ أَعْلَمُ مِنَ الْوَلَدِ الْأَصْغَرِ.
En büyük kız en küçük kızdan daha uzundur.	الْبِنْتُ الْكُبْرَى أَطْوَلُ مِنَ الْبِنْتِ الصُّغْرَى.

Bu durumda ism-i tafdîl her bakımdan öncesindeki isme uyum sağlar ve “... en ...” diye çevrilir.

[Naziât. <u>الْأَعْلَى</u> . رَبُّكُمْ أَنَا رَبُّكُمْ <u>الْأَعْلَى</u> . 79/24]	[Necm. <u>الْأَعْلَى</u> . وَهُوَ بِالْأَفْقِ <u>الْأَعْلَى</u> . 53/7]	[A'lâ <u>الْأَعْلَى</u> رَبِّكَ <u>الْأَعْلَى</u> 87/1]
---	---	---

Şu ayetleri dikkatli bir biçimde inceleyiniz. Altı çizili kelimelerin farklılıklarına dikkat ediniz!

لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَذَّفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ. Saffat 37/8	وَلَنَذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ الْأَدْنَى دُونَ الْعَذَابِ الْأَكْبَرِ. [Secde 32/21]
وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا السُّفْلَى وَكَلِمَةَ اللَّهِ هِيَ الْعُلْيَا. Tevbe 9/40	إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ. Nisa 4/145

İsm-i Tafdil marife bir isimden sonra gelip marife olursa ya da marife isme muzaf olursa “En ...” anlamı verilir. Aşağıdaki cümleler de bu konuya örnektir:

Başarı için en ideal yöntem, doğru söylemektir.	1- ان قول الصدق هو النهج الأمثل للنجاح.
İnsanların güvenliği için en ideal yöntem, adil yönetimdir.	2- ان سيادة العدالة هي الطريقة المثلى لأمن الناس.

Not: ال Takılı İsm-i Tafdîl sıfat değil de haber ise Mübtedayla arasına “Fasıl Zamîri” getirilir:

عائشة هي الفضلى.	1- محمد هو الأفضل،
الطالبان هما الفضليان.	2- الطالبان هما الأفضلان،
الطالبات هن الفضليات.	3- الطالبات هم الأفضلون،

B. Muzaf Olarak Kullanılan İsm-i Tafdil: İsm-i Tafdîl Muzaf (İsim Tamlaması) olarak kullanıldığında haber/yüklem olur. Devamındaki isme bitişmiş, dolayısıyla ona muzaf (tamlanan) olarak kullanılan ismu't-tafdîlin de iki hali mevcuttur.

خَدِيجَةُ أَفْضَلُ نِسَاءٍ.	الرَّأْسُ أَنْفَعُ الْجِسْمِ.	مُحَمَّدٌ أَفْضَلُ الْبَشَرِ.
Hatice (r.a.) hanımların en üstünüdür.	Baş vücudun en faydalı kısmıdır.	Muhammed (s.a.v.) insanlığın en erdemlisidir.

Tabloda da görüldüğü gibi İsm-i tafdîl muzâf olarak iki türlü kullanılır:

1) Nekraya Muzaf: İsmu't-tafdîl nekreye muzaf olarak kullanıldığı zaman,

- Kendisi daima müfred müzekker olarak kalır,
- Sonrasına **من** getirilemez.

Örnek:

Fatma en güçlü kadındır.	– فاطمة أقوى امرأة.	1 – خالد أقوى قائد.	Halit en güçlü komutandır.
Bu ikisi en güçlü iki kadındır.	– هاتان أقوى امرأتين.	2 – هذان أقوى رجلين.	Bu ikisi en güçlü iki adamdır
Muallimeler en güçlü kadınlardır.	– المعلمات أقوى نساء.	3 – المجاهدون أقوى رجال.	Mücahitler en güçlü adamlardır.

Şu ayetler de bu konuya örnektir:

وَلَا خَيْرَ دَرَجَاتٍ وَأَكْبَرَ تَفْضِيلًا.	ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ.	لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ.
“Elbette ki ahiret, derece ve üstünlük farkları bakımından daha büyüktür.” İsra 17/21	“Sonra onu aşağıların en aşağısı kıldık.” Tîn 95/5	“Gerçekten biz insanoğlunu en güzel kıvamda yarattık.” Tîn 95/4

2) Marifeye Muzaf: Marifeye muzaf ismu't-tafdîl, aynen nekra muzaf olanı gibi kullanılır. Tek fark, nekraya muzaf olan hep müfred müzekker kalırken; marifeye muzaf olanın müfred müzekker kalması veya mufaddaline cinsiyet veya sayı bakımından uyması mümkündür. Yani Ma'rife (ال Takılı vb.) bir isme muzaf olan İsmu't-tafdîl müfred müzekker de olabilir; şahsa göre de çekimlenebilir:

Not: Bu tür ism-i tafdil eğer bir grubun içinde bir vasıfta en üstün olanı ifade etmek için kullanılırsa bu durumda muzafun ileyh daima çoğul ve marife olur.

عَائِشَةُ أَفْضَلُ نِسَاءٍ.	عَائِشَةُ أَفْضَلُ نِسَاءٍ.	الْعُلَمَاءُ أَفْضَلُ النَّاسِ.	الْعُلَمَاءُ أَفْضَلُ النَّاسِ.
Ayşe kadınların en üstünüdür.		Alimler insanların en üstünüdür.	

مُحَمَّدٌ أَطْوَلُ التَّلَامِيذِ.	عَلِيٌّ أَعْلَمُ الْعُلَمَاءِ.	مُحَمَّدٌ أَكْرَمُ النَّاسِ.
Muhammed öğrencilerin en uzunudur.	Ali alimlerin en bilginidir.	Mahmut insanların en cömerdidir.

Ayet Örnekleri

وَلَتَجِدَنَّهُمْ أَحْرَصَ النَّاسِ عَلَى حَيَاةٍ. Bakara 2/96	وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ يُرَدُّونَ إِلَى أَشَدِّ الْعَذَابِ. Bakara 2/85	غَلَبَتِ الرُّومُ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ. Rum 30/3
نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ أَحْسَنَ الْقَصَصِ. Yûsuf 12/3	وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ إِلَى أَرْدَلِ الْعُمْرِ. [Nahl 16/70; Hacc 22/5]	إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ. Hucurat 48/13
أَلَيْسَ اللَّهُ بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ. Tîn 95/8	وَمَا نَرَاكَ اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا أَنْ Hud 11/27	جَعَلْنَا فِي كُلِّ قَرْيَةٍ أَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا. Enam 6/123.

Not: İsm-i tafdîl olan kelimeler “Gayr-ı Munsarîf” olup cer ve tenvîn (esre ve çift hareke) kabul etmezler. Ancak “ال” takılı ya da “muzâf” olduklarında esre kabul ederler.

İSM-İ TAFDİLİN AMELİ

İsm-i tafdîl faili ref eder. Ancak fâili genelde müstetir zamir olur. Açık isim olan faili ref etmesi ise çok nadir olup bazı şartları vardır.

Halid Sait’ten daha cesurdur. خالد أشجع من سعيد

Bu örnekte ism-i tafdîl olan أشجع kelimesinin fâili müstetir هو zamiridir.

UYGULAMALAR

1) Aşağıdaki cümleleri tercüme ederek, her birini İsmu't-tafdîl'e ilişkin öğrenilenler ışığında değerlendirmeye tabi tutunuz.

- a) محمد أَفْضَلُ الصَّفِّ.
- b) محمد وطارق أَفْضَلُ / أَفْضَلَا الصَّفِّ.
- c) محمد وطارق وحسن أَفْضَلُ / أَفْضَلُوا الصَّفِّ.
- d) فاطمة أَفْضَلُ / فُضِّلِي الصَّفِّ.
- e) فاطمة وزينب أَفْضَلُ / فُضِّلِيَا الصَّفِّ.
- f) فاطمة وزينب ومريم أَفْضَلُ / فُضِّلِيَاتُ الصَّفِّ.

Çözüm:

a) Muhammet sınıfın en iyisidir.

İsmu't-tafdîl marifeye muzâf; o nedenle müfred müzekker veya öncesindeki Mübteda ile cinsiyet ve sayıca uyumlu olma alternatiflerine sahip. Mübteda'nın da müfred müzekker olması okunuşu tek ihtimalli hale getiriyor.

b) Muhammet ve Tarık sınıfın en iyisi/iyileri/dir.

İsmu't-tafdîl marifeye muzâf; o nedenle müfred müzekker veya öncesindeki Mübteda ile cinsiyet ve sayıca uyumlu olma alternatiflerine sahip. Mübteda'nın da müsennâ müzekker olması kendisini isteğe bağlı olarak müfred müzekker veya müsennâ müsennâ müzekker okunuşa ihtimalli hale getiriyor.

c) Muhammet, Tarık ve Hasan sınıfın en iyisi/iyileri/dir.

İsmu't-tafdîl marifeye muzâf; o nedenle müfred müzekker veya öncesindeki Mübteda ile cinsiyet ve sayıca uyumlu olma alternatiflerine sahip. Mübteda'nın da cemi müzekker olması kendisini isteğe bağlı olarak müfred müzekker veya cemi müzekker okunuşa ihtimalli hale getiriyor.

d) Fatma sınıfın en iyisidir.

İsmu't-tafdîl marifeye muzâf; o nedenle müfred müzekker veya öncesindeki Mübteda ile cinsiyet ve sayıca uyumlu olma alternatiflerine sahip. Mübteda'nın da müfred müennes olması kendisini isteğe bağlı olarak müfred müzekker veya müfred müennes okunuşa ihtimalli hale getiriyor.

e) Fatma ve Zeynep sınıfın en iyisi/iyileri/dir.

İsmu't-tafdîl marifeye muzâf; o nedenle müfred müzekker veya öncesindeki Mübteda ile cinsiyet ve sayıca uyumlu olma alternatiflerine sahip. Mübteda'nın da müsennâ müennes olması kendisini isteğe bağlı olarak müfred müzekker veya müsennâ müennes okunuşa ihtimalli hale getiriyor.

f) Fatma, Zeynep ve Meryem sınıfın en iyisi/iyileri/dir.

İsmu't-tafdîl marifeye muzâf; o nedenle müfred müzekker veya öncesindeki Mübteda ile cinsiyet ve sayıca uyumlu olma alternatiflerine sahip. Mübteda'nın da cemi müennes olması kendisini isteğe bağlı olarak müfred müzekker veya cemi müennes okunuşa ihtimalli hale getiriyor.

UYGULAMA SORULARI

- 1) Aşağıdaki cümlelerde doğrudan türetilmiş ismu't-tafdilleri bulup türetildiği fiili belirtiniz.
- الدولار أرخص من الدينار.
  - القرآن أهدى الكتب إلى الحق.
  - الصيف أطول من الشتاء في الأقاليم القريبة من خط الاستواء.
  - المسلم أسعد من المشرك لإيمانه بالآخرة.
  - الإرهابي أشقى الناس في العالم.
  - زينب أسرع الفتيات في الصف لأنها في فريق الجري للمدرسة.
- 2) Aşağıdaki cümlelerde dolaylı türetilmiş ismu't-tafdilleri bulup türetildiği fiili belirtiniz.
- تركيا أكثر تطورا من جميع جيرانها.
  - حاتم أشد الناس إكراما للضيوف.
  - المصباح أوفر تنويرا من الشمع.
  - مروة أحسن انتظاما من زحل.
  - مسعود أكثر اعتقادا من سمير.
  - شاكر أشد الناس تمسكا بتعاليم الإسلام.
- 3) Aşağıdaki ismu't-tafdillerin ma'mûllerini bulup cümledeki yerlerini belirtiniz.
- عبد الله أحسن ابنه من الناس في العالم.
  - لم أرَ بيتا أسعد فيه الساكنون منهم في بيتنا.
  - الصلاة خير من النوم.
  - الطائرة أكثر أمنا من السيارة.
  - نحن أنصر للجيران في حيننا.
  - الأبوان أعطف على أولادهما.

4) Boşluğa haber pozisyonunda bir ismu't-tafdîl getiriniz.

- a) الطائرة ..... من السيارة.
- b) الذهب ..... قِيَمَةً من الفضة.
- c) العمارة ..... ارتفاعا من ناطحة السحاب
- d) سليم ..... من علي سنا.
- e) زهرة ..... الطالبات في الصف.
- f) سمراء ..... من خديجة في التاريخ.

5) Boşluğa sıfat pozisyonunda bir ismu't-tafdîl getiriniz.

- a) عائشة هي البنت ..... لعمي.
- b) أحمد وعلي هما الطالبان ..... في الصف.
- c) عثمان وصديقه هم المعلمون ..... إلى المدير
- d) صادق هو البطل ..... في بلاده.
- e) سلمى وسمراء هما الفتاتان ..... في المدينة.
- f) سلمى وصديقتها هن الفتيات ..... من النجاح.

6) Aşağıdaki cümleyi parantez içinde verileni cümledeki dengiyle değiştirerek yeniden yazınız.

أحمد هو الفتى الأمثل بين أصدقائه. (خديجة)

- a) خديجة..... (علي وطارق)
- b) ..... (علي وزينب)
- c) ..... (علي وحلمي وطاهر)
- d) ..... (مريم وزينب وفاطمة)
- e) ..... (مريم وعلي)
- f) ..... (مريم وحسن)

İKİNCİ KISIM Konuyla İlgili Metin

أَحَبُّ الْبَشَرِ إِلَى اللَّهِ

كان محمد (ص) يعرف أصدق الناس وآمنهم عند أهل مكة كلهم. لم يكن أحد منهم يدعي على كذبه ولو على نفسه. ولذلك فضلوه أليقَ لترك ودائعهم القيمة عنده على أقربهم صُلبا ونسبا ولو كان أبا أو أخا أو ابنا لهم. كانوا يشهدون له قائلين: "إنه أحسن الناس خلقا، وأصدقهم قبلا، وأكثرهم شفقة، وأوفرهم إيثارا."

سقط رأسه خائبا، لوفاة أبيه قبل شهرين بولادته. كان أحزن ولد قلبا في حيه، ويظهر أوقر وأكمل من أترابه بالنسبة إلى سنّه. ولقد بدا فيه بون شاسع نظرا إلى من حوله من أقرانه، إذ كان أشدهم عقلا، وأحدّم ذكاء، وأفصحهم نطقا، وأعظمهم وفاء، وأصوبهم قرارا، أعلاهم وقارا.

ولم يعبد الأصنام في حياته قط، لعدم استطاعته فهم كيفية عبادة الناس ما لا يضرهم ولا ينفعهم شيئا. لم تكن الأصنام خيرا من أي حجر بسيط، ولا أقوم من صخر عاد. عندما بلغ سن الشباب، اشترك مع قوافل التجارة في رحلة الشتاء والصيف، وتميز في تلك الرحلات بصدقه وأمانته. ونال إعجاب أصحاب المواكب، فاختروه على رئاسة أعيارهم التجارية.

بدأ يتردد في لسان الكل هذا التعبير: "لا سفرٌ أريحُ بفضل أحدٍ رؤساءِ الموكبِ منه برياسةِ محمدٍ." فصار قضية محكمة. فتأثرت به خديجة إحدى أصحاب المواكب واقترحت له أن يشتغل بأمورها التجارية. وظلت راضية عنه، وتعجبت من أخلاقه، وعرضت عليه الزواج وتزوجت منه فأصبحت من النساء السعديات في مكة.

عندما وصل الأربعين من عمره انتخبه الله نبيا ليلبغ الناس وحيه ويدعوهم إلى عبادته وتوحيده. كذلك سجّل الله أنه أصدق الناس لا واحدٌ من أصادقهم، وآمنهم لا واحد من آمنهم، وأفطنهم لا واحد من أفطنهم، وأنطقهم تبليغا لا واحد من أناطقهم، وأشملهم عصمة لا واحدا من أشاملهم.

1. Anlama ve Kavrama Soruları.....

أ- أجب عن الأسئلة التالية من الفقرة الأولى والثانية.

1- كيف كان محمد يعرف عند أهل مكة؟

2- هل كان هناك أحد يدعي على كذبه؟

3- كيف كيف يظهر في حيه وبين أترابه؟

4- ما مدى الفرق بينه وبين أقرانه؟

ب- أجب عن الأسئلة التالية مستعينا بما ورد في الفقرة الثالثة.

1- هل عبد الأصنام في حياته؟ ولماذا؟

2- ما ميزة الأصنام بالنسبة له؟

3- عندما بلغ سن الشباب ماذا بدأ يفعل؟

4- بم تميّز عند رحلاته، وماذا نال؟

ج- أجب عن الأسئلة التالية مستعينا بما ورد في الفقرتين الأخيرين.

1- أي تعبير كان يتردد في ألسنة الناس؟

2- بعدما تأثرت به خديجة ماذا اقترحت له؟

3- كيف رأت خديجة نفسها عندما قبل محمد عرض زواجها؟

4- عندما وصل محمد الأربعين ماذا حدث؟

5- ماذا سجّل الله بانتخابه رسولا له؟

2. Eşanlamlı ve Zıt Anlamlı Kelimeler.....

أ- اختر من القائمة مرادف ما تحته خط في الجمل التالية.

(ثمين - تداول - أقران - أسدّ - قوافل - وُلِدَ - أوثان - عادي)

1- كان محمد (ص) يعرف أصدق الناس وآمنهم عند أهل مكة كلهم.

2- ولذلك فضلوه أليق لترك ودائعهم القيّمة عنده على أقربهم صُلبا ونسبا.

3- سقط رأسه خائبا، لوفاة أبيه قبل شهرين بولادته.

4- كان أحزن ولد قلبا في حيه، ويظهر أوقر وأكمل من أترابه بالنسبة إلى سنّه.

5- ولم يعبد الأصنام في حياته قط، لعدم استطاعته فهم كيفية عبادة الناس ما لا يضرهم ولا ينفعهم.

6- لم تكن الأصنام خيرا من أي حجر بسيط، ولا أقوم من صخر عاد.

7- ونال إعجاب أصحاب المواكب، فاختروه على رئاسة أعيارهم التجارية.

8- بدأ يتردد في لسان الكل هذا التعبير: "لا سفرٌ أربحُ بفضل أحدٍ رؤساءِ الموكب منه برياسته."

ب- اختر من القائمة مضادّ ما تحته خط في الجمل التالية.

(بخس - أثقال - كِبَار/صِغار - أكذب - أفراد - تُوفِّي - مُوحَّد - بديع)

1- كان محمد (ص) يعرف أصدق الناس وآمنهم عند أهل مكة كلهم.

2- ولذلك فضلوه أليق لترك ودائعهم القيّمة عنده على أقربهم صُلبا ونسبا.

3- سقط رأسه خائبا، لوفاة أبيه قبل شهرين بولادته.

4- كان أحزن ولد قلبا في حيه، ويظهر أوقر وأكمل من أترابه بالنسبة إلى سنّه.

5- ولم يكن عابدا الأصنام في حياته قط، لعدم استطاعته فهم كيفية عبادة الناس إياها.

6- لم تكن الأصنام خيرا من أي حجر بسيط، ولا أقوم من صخر عاد.

7- ونال إعجاب أصحاب المواكب، فاختروه على رئاسة أعيارهم التجارية.

8- بدأ يتردد في لسان الكل هذا التعبير: "لا سفرٌ أربحُ بفضل أحدٍ رؤساءِ الموكب منه برياسته."

3. Tekil ve Çoğul Kelimeler.....

أ- هات جمع ما يلي من المفردات.

أهل - نفس - صلب - نسب - أب - أخ - ابن - خلق - وفاة - شهر - قلب - حيّ - سنّ - عقل -
حجر - صخر - لسان - سفر - نبي

ب- هات جمع ما يلي من المفردات.

ودائع - أتراب - أقران - أصنام - ناس - شباب - قوافل - رحلات - أصحاب - قوافل - أعيار -
رؤساء - أمور - أخلاق - نساء - أصادق - أفاطن - أناطق - أشامل

4. Kelimeleri Kullanara Yeni Cümle Oluşturma .....

أ- أعد مستبدلاً ما بين القوس بما يناسبها في الجملة.

أنا ما رأيتُ رجلاً أحسن في عينيه الكحلُ منه في عينيّ زيدٍ. (نحن)

- 1- (أنت) .....
- 2- (زينب) .....
- 3- (رجال) .....
- 4- (نساء) .....
- 5- (أساور - معصمها) .....
- 6- (خاتم - بنصره) .....
- 7- (حزام - حول خصرها) .....
- 8- .....

Bu Bölümde Neler Öğrendik? (Özet)

İsmu't-tafdîl, varlıklar arasında bir niteliğe ilişkin derecelendirme yapabilme fırsatı veren türemiş bir isim türüdür. Önüne “daha” veya “en” pekiştirme ifadeleri getirilerek Türkçeye çevrilir.

Sülâsi mücerred (üç harfli ek almamış) fiillerden doğrudan, diğer fiillerden ise أَكْثَرُ، أَشَدُّ، gibi yardımcı fiiller aracılığıyla türetilir.

Vezni أَفْعَلُ، müennesi فُعْلَى'dır. Nekra ve nekraya muzaf olduğu sürece salt müfred müzekker formu kullanılır. Başında ال varken, öncesindeki mufaddal (üstünlük atfettiği) isme cinsiyet ve sayıca uymak zorundadır.

Marifeye muzaf olduğunda ise müfred müzekker gelme yahut mufaddaline cinsiyet ve sayıca uyma arasında serbesttir.

İsmu't-tafdîl, isimleri fâil edinerek merfû'; temyiz, hal veya zarf edinerek lafzan, bir cer harfî aracılığıyla mef'ûlün bih edinerek mahallen mansûb; muzafun ileyh edinerek mecrûr kılar.

BÖLÜM SORULARI

- 1) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde İsmu't-tafdîl kullanılmıştır?
- أَحْمَدُ عَامِلٌ فِي مَصْنَعِ الْحَدِيدِ وَالْفُولاذِ.
  - أَكْرَمُ أَسْتَاذٌ فِي كُليَّاتِ الآدابِ بِجَامِعَةِ إِسْطَنْبُولِ.
  - أَشْرَفُ مُهَنْدِسٌ مُتَقَاعِدٌ يَعِيشُ فِي حَيِّنا.
  - أَحْمَدُ اللهُ تَعَالَى عَلَى نِعْمَةِ الْوَفيرةِ الَّتِي لَا تُحْصَى.
  - أَكْرَمُ النَّاسِ عِنْدَ اللهِ مَنْ يَتَّقِيهِ فِي السِّرِّ وَالْعَلَنِ.
- 2) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde İsmu't-tafdîl kullanılmamıştır?
- خَيْرُ النَّاسِ مَنْ يَنْفَعُ النَّاسَ.
  - أَحَقُّ النَّاسِ بِالاحْتِرامِ أَحْسَنُهُمْ خَلْقًا.
  - أَشَدُّ الْفصولِ حَرارةً هُوَ الصَّيفِ.
  - أَحْسَنُ قَوْلٍ مَا يُدْعَى بِهِ إِلَى اللهِ.
  - الأحمر لون حارّ يستعمله الناس كثيرا.
- 3) "İsmu't-tafdîl" yapılarak yinelenmiş doğru hali aşağıdakilerden hangisidir?
- اللهُ قَدِيرٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ.
  - اللهُ أَقْدَرُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ.
  - اللهُ أَفْتَدِرُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ.
  - اللهُ أَشَدُّ اقْتِدَارًا عَلَى كُلِّ شَيْءٍ.
  - اللهُ أَشَدُّ قَدْرَةً عَلَى كُلِّ شَيْءٍ.
- 4) "..... من فاطمة سنا." cümlesinde boşluğa getirilmesi uygun sözcük aşağıdakilerden hangisidir?
- كُبْرَى
  - كُبْرُ
  - أَكْبَرُ
  - أَكَابِرُ
  - كَبِيرَةٌ
- 5) "المسلمات أَكْثَرُ النَّاسِ تمسكا بتعاليم الإسلام." cümlesinde altı çizili İsmu't-tafdîl yerine hangi sözcük getirilirse yanlış olmaz?
- كُثْرُ
  - كُثْرَى
  - أَكْثَرَنَ
  - كِثْرُ
  - كَبِيرَةٌ

6) لم أسمع أحداً أليقَ ليدِهِ السيفُ منه في يد خالد بن الوليد. cümlesinde altı çizili ismin i'râbı aşağıdaki hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- a) فاعل ل(أليق). b) فاعل ل(لم أسمع). c) مبتدأ مؤخر ل(ليده)
d) مبتدأ مؤخر ل(أليق). e) نائب الفاعل ل(لم أسمع).

7) أعلم بالله أعلم بالمحسنين. cümlesinde altı çizili ismin i'râbı aşağıdaki hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- a) مضاف إليه، مجرور
b) مفعول به، مجرور لفظاً، منصوب محلاً.
c) حال مجرور لفظاً، منصوب محلاً.
d) تمييز مجرور لفظاً، منصوب محلاً.
e) مفعول له، مجرور لفظاً، منصوب محلاً.

8) الطلاق أبغض الفعل حلالاً إلى الله. cümlesinde altı çizili ismin i'râbı aşağıdaki hangi seçenekte doğru verilmiştir?

- a) حال، منصوب.
b) تمييز، منصوب.
c) مفعول به، منصوب.
d) مفعول له، منصوب.
e) مفعول فيه، منصوب.

9) سقط رأسه sözcüğünün eş anlamlısı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) وقعت جمته b) هلك c) وُلِدَ d) وُلِدَ e) اسْتَهْلَكَ

10) بَحْس sözcüğünün karşıt anlamlısı aşağıdakilerden hangisidir?

- a) صَافِي b) عَادِي c) رَخِيص d) قَيِّم e) قَدِيم

11) Aşağıdaki kelimelerden hangisi ismi tafdil değildir?

- a) أَجْمَلُ b) كُبْرَى c) أَفْضَلُ d) أَطْوَلُ e) أَبْيَضُ

12) Aşağıdakilerden hangisinde ism-i tafdilın müzekker çekimleri doğru verilmiştir?

- a) أَجْمَلُ \ أَجْمَلَانِ \ أَجْمَلٌ   b) أَجْمَلُ \ جُمَلِيَانِ \ أَجْمَلٌ
c) أَجْمَلُ \ أَجْمَلَانِ \ أَجْمَلُونَ   d) أَجْمَلُ \ أَجْمَلُونَ \ أَجْمَلٌ
e) أَجْمَلُ \ أَجْمَلَا \ أَجْمَلُوا

13) Aşağıdakilerden hangisinde ism-i tafdilın müennes çekimleri doğru verilmiştir?

- a) فَضْلِي \ فَضْلَاوَانِ \ فَضْلٌ   b) فَضْلِيَانِ \ فَضْلِيَاتٌ \ فَضْلِي
c) فَضْلِي \ فَضْلِيَاتٌ \ فَضْلٌ   d) فَضْلِيَانِ \ فَضْلِيَاتٌ \ فَضْلٌ
e) فَضْلِي \ فَضْلَانِ \ فَضْلَاتٌ

14) Aşağıdakilerden cümlelerin hangisinde ism-i tafdilın kullanımı doğrudur?

- a) خَالِدٌ أَطْوَلُ مِنْ زَيْدٍ عَشْرِينَ سَنِينَ مَثَرًا
b) هَذَا الطَّالِبَانِ أَفْضَلَانِ مِنْ هَذَيْنِ الرَّجُلَيْنِ
c) فَاطِمَةُ كُبْرَى مِنْ هِنْدٍ سِنًا
d) الرَّجَالُ أَقْوَمُونَ مِنَ النِّسَاءِ
e) مَا رَأَيْتُ بِنْتًا أَجْمَلًا مِنْكَ

15) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ism-i tafdil yanlış kullanılmıştır ?

- a) خَالِدٌ وَزَيْدٌ أَسْرَعُ مِنْ أَحِيكَ   b) الْمَرْأَةُ الْأَفْضَلُ فِي الصَّفِّ هِيَ زَيْنَبُ
c) شَعْرُ صَالِحٍ أَكْثَرُ بَيَاضًا مِنْ شَعْرِكَ   d) أَحْمَدُ أَحْسَنُ طَالِبٍ خُلُقًا
e) أَطْوَلُ وَلَدٍ فِي الْقَرْيَةِ هُوَ جَمَالٌ

16) İsm-i tafdil aşağıdakilerden hangisinde hem müzekker hem de müennes kipinde getirilebilir?

- a) سَمِعْتُ أَنَّ أَحَاكَ أَسْرَعُ مِنْ ابْنِ عَمِّكَ   b) فَاطِمَةُ أَكْبَرُ الْبَنَاتِ سِنًا فِي بَيْتِهَا
c) أَبوكَ أَحْسَنُ رَجُلٍ قَوْلًا فِي الْقَرْيَةِ   d) أَجْمَلُ مِنْكَ خُلُقًا أَنْفَعُ مِنْكَ لِلنَّاسِ
e) أَحْمَدُ أَكْثَرُ تَفَهُّمًا مِنْ خَالِدٍ فِي الدُّرُوسِ

17) İsm-i tafdilin hangi durumda öncesindeki isimle sayı ve cinsiyet bakımından uyum sağlaması zorunludur?

- a) Elif lamsız ve من harfiyle kullanıldığında.
- b) Nekreye muzaf olduğunda.
- c) Elif lam ile marife olduğunda.
- d) Marifeye muzaf olduğunda.
- e) Hepsisi.

18) Aşağıdakilerden hangisinde ism-i tafdilin cemi kipinde gelmesi zorunlu değildir?

- a) عَلِمْنَا أَنَّ أَفْضَلَ النَّاسِ هُمُ الْعُلَمَاءُ
- b) الْعُلَمَاءُ هُمُ الْأَشْخَاصُ الْأَعْمَلُونَ
- c) الْعُلَمَاءُ الْمُخْلِصُونَ هُمُ الْأَفْضَلُ
- d) النَّاسُ الْأَفْضَلُ هُمُ الْعُلَمَاءُ الْمُخْلِصُونَ
- e) النَّسْوَةُ الْفُضَلِيَّاتُ هُنَّ الْعَالِمَاتُ الْمُخْلِصَاتُ

19) Hangi durumda ism-i tafdilin her zaman müfred müzekker gelmesi zorunludur?

- a) Marifeye muzaf olduğunda.
- b) Elif lamla marife olduğunda.
- c) Marife bir isme sıfat olduğunda.
- d) Elif lamsız من harfiyle kullanıldığında.
- e) Hepsisi.

20) Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ism-i tafdil amel etmiştir?

- a) الفتاة الجملى هي أنتِ
- b) مَنْ الْأَفْضَلِ أَنْ لَا تَقُولَ شَيْئًا
- c) مَا رَأَيْتُ فِتْنَةً أَجْمَلَ مِنْهَا أَنْتِ
- d) الْقَرَارُ الَّذِي اتَّخَذْتَهُ الْيَوْمَ هُوَ الْأَصْحَحُ
- e) بِرَأْيِكَ مَا هِيَ التَّصَرُّفَاتُ الْحُسْنَى؟

Cevaplar

1) E , 2) E , 3) D , 4) C , 5) A , 6) A , 7) B , 8) B , 9) C , 10) D 11) E , 12) C , 13) B , 14) A , 15) B , 16) B , 17) C , 18) A , 19) D , 20) C

KAYNAKÇA

- Mustafa el-Ğelâyînî, Câmiu'd-Durûsi'l-Arabiyye, Daru's-Selâm, el-Kâhire 2013.
- Abdurrahman b. İbrahim el-Fevzan, el-Arabiyyetu Beyne Yedeyk, Riyad 2012.
- Mahmûd Süleyman Yakût, en-Nahvu't-Ta'lîmî ve't-Tatbîku fi'l-Kur'ân-ı Kerîm, Dâru's-Sahabe, Tanta 2009.
- M. Muhyiddin b. Abdilmecîd, et-Tuhfetu's-Seniyye bi Şerhi'l-Mukaddemeti'l-Acrûmiyye fi Kavaidi'n-Nahvi ve'l-İ'râb, thk.: Abdulcelîl el-Atâ el-Bekrî, Mektebetu Darî'l-Fecr, Dımeşk 2002.
- Hüseyin Günday-Şener Şahini Arapça Dil Bilgisi (Nahiv Bilgisi), İstanbul 2015.
- M. Meral Çörtü, Arapça Dilbilgisi Nahiv, İstanbul 1998.
- el-Antâkî, Muhammed, el-Minhâc fi'l-kavâidi ve'l-i'râb, Halep: Dâru's-Şarki'l-Arabî, ty.
- Baltacî, Tevfik b. Ömer, Keyfe nete'allemu'l-i'râb, 2. baskı, Dımaşk: Dâru'l-Fikr, 1419/1999.
- Birgivî, Muhamed b. Pîr Ali, İzhâru'l-esrâr.
- el-Cârim, Ali – Emîn, Mustafa, en-Nahvu'l-vâzıh (li'l-medârisi's-sâneviyye), Mısır: Dâru'l-Meârif, 1385/1965.
- Çörtü, Mustafa Meral, Arapça'da Cümle Kuruluşu ve Tercüme Teknikleri, 2. basım, İstanbul, İFAV, 1997.
- Ebû Muslih, Kemâl, el-Kâmil fi'n-nahvi ve's-sarf, Beyrut: Mektebetü'l-Ferah el-Hadîse, ty.
- el-Hımsî, Muhammed Tâhir, Min Nahvi'l-mebânî ilâ nahvi'l-meânî (Bahsün fi'l-cümleti ve erkânihâ), 1. baskı, Dımaşk: Dâru Sa'diddîn, 1424/2003.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdullâh b. Yûsuf b. Ahmed b. Abdillâh Hişâm el-Ensârî, Muğni'l-lebîb an kütübi'l-eârîb, nşr. Hasan Hamed, 2. baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1426/2005.
- İbn Hişâm, el-İ'râb an kavâidi'l-i'râb, nşr. Ali Fûde Nîl, İstanbul: Dersaadet Kitabevi, ty.
- İşler, Emrullah – Yıldız, Musa, Arapça çeviri Klavuzu, 2. baskı, İstanbul: Elif Yayınları, 2008.
- Kabâve, Fahrüddîn, İ'râbu'l-cümel ve eşbâhi'l-cümel, 5. baskı, Halep: Dâru'l-Kelmi'l-Arabî, 1409/1989.
- Komisyon, el-Kavâidü'l-Arabiyyetü'l-müyessera, Riyâd: Ma'hedü'l-Luğati'l-Arabiyye Câmiatü'l-Melik Suûd.
- Matracî, Mahmûd, Fi'n-nahvi ve tatbîkâtih, 1. baskı, Beyrut: Dâru'n-Nehdati'l-Arabiyye, 2000.
- Muğâlise, Mahmûd Husnî, en-Nahvu's-şâfi, 1. baskı, Ammân: Dâru'l-Beşîr, 1991.
- en-Nâdirî, Muhammed Es'ad, Nahvu'l-luğati'l-Arabiyye, 1. baskı, Beyrut: el-Mektebetü'l-Asriyye, 1415/1995.
- Sevinç, Resul, Arapça'da Cümle Yapısı, 1. basım, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2007.
- Uralgiray, Yusuf, İlk ve İleri Dilbilgisi I – II, İstanbul: Tebliğ Yayınları, 1987.
- <http://www.bdr130.net/vb/t70085.html>
- <http://www.alabaadl.com/vb/showthread.php?t=14683>